LE SYNAXAIRE ARMÉNIEN

DE

TER ISRAEL

Nihil obstat.

R. GRAFFIN.

PERMIS D'IMPRIMER

Paris, le 27 février 1920.

† BENJAMIN OCTAVE,
Év. auxiliaire de Paris.

LE SYNAXAIRE ARMÉNIEN

DE TER ISRAEL

PUBLIÉ ET TRADUIT

PAR

Le Dr G. BAYAN

III

MOIS DE SAHMI

A = Paris, Bibliothèque Nationale, Fonds arménien,
n° 180, fol. 57 à fol. 87.

B = Յայսմաւուրք, (*Haïsmavourk*), Constantinople, 1834.

Սահմի Ա եւ Հոկտեմբերի Ժ ։ Տօն է Յղութեան Եղիսաբեթի ։

Զաքարիա քահանայապետն ի Թշրին ամսոյ ի Ժ առ զաւետիսն վասն ծննդեանն Յովհաննու Կարապետին, զոր ասաց նմա Գաբրիէլ Եթէ կին քո Եղիսաբեթ ծնցի քեզ որդի եւ բազումք ի ծննդեան նորա խնդասցեն ։

Եւ իբրեւ լցան աւուրք պաշտաման նորա որ վասն քաւութեան տօնին եւ տաղաւարահարաց, գնաց Զաքարիա ի տուն իւր ։ Եւ յետ աւուրցն այնոցիկ յղացաւ Եղիսաբեթ կին նորա եւ թաքուցանէր զանձն ամիսս հինգ եւ ասէր. Զինչ գործ գործեաց ընդ իս Տէր, յորս հայեցաւ բառնալ զնախատինս իմ ի մարդկանէ ։

Եւ Զաքարիա կայր պապանձեալ զաւուրս յղութեանն Եղիսաբեթի, զինն ամիս եւ զհինգ օր, մինչեւ ծնաւ Եղիսաբեթ զկարապետն Քրիստոսի եւ զառաջընթաց Որդւոյն Աստուծոյ եւ զձայն Բանին ։ Որ ընդ գրելն Զաքարիայի զանուն մանկանն թէ. Յովհաննէս է անուն դորա, արձակեցաւ լեզու նորա ։

1er SAHMI, **10 Octobre**.

Fête de la Conception d'Élisabeth.

Le grand prêtre Zacharie reçut, le 10 du mois Teschrin, l'annonciation de la naissance du précurseur Jean, Gabriel lui ayant dit : *Ta femme Élisabeth t'enfantera un fils et beaucoup se réjouiront de sa naissance*[1].

Lorsque les jours de son ministère, pour la fête de l'expiation et des tabernacles, *furent accomplis, Zacharie s'en alla en sa maison. Quelque temps après, Élisabeth, sa femme, conçut, et elle se tint cachée pendant cinq mois, disant : Voilà ce que m'a fait le Seigneur, au jour où il m'a regardée pour ôter mon opprobre parmi les hommes*[2].

Zacharie demeura muet durant les jours de grossesse d'Élisabeth, neuf mois et cinq jours, jusqu'à ce qu'Élisabeth eût mis au monde le précurseur du Christ, héraut du Fils de Dieu et voix du Verbe. *A l'instant même où Zacharie écrivit : Jean est* le *nom* de l'enfant, *sa langue se délia*[3].

1. Luc, I, 13-14. — 2. *Ibid.*, 23-25. — 3. *Ibid.*, 64.

* A fol. 57 v° a.

* Յայսմ աւուր վկայութիւն սրբոցն Եւլամպէոսի եւ քեռն իւրոյ Եւլամպեայ ։

Յաւուրս Մաքսիմիանոսի ամբարիշտ արքային, էին սուրբն Եւլամպիոս եւ քոյրն Եւլամպիա ի քաղաքին Նիկոմիդիա եւ էին ի թաքստի ի լերինն ։

Եւ յաւուր միոջ առաքեցին քրիստոնեայքն ի լեռնէ զԵւլամպէոս ի քաղաքն զի գնեսցէ հաց. Եւ երթեալ ընթեռնոյր զեղեալ հրամանս, զի մի ոք իշխեսցէ անուանել զանձն քրիստոնեայ. եւ տեսեալ կռապաշտիցն կալան զնա եւ տարան առ թագաւորն եւ խոստովանեցաւ զՔրիստոս. եւ նեղէին զնա զոհել կռոցն եւ ոչ կարացին ։ Ապա հրամայեաց մերկացուցանել եւ ջլօք հարկանել զմարմինն ։

Եւ մտեալ ի տաճար կռոցն կործանեաց իշխանաբար զբագինսն եւ բազումք ի կռապաշտիցն հաւատացին եւ աղաղակեցին. Մեծ է Աստուածն քրիստոնէից ։ Յայնժամ ելեալ քոյր նորա ի միջոյ ամբոխին, ընթացեալ զիրկս արկեալ եղբօր իւրոյ եւ աղաչեաց զի աղօթեսցէ վասն նորա, զի եւ նա մարտիրոսանայ վասն նորա ։ Եւ արկին զնոսա ի բանդ ։

1 Եւլամպէոսի] Եւլամբէոսի B — իւրոյ] նորա B — Եւլամպեայ] Եւլամբիաայ B || 2 քոյրն] քոյր նորին B || 3 քաղաքին] քաղաքէն B — թաքստի] թաքստի B — լերինն] ընդ այլ բազում քրիստոնէայսն *add.* B   4 միոջ] միում B — լեռնէ] լեռնէն B || 9 Եւ մտեալ... զբագինսն] Եւ տարան ի տաճար կռոց զի տացեն նմա երկիր պագանել բագնեաց ։ Եւ նա ընդ միտս աղօթեալ հայեցաւ յերկինս՝ եւ իշխանաբար սաստեաց բագնեացն եւ կործանեաց զնոսա B || 10 հաւատացին] ի Քրիստոս *add.* B || 11 նորա] Եւլամպիա *add.* B — ամբոխին] ամբոխէն B — արկեալ] էարկ B — իւրոյ] իւր B || 12 վասն նորա] ընդ նմա B.

* A fol. 57 v° a.

* En ce jour, martyre des saints Eulampius et sa sœur Eulampia.

Aux jours de l'empereur Maximien l'impie, vivaient dans la ville de Nicomédie saint Eulampius et sa sœur Eulampia. Ils se tenaient cachés dans la montagne.

Un jour, les chrétiens de la montagne envoyèrent Eulampius à la ville pour acheter du pain. Il s'y rendit, et pendant qu'il lisait l'ordre qui venait d'être édicté : que personne ne dût plus se nommer chrétien, les idolâtres l'aperçurent, s'en saisirent et le conduisirent à l'empereur. Il confessa le Christ. Ils le maltraitèrent pour qu'il sacrifiât aux idoles, mais ils ne réussirent point. L'empereur ordonna alors de le mettre à nu et de frapper son corps avec des nerfs [de bœuf].

[Eulampius], ayant pénétré dans le temple des idoles, renversa avec autorité les autels, et nombre d'idolâtres se convertirent et crièrent : Grand est le Dieu des chrétiens. C'est alors que sa sœur, sortant du milieu de la foule, accourut vers son frère, le prit dans ses bras et lui demanda de prier pour elle, afin qu'elle devînt martyre avec lui. On les jeta en prison.

Եւ ջեռուցին կաթսայ եւ հանին զսուրբսն ի բանդէն եւ արկին ի ջեռուցեալ ջուրն զսուրբն Եւլամպէոս, եւ մխրճեցաւ ի մէջ կաթսային : Իսկ Եւլամպիա երկեաւ * մտանել եւ ձայնեաց առ եղբայրն իւր. Աղօթեա վասն իմ զանզի վախեցի յոյժ : Եւ յարուցեալ Եւլամպէոս, կանգնեցաւ ի մէջ կաթսային, արար զնշան սրբոյ խաչին եւ ասէ. Եկեսջիր աներկիւղաբար : Եւ նորա մտեալ ի կաթսայն եւ իբրեւ զսառն ցրտացաւ : * A fol. 57 v° b.

Եւ տեսեալ ամենեցուն զսքանչելիսն հաւատացին ի կռապաշտիցն արք երկերիւրք, եւ սուրբն Եւլամպէոս ցանեաց ի կաթսայէն ջուր ի վերայ նոցա, լինել նոցա ի մկրտութիւն, եւ նոյնժամայն հատին զգլուխս նոցա եւ կարգեցան ի զօրս երկնային :

Եւ կախեցին զԵւլամպիա զհերացն եւ քերթեցին զմարմինն : Իսկ զԵւլամպէոս կապեցին ի չորս ցիցս եւ կուտեցին ի ներքոյ քարինս փոքունս եւ բրովք զորովայնն եւ զլանջսն հարին ուժգին : Եւ ապա արկին զնոսա ի բորբոքեալ հուր եւ հուրն ի ցօղ փոխեցաւ : Եւ երեւեցան արք երեք պայծառացեալ տեսլեամբ եւ հանին զսուրբսն ամբողջ ի հրոյն :

Եւ կացուցին առաջի դատաւորին եւ հրամայեաց սրով հատանել զգլուխս նոցա : Եւ յառաջ քան զսուրն երանելին Եւլամպիա աւանդեաց զհոգին, եւ ապա զմնացեալ

1 կաթսայ] կաթայ B — արկին] զնոսա *add.* B || 2-4 զսուրբն ... ցրտացաւ :] եւ աստուածահրաշ զօրութեամբ ցրտացաւ կաթսայն : B || 6 հաւատացին] ի Քրիստոս *add.* B || 7 եւ սուրբն ... եւ նոյնժամայն] զորոց նոյնժամայն B || 8 Իսկ] զսուրբն *add.* B || 10 արկին] արկեալ B || 10-12 եւ հուրն ... ի հրոյն] եւ զօրութեամբն Քրիստոսի ապրեցան ի հրոյն B.

On chauffa un bassin, on fit sortir les saints de la prison, et on jeta saint Eulampius dans l'eau bouillante. Il disparut dans le bassin. Mais Eulampia eut peur d'y * pénétrer et cria à son frère : Prie pour moi, car je ressens une grande frayeur. Eulampius se dressa au milieu du bassin, fit le signe de la sainte croix et lui dit : Viens sans crainte. Elle pénétra dans le bassin, qui devint aussi froid que la glace. * A fol. 57 v° b.

Tous furent témoins de ce miracle, et deux cents personnes parmi les idolâtres se convertirent. Saint Eulampius les aspergea avec l'eau du bassin, pour qu'elle leur servît d'eau de baptême. On leur trancha aussitôt la tête, et ils furent classés dans la milice céleste.

On pendit Eulampia par les cheveux et on lui déchira le corps. Quant à Eulampius, on le lia à quatre poteaux, on entassa sous lui des petites pierres et on le frappa violemment à coups de gros bâtons sur le ventre et sur la poitrine. On les jeta ensuite dans une fournaise embrasée, mais le feu se changea en rosée. Trois hommes d'aspect éclatant apparurent alors et sortirent les saints indemnes du feu.

On les mit en présence du juge qui ordonna de leur trancher la tête à l'épée. Avant que l'épée eût touché la bienheureuse Eulampia, elle

* A fol. 5 r° a մարմնոյն հատին զգլուխն : Իսկ սուրբն Եւղամպիոս աղօթելով խնդրեաց * յԱստուծոյ եթէ. Ողորմեա ամենեցուն որք կատարեն զյիշատակս մեր, զաղքատս մխիթարեա, զքաղցեալս յագեցո, զհիւանդս բժշկեա, ալեկոծաց օգնեա, նեղելոց անդորրիչ լեր, ի պատերազմի պահպանեա, մեղաւորաց թողութիւն շնորհեա : Եւ յետ աղօթիցն հատին զգլուխ նորա ի Հոկտեմբերի Ժ :

Յայսմ աւուր կատարեցան սրով սուրբ վկայքն Քրիստոսի Մարկոս եւ Ստեփաննոս ի քաղաքին Անտիոքայ Պիսիդացւոց ի Մագնոսէ դատաւորէ, յաւուրս Դիոկղետիանոսի արքայի :

* B p. 183 b. [B * Տօն աւետեաց յղութեան սրբոյն Յովհաննու Մկրտչին Քրիստոսի, զոր ետ Գաբրիէլ հօր նորա Զաքարիայի ի սուրբն սրբոց :

Ամենագէտ եւ կանխատես տնօրէնութիւն իմաստութեան Աստուծոյ, վասն զի հանդերձեալ էր կարապետ իւրեան եւ յառաջընթաց զերանելի մկրտիչն առաքել, որչափ հնարաւոր էր մարդկային ծննդեան նմանել յաստուածային ծնունդն՝ յարմարէ * B p. 184 a. եւ նմանեցուցանէ * իւրոյ մարմնաւորութեանն եւ զնորայն :

Որպէս եւ արուսեակն նմանի մասնաւոր լուսով յարեգակն, այսպէս եւ զերանելի

1-4 աղօթելով ... յետ աղօթիցն] աղօթեաց առ Աստուած եւ ապա B || 5 Հոկտեմբերի Ժ] եւ Սահմի Ա *add.* B || 7 Դիոկղետիանոսի արքայի] Դիոկղետիանոսի ամբարիշտ արքային B.

rendit son âme et on trancha la tête au corps inanimé. Quant à saint * A fol. 5 r° a Eulampius, il pria et demanda * à Dieu : Aie pitié de tous ceux qui accompliront notre mémoire, console les pauvres, rassasie ceux qui ont faim, guéris les malades, viens au secours de ceux qui sont en danger sur mer, tranquillise ceux qui sont dans le péril, protège ceux qui sont en guerre et pardonne aux pécheurs. A la fin de la prière, on lui trancha la tête, le 10 Octobre.

En ce jour moururent par le glaive les saints martyrs du Christ, Marc et Étienne, dans la ville d'Antioche de Pisidie, par le juge Magnus, aux jours de l'empereur Dioclétien.

* B p. 183 b. [B* Fête de l'annonciation de la conception de Jean, le baptiste du Christ, que Gabriel annonça à son père Zacharie, dans le saint des saints.

La sagesse de Dieu, prévoyant et connaissant toutes choses, devant envoyer avant lui, un précurseur et un héraut en la personne du bienheureux Jean. fit autant qu'il était possible à la naissance humaine de * B p. 184 a. ressembler à la naissance divine, concorder et ressembler à son * incarnation, celle de Jean.

Ainsi que la planète Vénus ressemble par un éclat particulier au soleil, de même Il fit, autant qu'il était possible, ressembler à Lui le

կարապետն որչափ էր հնար նմանեցուցանել ինքեան, եւ այնր աղագաւ ոչ ոք ի ծնունդս կանանց քան զՅովհաննէս մեծ :

Վասն որոյ եւ նախ զվկայն իւր ի հրեշտակաց վկայեալ եւ սքանչելի աւետաւոր յղութեամբն եւ զարմանալի ծննդեամբն սքանչելի զոլ ցուցանէ : Քանզի Զաքարիա մարգարէ՝ հայրն Յովհաննու, գոլով արդար եւ սուրբ քահանայ Աստուծոյ, մտեալ ի տաճարն խնկել պաշտամամբ արտաքոյ կալով ժողովրդեանն հրէից՝ եսես զԳաբրիէլ հրեշտակն Աստուծոյ կանգնեալ յաջմէ սեղանոյ խնկոցն եւ երկեաւ :

Եւ տեսեալ հրեշտակն զխռովութիւն նորա՝ ասաց. Մի՛ երկնչիր Զաքարիա զի լուաւ Աստուած աղօթից քոց, եւ կին քո Եղիսաբեթ ծնցի քեզ որդի եւ կոչեսցեն զանուն նորա Յովհաննէս : Եւ եղիցի քեզ ցնծութիւն եւ ուրախութիւն եւ բազումք ի ծննդեան նորա խնդասցեն :

Եւ Զաքարիա վասն իւրոյ ծերութեանն եւ կնոջն ամլութեան թերահաւատեալ պատժեցաւ պապանձմամբ, եւ եկաց այնպէս մինչեւ ի կատարումն արդեանց աւետեացն, այսինքն ի ծնունդ մեծի կարապետին Քրիստոսի :

* Ի սմին աւուր յիշատակ սրբոց եւ մեծ վկայիցն սքանչելւոյ կուսին Ստրատոնիկէի եւ խօսեցելոյն իւրոյ Սելեւկիոսի : * B p. 185 a.

bienheureux précurseur, et c'est pourquoi *parmi les enfants des femmes il n'en a pas surgi de plus grand que Jean*[1].

C'est pourquoi il fait d'abord paraître son témoin [Jean], admirable par le témoignage donné par les anges, par la sublime annonciation de sa conception et par sa naissance extraordinaire. Car le prophète Zacharie, le père de Jean, qui était juste et un saint prêtre de Dieu, *étant entré, pour s'acquitter de ses fonctions, dans le sanctuaire afin d'y offrir l'encens, la multitude du peuple juif restant dehors, il aperçut* Gabriel, *l'ange de Dieu, debout à droite de l'autel de l'encens, et la crainte le saisit*[2].

L'ange, apercevant son trouble, lui dit : *Ne crains point, Zacharie, car Dieu a exaucé ta prière : ta femme Élisabeth t'enfantera un fils et on l'appellera du nom de Jean. Il sera pour toi un sujet de joie et de transport, et beaucoup se réjouiront de sa naissance*[3].

Zacharie, à cause de sa vieillesse et de la stérilité de sa femme, ayant eu un doute, il en fut puni en devenant muet, et il resta dans cet état jusqu'à l'accomplissement des preuves de l'annonciation, c'est-à-dire jusqu'à la naissance du grand précurseur du Christ.

* En ce jour, commémoration des saints et grands martyrs, l'admirable vierge Stratonicé et son fiancé Séleucius. * B p. 185 a.

1. Matth., xi, 11. — 2. Luc, i, 8-12. — 3. *Ibid.*, 13-14.

Եւ տօն Աննայի եւ Եղիսաբեթի եւ ընկերաց իւրեանց Փլորենտիոսի եւ Դիոկղեղիանի եւ Վասիանոսի եւ Պետրոնիլլայ դստերն Պետրոսի առաքելոյ ։]

Սահմի Բ եւ Հոկտեմբեր ԺԱ ։ Տօն եօթներորդ ժողովոյ սուրբ եպիսկոպոսացն
որ եղեւ ի Նիկիա Բիւթանացւոց ։

Յամս բարեպաշտ թագաւորին Կոստանդիանոսի եւ մօր իւրոյ Երինեայ, ժողովեցան ի Նիկիա հարք սուրբք եւ նորոգեցին զերկրպագութիւն եւ զպատիւ պատկերաց, զոր հերձուածող թագաւորն Լեւոն եւ որդին իւր Կոստանդիանոս Կաւալինոսն ընկեցին եւ անարգեցին, եւ ընդ կռոցն համարեցան զՔրիստոսի մարմնաւորութեան պատկերն
* A fol. 58 r° b. եւ զամենասրբուհւոյ * Աստուածածնին եւ զամենայն սրբոց ։

Ի սմին աւուր տօն է սուրբ վկային Թէոդորոսի Աղեկսանդրացւոյն ։

Զսա կալան Աղեկսանդրացիքն, զի քրիստոնեայ էր եւ բարեպաշտ, եւ եդին ի գլուխն պսակ ի փշոցն եւ եղեգամբ ծեծէին զգլուխն եւ թքանէին յերեսն, եւ այպն առնելով անցուցանէին կապեալ ձեռօք ընդ մէջ քաղաքին, եւ տարեալ ընկեցին ի

3 տօն ... բիւթանացոց ։] Ի սմին աւուր եղեւ եօթներորդ սուրբ ժողովն միաբանգամ ի Նիկիա բիւթանացոց ։ B || 5 թագաւորին] արքային B — Երինեայ] Երինայ ոչ մեծին եւ առաջնոյն այլ յետնոյն *add.* B || 6 զպատիւ] սուրբ *add.* B || 12 ծեծէին] հարկանէին B.

De même, fête d'Anne et d'Élisabeth et de leurs compagnons Florentius et Déoclidiane, Bassianus (*Vasianos*) et Pétronille, fille de l'apôtre Pierre.]

2 SAHMI, **11 Octobre.**

Fête du septième concile des saints évêques qui eut lieu à Nicée de Bithynie.

Aux jours du pieux empereur Constantin et de sa mère Irène, les saints pères se convoquèrent à Nicée et rétablirent le culte et la vénération des images que les hérétiques, l'empereur Léon et son fils Constantin Cavallinus avaient jetées à terre et méprisées, après avoir mis au rang des idoles l'image
* A fol. 58 r° b. de l'incarnation du Christ, celle de la très sainte * mère de Dieu et celle de tous les saints.

En ce jour, fête du saint martyr Théodore d'Alexandrie.

Les Alexandrins le saisirent parce qu'il était chrétien et pieux, lui mirent sur la tête une couronne d'épines, lui frappèrent la tête avec des roseaux, lui crachèrent à la figure, et, en se moquant de lui, le promenèrent à travers la

ծովն, եւ ալիք ծովուն հանին զնա անվնաս ի ցամաք : Եւ կալեալ հատին զգլուխ նորա վասն անուանն Քրիստոսի :

[B* Տօն է եւ յիշատակ սուրբ առաքելոյն Փիլիպպոսի, որ մի էր յեօթն սարկաւագացն : * B p. 185 b.

Սուրբ առաքեալն Փիլիպպոս՝ մի էր յեօթանասուն եւ երկու աշակերտացն զորս ընտրեաց Քրիստոս, եւ մի էր սա յեօթն սարկաւագացն ընկեր սրբոյն Ստեփաննոսի, զորս ընտրեցին առաքեալքն իբրեւ զհաւատարիմ խնամածուս որբոց եւ այրեաց որ յԵրուսաղէմ :

Էր սա ի Պաղեստինու զուգեալ կնոջ եւ ունէր չորս դստերս կուսս եւ մարգարէս եւ ունէր ապարանս ի Կեսարիա : Սա իջեալ յետ քարկոծելոյն Ստեփաննոսի ի քաղաքն Սամարացւոց՝ առնէր նշանս եւ քարոզէր զՔրիստոս որում հաւատացին եւ աշակերտեցան Սամարացիքն :

Սա եւ զՍիմոն մոգն կեղծաւորեալ մկրտեաց, եւ ի հրեշտակէ յափշտակեալ՝ մկրտեաց եւ զեթեովպացի ներքինի : Եւ յորժամ խօսեցաւ առ նա հրեշտակն՝ գնաց եւ շրջեցաւ ի քաղաքս Ասիացւոց նշանօք աւետարանէր զՔրիստոս, եւ համբերէր բազում վշտաց ի կռապաշտիցն : Եւ անդ եղեւ եպիսկոպոս Տրալէսի քաղաքի, եւ

ville, les mains liées derrière le dos. Ils le conduisirent à la mer et l'y jetèrent; mais les vagues de la mer le déposèrent indemne sur le rivage. Ils le saisirent et lui tranchèrent la tête pour le nom du Christ.

[B* Fête et commémoration du saint apôtre Philippe, qui était l'un des sept diacres. * B p. 185 b.

Le saint apôtre Philippe fut l'un des soixante-douze disciples que le Christ choisit, et l'un des sept diacres, compagnons de saint Étienne, que les apôtres élurent comme fidèles administrateurs des orphelins et des veuves à Jérusalem.

Il était de la Palestine, marié, et avait quatre filles vierges et prophétesses; il avait un palais à Césarée. Après la lapidation d'Étienne, il descendit dans la ville de Samarie, y accomplit des miracles et y prêcha le Christ. Les Samaritains crurent en lui et devinrent ses disciples.

C'est lui qui baptisa Simon, le magicien hypocrite; puis enlevé par un ange, c'est lui qui baptisa l'eunuque éthiopien. Lorsque l'ange lui eut parlé, il partit et parcourut les villes de l'Asie, y prêcha le Christ en accomplissant des miracles, et y souffrit bien des peines de la part des idolâtres. Il devint évêque de la ville de Tralles, gouverna bien ses ouailles, fit de

բարիոք հոլովեալ բազում սքանչելիս առնէր, եւ եկեղեցիս կանգնեաց, եւ խաղաղութեամբ կացեալ հանգեաւ ի Քրիստոս ։

Յայսմ աւուր յիշատակ սրբոյն Պաւղինի եպիսկոպոսին, եւ Թէոփանոսի եւ Սաբայիտու, եւ Թէոդորոս եղբօր նորա, եւ Տիմոթէոսի եւ Պաւղոսի, որ յԱղեքսանդրիա կատարեցան ։]

Սահմի Գ եւ Հոկտեմբեր ԺԲ ։ Վկայաբանութիւն սրբոցն Պրոբոսի, Տարաքոսի եւ Անդրոնիկոսի ։

Սուրբ մարտիրոսքս այսոքիկ երեքեան՝ էին ի ժամանակս ամբարիշտ արքային Դիոկղետիանոսի. եւ ի Տարսոն քաղաքին մատնեցան ի ձեռս անօրէն դատաւորին Մաքսիմիանոսի ։ Եւ կացեալ առաջի խոստովանեցան զՔրիստոս ճշմարիտ Աստուած, եւ զկուռս անարգեցին եւ դեւս անուանեցին ։

Եւ հրամայեաց եւ նախ զՏարաքոսի զծնօտսն ջարդեցին, եւ ուժգին զթիկունսն հարին եւ ի բանդ արկին ։ Եւ զՊրոբոս կախեցին զփայտէ եւ գանեցին յոյժ եւ երկաթի կապանօք եդին ի բանդ ։

* A fol. 58 v° a. Եւ կացուցեալ առաջի զԱնդրոնիկոս * հարցանէր թէ. Ուստի՞ իցես ։ Եւ նա ասէ.

6 Վկայաբանութիւն սրբոցն] Վկայութիւն սրբոց վկայիցն B || 8 ամբարիշտ] կռապաշտ B || 9 քաղաքին] քաղաքն B — անօրէն] անբարիշտ B || 10 Մաքսիմիանոսի] Մաքսիմոսի B || 12 ջարդեցին] ջարդել B || 13 հարին] հարկանել B — արկին] արկանել B || 14 բանդ] բանդի B.

nombreux miracles, construisit des églises, et après une vie paisible reposa dans le Christ.

En ce jour, commémoration de l'évêque saint Paulin, de Théophane le Sabaïte[1] et de son frère Théodore, de Timothée et de Paul, qui furent mis à mort à Alexandrie.]

3 SAHMI, 12 Octobre.

Martyre des saints Probus, Tharacus et Andronicus.

Ces trois saints martyrs vivaient aux jours de Dioclétien empereur impie. Ils furent livrés entre les mains du juge inique, Maxime, dans la ville de Tarse. Mis en sa présence ils confessèrent le Christ, vrai Dieu, et méprisèrent les idoles qu'ils appelèrent démons.

Le juge ordonna d'abord de briser les mâchoires de Tharacus, de le frapper fortement sur le dos et de le jeter en prison. On pendit Probus à un arbre, on le frappa beaucoup et on le jeta en prison chargé de fers.

A fol. 58 v° a. On mit ensuite Andronicus en présence du juge qui lui * demanda : De

1. Ms. : de Théophane et de Sabaïte, cf. H. Delehaye, *Synaxarium Ecclesiæ Constantinopolitanæ* (Propylæum ad Acta Sanctorum Novembris), Bruxelles, 1902, col. 130.

յԵփեսոս քաղաքէ իցեմ, որդի մեծատան իշխանի եւ եմ քրիստոնեայ եւ ոչ ուրանամ զՔրիստոս եւ ոչ զկուռս քո պաշտեմ ։ Յայնժամ հրամայեաց հարկանել զնա ուժգին, եւ խազել զջիլն եւ աղիւ քերել զկողսն եւ արկանել ի բանդ ։

Եւ ապա հրամայեաց Մաքսիմոս տանել կապանօք զսուրբսն ի քաղաքն Մամեստիա եւ անդ դարձեալ խոստովանեցան զՔրիստոս ։ Եւ հրամայեաց դատաւորն ջախջախել քարիւ զբերանն Տարագոսի, եւ այրել հրով զերկոսին ձեռսն, եւ խիստ քացախ ընդ քիթսն արկանել ։

Եւ ապա զսուրբն Պռոբոս մատուցին առաջի, եւ արկին ընդ բերանն շանթս հրացեալս, եւ զթիկունսն արջառաջլօք հարին չարաչար, եւ գերծեծին ածելով զգլուխն, եւ հնոցի մոխրով կայծախառն մածուցին, այրեցին եւ զլեզուն եւ արկին ի բանդ ։

Ապա կացուցին զսուրբն Անդրոնիկոս եւ հարին զթիկունսն մինչեւ պատառեցաւ մարմինն, եւ աղացեալ աղիւ լցին զվէրսն, հարկանէին եւ զորովայնն ։ Եւ հրամայեաց դատաւորն եւ տարան զսուրբսն ի քաղաքն Անարզաբայ ։ Եւ կացուցին առաջի եւ զսուրբն Տարագոս եւ համարձակութեամբ կշտամբեաց զդատաւորն ։ * Եւ ապա- * A fol. 58 v° b.

1 իցեմ *om.* B. || 3 զջիլն] զջիլսն — քերել] չփել B || 10 այրեցին] հատին B || 13 մարմինն] իւր *add.* B — աղիւ] աղով B || 14 Եւ] ապա *add.* B.

quel pays es-tu? Il lui répondit : Je suis de la ville d'Éphèse, fils d'un riche notable, et je suis chrétien; je ne renie pas le Christ, et n'adore point tes idoles. Le juge ordonna alors de le frapper vigoureusement, de lui trancher les tendons, de lui déchirer les côtes en frottant avec du sel et de le jeter en prison.

Maxime ordonna ensuite d'emmener les saints chargés de fers à la ville de Mopsueste. Ils y confessèrent de même le Christ. Le juge ordonna de briser à coups de pierres la bouche de Tharacus, de lui brûler par le feu les deux mains, et d'introduire du vinaigre fort dans ses narines.

On présenta ensuite Probus au juge. On lui introduisit dans la bouche des broches enflammées, on le frappa cruellement sur le dos avec des nerfs de bœuf, on lui rasa les cheveux de la tête, sur laquelle on appliqua de la cendre de four mêlée à de la braise, on lui brûla la langue et on le jeta en prison.

On présenta ensuite au juge saint Andronicus. On le frappa sur le dos jusqu'à ce que la chair en fût déchirée, on remplit les plaies avec du sel et on le frappa sur le ventre. Le juge ordonna ensuite de conduire les saints à la ville d'Anarzaba. Là, on présenta au juge saint Tharacus qui blâma avec hardiesse le juge. * Les serviteurs le frappèrent sur la bouche, lui brûlèrent * A fol. 58 v° b.

սուրբն հարկանէին զերամն եւ շամփրովք խոցոտէին զմարմինն, եւ զականջսն ի բաց հատանէին, եւ զհերս գլխոյն ածելով ածին եւ կայծակամբք ծածուցին :

Եւ զսուրբն Պրոբոս կապեցին եւ հրացեալ շամփրօք այրեցին զանթսն եւ զթիկունսն, եւ բռնութեամբ արկին գինի ի բերան նորա խառնեալ յարենէ զոհից կռոցն, ծակեցին եւ զջիլսն հրացեալ շամփրօք եւ փորեցին զաչսն :

Իսկ զսրբոյն Անդրոնիկոսի զորովայնն այրեցին, ջամբեցուցին ի զոհիցն միս եւ գինի, եւ հատին զլեզուն եւ զատամունսն կորզեցին : Եւ ապա արկին զսուրբն գազանաց կերակուր, եւ ոչ մերձեցան գազանք, եւ արջ մի երթեալ լզէր զթարախ վիրացն Անդրոնիկոսի եւ նստէր առ ոտս նորա : Եւ տեսեալ դահճացն սպանին զարջն : Եւ առիւծ մի ահագին արձակեցին ի Տարաքոս, եւ երթեալ գազանն երկիր եպագ :

Եւ մոլեալ Մաքսիմոս սրով եհատ զսուրբսն : Եւ հրամայեաց զօրականացն պահել զմարմին նոցա զի մի գողասցեն քրիստոնեայքն : Եւ եղեւ որոտումն յոյժ եւ անձրեւք եւ փախեան պահապանքն եւ հաւատացեալքն երթեալ ի գիշերի գողացան
* B p. 186 b. զնշխարս սրբոցն աստեղացն * ցուցմամբ զիւրաքանչիւր մարմինս սրբոցն, քանզի խառնեալ էին ի միասին :

1 շամփրովք] շամբրով B || 2 եւ] դարձեալ *add.* B — ծածուցին] այրեցին B || 6 այրեցին] հրով *add.* B — ջամբեցուցին] ջամբեցին B || 8-10 եւ ոչ մերձեցան . . . երկիր եպագ] եւ խնամօքն Աստուծոյ գազանքն մոռացան զգազանութիւն իւրեանց եւ ոչ մերձեցան, եւ արջ եւ առիւծ խնայեցին ի նոսա : B || 12 զմարմին] զմարմինս B || 14 աստեղացն] desinit A.

le corps avec des broches enflammées, lui coupèrent les oreilles, lui rasèrent les cheveux de la tête, sur laquelle ils appliquèrent de la cendre mêlée à de la braise.

On lia saint Probus et on lui brûla, avec des broches enflammées, les aisselles et le dos, on lui versa de force dans la bouche du vin mélangé à du sang des sacrifices des idoles, on lui ouvrit les veines avec des broches enflammées et on lui creva les yeux.

On brûla le ventre à saint Andronicus, on lui mit dans la bouche de la viande et du vin des sacrifices, on lui coupa la langue et on lui arracha les dents. On jeta ensuite le saint en pâture aux fauves; mais les fauves ne s'en approchèrent point; un ours alla lécher le pus des plaies d'Andronicus et s'assit à ses pieds. Ce que voyant, les bourreaux tuèrent l'ours. On lança un lion terrible sur Tharacus; mais le fauve alla se prosterner devant lui.

Maxime, furieux, fit tuer les saints à l'épée. Il ordonna aux soldats de garder leurs corps, pour que les chrétiens ne les emportassent point. Il se produisit un violent grondement de tonnerre et la pluie se mit à tomber, les gardiens prirent la fuite, et les fidèles s'étant rendus pendant la nuit enle-
* B p. 186 b. vèrent les restes des saints, à la lueur des étoiles * qui indiquèrent le corps de chaque saint, car ils se trouvaient mêlés ensemble.

Եւ ոմանք յեղբարց որք հետեւողք էին եւ ականատեսք, եւ զկնի երթային սրբոց վկայիցն գրեցին զնահատակութիւն սրբոցն ։ Եւ տուեալ երկերիւր դահեկան գնեցին զմարմինսն, եւ յուղարկեցին յԻկոնիոն քաղաքն, եւ եդին մեծաւ պատուով ի մեծ այրն որ է ի մեծ քարն ի պատուական տապանս ։

Կատարեցան սուրբ վկայքն Քրիստոսի Տարագոս որ էր Հռովմայեցի, Պրոբոս որ էր Պամփիլացի, Անդրոնիկոս Եփեսացի՝ Հոկտեմբերի ԺԲ ։

Յայսմ աւուր յիշատակ է սուրբ վկայիցն Թէոդորու եւ Անդրիմաքոսի եւ Անաստասեայ սրբուհւոյ կուսին ։

* *Սահմի Դ եւ Հոկտեմբերի ԺԳ ։ Վկայութիւն սրբոց վկայիցն Կարպոսի եւ Պապիլասի ։* * B p. 187 a.

Սուրբքս այսոքիկ էին ի ժամանակս Դեկոսի ամբարիշտ արքային արուեստիւ բժիշկք, եւ սուրբն Կարպոս էր եպիսկոպոս եւ Պապիլաս սարկաւագ ։ Եւ կացին յատենի առաջի բդեշխին Ասիացւոց եւ խոստովանեցան զանուն Տեառն Աստուծոյ մերոյ ։

Եւ զԿարպոս կախեցին եւ քերեցին զմարմինն. նոյնպէս եւ զՊապիլաս բազում քերանօք բեւեռեցին զփայտէ. բեւեռեցին եւ զԿարպոս եւ ժպտեցաւ ։ Հարցին

Quelques-uns parmi les frères, imitateurs des saints, qui en avaient été témoins et qui les avaient suivis, écrivirent le martyre des saints. Ils payèrent deux cents écus et achetèrent leurs corps, qu'ils envoyèrent à la ville d'Iconium, où on les déposa avec grand honneur dans des tombeaux précieux, dans la grande grotte qui se trouve dans le grand rocher.

Les saints martyrs du Christ, Tharacus qui était de Rome, Probus de Pamphylie, et Andronicus d'Éphèse, moururent le 12 Octobre.

En ce jour, commémoration des saints martyrs Théodore et Andromachus et de la vierge sainte Anastasie.

* 4 SAHMI, **13 Octobre**. * B p. 187 a.

Martyre des saints martyrs Carpus et Babylas.

Ces saints vivaient aux jours de Dèce l'empereur impie. Ils étaient médecins de leur profession. Saint Carpus était évêque et Babylas diacre. Ils se présentèrent au tribunal devant le gouverneur de l'Asie et confessèrent le nom du Seigneur, notre Dieu.

On pendit Carpus à un arbre et on lui déchira le corps. On cloua également à un arbre Babylas dont on déchira atrocement le corps. On cloua de même Carpus qui eut un sourire. On lui demanda : Pourquoi as-tu

եթէ Ընդէր ժպտեցար ։ Եւ նա ասէ. Տեսի զփառս Աստուծոյ եւ ուրախ եմ ։

Եւ բորբոքեցին հուր, աղօթեաց սուրբն եւ ասէ. Օրհնեալ ես Տէր Յիսուս Քրիստոս, որդի Աստուծոյ, որ արժանաւորեցեր զմեզ զմեղաւորքս այսմ քոյին մասին ։ Եւ նոյնժամայն աւանդեցին զհոգիս իւրեանց ի ձեռս հրեշտակաց, Հոկտեմբեր ԺԳ եւ Սահմի Դ ։

Եւ քոյր սրբոյն Կարպոսի կայր առաջի, որոյ անուն էր Ագաթանիկէա, ետես եւ նա զփառս Աստուծոյ զոր ետես եղբայրն իւր, աղաղակեաց եւ ասէ. Ճաշս այս եւ ինձ պատրաստեալ է, պարտ է եւ ինձ հաղորդել ի փառաց կերակրոյս ։

Եւ մերկացեալ զհանդերձս իւր, տարածեաց զանձն իւր ի վերայ փայտին, եւ բոցն բորբոքեցաւ ի վերայ նորա, եւ գոչեաց երիցս անգամ. Տէր, Տէր, Տէր, օգնեա ինձ զի ի քեզ ապաւինեցայ ։ Եւ այսպիսի խոստովանութեամբ աւանդեաց զհոգին իւր առ Աստուած ։

Յայսմ աւուր կատարեցան սրով սուրբ վկայքն Քրիստոսի Ալփիոն, Աղեկսանդրոս, Զոսիմոս, Նիկոնիաս, Նիոնիոս, Իլիդորոս եւ Մարկոս ի քաղաքին Անտիոք Պիսիդեայ առ Դիոկղետիանոսիւ արքայիւ, ի Մանգնոսէ դատաւորէ ։

Նոյնպէս եւ սուրբ վկայն Փլորենտիոս յետ յոլով տանջանաց կենդանւոյն այրեցին հրով ի քաղաքն Թեսաղոնիկեայ ։

* B p. 187 b.

* Ի սմին աւուր կատարեցաւ մեծ իշխանն Դիոսկորոս, որ էր խորհրդակից Թագաւո-

ce sourire? Il répondit : J'ai vu la gloire de Dieu et j'en suis heureux.

On alluma un grand feu; le saint se mit à prier et dit : Tu es béni, Seigneur Jésus-Christ, fils de Dieu, qui nous as rendus dignes, nous pécheurs, de la participation. Et ils rendirent aussitôt leur âme entre les mains des anges, le 13 Octobre, le 4 sahmi.

La sœur de saint Carpus, dont le nom était Agathonica, se trouvait présente; elle vit aussi la gloire de Dieu, comme l'avait vue son frère, s'écria et dit : Ce festin est également préparé pour moi, il faut que moi aussi je prenne part à la gloire de ce festin.

Elle se dépouilla de ses vêtements, et s'étendit de tout son corps sur le bois; les flammes l'enveloppèrent, et elle cria par trois fois : Seigneur, Seigneur, Seigneur, aide-moi, car je me suis réfugiée en toi. C'est d'une telle confession qu'elle rendit son âme à Dieu.

En ce jour, furent mis à mort par le glaive les saints martyrs du Christ : Alphion, Alexandre, Zosime, Niconias, Nionios, Éliodore (*Ilidoros*), et Marc, dans la ville d'Antioche de Pisidie, par le juge Magnus, sous le règne de Dioclétien.

Le saint martyr Florentius fut également, après de nombreuses tortures, brûlé vivant par les flammes, dans la ville de Thessalonique.

* B p. 187 b.

* En ce même jour, fut martyrisé le grand prince Dioscore, qui était le

րին Դիոկղետիանոսի, զոր ի մամուլս եդեալ ոլորակեցին եւ այրեցին զամենայն մարմինն, եւ յետոյ ի Կուկղիանոս իշխանէ ընկալաւ զկատարումն վասն Քրիստոսի ։

Յաւուր սմին վարք եւ յիշատակ երանելի հայրապետին մերոյ Մաշտոցի ։

Երանելի եւ սրբասնեալ հայրն մեր Մաշտոց՝ էր ի գաւառէն Կոտէից, ի գեղջէն Եղիվարդայ, որդի քահանայի, յաւուրս բարեպաշտ թագաւորին մերոյ Աշոտոյ առաջնոյ ։ Սա ի մանկական տիոց անտի ցանկայր կրօնաւորական վարուց. եւ յորժամ մեռաւ հայր իւր՝ գնաց ի վանս Մաքենոցաց, եւ կացեալ անդ սրբութեամբ եւ առաքինութեամբ՝ օրհնեցաւ քահանայ եւ վարժեցաւ յուսումն աստուածային գրոց ։

Ապա փոխեալ անտի գնաց ի Սեւան կղզի, ուր կրեաց վիշտս բազումս ի չարակնոտաց, բայց նա վասն սիրոյն Քրիստոսի համբերէր ամենայնի ։ Եւ նորոգեաց զվանսն որ էր ի նմին կղզւոջ. շինեաց անդ եւ զեկեղեցի զոր անուանեաց Առաքելոց, եւ ժողովեալ զբազմութիւն միաբանից՝ վարժեաց զնոսա ի կրօնաւորական կրթութիւն ։ Ինքն լոկ բանջարօք եւ ընդեղէնօք շատանայր, եւ օրինակ բարի զանձն ընծայեցուցանէր ամենեցուն ։

Ազդու էին բանք նորա եւ հոգեխառնեալ. որով ոչ միայն զմերձաւորս մխիթարէր՝ այլ եւ զհեռաւորս ի ձեռն խրատական եւ մխիթարական թղթոց զոր գրէր ։ Վասն

conseiller de l'empereur Dioclétien; on le tortura fortement sous presse, et on lui brûla tout le corps. Il fut ensuite décapité pour le Christ, par le prince Cuclianus [1].

En ce jour, vie et commémoration de notre bienheureux patriarche Mashtotz.

Notre bienheureux père Mashtotz, de sainte vie, était de la province de Kotéïk, du village d'Elivard, fils de prêtre, aux jours de notre pieux roi Achot le Premier. Dès sa tendre enfance il aspira à la vie religieuse, et lorsque son père vint à mourir, il se rendit au couvent de Makhénotz, y vécut en sainteté et vertu, fut ordonné prêtre et se donna à l'étude des écritures divines.

Il quitta ensuite cet endroit et se rendit à l'île de Sévan, où il eut beaucoup à souffrir des jaloux, mais il supporta tout pour l'amour du Christ. Il répara le couvent qui se trouvait dans cette île, y construisit aussi l'église qu'il nomma (l'église) des Apôtres. Il rassembla un grand nombre de moines et les exerça aux devoirs religieux. Il ne se nourrissait que de légumes et d'herbes, et donnait, en sa personne, le bon exemple à tous.

Ses paroles étaient influentes, pleines d'esprit et de foi; il consolait non seulement les proches, mais les lointains aussi par les lettres de conseil et de consolation qu'il leur écrivait. C'est pourquoi après la mort du catho-

1. Κουλκιανός dans *Syn. Cp.*, col. 136.

որոյ չեռ մահուան Գէորգայ կաթողիկոսի՝ միաբան հաւանութեամբ եկեղեցականաց եւ քաղաքայնոց ընտրեցաւ կաթողիկոս ի վաթսնամեայ հասակի իւրում. բայց ոչ չերկարեաց ի նմին՝ չեւ եօթն ամսոց փոխեցաւ առ ցանկալին իւր Քրիստոս, եւ թաղեցաւ ի Դառնի ի հովանոց արքային Տրդատայ ։

* B p. 188 a. Այլ ի սակաւ ժամանակի անդ արար * բազում ուղղութիւնս եւ բարեկարգութիւնս. վասն զի սա էր երանելի հայրապետս արար զվերջին կարգաւորութիւն մաշտոցին, որ կանխաւ յօրինեալ էր ի սրբոյն Մեսրոպայ թարգմանչէ եւ յաշակերտաց նորա, որով վարի մինչեւ ցայժմ Հայաստանեայցս սուրբ եկեղեցի ։

Սահմի Ե եւ Հոկտեմբերի ԺԴ ։ Վկայութիւն սրբուհւոյն Դոմնինեայ ։

Սրբուհի Դոմինինէա էր ի քաղաքէն Անարզաբու, ի ժամանակս Դիոկղետիանոսի անօրէն արքային ։ Եւ կացեալ առաջի դատաւորին Լիսիայ խոստովանեցաւ զանունն Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ ։ Եւ հարին զերանելի կինն ուժգին, եւ հրացեալ շամփրօք այրեցին զոտսն եւ արկին ի բանդ ։

Եւ յետ աւուրց դարձեալ կացուցին զնա առաջի Լիսեայ եւ յոյժ քննեալ ոչ կարաց դարձուցանել ի հաւատոյն Քրիստոսի ։ Եւ հրամայեաց բրօք ջարդել զամենայն A fol. 59 r° a. մարմին նորա, * եւ քարշեցին ընդ երկիր մինչեւ լուծան ամենայն յօդք անձինն, եւ

15 **եւ քարշեցին]** incipit **A.**

licos Georges, il fut, par le consentement unanime des ecclésiastiques et des laïques, élu catholicos à l'âge de soixante ans; mais il ne siégea pas longtemps, car sept mois après il trépassa au Christ, vers lequel il aspirait; et il fut enterré à Karni, la résidence d'été du roi Tiridate.

* B p. 188 a. * Dans une si courte période de temps, il s'était beaucoup occupé d'organisations et de réformes; car c'est ce bienheureux patriarche qui fit les dernières réformes du rituel, que saint Mesrop le traducteur et ses disciples avaient composé auparavant, et qui est en usage jusqu'aujourd'hui dans la sainte église arménienne.

5 SAHMI, **14 Octobre.**

Martyre de sainte Domnina.

Sainte Domnina était de la ville d'Anarzaba, aux jours de Dioclétien l'empereur impie. Mise en présence du juge, elle confessa le nom du Christ, notre Dieu. On frappa fortement la bienheureuse femme, on lui brûla les pieds avec des broches enflammées et on la jeta en prison.

Quelques jours après, on la mit de nouveau en présence de Lysias qui l'interrogea longuement mais ne put la détourner de la foi du Christ. * A fol. 59 r° a. Il ordonna de lui briser tout le corps à coups de gros bâtons. *On la traîna

տարեալ արկին ի բանդ ։ Եւ աղօթելով զգիշերն ամենայն աւանդեաց զհոգին իւր առ Աստուած Հոկտեմբեր ԺԴ ։

Յայսմ աւուր կատարեցաւ սրով ի Պարսիկս սուրբ վկայն Քրիստոսի Սադոթ եպիսկոպոսն ի Սաբուռիոսէ արքայէն Պարսից, զի ոչ ուրացաւ զՔրիստոս եւ ոչ երկիր եպագ արեգական եւ հրոյ ։

[B Ի սմին վկայութիւն սուրբ մարտիրոսացն Յերոնի, Ատերի, եւ Ասիդորոսի եւ պատանեկին Դիոսկորոսի յԵգիպտոս, եւ սուրբ քահանավկային եւ եպիսկոպոսին Սիլվանի Գազացոյն ։]

Սահմի Զ եւ Հոկտեմբերի ԺԵ ։ Վկայաբանութիւն Ղուկիանոսի քահանայի Անտիոքացւոյ ։

Սուրբ վկայս այս էր ի մեծ քաղաքէն Անտիոքայ, յաւուրս Դիոկղետիանոսի արքայի, ի մեծ ազգէ եւ ի քրիստոնեայ ծնողաց, սնեալ եւ վարժեալ աստուածահաճոյ վարուք ։ Եւ յետ մահուան ծնողացն ապաւինեցաւ յեկեղեցին, եւ զամենայն ինչս իւր ըստ աւետարանական բանին բաշխեաց աղքատաց, եւ եղեւ ուսումնասէր յոյժ յաստուածաշունչ գիրս, եւ յանդիմանէր եւ ուսուցանէր զհրեայս եւ զհեթանոսս եւ զհեր-

2 Հոկտեմբեր ԺԴ] եւ Սահմի Ե *add.* B. || 3-4 կատարեցաւ ... Պարսից] յիշատակ է սուրբ քահանավկային Քրիստոսի Սադոթ եպիսկոպոսին, որ ի Ճապհոյ Սաբուռոսէ արքայէն պարսից կատարեցաւ B || 5 հրոյ] կրակի B || 9 Վկայաբանութիւն] վկայութիւն B || 10 վկայս այս] վկայն Քրիստոսի Ղուկիանոս B — 4 Դիոկղետիանոսի] ամբարիշտ *add.* B || 11 վարժեալ] ճգնութեամբ եւ *add.* B.

ensuite par terre jusqu'à ce que toutes les articulations du corps fussent brisées, puis on l'emmena à la prison et on l'y jeta. Elle pria toute la nuit et rendit son âme à Dieu le 14 Octobre.

En ce jour, périt par le glaive, en Perse, le saint martyr du Christ, l'évêque Sadoth, mis à mort par Sapor, roi des Perses, pour ne pas avoir renié le Christ et adoré le soleil et le feu.

[B En ce même jour, martyre des saints martyrs Héron, Ater, Isidore (*Asidoros*) et du jeune Dioscore[1] en Égypte; et du saint prêtre-martyr et évêque Sylvain de Gaza.]

6 SAHMI, **15 Octobre**.

Martyre du prêtre Lucien d'Antioche.

Ce saint martyr était de la grande ville d'Antioche, aux jours de l'empereur Dioclétien; il était d'une grande famille et de parents chrétiens, et fut formé à vivre d'une manière agréable à Dieu. Après la mort de ses parents, il se retira dans l'église, et selon la parole de l'évangile, distribua tous ses biens aux pauvres; il étudia profondément les écritures inspirées par

1. Cf. 1 Octobre, p. [372 sq.].

ձուածողս. եւ եղեւ կատարեալ վարդապետ հրամանաւ եպիսկոպոսին իւրոյ եւ վարդապետին, եւ բազումք յաշակերտացն իւրոց եպիսկոպոսք եղեն եւ մարտիրոսացան. որ եւ ինքն յառաջագոյն ասէր նոցա մարգարէութեամբ զվկայական մահն իւրեանց :

* A fol. 59 r° b. Եւ թողեալ զԱնտիոք քաղաքն * գնաց ի Նիկոմիդեա յորում Դիոկղետիանոս զքրիստոնեայս տանջէր : Եւ եգիտ բազում հաւատացեալս որք յերկեղէ չարչարանացն զոհէին կռոցն, զորս վարդապետութեամբ եւ աղօթիւք դարձոյց յառաջին դաւանութիւնն իւրեանց, եւ համբերել չարչարանաց եւ քարոզել զՔրիստոս համարձակութեամբ :

Եւ ինքն երանելին ուսեալ էր զարուեստ դպրութեան եւ գրեաց գիրս եւ եթող ի Նիկոմիդեա եկեղեցւոջն, զհին եւ զնոր կտակարանս : Եւ շրջէր ի մէջ քաղաքին, եւ զորս կամէր տեսանել, տեսանէին եւ նոքա զնա, եւ զորս ոչ կամէր հայել եւ ոչ նոքա զնա հայէին ի մէջ նոցա կալով եւ շրջէր :

Եւ լուեալ թագաւորին զբազում ուսումն սրբոյն, որ միայն բանիւք հաւանեցուցանէր զամենեսեան եւ ի տեսչութենէ միայն երեսացն քրիստոնեայ լինէին. կոչեաց առ ինքն եւ երկեաւ դէմ յանդիման խօսել : Հրամայեաց կախել առաջի իւր վարագոյր,

2 եւ վարդապետին *om.* B — եղեն] ձեռնադրեցան B — մարտիրոսացան] մարտիրոսք եղեն B || 3 մարգարէութեամբ] մարգարէաբար B — զվկայական] զվկայութեամբ B || 5 Նիկոմիդեա] քաղաք *add.* B || 6 յերկեղէ] յերկիւղէ B || 7 զոհէին] զոհեալ էին B — վարդապետութեամբ] իւրով *add.* B || 11-13 Եւ շրջէր ... կալով եւ շրջէր *om.* B || 15 տեսչութենէ] տեսութենէ B || 16 եւ երկեաւ ... եւ այնպէս *om.* B.

Dieu, puis réfuta et instruisit les Juifs, les païens et les dissidents. Il fut consacré docteur, par l'ordre de son évêque et maître, et beaucoup parmi ses élèves devinrent évêques et furent martyrisés, leur annonçant d'avance, par prophétie, leur mort par le martyre.

* A fol. 59 r° b. Il quitta la ville d'Antioche et * se rendit à Nicomédie où Dioclétien torturait les chrétiens. Il y trouva nombre de fidèles qui, par crainte des tortures, sacrifiaient aux idoles. Par sa doctrine et par ses prières il les fit revenir à leur première profession de foi, les encouragea à endurer les souffrances et à prêcher le Christ avec hardiesse.

Ce bienheureux, qui avait appris l'art de copiste, copia des textes de l'Ancien et du Nouveau Testament, qu'il légua à l'église de Nicomédie. Il parcourait la ville : ceux qu'il désirait voir, le voyaient également, mais ceux qu'il ne voulait pas voir, ne le voyaient pas non plus, bien qu'il se tînt parmi eux et qu'il circulât au milieu d'eux.

L'empereur ayant appris la grande science de ce saint, qui persuadait tout le monde par sa seule parole, alors que d'autres devenaient chrétiens à la seule vue de sa personne, le manda auprès de lui, mais eut peur de lui parler face à

զի մի տեսցէ զերեսս արդարոյն. եւ այնպէս խօսէր ողոքանօք եւ սպառնալեօք եւ կամէր դարձուցանել զսուրբն ի կռապաշտութիւն. եւ յորժամ ոչ կարաց, այլ համարձակութեամբ եւ քաջութեամբ յանդիմանէր եւ ընդդէմ կայր, եւ բարկացեալ թագաւորն * եհատ ի վերայ նորա վճիռ, զի ի հեռաւոր բանդի սովամահ սանիցեն : * A fol. 59 v° a.

Եւ ըստ հրամանին տարան յՀեղենուպօլիս եւ արկին ի բանդ կապեալ ձեռօք եւ ոտիւք : Եւ բազում աւուրս արարեալ ոչ կամեցաւ յումեքէ կերակուր առնուլ, մինչեւ ամենայն մարմինն հալեցաւ, եւ միայն ասէր. Քրիստոնեայ եմ Տէր : Եւ զայս ասացեալ աւանդեաց զհոգին իւր առ Աստուած բարի խոստովանութեամբ : Եւ կապեցին վէմ յոտն եւ ընկեցին ի խորս ծովուն : Եւ ամօթալից լեալ թագաւորն, հրամայեաց հրովարտակս գրել յամենայն սահմանս զի դադարեսցեն զհալածումն քրիստոնէիցն :

Եւ աշակերտքն սրբոյն Լուկիանոսի երթեալ ի տեղին եւ զնշխարսն ոչ կարացին գտանել. եւ զեօթն օր աղօթս առնէին առ Աստուած զի յայտնեսցէ նոցա : Եւ ի միում գիշերի երեւեցաւ սուրբ միումն յաշակերտացն որում անունն էր Գղիկերիոս եւ ասէ. Յայս ինչ տեղի գտանիցէք ի ծովեզրն զոր ցանկայքն : Եւ վաղիւն առեալ եւ այլ եւս ոմանս, գնաց ի տեղին եւ գտին զմարմին սրբոյն ամբողջ եւ մեծ փափաքանօք ողջու-

2 կարաց] համանեցուցանել *add.* B || 7 ասացեալ] ասելով B || 10 զհալածումն քրիստոնէից] ի հալածելոյ զքրիստոնեայս B || 13 միումն] միոյ B — Գղիկերիոս] Կղիկերիոս B || 14 ծովեզրն] ծովեզերն B || 15 գնաց] գնացին B — գտին] գտեալ B — մեծ] մեծաւ B.

face. Il ordonna de tendre un rideau devant lui, pour ne pas apercevoir la figure du juste, et c'est ainsi qu'il lui parla avec douceur et menaces, cherchant à convertir le saint à l'idolâtrie; mais n'y parvenant pas et voyant que le saint le blâmait et lui résistait avec hardiesse et courage, l'empereur irrité * donna l'ordre de le faire mourir par la faim dans une prison lointaine. * A fol 59 v° a.

On l'emmena donc, selon l'ordre donné, à Hélénopolis, où on le jeta, les mains et les pieds liés, dans une prison. Il y resta longtemps, et ne voulut accepter de nourriture de personne; tout son corps fondit et il ne faisait que répéter : Je suis chrétien, Seigneur. C'est en disant ces paroles qu'il rendit son âme à Dieu en bonne confession. On lui attacha une pierre aux pieds et on le jeta au fond de la mer. L'empereur, confus, ordonna d'envoyer des édits dans tout le pays pour mettre fin à la persécution des chrétiens.

Les disciples de saint Lucien se rendirent à l'endroit, mais ne purent trouver ses restes; ils prièrent Dieu pendant sept jours de les leur révéler. Une nuit, le saint apparut à l'un des disciples dont le nom était Glycérius et lui dit : Vous trouverez ce que vous désirez à tel endroit du rivage. Le lendemain, le disciple se fit accompagner de quelques personnes, et s'étant rendus à l'endroit, ils y trouvèrent le corps du saint intact, lui donnèrent le salut, avec grande joie, et l'inhumèrent, enseveli dans du linge

նւցին, եւ մաքուր պատանօք հանգուցին ի պատուական տեղւոջ : Եւ յետոյ սուրբն
* A fol. 59 v° b. Կոստանդիանոս թագաւորն * շինեաց եկեղեցի մեծ յանուն նորա ի վերայ տապանին : Եւ կարգեաց մատուռս ի վերայ եկեղեցւոյն Հեղինուպօլեայ :

Կատարեցաւ սուրբն Ղուկիանոս քահանայն Հոկտեմբեր ԺԵ :

Յայսմ աւուր սուրբ վկայքն Քրիստոսի Դասիոս, Գայիոս, Զոտիկոս ի Նիկոմիդեա քաղաքին, ի ծով ընկեցեալ կատարեցան :

* B p. 189 b. [B * Սոքա յաւուրս զոհիցն եւ տօնի կռոցն համարձակութեամբ կացին առաջի եւ վկայեցին զՔրիստոս եւ յանդիմանեցին զստութիւն կռոցն : Կալաւ զնոսա դատաւորն եւ տանջեաց բազում տանջանօք եւ եհան զնոսա ի խաչ, եւ պատառեաց զկողս նոցա անողորմ, եւ մոմեղէնօք շփէին զվէրսն : Կապեցին վէմ մի մեծ ի պարանոցս նոցա եւ արկին ի ծով, եւ այնպէս խեղդամահ կատարեցան ի Քրիստոս :]

Սահմի Է. եւ Հոկտեմբեր ԺԶ : Տօն Յովհաննու կարապետին եւ Աթանագինէ եպիսկոպոսին :

Արքեպիսկոպոսն Կեսարիոյ Ղեւոնդիոս, յորժամ ձեռնադրեաց զսուրբն Գրիգոր կաթողիկոս ամենայն Հայոց, ետ նմա զնշխարս Յովհաննու Մկրտչին որ կայր ի Կեսա-

3 մատուռս ի վերայ] մուռս B || 4 Հոկտեմբերի ԺԵ] եւ Սահմի Զ *add.* B || 5 Քրիստոսի *om.* B || 6 ի ծով ... կատարեցան *om.* B.

propre, dans un endroit célèbre. Plus tard le saint empereur Constantin
* A fol. 59 v° b. * construisit sur le tombeau une grande église, au nom du saint. Il érigea aussi des chapelles dans l'église de Hélénopolis.

Saint Lucianus, le prêtre, mourut le 15 Octobre.

En ce jour, les saints martyrs du Christ Dasius, Caïus, Zoticus, furent mis à mort, jetés à la mer dans la ville de Nicomédie.

* B p. 189 b. [B* Ces saints, aux jours des immolations et fêtes des idoles, se présentèrent avec hardiesse, confessèrent le Christ et blâmèrent la fausseté des idoles. Le juge les fit saisir et soumettre à de nombreuses tortures, les fit crucifier, déchirer cruellement les côtes, en frottant leurs plaies avec de la cire. On leur attacha ensuite une grosse pierre au cou et on les jeta à la mer. C'est ainsi qu'ils moururent noyés, pour le Christ.]

7 SAHMI, 16 Octobre.

Fête du précurseur Jean et de l'évêque Athénogène.

L'archevêque de Césarée, Léonce, après qu'il eut sacré saint Grégoire catholicos de toutes les Arménies, lui remit les restes de Jean-Baptiste qui se trouvaient à Césarée. Les notables de la ville et toute la population ne

րիս : Եւ իշխանք քաղաքին եւ բազմութիւնքն ոչ կամէին թողուլ տանել զնշխարսն : Եւ իշխանքն Հայոց որ էին ընդ սրբոյն Գրիգորի, ետուն կաշառս քաղաքապետին, եւ նա ցածոյց զամբոխն :

Եւ յորժամ ելին իշխանքն ընդ դուռն քաղաքին Կեսարու, կամեցան այրել զքաղաքն վասն կաշառացն զոր ետուն քաղաքապետին, եւ իմացեալ սրբոյն Գրիգորի ազդ արար սրբոյն Ղեւոնդի · Եւ նա առեալ զնշխարս սուրբ եպիսկոպոսին Աթանագինեայ ետ զայն իշխանացն Հայոց եւ * աղաչէր չառնել չար ինչ քաղաքին : Եւ նոցա առեալ * A fol. 60 rº a.
դադարեցին ի վնաս առնելոյ քաղաքին : Եւ բերեալ յաշխարհն Հայոց, ի Տարօն գաւառն, անդ յայտնեաց հրեշտակն Տեառն սրբոյն Գրիգորի եւ ասէ. այդր հաճեցաւ Տէր բնակիլ սրբոցդ :

Եւ շինեալ եկեղեցի անդ յանուն սուրբ Կարապետին անդ եդ զնշխարս Յովհաննու Կարապետին եւ Աթանագինեայ : Եւ կարգեաց տօն ամ յամէ որ է Սահմի ամսոյ եւ ԺԶ Հոկտեմբերի յորում տեղւոջ բազում բժշկութիւնք լինին զօրութեամբն Քրիստոսի :

voulurent pas laisser emmener ces restes Les princes arméniens, qui accompagnaient saint Grégoire, payèrent une somme d'argent au préfet de la ville, qui apaisa la foule.

Lorsque les princes eurent franchi la porte de la ville de Césarée, ils voulurent mettre le feu à la ville pour la somme d'argent qu'ils avaient remise au préfet de la ville. Saint Grégoire, au courant du fait, en fit part à saint Léonce. Celui-ci offrit les restes du saint évêque Athénogène aux princes arméniens en les * priant de ne pas faire de tort à la ville. Ils les acceptèrent, * A fol. 60 rº a.
et ne songèrent plus à causer de dégâts à la ville. Ils emportèrent ces restes dans le pays d'Arménie, dans la province de Taron; et c'est là que l'Ange du Seigneur se révéla à saint Grégoire et lui dit : Il a plu au Seigneur que la demeure des saints fût à cet endroit.

[S. Grégoire] y construisit une église au nom du saint précurseur, y déposa les restes du précurseur Jean et d'Athénogène. Il établit une fête à célébrer tous les ans le 7 du mois de hori, le 16 Octobre. En ce lieu s'opèrent nombre de guérisons par la puissance du Christ.

Յայսմ աւուր վկայութիւն սրբոյն Ղունկիանոսի որ հաւատաց ի խաչելութիւն, զի հարիւրապետ էր եւ ասաց. Արդարեւ Որդի Աստուծոյ է սա :

Սուրբն Ղունկիանոս էր ի Կապադովկիացւոց երկրէն, եւ ի Հռոմ քաղաքին էր հարիւրապետ, եւ առաքեցաւ ի կայսերէն Տիբերեայ յԵրուսաղէմ առ Պիղատոս դատաւորն : Եւ յորժամ հրեայքն խաչեցին զՔրիստոս ետես զահաւոր զքանչելիքն որ եղեն, զխաւարումն արեգականն եւ զմեծ շարժումն որ եղեւ, որ եւ գերեզմանք բացան : Աղաղակեաց եւ ասէ. Արդարեւ Որդի Աստուծոյ է սա :

* A fol. 60 r° b. Եւ յորժամ Հրեայքն կաշառեցին զպահապանսն, զի զյարութիւնն Տեառն * խափանեսցեն՝ Ղունկիանոս ոչ կամեցաւ առնուլ յարծաթոյն եւ երկու այլ եւս զօրականք որք հաւատացին ընդ նմա : Եւ թողեալ զկարգ հարիւրապետութեանն գնաց յերկիրն իւր Կապադովկիայ երկու զօրականօքն եւ անդ քարոզէր զխաչեցեալն Քրիստոս ճշմարիտ Աստուած եւ Որդի Աստուծոյ :

Եւ լուեալ Հրէիցն որ յԵրուսաղէմ՝ լցեալք նախանձու, ժողովեցան առ Պիղատոս եւ խոստացան նմա կաշառս գանձս բազումս, զի հնարս գիցէ առ ի սպանանել զՂուն-

1 Վկայութիւն ... է սա :] Վկայութիւն սրբոյն Ղունկինոսի հարիւրապետի որ ի խաչելութիւնն Քրիստոսի հաւատաց, եւ կատարեցաւ ի Կեսարիա Կապադովկեցւոց : B || 3 Կապադովկիացւոց երկրէն] Կապպադովկեցւոց գաւառէն B || 8 խափանեսցեն] թաքուցեն B || 14 առ ի *om.* B.

En ce jour, martyre de saint Longinus qui crut au crucifiement, car c'est le centurion qui dit : *Cet homme est vraiment le Fils de Dieu* [1].

Saint Longinus était du pays de Cappadoce, il devint centurion dans la ville de Rome et fut envoyé par l'empereur Tibère à Jérusalem au juge Pilate. Lorsque les Juifs crucifièrent le Christ, il fut témoin des terrifiants prodiges qui eurent lieu : de l'éclipse de soleil, du grand tremblement de terre et des tombeaux qui s'entr'ouvrirent. Il s'écria alors et dit : *Cet homme est vraiment le Fils de Dieu* [1].

* A fol. 60 r° b. Lorsque les Juifs donnèrent de l'argent aux gardes pour étouffer la résurrection du Seigneur, * Longin et deux autres soldats qui s'étaient convertis avec lui ne voulurent point toucher à l'argent. Il abandonna son rang de centurion, se rendit dans son pays, en Cappadoce, avec les deux soldats, et y prêcha le Christ crucifié, vrai Dieu et Fils de Dieu.

Ce qu'ayant appris, les Juifs de Jérusalem, remplis de jalousie, s'assemblèrent auprès de Pilate et lui promirent de fortes sommes s'il trouvait le moyen de faire mourir Longin. Pilate écrivit aussitôt dans une lettre à

1. Matth., XXVII, 54.

կիանոս ։ Եւ առժամայն գրեաց թուղթ առ Տիբերիոս կայսեր ի Հռոմ, եթէ Ղունկիանոս եթող զծառայութիւն հարիւրապետութեանն եւ գնաց յաշխարհն իւր եւ քարոզէ զՔրիստոս Աստուած եւ Որդի Աստուծոյ ։

Եւ լուեալ Տիբերիոս, առաքեաց զօրապետ մի ի Կապադովկիա զի սպանցեն զՂունգինոս ։ Եւ երթեալ զօրապետին եգիտ զսուրբն եւ զերկու զօրականսն յագարակի ժառանգութեան իւրոյ որ կոչի Սանդրալիս եւ եհատ զերկոցունց գլուխն ։ Եւ առեալ միայն զգլուխ սրբոյն Ղունկինոսի, տարաւ առ Պիղատոս յԵրուսաղէմ ։ Եւ էառ զխոստացեալ կաշառն ի Հրէիցն, ետ ի նոսա զպատուական գլուխն եւ նոքա առեալ թաղեցին յաղբակոյտ տեղիս քաղաքին ։

Եւ ընդ աւուրսն ընդ այնոսիկ, կին մի այրի կապադովկիացի * խաւարեալ աչօք * A fol. 60 v° a. առեալ զմիամօր որդին իւր գնաց յԵրուսաղեմ թերեւս ի հողոյ սուրբ տեղեացն ցանելով յաչսն՝ դարձեալ տեսցէ զլոյս ։ Եւ ի շրջել նոցա անդ միամօր որդին իւր հիւանդացեալ մեռաւ, եւ եղեւ կրկնակի խաւարումն այրի կնոջն այնմիկ, եւ ի բազում կոծմանէն եւ յողբոցն անկեալ կայր յերկիր հեծեծանօք ։

Եւ յաւուր միում ի տեսլեանն երեւեցաւ նմա սուրբն Ղունկինոս եւ ծանուցանէ նմա զամենայն եղեալսն յԵրուսաղէմ ի Հրէիցն եւ ի Պիղատոսէ. թէ որպէս մարտի-

1 թուղթ] թուղթս B — կայսեր] կայսր B || 4 սպանցեն] սպանցէ B || 6 զերկոցունց] զերեցունց B || 8 կաշառն] կաշառսն B || 10 խաւարեալ աչօք] աչացս լեալ խաւարեցաւ լոյսն B || 13 կրկնակի] կրկնապատիկ B — այրի *om.* B || 15-16 ծանուցանէ ... մարտիրոսացաւ *om.* B.

l'empereur Tibère à Rome : Longin a quitté son service de centurion et s'est rendu dans son pays où il prêche le Christ, Dieu et Fils de Dieu.

Tibère, en l'apprenant, envoya un officier en Cappadoce pour mettre à mort Longin. L'officier s'y rendit, trouva le saint avec les deux soldats dans sa propriété de famille, qui s'appelle Sandralis, et trancha la tête à tous les trois. Il prit seulement la tête de saint Longin et l'emporta à Jérusalem à Pilate. Il reçut la somme promise par les Juifs et leur remit la précieuse tête ; ces derniers la prirent et l'enterrèrent dans la partie de la ville réservée aux ordures.

En ces jours, une veuve de la Cappadoce, * qui avait perdu la vue, se rendit avec son fils unique à Jérusalem, pour y appliquer sur ses yeux de la terre des saints lieux, dans l'espoir de recouvrer la vue. Pendant qu'ils visitaient les lieux, le fils unique tomba malade et mourut, ce qui causa un double obscurcissement à la veuve, qui resta prosternée à terre avec de gros sanglots, des gémissements et des pleurs. * A fol. 60 v° a.

Un jour, saint Longin lui apparut dans une vision, lui annonça tout ce qui s'était passé à Jérusalem de la part des Juifs et de Pilate, et de quelle

բաացաւ, ցուցանէ նմա եւ զտեղին ուր թաղեալն էր գլուխ իւր, եւ ասէ. Փորեա՛ եւ հան զգլուխն եւ առ ժամայն տեսցեն աչք քո լոյսն, ցուցից եւ զորդին քո փառօք :

Եւ երթեալ այլոց առաջնորդութեամբ եգիտ զտեղին եւ փորեալ ձեռօք իւրովք եգիտ զպատուական գլուխն : Եւ ընդ հանելն յաղբոյն առեալ ի ձեռն իւր եւ նոյնժամայն բժշկեցան աչքն եւ ետես զլոյս : Եւ պատեալ սուրբ կտաւով եդ ի տուփ. եւ տարաւ յաշխարհն իւր Կապադովկիա, նոյնպէս եւ զմարմին որդւոյ իւրոյ : Եւ երթեալ յագարակն Սանդրալիս եդ ի միում տապանի զգլուխն եւ զորդին իւր՝ որպէս հրամայեաց նմա
* A 60 սուրբն * Ղունկինոս : Եւ երեւեցոյց նմա զորդին իւր մերձ իւր փառաւոր տեսլեամբ եւ լուսաւոր որ ասէր. Տեսանես զիս մայր իմ թէ ո՛րպէս զիս Աստուած ի ձեռն Ղունկինոսի այսպիսի փառօք փառաւորեաց եւ յանձն արար զիս սմա եւ հանապազ ի միասին եմք :

Իսկ երանելին Սուքիաս քահանայն Երուսաղեմի եգիտ ի դրապահ տանն սուրբ Յարութեանն գրեալ զպատմութիւնն սրբոյն Ղունգիանոսի, առաքեաց առ եղբարս ի բազում եկեղեցիս :

Կատարեցաւ սուրբ վկայն Քրիստոսի Ղունկինոս Հոկտեմբեր ԺԶ :

1 էր] էին B || 2 ցուցից ... փառօք *om.* B || 6 Կապադովկիա] ի Կապպադովկիա B || 7 Սանդրալիս] Սանդալիս B — զգլուխն] իւր *add.* B || 8-11 Եւ երեւեցոյց ... միասին եմք *om.* B || 13 Ղունգիանոսի] Ղունկինոսի B || 15 Հոկտեմբեր ԺԶ] եւ Սահմի է *add.* B.

manière il avait été martyrisé; il lui indiqua l'endroit où sa tête avait été enterrée. Il lui dit : Creuse la terre et sors la tête et tes yeux reverront aussitôt la lumière; je te ferai voir également ton fils entouré de gloire.

Elle s'y rendit, guidée par d'autres, retrouva l'endroit, creusa la terre de ses mains et retrouva la précieuse tête. Lorsqu'elle l'eut sortie des ordures, elle la prit dans ses mains; ses yeux furent aussitôt guéris et elle vit la lumière. Elle l'enveloppa dans du linge propre, la déposa dans un coffret, et l'emporta dans son pays, en Cappadoce, en même temps que le corps de son fils. Elle se rendit dans la propriété de Sandralis, déposa dans un même
* A fol. 60 v° b. tombeau la tête (du saint) et le corps de son fils, comme saint * Longin lui avait ordonné. Le saint lui fit apparaître son fils se tenant près de lui, sous un aspect glorieux et lumineux, qui lui dit : Tu me vois, mère, et de quelle manière Dieu, par l'entremise de Longin, m'a comblé de gloire. Il m'a confié à lui, et nous sommes toujours ensemble.

Le bienheureux Hésychius, prêtre à Jérusalem, trouva, dans la bibliothèque de la Sainte Résurrection, l'histoire écrite de saint Longin et l'envoya aux frères à plusieurs églises.

Le saint martyr du Christ, Longin, mourut le 16 Octobre.

Յայսմ աւուր սուրբն Սոկրատէս քահանայն եւ սրբուհին Թէոդոսիա սրով կատարեցան յԱնկուրիա քաղաքն վասն հաւատոյ Քրիստոսի յԱղեկսանդրոսէ արքայէ :

[B * Է եւ յայսմ աւուր տօն սրբոյն Յովհաննու Մկրտչի եւ Աթանագինեայ նշխարացն : * B p. 190 b.

Յորժամ ձեռնադրեցաւ սուրբն Գրիգոր ի Կեսարիա ի պատիւ եպիսկոպոսութեան, ետ նմա արքեպիսկոպոսն Կեսարու Ղեւոնդիոս ի նշխարաց սուրբ Մկրտչին Յովհաննու եւ Աթանագինեայ վկայի : Իսկ իշխանք քաղաքին նախանձեալ՝ ոչ կամեցան թողուլ տանել զսուրբ նշխարսն, վասն որոյ իշխանքն Հայոց որ էին ընդ սրբոյն Գրիգորի, ետուն բազում կաշառս քաղաքապետին, եւ նա ցածոյց զամբոխն եւ թոյլ ետուն :

Եւ յորժամ ելին իշխանքն Հայոց ընդ դուռն քաղաքին Կեսարու՝ կամեցան այրել զքաղաքն վասն կաշառացն զոր ետուն : Եւ իմացեալ սրբոյն Գրիգորի ազդ առնէ մեծին Ղեւոնդի եւ ետուն զնշխարս սուրբ եպիսկոպոսին Աթանագինեայ իշխանացն Հայոց, եւ աղաչէր չառնել ինչ չար քաղաքին, եւ նոքա առեալ դադարեցին ի վնաս առնելոյ քաղաքին :

Եւ յուղի անկեալ մեծաւ ցնծութեամբ առեալ զգանձն պատուական եւ բերեալ] հանգուցանէր յիւր աշխարհն :

* Եւ ի ճանապարհին եկեալ ի գաւառին Տարօնոյ՝ լուաւ վասն մեհենի կռոցն որ էր անդ ի լերինն Քարաքայ ի վերայ գետոյն Եփրատայ՝ մեծագանձ բազմածախ * B p. 191 a.

2 յԱնկուրիա քաղաքն] յԱնկիւրիա քաղաքին B.

En ce jour, saint Socrates, prêtre, et sainte Théodosie furent mis à mort par l'épée dans la ville d'Ancyre pour la foi du Christ par l'empereur Alexandre.

[B * En ce jour, fête des restes de saint Jean-Baptiste et d'Athénogène. * B p. 190 b.

Lorsque saint Grégoire fut sacré à la dignité d'évêque à Césarée, l'archevêque de Césarée, Léonce, lui remit une partie des restes de saint Jean-Baptiste et du martyr Athénogène. Mais les notables de la ville, jaloux, ne voulurent pas laisser emporter ces saints restes; c'est pourquoi les princes arméniens, qui se trouvaient avec saint Grégoire, offrirent de fortes sommes au préfet de la ville, qui apaisa la foule, et on les laissa partir.

Lorsque les princes arméniens eurent franchi la porte de la ville de Césarée, ils songèrent à mettre le feu à la ville, à cause de la somme d'argent qu'ils avaient versée. Saint Grégoire, l'ayant appris, en fit part au Grand Léonce, qui remit les restes du saint évêque Athénogène aux princes arméniens, en les priant de ne pas faire du tort à la ville. Ils les acceptèrent et renoncèrent à faire du tort à la ville.

Saint Grégoire] se mit en route avec grande joie, emportant le précieux trésor, qu'il déposa dans son pays.

* Chemin faisant, lorsqu'il fut arrivé dans la province de Taron, il apprit qu'il s'y trouvait un temple d'idoles, sur la montagne Karaka, sur le fleuve * B p. 191 a.

յառաջին թագաւորացն շինեալ ։ Հրամայեաց զօրացն որ ընդ իւր՝ գնալ տապալել զմեհեանն զի եկեղեցի շինեսցէ, եւ զբերեալ նշխարսն հանգուսցէ ։ Եւ եկեալ ոչ կարացին զդուրս բագնացն գտանել, զի դեւքն ծածկեցին, եւ ի պարիսպն ոչ գծեաց երկաթ զի պատառեսցեն ։

Եկեալ ապա պատմեցին սրբոյն Գրիգորի, եւ նա առեալ զնշան տէրունական խաչին՝ ելեալ եկաց յանդիման շինուածոցն եւ ասէ. Հրեշտակք քո Տէր հալածեսցեն զնոսա ։ Եւ ընդ բանին հողմ ուժգին բղխեաց ի խաչանիշ փայտէն, եւ շնչեալ ի լեառն հաւասար տապալեաց զամենայն շինուածսն եւ զբնակիչսն սատակեալ, ոչ ինչ գտեալ ի տեղւոջն ոչ քար եւ ոչ փայտ, եւ անթիւ մարդիկ որք տեսինն՝ հաւատացին ի Քրիստոս ։

Եւ մինչդեռ ելանէին, ի վեր ի գետն Եփրատ, եւ կամէին անցանել ընդ ձորակ մի՝ սպիտակ ջորիքն որք կրէին զսուրբ նշխարսն՝ տեղի առին ։ Եւ հրեշտակ Աստուծոյ ասաց առ Գրիգորիոս եթէ. Հաճեցաւ Աստուած զի դիցես այդր ի նշխարաց սրբոցդ ։ Անդէն շինեցին վայվայակի եկեղեցի, եւ զմեծ մասն ի սուրբ ոսկերաց անդր հանգուցին ։

Իսկ ելեալ ի տեղի մեհենացն շինեաց եւ անդ եկեղեցի մեծապայծառ յանուն սրբոյն Յովհաննու Մկրտչին, եւ եդ յաջակողմն դրանն աներեւութաբար զնշխարս

Euphrate, contenant de grandes richesses et qui avait été construit à grands frais par les premiers rois. Il ordonna aux troupes qui l'accompagnaient de se rendre au temple et de le démolir, pour y construire une église et y déposer les restes (des saints) qu'il transportait avec lui. Ils y montèrent, mais ne purent trouver la porte du temple, car les démons la leur cachaient. Le fer n'avait aucune prise sur les murs, qu'ils ne parvenaient pas à ébrécher.

Ils revinrent en rendre compte à saint Grégoire qui, ayant pris avec lui le signe de la croix du Seigneur, y monta, et se tint en face de l'édifice en disant : Seigneur, tes anges les chasseront. A ces mots, un vent violent souffla de la croix, se répandit également sur la montagne, renversa tous les édifices et fit périr les habitants, à tel point qu'il n'y resta sur place ni pierre, ni bois, et la multitude de gens qui en furent témoins crurent au Christ.

Pendant qu'ils remontaient le cours de l'Euphrate et qu'ils voulaient passer par un vallon, les mules blanches qui traînaient les saints restes s'arrêtèrent. L'ange de Dieu dit à Grégoire : Il plaît à Dieu que tu déposes en ce lieu une partie des restes de ces saints. Ils construisirent aussitôt une église en cet endroit et y déposèrent la plus grande partie des saints ossements.

[Saint Grégoire] monta ensuite à l'endroit où se trouvait le temple des idoles, et y construisit une magnifique église au nom de saint Jean-Baptiste, y déposa à droite de la porte, invisiblement, les restes du saint (Jean-

նորին եւ ի ձախոյն զնշխարս սրբոյն Աթանագինեայ, զորս ոչ ոք կարէ տեսանել բայց միայն զտեղին ուր կան։ Ուղղեաց սեղան եւ կանգնեաց աւազան մկրտութեան եւ լուսաւորեաց զբազմութիւն զօրացն որ ընդ իւր, եւ բաշխեաց նոցա զտէրունական մարմինն եւ զարիւնն զոր պատարագեաց սուրբ հայրապետն. քանզի անդ արար սկիզբն շինելոյ եկեղեցիս յաշխարհին Հայոց։

Սահմանեաց անդէն ի նմին տեղւոջն ի նոյն աւուր, որ է Սահմի Է եւ Հոկտեմբերի ԺԶ, ամ յամէ մեծաւ հանդիսիւ կատարել զյիշատակ սրբոցն։

Եւ է մինչեւ ցայսօր սուրբ ուխտն վանք մեծ եւ հռչակաւոր, եւ բնակարան կրօնաւորաց եւ բժշկութիւնք բազում լինին զօրութեամբն Քրիստոսի, որ բնակեալ է ի սուրբս իւր։

Յայսմ աւուր փոխումն նշխարաց Յովսեփայ Արեմաթացւոյն յԵրուսաղէմ ի Պտղոմիդեայ որ է Աքքա, եւ յիշատակն ընդ նմա սուրբ Եղաբեր կանանցն։]

Սահմի Ը եւ Հոկտեմբեր ԺԷ։ Տօն է Ովսէէ մարգարէին։

Ովսէէ ի Բեթամովթայ էր ի ցեղէ Իսաքարայ. եւ շատ մարգարէացաւ ի վերայ

13 Ովսէէ] Ովսէի B || 14 Ովսէէ] Սուրբ մարգարէն Աստուծոյ Ովսէ *add.* B — Բեթամովթայ] Բելեմաւթայ B.

Baptiste) et à gauche les restes de saint Athénogène; or personne ne peut voir l'endroit où ils se trouvent. Il y dressa un autel, érigea des fonts baptismaux, baptisa la multitude des soldats qui étaient avec lui et les communia au corps et au sang de Notre-Seigneur, pendant le sacrifice que le saint patriarche y célébra. C'est par là qu'il commença à ériger des églises dans le pays d'Arménie.

Il prescrivit sur-le-champ de célébrer, chaque année, en ce même lieu, et en ce même jour, c'est-à-dire le 7 sahmi, 16 Octobre, avec une grande solennité, la commémoration de ces saints.

Et jusqu'aujourd'hui ce lieu de pèlerinage est un grand et célèbre monastère, habité par des moines, et beaucoup de guérisons s'y opèrent par la puissance du Christ, qui habite parmi ses saints.

En ce jour, translation des restes de Joseph d'Arimathie de Ptolémaïs, c'est-à-dire Akka, à Jérusalem. On fait en même temps la commémoration des saintes femmes myrophores.]

8 sahmi, **17 Octobre.**

Fête du prophète Osée.

Osée était de Béthamoth [*Bélémoth*, de la tribu d'Issachar. Il prophétisa

* A 61 Իսրայէլի եւ մեռաւ խաղաղութեամբ եւ թաղեցաւ յերկրի իւրում ։ Եւ նշան ետ. Եկեսցէ Տէր յերկիր եւ ընդ մարդկան շրջեսցի, եւ կաղնին որ ի Սելով բաժանեսցի յերկոտասան մասն, եւ եղիցի երկոտասան կաղնի. եւ զհետ երթիցեն եւ հնազանդեսցին երեւելոյն Աստուծոյ եւ նովաւ կեցցէ ամենայն երկիր ։

Յայսմ աւուր վկայութիւն սրբոյն Քրիսանթոսի որ է Ոսկեծաղիկ եւ Դարեհի ամուսնոյ իւրոյ ։

Վկայն Քրիստոսի Քրիսանթոս էր ի ժամանակս Նումերեայ անօրէն արքային ի քաղաքէն Աղեքսանդրու, եւ անուն հօրն Պողոմէոս մեծատուն իշխան ։ Եւ երթեալ Քրիսանթոս ի Հռոմ, ուսաւ զամենայն իմաստութիւն արտաքին գրոց. նոյն պատահեալ խրատեցաւ յաստուածային գրոց ։

Եւ գտանէ ի թաքստի այրի միում զոմն մի ծառայ Աստուծոյ, որոյ անունն էր Կարպոփորոն որ թարգմանի պտղաբեր, եւ ուսաւ ի նմանէ զամենայն բարեպաշտութեամբ աստուածգիտութիւնս եւ զմեկնութիւն գրոց եւ զամենայն պատուիրանապահութիւնս եւ զօրէնս Աստուծոյ ։ Եւ մկրտեցաւ յանուն Հօր եւ Որդւոյ եւ սուրբ Հոգւոյն ։

2 շրջեսցի] յորժամ մտանէ արեգակն ի Սելով *add.* B || 3 հնազանդեսցին] ի վերայ երկրի *add.* B || 4 կեցցէ] կացցէ B || 5 որ է] որ թարգմանի B — Դարեհի] սրբոյն Դարիայ զոր Դարեհ կոչեն *add.* B || 7 վկայն] սուրբ *add.* B || 9 նոյն] նոյնպէս B || 11 եւ գտանէ] Չի գտեալ B 12 բարեպաշտութեամբ աստուածգիտութիւնս] աստուածային բարեպաշտութիւնս B || 13 զամենայն պատուիրանապահութիւնս եւ զօրէնս Աստուծոյ] զպահպանութիւն պատուիրանացն Աստուծոյ B.

beaucoup sur Israël, mourut paisiblement et fut enterré dans son pays. Il
* A fol. 61 r° a. donna comme signe : * Le Seigneur viendra sur la terre et circulera parmi les hommes; Le chêne de Selov se partagera en douze parties, qui deviendront douze chênes; ils suivront le Dieu qui s'est manifesté et Lui obéiront et toute la terre sera sauvée par Lui.

En ce jour, martyre de saint Chrysanthe, c'est-à-dire fleur d'or, et de son épouse Darie.

Le martyr du Christ, Chrysanthe, vivait aux jours de l'empereur impie Numérien, dans la ville d'Alexandrie. Son père, prince riche, se nommait Polémius. Chrysanthe se rendit à Rome et y apprit toute la philosophie profane, mais il s'adonna en même temps à l'étude des écritures divines.

Il rencontra, caché dans une grotte, un serviteur de Dieu, dont le nom était Carpophore, ce qui se traduit « qui porte des fruits », et il apprit de lui toute la science pieuse de Dieu, les commentaires des écritures, les commandements et les lois de Dieu. Il se fit baptiser au nom du Père, du

Եւ յետ եօթն աւուր լուսաւորութեանն՝ եկեալ համարձակութեամբ քարոզեաց զՔրիստոս ։

Եւ լուեալ Պտղոմէոս հարիւրապետն արգել զնա ի խաւարային բանտի, * տալով նմա սակաւիկ հաց եւ ջուր ։ Եւ յետ աւուրց բազմաց ասեն ոմանք ցՊոլոմէոս, եթէ․ Որչափ չարչարին քրիստոնեայքն առաւել զօրանան ի հաւատս իւրեանց․ եւ ընտրեաց աղճկունս մատաղս եւ գեղեցիկս՝ զարդարեաց զնոսա ոսկւով եւ մեծագին զգեստիւք եւ արգել ի միասին ի տաճարն եւ ի սենեակս պայծառս ։ Եւ առատապէս առաքէր նոցա կերակուրս եւ խորտիկս անուշս եւ բազմածախս, եւ յոլովագոյն գինիս քաղցրահամ, այնու կամէր զրկել զսուրբն յաստուածային հաւատոցն եւ ի պարկեշտ գործոցն ։ * A fol. 61 r° b.

Ընդ որս եւ աստուածասէր երիտասարդն Խռուսանթոս իմացեալ զհնարս սատանայական՝ փախչել կամեցաւ յորոգայթէ բանսարկուին, անկեալ ի վերայ երեսաց իւրոց յերկիր աղաչէր զԱստուած փրկել ի չարէն յայն ։ Եւ արկեալ Աստուած այնչափ թմրութեան քուն ի վերայ կանանցն մինչեւ ամենեքին ոչ կարէին զարթնուլ․ եւ յորժամ տային նոցա կերակուրն ելանէին ի սենեկէն ուր աղօթէր երանելին Խռուսանթոս, եւ ի տաճարին միայն նստեալ ուտէին ։ Եւ այսպիսի հնարիւք հայր իւր ոչ կարաց յաղթել նմա ։

3 Պտղոմէոս հարիւրապետն] Պոլոմէոս հայր իւր B || 5 որչափ] որքան B || 6 աղճկունս] աղջկունս B — զգեստիւք] զգեստուք B || 7 արգել] զնոսա *add.* B || 9 կամէր] կամելով B — զսուրբն] զնա B || 13 մինչեւ] մինչ զի B || 14 ելանէին] ելանէր B.

Fils et du Saint-Esprit. Sept jours après son baptême, il se mit à prêcher le Christ avec hardiesse.

Ce qu'ayant appris, le centurion Ptolémée le fit enfermer dans une prison obscure, * ne lui donnant qu'un peu de pain et d'eau. Longtemps après, quelques personnes ayant dit à Polémius : Plus les chrétiens auront souffert, plus ils se raffermiront dans leur foi, il choisit des jeunes filles toutes jeunes et belles, les para d'or et de vêtements riches et les enferma ensemble avec Chrysanthe dans une vaste maison aux pièces luxueuses. Il leur envoyait en grande quantité des plats succulents et fort coûteux et des vins fins en grande quantité, pensant de la sorte priver le saint de la foi divine et des actes de chasteté. * A fol. 61 r° b.

Le jeune Chrysanthe, l'ami de Dieu, pressentant en tout cela des moyens diaboliques et voulant éviter les pièges du démon, se jeta la face contre terre et pria Dieu de le délivrer de ce mal. Dieu envoya un sommeil si profond aux femmes qu'elles ne pouvaient plus se réveiller, et lorsqu'on leur apportait les repas, elles sortaient de la pièce où se tenait le bienheureux Chrysanthe, se rendaient dans la salle et s'asseyaient seules pour manger. Son père ne put le vaincre par de tels moyens. Son père consulta

* A fol. 61 v° a. Իսկ հօր իւրոյ խորհուրդ առեալ ընդ սիրելիս զի տացէ նմա ամուսին * հարսանեօք որ կարող իցէ հաւանեցուցանել զնա, ի բաց կալ յերկրպագութենէ Քրիստոսի ։ Եւ ծանուցին նմա զկին ոմն աթենացի իմաստասէր հմուտ եւ տեղեակ հելլենական հանճարոյ եւ գեղեցիկ տեսլեամբ որում անուն էր Դարեհ, զոր զարդարեալ ածին զնա առ Խռուսանթոս ։

Եւ նստեալ ի միասին խօսեցան ընդ միմեանս յաստուածային եւ յարտաքին գրոց, եւ յոյժ վիճաբանեալք գրովք, յաղթեաց սուրբն Խռուսանթոս աղջկանն Դարեհի, եւ յանդիմանեաց եւ առասպել եցոյց զծիծաղելի գիրս հեթանոսաց եւ զբարբաջմունս նոցա ։ Եւ հաւանեցուցեալ զկոյսն Դարեհ, յանձն էառ հաւատալ ի Քրիստոս եւ ամուսնանալ նմա. եւ ուխտ եդեալ անուամբ միայն լինել ամուսինք, եւ անարատ պահել զկուսութիւնն մինչեւ ի մահ ։ Եւ երթեալ Դարեհ ի տունն Խռուսանթոսի եւ ուսաւ զամենայն գիրս աստուածաշունչս եւ բազմութիւն արանց եւ կանանց դարձուցին յաստուածպաշտութիւն ի մոլորութենէ կռոցն վարդապետութեամբն իւրեանց ։

* A fol. 61 v° b. Եւ եղեւ խռովութիւն մեծ վասն նոցա ի Հռոմ առ Կղերոն եպարքոս քաղաքին, եւ կանայք աղաղակէին վասն Խռուսանթոսի եթէ. Որոշէ * զարսն մեր յանկողնոց մերոց, եւ ուրանալ զաստուածսն ։ Նոյնպէս եւ արքն աղաղակէին վասն երանելւոյն

1 առեալ] արարեալ B || 10 նմա] ընդ նմա B — եդեալ] եդին միմեանց B — պահել] պահեսցեն B || 13 յաստուածպաշտութիւն ի մոլորութենէ] ի կռապաշտութենէ յաստուածգիտութիւն B || 14 Կղերոն] Կղերիոն B || 15 վասն] արքոյն *add.* B

* A fol. 61 v° a. donc des personnes amies pour donner en mariage à * Chrysanthe une épouse qui fût capable de le persuader de s'éloigner de l'adoration du Christ. On lui parla d'une femme athénienne, philosophe, versée dans les études helléniques et d'un beau physique, dont le nom était Darie. On la para et on la conduisit auprès de Chrysanthe.

Ils restèrent ensemble, causèrent des écritures divines et profanes, discutèrent longtemps sur les lettres, mais saint Chrysanthe eut raison de la jeune fille Darie; il discuta et démontra que les ridicules écrits des païens n'étaient que fables et insanités. Il convainquit la vierge Darie qui accepta de croire au Christ et de se marier avec lui, en se jurant d'être époux de nom seulement et de conserver sans tache leur virginité jusqu'à leur mort. Darie se rendit à la maison de Chrysanthe, apprit toutes les écritures divines, et ils convertirent par leur doctrine grand nombre d'hommes et de femmes de l'erreur des idoles au culte de Dieu.

Il y eut à leur sujet un grand mouvement à Rome auprès de Cléros,
* A fol. 61 v° b. éparque de la ville. Les femmes protestèrent contre Chrysanthe : * Il détourne nos maris de nos lits et ils renient les dieux. Des hommes clamè-

Դարեհի եթէ. Զկանայս մեր որոշէ յամուսնութենէ մերմէ եւ հաւատան ի Քրիստոս ։

Եւ առաքեաց եպարքոսն եւ ած առաջի իւր, եւ բազում հնարիւք ջանացեալ՝ ոչ կարաց հաւանեցուցանել եւ խախտել ի հաւատոցն Քրիստոսի ։ Եւ տայ զնոսա ի Կղօդիոս զինուորն եւ հանել արտաքոյ քաղաքին Հռոմայ. եւ կապեցին զձեռս նոցա ուժգին ջլօք, եւ առժամայն կապանքն թուլացան, եւ ապա ի փայտի պնդեցին զոտս նոցա կապանօք բեւեռաց եւ նոյնժամայն մանրեցաւ փայտն եւ եղեւ որպէս փոշի, եւ ապա հեղին ի վերայ նոցա ժողովեալ մէզս, զի ի հոտոյն ցնորեսցին խմաստքն եւ այնպէս եղեւ նոցա անուշահոտութիւն ։

Եւ ապա արկին զնոսա ի նորաղէն մորթս արջառոց եւ կարեցին շուրջանակի եւ ընկեցին յարեւ, եւ մորթն ոչ չորացաւ ամենեւին, եւ հանին ի մորթոյն եւ արկին ի պարանոցն քառամանեակս եւ երկաթս յոտսն, եւ արկին ի խաւարային բանդ, եւ անգան կապանքն ի պարանոցէ եւ յոտից նոցա եւ ծագեաց ի բանդին լոյս մեծ ։

1 Նրանելւոյն] Նրանուհւոյն B — հաւատան] հաւատալ B || 2 ած] էած B — հաւանեցուցանել եւ խախտել] պարձուցանել B || 4 զինուորն] զօրական B — եւ հանել արտաքոյ քաղաքին Հռոմայ] եւ նա մատնեաց ի զանազան տանջանս B || 5 եւ առժամայն ... ապա *om.* B || 6 կապանօք բեւեռաց] բեւեռօք B — եւ նոյնժամայն ... եւ ապա *om.* B || 7 ժողովեալ *om.* B — զի ի հոտոյն ... յանուշահոտութիւն *om.* B || 9 հկարեցին] քարշեցին B || 10 յարեւ] յարեւու չորանալ՝ զի նեղեալ կաշկանդեսցին ի նմա *add.* B — անին] հանեալ B || 11 պարանոցն քառամանեակս] պարանոցսն քառամանեակ B — երկաթս] երկաթ B — արկին] արգելին B || 12 եւ անգան ... լոյս մեծ ։ *om.* B.

rent également contre la bienheureuse Darie : Elle détourne nos femmes du mariage, et elles croient au Christ.

L'éparque les envoya chercher et les fit venir en sa présence, mais, bien qu'ayant employé beaucoup de moyens, il ne put ni les persuader ni les détourner de la foi au Christ. Il les remit entre les mains du soldat Claudius, pour les emmener hors de la ville de Rome. On leur attacha fortement les mains derrière le dos avec des nerfs [de bœuf], mais les liens se défirent aussitôt. On leur attacha ensuite les pieds à un poteau avec des chaînes et des clous, mais le poteau fut réduit en menus morceaux comme de la poussière. On versa ensuite sur eux de l'urine qu'on avait amassée, afin de leur faire perdre connaissance à cause de l'odeur; mais elle tourna en odeur suave pour eux.

On les enveloppa ensuite dans des peaux de bêtes récemment tuées, qu'on cousit sur eux, et on les exposa au soleil; mais les peaux ne se desséchèrent point. On les sortit des peaux et on leur passa des colliers au cou et des fers aux pieds, et on les jeta dans une prison obscure; mais les chaînes tombèrent du cou et des pieds et une grande clarté jaillit dans la prison.

* A fol. 62 r° a. Եւ եպարքոսին * տեսեալ զայս ամենայն՝ կախարդս համարեցաւ զսուրբսն եւ աղանդովք ասէ առնեն զսքանչելիսն. եւ երթեալ սուրբքն առաջի նորա եւ անարգանօք յամօթ արարին : Եւ հրամայեաց զսուրբն Խրուսանթոս գաւազանօք հարկանել եւ իբրեւ զպրտու կակղագոյն գտանէր ի նա : Զոր տեսեալ Կղօդիոսի զօրականին հաւատաց ի Քրիստոս կնաւն իւրով Իղարիաիւ եւ երկու որդւովքն որոց անուանքն Յասոն եւ Մաւրոն, եւ այլ զօրականքն ընդ նոսա, եւ վարդապետեցան ի սրբոյն Խրուսանթոսէ եւ մկրտեցան :

Եւ թագաւորն Նումերիանոս հրամայեաց կապել ի պարանոցն Կղօդիոսի վէմմի մեծ եւ ընկեցին ի ծովն եւ զերկու որդիսն զԱսոն եւ զՄաւրոն եւ զզօրականսն որ խոստովանեցան զՔրիստոս Աստուած՝ գլխատեցին : Եւ կալան զկինն Կղօդիոսի զԻղարիա եւ յորժամ տանէին ի ճանապարհին՝ աղօթեաց առ Աստուած եւ աւանդեաց զհոգին :

Եւ դարձեալ արկին զԽրուսանթոս ի խաւարային եւ ի մահահոտ բանտ յորում էին աղտեղութիւնք աղբոց. եւ եղեւ լոյս եւ անուշահոտութիւն ի բանդին:

Եւ զերանելին Դարեհ արկին ի պոռնկատուն եւ առաքեաց նմա Աստուած պա-

1 եւ աղանդովք ... զօրականին] եւ հրամայեաց զսուրբն Խրուսանթոս հարկանել մահակօք, բայց նա զխոլին յափշտակեալ զօրով ի սրբոյն Քրիստոսի՝ իբրեւ պրտու կակղագոյն թուէին նմա գաւազանքն : Եւ տեսեալ Կղօդիոսի զսկզութիւն հաւատաց նոյն ի Քրիստոս Յիսուս՝ որով անյաղթելի մնային յանդիմանէր եւ ի զմնդակ տանջանաց B || 5 անուանքն] էին *add.* B — Մաւրոն] Մաւարոն B || 9 զԱսոն եւ զՄաւրոն] զՅասոն եւ զՄաւրոս B || 11 զհոգին] ի Քրիստոս *add.* B || 12 արկին] զսուրբն *add.* B — յորում էին ... բանդին *om.* B || 14 զերանելին] զերանուհին B — արկին ի պոռնկատուն ... վէհ մեծ] ի տուն ինչ չար եւ վատ, եւ հանեալ անօի կախեցին զփայտէ եւ արկին ի հուր բորբոքեալ եւ շնորհօքն Աստուծոյ ապրեցան. եւ ապա հրամանաւ եպարքոսին փորեցին վէհ մեծ B.

* A fol. 62 r° a. L'éparque, * témoin de tout cela, prit les saints pour des sorciers, disant qu'ils faisaient ces prodiges par magie. Les saints se présentèrent devant lui et l'humilièrent avec mépris. Il ordonna alors de frapper saint Chrysanthe à coups de bâtons, mais ceux-ci lui parurent plus doux que des roseaux. Ce que voyant, le soldat Claude crut au Christ avec sa femme Hilaria, ses deux fils nommés Jason et Maur (*Mavron*), et d'autres soldats avec eux; ils furent instruits par saint Chrysanthe et se firent baptiser.

L'empereur Numérien ordonna d'attacher au cou de Claude une grosse pierre et de le jeter à la mer, et de trancher la tête à ses deux fils Jason et Maur et aux soldats qui avaient confessé le Christ Dieu. On saisit la femme de Claude, Hilaria, et pendant qu'on l'emmenait, chemin faisant, elle pria Dieu et rendit son âme.

On jeta de nouveau Chrysanthe dans une prison obscure et infecte, où se trouvaient entassées des immondices; mais il se produisit une clarté, et une odeur douce se répandit dans la prison.

On enferma la bienheureuse Darie dans une maison de prostituées.

հապան * առիւծ մի ահաւոր յանտառէն եւ երթեալ նստաւ ի մէջ տանն եւ երթային * A fol. 62 r° b. պոռնիկ արք եւ տեսանէին զգազանն եւ փախչէին ։ Եւ այր ոմն յանդգնաբար եմուտ եւ կալեալ զնա առիւծն ընկէց յերկիր եւ նստաւ ի վերայ նորա, եւ պոռնիկ այրն սկսաւ աղաչել զԴարեհ եւ նա խրատեալ զնա աստուածային բանիւք դարձոյց ի կռապաշտութենէն եւ յանձին կալեալ նմ, ամբողջ ելանէ ի տանէն քարոզեսցէ ամենեցուն զԴարեհէ ի Հռոմ եթէ աստուածուհի իցէ ։

Եւ բազում զօրականք գնացին ի տունն զի հանցեն զառիւծն եւ ոչ կարացին, այլ մանաւանդ խոցեցան ի գազանէն եւ նոքա հաւատացին ի Քրիստոս ։ Եւ հրամայեաց եպարքոսն հրով այրել զտունն. եւ յորժամ տարան զհուրն հրամայեաց Դարեհ առիւծուն եւ ելեալ գնաց ի դարանն իւր եւ ոչ զոք վնասեաց ։

Եւ ապա հրամայեաց կախել զսուրբսն զփայտէ եւ լուծան կապանքն եւ անկաւ փայտն ։ Եւ բորբոքեցին հուր զի այրեսցեն զսուրբսն եւ շիջաւ հուրն. եւ որք կամեցան ունել զսուրբսն գօսացան ձեռք նոցա եւ ողբալով հառաչէին ։ Եւ ապա փորեցին վիհ մեծ եւ ընկեցին * անդ զսուրբն Խռուսանթոս եւ զԴարեհ, եւ հողն ծածկեաց զվիհն եւ * A fol. 62 v° a. այնպէս կատարեցան ի Քրիստոս ի Հոկտեմբերի ժէ ։

Եւ էր մերձակայ լեառն յորում էր այր, անդ ժողովէին քրիստոնեայքն եւ կատարէին զսպաս իւրեանց ։ Եւ լուեալ թագաւորին մինչդեռ յայրին սաղմոսէին,

16 ժողովէին] ժողովեալ էին B.

mais Dieu lui envoya comme gardien * un lion terrible de la forêt, qui vint * A fol. 62 r° b. s'installer dans la maison, et les hommes prostitués qui s'y rendaient s'enfuirent à la vue du fauve. Cependant, un homme ayant eu l'audace d'entrer, le lion le saisit, le jeta par terre et s'assit sur lui. Le prostitué se mit à prier Darie qui lui parla en des termes divins et le détourna du culte des idoles; il promit que s'il sortait indemne de la maison, il prêcherait à tous à Rome que Darie était une déesse.

Or beaucoup de soldats se rendirent à la maison pour en chasser le lion, mais ne réussirent point; par contre, ils furent blessés par le fauve, et ils se convertirent. Alors l'éparque ordonna de mettre le feu à la maison; et lorsqu'on y apporta le feu, Darie ordonna au lion de se retirer dans sa retraite; il s'en alla sans blesser personne.

[L'éparque] ordonna ensuite de pendre les saints à un poteau, mais les liens se défirent et le poteau tomba. On alluma un grand feu pour y brûler les saints; mais le feu s'éteignit, et à ceux qui voulurent se saisir des saints, les mains se desséchèrent, et ils gémirent avec sanglots. On creusa ensuite une fosse profonde et *on y jeta saint Chrysanthe et Darie : la terre couvrit * A fol. 62 v° a. la fosse et c'est ainsi qu'ils moururent dans le Christ, le 17 octobre.

Il y avait une grotte dans la montagne voisine où les chrétiens se rassemblaient et tenaient leurs réunions liturgiques. L'empereur, l'ayant appris,

եւ փակեցին զդուռն այրին զի մի կարասցեն ելանել, եւ ի վերայ այրին հանեալ քարտակոփս եւ փլուցին զլեառն ի վերայ ժողովրդոց քրիստոնէից : Եւ այնպէս յետ հաղորդելոյ նոցա ի կենարար մարմնոյ եւ յարենէ Որդւոյն Աստուծոյ աւանդեցին զհոգիս իւրեանց : Յորում էր Դիոդորոս քահանայն որ զսուրբ խորհուրդն մատոյց յայրին եւ Մարիանոս սարկաւագն եւ այլ յուխտէ եկեղեցւոյն եւ ժողովուրդք բազումք որք բարի խոստովանութեամբ կատարեցան ի Քրիստոս :

Եւ հրամանաւ Ստեփանոսի Հռոմայ հայրապետին եւ Ովրինոս եւ Արմենիոս գրեցին ճշգրտիւ զվկայութիւնս սուրբ եւ բարեյաղթ վկայիցն Քրիստոսի եւ առաքեցին յամենայն քաղաքս :

* B p. 193 b. [B. * Յայսմ աւուր յիշատակ եւ տօն սուրբ եւ սքանչելագործ բժշկացն Կոզմայի եւ Դամիանոսի եւ երեք եղբարց նոցա՝ Անթիմոսի, Լեւոնտոսի, Եւպրեպիոսի :

Սոքա էին արաբացիք եւ ի ժամանակս Դիոկղետիանոսի ըմբռնեալք ի Կիլիկիայ եւ ի Լիսիայ դատաւորէ ի յԵգիացւոց քաղաքն տանջեալք ի խաչի կատարեցան եւ յետոյ զմարմինս նոցա ի ծով ընկեցին :

Ի սմին վերափոխումն նշխարաց բարեկամին Քրիստոսի Ղազարու արդարոյ՝ ի Կիպրոսէ ի Կոստանդնուպօլիս հրամանաւ Լեւոնի բարեպաշտ կայսերն, եւ շինեալ եկեղեցի մեծ :]

2 ժողովրդոց] ժողովելոց B.

ordonna de fermer l'entrée de la grotte pendant qu'ils psalmodiaient, de sorte qu'ils ne pussent sortir. On fit monter sur la grotte des tailleurs de pierres, qui provoquèrent un éboulement de la montagne sur l'assemblée des chrétiens. C'est ainsi qu'après avoir communié au corps vivifiant et au sang du Fils de Dieu, ils rendirent leur âme. Parmi eux se trouvaient le prêtre Diodore qui avait célébré le saint mystère dans la grotte et le diacre Marianus et autres clercs de l'église et beaucoup de personnes qui moururent dans le Christ en bonne confession.

Sur l'ordre d'Étienne, patriarche de Rome, Varinus et Arménius écrivirent fidèlement le martyre des saints et glorieux martyrs du Christ et l'envoyèrent à toutes les villes.

* B p. 193 b. [B * En ce jour, commémoration et fête des saints médecins et thaumaturges Cosme et Damien et de leurs trois frères Anthime, Léonce et Euprepius.

Ils étaient Arabes, furent saisis en Cilicie, aux jours de Dioclétien, et mis à la torture dans la ville d'Ægis par le juge Lysias. Ils moururent sur la croix, et l'on jeta ensuite leurs corps à la mer.

En ce même jour, translation des restes de l'ami du Christ, Lazare le juste, de Chypre à Constantinople, par ordre du pieux empereur Léon. On construisit en ce lieu une grande église.]

* Սահմի Թ եւ Հոկտեմբերի ԺԸ ։ Պատմութիւն սրբոյն Ղուկասու աւետարանչին ։ * A fol. 62 v° b.

Սուրբ առաքեալն Ղուկաս անտիոքացի էր եւ արուեստիւ բժիշկ ։ Եւ երթեալ ի քաղաքն Թիւաս չեօթնադրունս, ի ժամանակս Տիբերիոսի արքային եւ հանդիպեալ անդ Պօղոսի առաքելոյն ուրացաւ զիւր հայրենի կռապաշտութիւնն եւ հաւատաց ի Քրիստոս ։ Եւ գնայր զկնի Պօղոսի, եւ որպէս նա՝ նոյնպէս եւ սա եղեւ քարոզ եւ առաքեալ ։ Եւ շրջէին ի միասին ընդ ամենայն երկիր, եւ ուսուցանէին զաւետարանն Քրիստոսի ։ Եւ եղեւ կատարեալ բժիշկ հոգւոց եւ մարմնոց մարդկան. եւ առնէր նշանս եւ արուեստս մեծամեծս ։

Գրեաց եւ զսուրբ աւետարանն որ ըստ անուանն իւրում է, ի բանից եւ ի պատմութենէ սրբոյն Պօղոսի առաքելոյն ։ Գրեաց եւ զգիրս Գործոց Առաքելոցն ։

Ասի դարձեալ յայլ գրոց պատմութենէ, թէ առաքեալն Ղուկաս աշակերտ էր Գաղիանոսի նախաբժշկի, զի էր յաւուրսն յորում Քրիստոս յերկրի շրջէր, եւ լսէր Գաղիանոս զքանչելիսն զոր առնէր Յիսուս, եթէ մեռեալս յարուցանէ, զկոյրս ի ծնէ լուսաւորէ, զանդամալոյծս եւ զանբժշկելի ցաւս եւ * զհիւանդութիւնս բանիւ միայն առժամայն * A fol. 63 r° a. ողջացուցանէ եւ համերց եւ խլից լսել տայ եւ խօսել. առաքեաց զաշակերտն իւր զՂուկաս յԵրուսաղէմ առ Քրիստոս, զի զստոյգ եւ զճշմարիտն գիտասցէ եւ դարձցի անդրէն ։

* 9 SAHMI. **18 Octobre**. * A fol. 62 v° b.

Histoire de l'évangéliste saint Luc.

Le saint apôtre Luc était d'Antioche, médecin de sa profession. Il se rendit à la ville de Thèbes aux sept portes, aux jours de l'empereur Tibère, y rencontra l'apôtre Paul, renia l'idolàtrie de ses pères et crut au Christ. Il suivit Paul, et devint, comme lui, évangéliste et apôtre. Ils parcoururent ensemble tous les pays et enseignèrent l'évangile du Christ. Il devint un parfait médecin d'âme et de corps pour les hommes, et il accomplit de grands prodiges et miracles.

Il écrivit le saint évangile qui tire son nom de lui, d'après les paroles et le récit du saint apôtre Paul. Il écrivit aussi les Actes des Apôtres.

On dit encore, d'après d'autres récits historiques, que l'apôtre Luc avait été l'élève du grand médecin Galien, lequel vivait aux jours où le Christ circulait sur la terre, et qu'ayant appris les miracles accomplis par Jésus : qu'il ressuscitait les morts, donnait la vue aux aveugles de naissance, guérissait aussitôt, par la seule parole, les paralytiques, les infirmités incurables et les * maladies, rendait la parole aux muets et l'ouïe aux sourds, * A fol. 63 r° a. Galien envoya son élève Luc à Jérusalem auprès du Christ, pour apprendre ce qu'il y avait de vrai et de certain et revenir aussitôt près de lui.

Եւ յորժամ եհաս յԵրուսաղէմ եւ ետես զՔրիստոս եւ բազում սքանչելեաց ականատես եղեալ, եւ զյառաջագոյն բժշկեալսն ետես, իջուանս արարեալ ի տուն տեսանես կնոջն, զոր յետ երկոտասան ամաց Քրիստոս բժշկեաց. եւ ապա դարձաւ անդրէն Ղուկաս եւ զԳաղիանոս ոչ եգիտ քանզի մեռեալ էր : Եւ գնաց ի քաղաքն Թիբաս, եւ հանդիպեալ Պօղոսի առաքելոյն, որպէս եւ գրեցաքն :

Եւ յորժամ հանդերձեալ էր մեռանել, կոչեաց զաշակերտսն եւ զժողովուրդսն ուսոյց նոցա զաստուածային բանս եւ հաստատեաց ի հաւատս ճշմարիտս եւ աղօթեաց առ Աստուած եւ աւանդեաց զհոգին իւր խաղաղութեամբ : Եւ բազում նշանք եւ բժշկութիւնք լինին ի տեղոջ հանգստեան նորա. եւ այժմ ողջ մարմնով եդեալ կայ ընդ այլ առաքեալսն ի Կոստանդինուպօլիս : Ննջեաց առաքեալն եւ աւետարանիչն Քրիստոսի Ղուկաս Հոկտեմբերի ԺԸ :

* B p. 193 b. [B * *Տօն է մեծահանդէս եւ յիշատակ սուրբ եւ լուսափայլ առաքելոյն եւ աւետարանչին Ղուկասու :*

* B p. 194 a. *Սուրբ առաքեալն Ղուկաս՝ ազգաւ Անտիոքացի էր եւ արուեստիւ բժիշկ եւ * ի ծայր հասեալ կենդանագրական արուեստին, երթեալ ի քաղաքն Թիվէս յեօթնադրունեան՝ ի ժամանակս Տիբերիոսի արքայի, եւ հանդիպեալ առաքելոցն՝ եղեւ սպասաւոր եւ աշակերտ Պօղոսի առաքելոյն :*

Or lorsqu'il fut arrivé à Jérusalem, eut vu le Christ, eut été témoin de nombreux miracles, et eut vu ceux qui avaient été guéris auparavant, étant descendu dans la maison de l'hémorroïsse guérie par le Christ après douze années de maladie [1], Luc retourna dans son pays mais il ne retrouva plus Galien, car celui-ci était décédé. Il se rendit alors à la ville de Thèbes où il rencontra l'apôtre Paul, comme nous l'avons écrit plus haut.

Lorsqu'il fut sur le point de mourir, il appela ses disciples et la foule, leur enseigna les paroles divines, les raffermit dans la vraie foi, pria Dieu et rendit son âme en paix. Beaucoup de miracles et de guérisons ont lieu à l'endroit de sa sépulture. Il repose maintenant, de son corps entier, auprès des autres apôtres à Constantinople. L'apôtre et l'évangéliste du Christ, Luc, mourut le 18 Octobre.

* B p. 193 b. [B * Fête de grande solennité et commémoration du saint et lumineux apôtre et évangéliste Luc.

* B p. 194 a. Le saint apôtre Luc était antiochien de nationalité et médecin de sa profession : il était parvenu à la sommité de l'art de la peinture, dans la ville de Thèbes aux sept portes, aux jours de l'empereur Tibère, et y rencontra les apôtres ; il devint le serviteur et le disciple de l'apôtre Paul.

1. Matth., IX, 20-22 ; Marc, V, 25-34 ; Luc, VIII, 43-48.

Եւ լուեալ ի նմանէ զաստուածային բանն՝ ուրացաւ զհեր հայրենի կռապաշտութիւնն եւ հաւատաց ի Քրիստոս։ Եւ ի վերայ մարմնական բժշկութեանն ընկալաւ եւ զհոգեւոր բժշկութիւն, եւ գնաց զկնի Պօղոսի, եւ որպէս նա՝ նոյնպէս եւ սա եղեւ քարոզ եւ առաքեալ։ Եւ շրջէին ի միասին ընդ ամենայն երկիր՝ եւ ուսուցանէին զաւետարանն Քրիստոսի։ Եւ եղեւ կատարեալ բժիշկ հոգւոց եւ մարմնոց մարդկան, եւ առնէր նշանս եւ արուեստս մեծամեծս։

Գրեաց եւ զսուրբ աւետարանն որ ըստ անուան իւրում է, ի բանից եւ ի պատմութենէ սրբոյն Պօղոսի առաքելոյ, առ Թէոփիլոս ոմն իշխան ի Հռոմ։ Գրեաց եւ զգիրս Գործոց Առաքելոցն։

Սա ի չորեքկերպեան կառսն՝ օրինակեցաւ եզամբն, եւ ի չորից գետոցն ապացոյց զնա Տիգրիս, որ պատէ զԱսորիս յորմէ էր նա։ Եւ գրեաց զաւետարանն յետ քսան ամի Վերացմանն Քրիստոսի։

Նաեւ դարձեալ յայլ գրոց պատմութենէ՝ թէ առաքեալն Ղուկաս աշակերտ էր Գաղիանոսի նախաբժշկի, զի էր նա յաւուրսն յորում Քրիստոս շրջէր յերկրի, եւ լսէր զքանչելիսն զոր առնէր Յիսուս. եթէ զմեռեալս յարուցանէ, զկոյրս ի ծնէ լուսաւորէ, զանդամալոյծս եւ զանբժշկելի ցաւս եւ զհիւանդութիւնս բանիւ միայն առժամայն առողջացուցանէ եւ համրոց եւ խլից խօսել տայ եւ լսել։ Առաքեաց զաշակերտն իւր զՂուկաս յԵրուսաղէմ առ Քրիստոս զի տեսցէ եւ զճշմարիտ եւ

Il apprit de lui la parole divine, renia l'idolâtrie de ses pères et crut au Christ. Il reçut, outre le don de la guérison du corps, celui de la guérison spirituelle, suivit Paul, et comme lui devint évangéliste et apôtre. Ils parcoururent ensemble tous les pays et y enseignèrent l'évangile du Christ. Il devint un parfait médecin de l'âme et du corps des hommes, et accomplit de grands miracles et prodiges.

Il écrivit le saint évangile, qui est selon son nom, d'après les paroles et le récit du saint apôtre Paul, pour un prince de Rome nommé Théophile. Il écrivit également le livre des Actes des Apôtres.

Il est symbolisé par le bœuf, dans le char aux quatre animaux, et par le Tigre, parmi les quatre fleuves qui contournent la Syrie, d'où il était. Il écrivit l'évangile vingt ans après l'Ascension du Christ.

On dit aussi, d'après un autre récit historique, que l'apôtre Luc avait été le disciple du grand médecin Galien, lequel vivait aux jours où le Christ circulait sur la terre. Ayant appris les miracles accomplis par Jésus, qu'il ressuscitait les morts, rendait la vue aux aveugles de naissance, guérissait par la parole seule et instantanément les paralytiques, les infirmités et les maladies incurables, rendait la parole aux muets et l'ouïe aux sourds, Galien envoya son disciple Luc à Jérusalem, auprès du Christ, pour voir et apprendre le vrai et

զստոյգն գիտասցէ՝ եւ եկեալ պատմեսցէ նմա, զի եւ ինքն Գաղիանոս երթիցէ անդր առ Քրիստոս :

Եւ յորժամ Ղուկաս եհաս յԵրուսաղէմ եւ ետես զՔրիստոս եւ բազում սքանչելեաց ականատես եղեալ՝ իջեւանեցաւ ի տուն տեռատես կնոջն, զոր յետոյ * երկոտասան ամաց Քրիստոս բժշկեաց, ապա հետեւեցաւ եւ ինքն նմա եւ շրջելով ընդ Քրիստոսի ի կարգ եօթանասուն եւ երկու աշակերտացն թուեցաւ : Ետես զչարչարանս եւ զմահն խաչի, եւ ի յարութեան կիւրակէին ճանապարհորդելով ընդ Կղէոպայ յԷմաւուս, որ եւ ճանապարհակցեալ նոցա Քրիստոս՝ խօսակից եղեւ ընդ նոսա եւ սեղանակից :

* B p. 194 b.

Ապա եւ ի ճանաչելն դարձեալք յԵրուսաղէմ աւետաբերք այլոց առաքելոցն եղեն, պատմելով որպէս տեսին զՏէրն, վասն որոյ մինչդեռ զայն խօսէին՝ ինքն իսկ երեւեցաւ ի միջի կացեալ նոցա : Այսպէս ետես եւ զՀամբարձումն եւ զԳալուստ սուրբ Հոգւոյն, զոր եւ գրեաց զամենայն ըստ կարգի զիրս տնօրէնութեանն Քրիստոսի՝ յաւետեացն Գաբրիէլի մինչեւ ի համբառնալն յերկինս եւս ճոխագոյն եւ լիակատար քան զայլ ընկերսն :

Ասի եւ այս՝ եթէ յետոյ գնաց պատմել եւ քարոզել զամենայն վարդապետին իւրոյ Գաղիանոսի, եւ եգիտ զնա զի մեռեալ էր : Եւ անտի գնացեալ ի քաղաքն Թիվաս՝ որ է եօթնադրունն յԵլլադա, եւ հանդիպեցաւ Պօղոսի առաքելոյ : Եւ որպէս

le certain, et revenir lui en rendre compte, afin que lui aussi, Galien, pût se rendre auprès du Christ.

Lorsqu'il arriva à Jérusalem, vit le Christ et fut témoin de nombreux miracles, étant descendu dans la maison de la femme hémorroïsse que le Christ avait guérie après * douze années, Luc suivit, lui aussi, le Christ, l'accompagna et fut admis au nombre des soixante-douze disciples. Il fut témoin de sa passion, de sa mort sur la croix et de sa résurrection. Le dimanche de la Résurrection, il faisait route avec Cléophas vers Emmaüs, lorsque le Christ, se faisant leur compagnon, parla avec eux et devint leur convive.

* B p. 194 b.

Après qu'ils l'eurent reconnu, ils revinrent à Jérusalem et annoncèrent la bonne nouvelle aux autres apôtres, en leur racontant comment ils avaient vu le Seigneur; et pendant qu'ils parlaient, le Seigneur leur apparut lui-même, se tenant au milieu d'eux. Luc fut ainsi témoin de l'Ascension du Seigneur et de la descente du Saint-Esprit. Il décrivit toute l'économie de l'Incarnation du Christ, dans l'ordre, à partir de l'Annonciation de Gabriel jusqu'à l'Ascension au ciel, mais avec plus de détails et plus complètement que ses autres collègues.

On dit aussi que [Luc], à son retour pour rendre compte et raconter tout à son maître Galien, l'avait trouvé décédé. De là s'étant rendu à la ville de Thèbes aux sept portes, en Hellade, il y rencontra l'apôtre Paul. Il devint

նախ աշակերտ էր՝ եւ ճանապարհակցեալ նմա յամենայն վաստակս քարոզութեան աւետարանին, եւ հաղորդակից եղեւ նմա վշտաց եւ նեղութեանց՝ բանդից եւ կապանաց եւ ամենայն կրից զառնութեանց ի ծովու եւ ի ցամաքի՝ սպասաւորելով նմա հնազանդութեամբ ։ Եւ զանազան նշանօք զտիեզերս ի հաւատս ածելով եւ աւետարանաւն լուսաւորելով զբոլոր հեթանոսս, մինչ զի յայտ է թէ ընդ նոյն Պօղոսի յԵրուսաղեմէ մինչեւ ի Լիւրիկոն լնուլ զաւետարանն ընդ բոլորս ։

Ասի խակ՝ եթէ եւ երբեմն առաքեաց զնա Պօղոս ի Հռոմ քարոզութեամբ, եւ նա աշակերտեաց անդ զԹէոփիլոս՝ զիշխանն մեծ եւ զդուքս ։ Ուստի եւ ետ նմա գրել զաւետարանն սուրբ, ոչ միայն ի բանից եւ ի պատմութենէն Պօղոսի, զի նա ոչ եկաց մարմնով ընդ Տեառն, այլ եւ յայլոց առաքելոցն որք * ի սկզբանէ հետեւողք էին Քրիստոսի, որպէս ասէ ի սկիզբն աւետարանին եւ ի գործս առաքելոցն ։ * B p 195 a.

Սա՝ յորժամ ել Պօղոս յԵրուսաղէմ՝ ընդ նմա էր, եւ ի Կեսարիա ի դատապարտիլն, եւ ի նաւին, եւ յերթալն ի Հռոմ ոչ մեկնեցաւ ի նմանէ մինչեւ ի խոստովանութեանն նորա ։ Այլ եւ զերկուս ամս ընդ նմա եկաց ի բանդին, եւ յետոյ յարձակելն Պօղոսի՝ առաքեցաւ ի նմին Պօղոսէ ի քարոզութիւն աւետարանին ։

Զսա յիշէ Պօղոս եւ գովէ ասելով առ Կողոսացիսն, եթէ. Ողջոյն տայ ձեզ Ղուկաս բժիշկ եւ սիրելի ։ Եւ առ Կորնթացիսն գրէր, առաքել զնոյն զՂուկաս ընդ

d'abord son disciple, l'accompagna partout dans toutes les œuvres de la prédication de l'évangile, et participa à toutes ses peines et douleurs, aux prisons, aux liens et à toutes les cruelles souffrances sur mer et sur terre, en le servant avec obéissance. Ils convertirent à la foi, par des miracles, le monde entier et illuminèrent par l'évangile tous les païens, car il est notoire qu'avec Paul il a rempli de l'évangile tout le pays, de Jérusalem à l'Illyrie.

On dit même qu'à une époque Paul l'envoya à la ville de Rome pour y prêcher, et qu'il y fit son disciple de Théophile, le grand prince et duc, qui lui fit écrire le saint évangile, non seulement d'après les paroles et le récit de Paul, qui n'avait pas accompagné personnellement le Seigneur, mais aussi d'après le récit des autres apôtres, qui accompagnèrent le Christ * dès le début, comme le dit Luc au commencement de l'évangile et des Actes des Apôtres. * B p 195 a.

Luc était avec Paul, lorsque celui-ci quitta Jérusalem; il était aussi avec lui en Césarée lorsqu'il y fut condamné et dans le navire lorsque Paul partit pour Rome, Luc ne le quitta pas jusqu'à sa confession. Il resta même deux années avec lui en prison, et lorsque Paul fut ensuite remis en liberté, il fut envoyé par Paul même à la prédication de l'évangile.

Paul le mentionne et en fait l'éloge en disant aux Colossiens : *Luc, le médecin et le bien-aimé, vous salue* [1]. Et il écrit aux Corinthiens en leur disant

1. Coloss., vi, 14.

Տիտոսի առ նոսա, ասելով. Առաքեցաք ընդ նմա զեղբայրն՝ որոյ գովութիւնն յաւետարանի անդ է ընդ ամենայն եկեղեցիս. եւ ոչ այսչափ միայն՝ այլ եւ ձեռնադրեալ յեկեղեցեաց անտի նժդեհակից մեր երթալ ի շնորհս յայսոսիկ որ պաշտին ի մէնջ ի փառս Տեառն եւ ի մեր յօժարութիւն ։

Տեսանես թէ որպէս գովէ զնա եւ իւր գործակից եւ հաւասարակից ցուցանէ յամենայնի, եւ սիրելի կոչէ եւ գովեալ յամենայն եկեղեցիս ։

Որ եւ առաքեալ ի նմին Պօղոսէ ի քարոզութիւն բանին Աստուծոյ՝ չուեաց յարեւելս, եւ շրջեալ աւետարանելով ընդ բոլոր Լիբիա եւ ընդ Եգիպտոս եւ ընդ վերին Թեբայիդ զամենեսեան լից վարդապետութեամբ աւետարանին ։

Ապա ընթացաւ եւ յԵլլադա, այնուհետեւ ձեռնադրեալ քահանայապետ ի Հոգւոյն՝ եւ զԱքայիա եւ զներքին Թեբէս զեօթնադրունսն լուսաւորեաց մեծամեծ նշանօք եւ վարդապետութեամբ ։ Որով եւ զբազումս դարձոյց ի հեթանոսաց անթիւ բազմութիւն ժողովրդոց, քակելով զտաճարս կռոցն եւ շինելով եկեղեցիս Աստուծոյ, եւ ձեռնադրելով եպիսկոպոսս եւ քահանայս եւ սարկաւագունս եւ զամենայն դասս պաշտօնէից եկեղեցւոյ, եւ յարդարելով կարգս պաշտամանց Աստուծոյ, եւ ոչ դադարէր միշտ ուսուցանել եւ մկրտել զբազումս ։

qu'il leur envoyait Luc avec Tite : *Nous avons envoyé aussi avec lui un frère, qui est loué dans toutes les églises à cause de l'Évangile. Et qui en outre a été choisi par les Églises pour être le compagnon de notre pérégrination, à cause de cette aumône qui est dispensée par nous pour la gloire de Dieu, et pour seconder notre bonne volonté*[1].

Tu vois de quelle manière il en fait l'éloge et le montre comme son coopérateur et son égal en toutes choses; il l'appelle aussi son bien-aimé et loué dans toutes les églises.

Envoyé par Paul lui-même à la prédication de la parole de Dieu, Luc partit pour l'Orient, parcourut, en prêchant, toute la Libye, l'Égypte et la Thébaïde supérieure et remplit tous ces pays de la doctrine de l'évangile.

Il s'empressa de se rendre ensuite en Hellade, après avoir été sacré pontife par le Saint-Esprit, et il illumina l'Achaïe et la Thèbes inférieure, aux sept portes, par de grands miracles et par sa doctrine. Il convertit également une foule innombrable de gens parmi les gentils, démolissant les temples des idoles et construisant des églises à Dieu, ordonnant des évêques, des prêtres, des diacres et des ministres de l'église de tous les ordres, établissant des règles pour le culte divin. Il ne cessa jamais d'enseigner et de baptiser les multitudes.

1. II Corinth., VIII, 18-19.

* Սա՝ ոչ միայն բժիշկ էր արուեստիւ՝ այլ եւ նկարագրող պատկերաց եւ գրագիր ։ Իսկ յետ բազում եւ զանազան չարչարանաց եւ բազմապատիկ նեղութեանց համբերելոյ, եւ զտիեզերս ընդ երկայն ժամանակս լուսաւորելոյ քարոզութեամբ աւետարանին, զամենայն աւուրս կենաց իւրոց՝ աստուածայնոցն պարապեալ ծառայեաց Աստուծոյ անարատութեամբ եւ աւանց մեղաց ։ Նաեւ բնաւին իսկ ոչ յայլ ինչ ծախեաց զկեանս կամ պարապեաց երբէք այլ ինչ աշխարհական զբաղանաց, այլ միայն ընդ Աստուծոյ եւ յաստուածայինսն հանապազ լինելով մաքուր սրբութեամբ եւ ճգնելով ի պահս եւ յաղօթս եւ ի քարոզութիւն բանին Աստուծոյ՝ եւ ի հանապազորդ նահատակութիւն զօրհանապազ մեռանելոյ, ազգի ազգի վշտաց համբերութեամբ զմարդիկ առ փրկութիւն հաւատոցն ածելով՝ գործօնեայ եւ սպասաւոր եղեւ փրկութեան աշխարհի ։ * B p. 195 b.

Իսկ յորժամ կատարեցան նորա ամք ութսուն, կամ որպէս այլք ասեն եօթանասուն եւ երեք՝ ծանեաւ մերձեալ զժամ փախճանին իւրոյ. եւ կոչեցեալ զաշակերտսն իւր՝ խրատեաց եւ զգուշացուցեալ օրինադրեաց ։ Եւ այնպէս աղօթեալ առ Աստուած, եւ զխորհրդական կատարումն կրօնիցն հաղորդեալ՝ աւանդեաց սքանչելապէս առ Աստուած զհոգին իւր, որ եւ թաղեցաւ պատուով ։ Եւ բազում նշանք եւ արուեստք լինին ի տապանէ նորա, փառաւորելով Աստուծոյ զիւր գործօնեայն եւ զմշակն իւր հաճելի եւ զաշակերտ ։

* Il fut non seulement médecin de sa profession, mais aussi peintre et copiste. Après avoir souffert de nombreuses et diverses tortures, supporté des peines plus nombreuses encore, après avoir illuminé pendant de longues années le monde entier par la prédication de l'évangile, il s'occupa tous les jours de sa vie de choses divines et servit Dieu sans tache et sans péché. Aussi ne se dépensa-t-il pas à des occupations mondaines et ne s'en occupa jamais, mais uniquement de Dieu et toujours de choses divines avec une sainteté pure, se mortifiant par des jeûnes et prières dans la prédication de la parole de Dieu, en se sacrifiant quotidiennement à une mort de chaque jour, en souffrant toutes sortes de peines pour amener les hommes à leur salut ; il fut le serviteur pour le salut de la terre. * B p. 195 b.

Lorsqu'il eut accompli ses quatre-vingts ans, ou, comme d'autres disent, soixante-treize ans, il connut que l'heure de sa mort approchait, fit appeler ses disciples, leur donna des conseils et des règles de prudence. Et tout en priant Dieu, et après leur avoir communiqué la perfection mystique de la religion, il rendit d'une manière admirable son âme à Dieu, et fut enterré avec honneur. Beaucoup de miracles et de prodiges ont lieu sur son tombeau, Dieu voulant ainsi glorifier le serviteur actif en qui Il s'est plu et son disciple.

Իսկ յետ մեծի թագաւորին Կոստանդիանոսի՝ որդի նորա Կոստանդիոս եբեր անտի զնշխարս նորա ի ձեռն Արտեմիոսի դքսին Եգիպտացոց եւ վկային, եւ եդ ի տաճարի սուրբ առաքելոցն ի Կոստանդինուպօլիս՝ ի ներքոյ սրբոյ սեղանոյն ։ Զոր ի դնելն անդ ոմն իշխան որ Անատոլիոս կոչէր՝ ունելով ցաւ անբժշկելի, որ ամենայն բժշկաց անհնարին համարեալ էր առ ի յողջանալ, եկեալ մերձեցաւ ի նշխարս երանելոյ աւետարանչին,
* B p. 196 a. եւ խոյն * կատարելապէս ողջացեալ բժշկեցաւ ։

Ասի իսկ վասն սորա՝ եթէ նախ զպատկերն Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ եւ զմօրին ծնողին մինչդեռ էր ի կենդանս՝ ի ձեռն կենդանագրական արուեստին կենդանագրեաց. եւ բերեալ զայն առաքելոցն առ մայր Տեառն եթէ հաճոյ իցէ նմա. իսկ նա հաճեալ ընդ այն՝ ձայնեաց եւ ասաց. Շնորհքն որ յինէն ծնան՝ ի ձեռն իմ ընդ սա եղիցի ։

Սոյնպէս եւ զսրբոց եւ զգլխաւոր առաքելոցն նշանագրեաց զպատկերսն, եւ ի նմանէ եւ այսր ընդ ամենայն տիեզերս արտածեալ սփռեցաւ այսպիսի պաշտելի բարեպաշտութեան եւ ամենապատիւ գործ ։

Ննջեաց առաքեալն Քրիստոսի Ղուկաս աւետարանիչն՝ Հոկտեմբերի ԺԸ եւ Սահմի Թ ։]

Au grand empereur Constantin, succéda son fils Constance qui fit transporter les restes (du saint) de l'endroit où ils étaient, par l'intermédiaire d'Artémius, duc d'Égypte et martyr, et les fit déposer dans le temple des saints apôtres à Constantinople, au bas du saint autel. Au moment où on les y déposait, un prince nommé Anatolius, et qui était atteint d'une maladie incurable, jugée impossible à guérir par tous les médecins,
* B p. 196 a. s'approcha des restes du bienheureux évangéliste et fut aussitôt * guéri, recouvrant une santé parfaite.

On dit également de [Luc] qu'il reproduisit par la peinture, d'abord l'image du Christ notre Dieu, ensuite celle de Sa mère pendant qu'elle était encore en vie; et lorsque les apôtres présentèrent [ce portrait] à la mère du Seigneur pour voir si elle l'agréerait, elle l'accepta et s'écria en disant : Que les grâces qui naquirent de moi soient, par mon intermédiaire, dans cette image.

Il peignit également les images des saints et des principaux apôtres et c'est par lui que s'est répandue sur toute la terre jusqu'à nos jours une dévotion si pieuse et une œuvre si vénérable.

Le saint apôtre du Christ, l'évangéliste Luc reposa le 18 Octobre, 9 sahmi.]

* Սահմի Ժ եւ Հոկտեմբերի ԺԹ ։ Տօն է Յովէլեայ մարգարէին ։ * A fol. 63 r° b.

Յովէլ էր յազգէ Ռուբէնի, յագարակէ Բեդգաբովրայ ։ Մարգարէացաւ վասն սովոյ եւ նուազութեան զոհից, եւ վասն չարչարանաց մարգարէին արդարոյ եւ եթէ նովաւ նորոգին ամենայն արարածք ի փրկութիւն ։ Մեռաւ խաղաղութեամբ եւ թաղեցաւ յագարակի իւրում ։

Յայսմ աւուր վարք երանելոյն Ամփիլոքեայ յԻկոնիոյ եպիսկոպոսին ։

Երջանիկ եւ ամենագովելի եպիսկոպոսն Ամփիլոքոս, էր յաւուրս Վաղենտիանոսի եւ Վաղէսի թագաւորացն. եւ եհաս մինչեւ ցմեծն Թէոդոս եւ յորդին իւր յԱրկադէոս, սնեալ եւ վարժեալ յեկեղեցւոջ ի տղայութենէ եւ աղօթիւք եւ ճգնութեամբ ։ Եղեւ հմուտ աստուածային գրոց եւ եկեղեցական կարգաց եւ կանոնաց գիտուն ։

Եւ ազդեցութեամբն Աստուծոյ ի բազում եպիսկոպոսաց եւ յեկեղեցականաց եւ

1 Տօն է] եւ յիշատակ *add.* B — Յովէլեայ] Յովելեայ B || 2 Յովէլ] Սուրբ մարգարէն Յովէլ, որ թարգմանի սէր Տեառն կամ սկիզբն Աստուծոյ *add.* B — Ռուբէնի] յերկրէն Յուդայի *add.* B — Բեդգաբովրայ] Մեթմաւրոն՝ զոր այլք կոչեն Բեթքաբովրայ ։ Եւ մարգարէութեան շնորհ առեալ՝ որ եւ *add.* B || 3 արդարոյ] Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ եւ թէ ի կուսէ ծնանելոց է *add.* B || 4 փրկութիւն] եւ վասն սուրբ Հոգւոյն որում արժանի լինելոց էին առաքեալքն յետ համբառնալոյն Քրիստոսի, զի ասաց եթէ. Հեղից յոգւոյ ի վերայ ամենայն մարմնոյ ։ *add.* B || 5 իւրում] ի Մոմեթաւրոն *add.* B || 6 վարք] յիշատակ B || 7 ամենագովելի] երանելի B || 9 տղայութենէ] պահօք *add.* B.

* 10 SAHMI, **19 Octobre.** * A fol. 63 r° b.

Fête du prophète Joël.

Joël était de la tribu de Ruben, propriété de Bethgapora. Il prophétisa la famine et la diminution des sacrifices, les tortures du prophète juste et par celui-ci la régénération de toutes les créatures dans le salut. Il mourut en paix et fut enterré dans sa propriété.

En ce jour, vie du bienheureux Amphiloque, évêque d'Iconium.

Le bienheureux évêque Amphiloque, digne de tout éloge, vivait aux jours des empereurs Valentinien et Valens. Il vécut jusqu'au temps du grand Théodose et de son fils Arcadius. Dès l'enfance il fut élevé et formé dans l'église à la prière et à l'ascèse. Il devint très versé dans les écritures divines, dans les canons et règles ecclésiastiques.

Il fut, par l'inspiration de Dieu, élu par un grand nombre d'évêques et

ժողովրդոց ընտրեցաւ եւ ձեռնադրեցաւ եպիսկոպոս յԻկոնիոյ քաղաքին ։ Եւ եղեւ վարդապետ ուղղափառ հաւատոյ եւ ընդդէմ եկաց արիոսական հերձուածոյն, եւ բազում նեղութեանց եւ հալածանաց համբերեաց յարիանոսացն ։

* A fol. 63 v° a. Բանզի միաբան * եւ միակրօն էր սրբոց հարցն երեք հարիւր եւ տասն եւ ութիցն Նիկիոյ սուրբ ժողովոյն. նոյնպէս եւ սրբոյն Բասիլիոսի մեծին եւ սրբոյն Գրիգորի եւ երկրորդ ժողովոյն հարիւր եւ յիսուն եպիսկոպոսացն. յորոց մինն սա էր ։ Եւ ընդ նմին նզովեաց զաղանդն Եւնոմիոսի եւ Ապողինարի, բազում ճառիւք յանդիմանեալ զնոցա հերձուածն ։

Եւ յորժամ դարձաւ եւ եհաս ի քաղաքն սքանչելին Ամփիլոքոս, եկն առ թագաւորն եւ ասէ. Հալածեա՛ ի քաղաքէս զարիոսականաց եւ զհոգեմարտ Մակեդոնի եւ զԱպողինարի զժողովարանն ։ Իսկ թագաւորն Թէոդոս զխնդիրն ոչ ընկալաւ. եւ նա տրտում եւ լռելեայն ել յերեսաց թագաւորին ։

Եւ ապա հնարս իմացաւ աստուածիմաստ եւ հանճարեղն Ամփիլոքոս ։ Յաւուր միոջ նստեալ էր թագաւորն եւ որդին իւր Արկադէոս ընդ աջմէ իւրմէ. եւ մտեալ Ամփիլոքէոս, ողջոյն ետ թագաւորին խոնարհութեամբ, իսկ որդւոյն վեր ի վերոյ ետ

2 ընդդէմ եկաց] ընդդիմակաց B || 5 Գրիգորի] աստուածաբանի եւ Նիւսեայ սրբոյն Գրիգորի *add.* B || 8 հերձուածն] հերձուածն ։ Եւ եղեւ յորժամ թագաւորեաց մեծն Թէոդոս եւ գնաց ընդդէմ Մաքսիմիանոսի բռնաւորի ապստամբին եւ պատերազմեալ յաղթեաց *add.* B
9 ի քաղաքն *om.* B — Ամփիլոքոս] Ամփիլոքիոս B || 10 զարիոսականաց] զարիանոսաց B || 11 Թէոդոս *om.* B.

d'ecclésiastiques et par le peuple, et fut sacré évêque de la ville d'Iconium. Il devint docteur de la foi orthodoxe, s'opposa au schisme arien, et souffrit beaucoup de peines et de persécutions de la part des Ariens.

* A fol. 63 v° a. Car il était unanime dans sa croyance et sa * conduite avec les trois cent dix-huit pères du saint concile de Nicée, comme aussi le grand saint Basile et saint Grégoire et les cent cinquante évêques du second concile, dont il était du nombre. Il anathématisa avec eux l'hérésie d'Eunomius et d'Apollinaire, condamnant leur schisme par de nombreux discours.

Lorsque l'admirable Amphiloque, de retour, arriva dans la ville, il alla trouver l'empereur et lui dit : Chasse de cette ville les Ariens et les sectes de Macédonius et d'Apollinaire, les adversaires de l'Esprit. Mais l'empereur Théodose n'accueillit pas cette demande, et [le saint] s'éloigna de la présence de l'empereur, triste et silencieux.

C'est alors que, rempli de l'esprit de Dieu, l'ingénieux Amphiloque trouva un moyen. Un jour que l'empereur se trouvait assis, ayant son fils Arcadius à sa droite, Amphiloque se présenta, en saluant humblement l'empereur, mais négligemment son fils. Ce que voyant, l'empereur crut

զողջոյնն ։ Եւ տեսեալ թագաւորին կարծեաց եթէ արհամարհեաց զորդին իւր, եւ հրամայեաց երանելի եպիսկոպոսին գնալ եւ որպէս իւր՝ տալ ողջոյն Արկադէոսի որդւոյ իւրոյ ։ Եւ նա ասէ. Բաւական է նմա ողջոյնն ՝ զոր ետու ։ Եւ թագաւորն դժուարեցաւ * A fol. 63 v° b.
ընդ արհամարհանս որդւոյն ։

Եւ նոյնժամայն երջանիկ վարդապետն յայտնեաց զխորհուրդ ողջունին եւ ասէ արտասուօք. Նայեա ցիս թագաւոր, չժուժեցեր ընդ արհամարհանս որդւոյն քո, այլ տրտմեցար յոյժ ։ Հաւատա ինձ, զի եւ ամենեցունց Աստուած տեսանելով զարհամարհանս որք հայհոյեն զմիածինն իւր, յոյժ բարկանայ եւ պիղծ համարի զդոսա՝ եւ որք զդոսա ընդունին ։

Եւ տեսեալ թագաւորին զհամարձակութիւն եւ զիմաստութեան բանս քահանայապետին Աստուծոյ՝ եթէ որպիսի գործ կատարեաց յՈրդին իւր, իսկոյն խնդրեաց քարտէս եւ գրիչ, գրեաց հրամանս ձեռօք իւրովք զի ժողովարանս հերձուածողացն արգելցեն ։ Այսպիսի էր քաջ հովիւն եւ բարի վարդապետն վասն ուղղափառաց ։

Այլ եւ բազում ճառս ներբողականս գրեաց ի տօնս տէրունականս եւ ի սուրբ հայրապետս ։ Գրեաց եւ զվարս եւ զքանչելագործութիւնս սրբոյն Բարսղի Կեսարիոյ եպիսկոպոսի զորս մինչեւ ցայսօր ընթեռնուն ի կաթողիկէ եկեղեցիս ։

3 ասէ] ասէր B — դժուարացաւ] յոյժ *add.* B || 5 երջանիկ] եւ սուրբ *add.* B || 6 Նայեա ցիս] Նայիս B || 7 տրտմեցար] տրտմիս B || 15 սրբոյն] եւ մեծին *add.* B — Կեսարիոյ] Կեսարու B.

qu'il avait méprisé son fils, et ordonna au bienheureux évêque de saluer son fils Arcadius comme il l'avait salué lui-même. Celui-ci répondit : Le salut * que j'ai donné lui suffit. L'empereur fut froissé du mépris infligé * A fol. 63 v° b.
à son fils.

Le bienheureux docteur expliqua aussitôt le sens de son salut et dit avec larmes : Tu vois, empereur, tu n'as pu souffrir le mépris envers ton fils, et tu t'en es beaucoup affligé. Crois-moi, notre Dieu à tous, qui voit le mépris de ceux qui blasphèment son Fils unique, s'en irrite et les traite d'impurs, eux et ceux qui les accueillent.

L'empereur, considérant la hardiesse et les propos de sagesse du pontife de Dieu, et l'acte qu'il venait d'accomplir envers son Fils, demanda aussitôt du papier et une plume, écrivit de sa propre main des ordres pour empêcher les réunions des schismatiques. Ainsi [le saint] fut-il un courageux pasteur et un bon docteur pour les orthodoxes.

[Amphiloque] écrivit aussi beaucoup de panégyriques pour les fêtes du Seigneur et celles des saints patriarches. Il écrivit également la vie et les miracles de saint Basile, évêque de Césarée, dont on donne lecture jusque aujourd'hui dans l'Église universelle.

* A fol. 64 r° a. Եւ բազում ժամանակս կացեալ յաթոռ եպիսկոպոսութեան * եղեալ բարի հովիւ եւ ուղղափառ վարդապետ, եւ հասեալ ի խորին ծերութիւն հանգեաւ խաղաղութեամբ ի Քրիստոս Հոկտեմբերի ԺԹ, թողեալ յիշատակ ամենայն ուղղափառ եկեղեցեաց յաւիտեանս ։

Սահմի ԺԱ եւ Հոկտեմբերի Ի ։ Վկայաբանութիւն սրբոյն Արտեմէոսի ։

Յաւուրս Յուլիանոսի ուրացող արքային, սուրբն Արտեմէոս էր պատրկութեամբ ի Կոստանդիանոսէ մեծ արքայէն եւ բարի ալեօք ծերացեալ եւ դուքս եւ աւգոստաղէոս բազում ժամանակս կացեալ, սնեալ եւ վարժեալ ի հաւատս եւ ի բարեպաշտութիւն աստուածսիրութեան ։

Եւ լուեալ զՅուլիանոսէ զուրացող արքայէն եթէ գնաց ի մեծ քաղաքն Անտիոք եւ չարչարէր զքրիստոնեայս, գնաց անդ եւ սուրբն Արտեմէոս եւ ետես զսուրբ վկայսն ի տանջանսն զԵւգինէոս եւ զՄակարիոն քահանայսն եւ համարձակութեամբ եմուտ առ թագաւորն եւ յանդիմանեաց անարգանօք զամբարշտութիւն եւ զանաստուածութիւն սորա ։

2 խաղաղութեամբ *om.* B || 4 յաւիտեանս] յաւիտենականս B || 5 Վկայաբանութիւն սրբոյն Արտեմէոսի] Վկայութիւն մեծի մարտիրոսի սրբոյն Արտեմիոսի B || 6 էր] պատուեալ *add.* B || 8 բարեպաշտութիւն] բարեպաշտ B || 11 անդ] անդր B || 12 զԵւգինէոս] զԵւգենիոս B || 14 սորա] նորա B.

* A fol. 64 r° a. Il occupa longtemps le siège épiscopal, * fut un bon pasteur, un docteur orthodoxe et, parvenu à une vieillesse avancée, il reposa en paix dans le Christ, le 19 Octobre, laissant une mémoire éternelle à toutes les églises orthodoxes.

11 SAHMI, 20 Octobre.

Martyre de saint Artémius.

Saint Artémius vivait aux jours de l'empereur Julien l'Apostat. Il avait le rang de patricien que lui avait conféré l'empereur Constantin le Grand et il était parvenu à une vieillesse avancée, après avoir été longtemps duc et augustal. Il avait été élevé et instruit dans la foi, dans la piété et dans l'amour de Dieu.

Ayant appris que l'empereur Julien l'Apostat s'était rendu à la grande ville d'Antioche et y torturait les chrétiens, saint Artémius s'y rendit aussi et, voyant les saints prêtres Eugène et Macaire soumis aux supplices, il se présenta avec hardiesse à l'empereur et blâma, avec mépris, son impiété et son athéisme.

Եւ բարկացեալ իբրեւ զկատաղի շուն, հրամայեաց արջառաջլօք * հարկանել մերկ զսուրբն Արտեմէս, մինչեւ նուաղեցան դահիճքն եւ փոխեցան այլք ։ Եւ սուր տատասկօք խոցոտեցին զնա եւ քերեցին զկողսն եւ արկին ի բանդ եւ զհնգետասան օր անսուաղ պահեցին ։ Եւ երեւեցաւ հրեշտակ Տեառն եւ կերակրեաց զնա եւ քաջալերեաց եւ խոստացաւ զյաւիտենական կեանսն եւ զանթառամ պսակն ։ Իսկ Յուլիանոս զսուրբ վկայսն զԵւգինիոս եւ զՄակարիոն ուժգին տանջանօք չարչարեաց եւ աքսորեաց յերկիրն Նազասիոն. Եւ անդ բարի խոստովանութեամբ հանգեան ի Քրիստոս ։ * A fol. 64 r° b.

Եւ տարան զսուրբն Արտեմէս առաջի ատենին եւ հարցաքննէին եթէ. Ուրանաս զՔրիստոս եւ զոհես կռոցն ։ Եւ մեծաձայն բարբառով խոստովանէր զՔրիստոս եւ կշտամբէր զթագաւորն ։ Եւ հրամայեաց քարահատաց եւ հերձին մեծագոյն ինչ վէմ, եւ արկին անդ զսուրբն եւ այնպէս պնդեցաւ որպէս ի մամուլս. եւ ի սաստիկ պնդութենէն արտաքս ուտեան աչքն, եւ աղօթէր սուրբն. Համբերելով համբերէի Տեառն եւ նայեցաւ առ իս ։ Եւ նոյնժամայն հատին զգլուխ երանելոյն՝ Հոկտեմբերի Ի ։

3 խոցոտեցին զնա] խոցոտէին — եւ զհնգետասան ... պահեցին *om.* B || 4 երեւեցաւ] երեւեալ նմա B || 4 Տեառն] ի տեսլեան *add.* B — եւ կերակրեաց ... պսակն] եւ քաջալերեաց զնա B || 7 Նազասիոն] Ազասիոն B — հանգեան] կատարեցան B || 8 Քրիստոս] Սահմի ԺԱ եւ Հոկտեմբերի Ի *add.* B || 9 հարցաքննէին] հարցանէին B — եւ զոհես ... զՔրիստոս *om.* B.

[Julien], devenu furieux comme un chien enragé, ordonna de * mettre à nu saint Artémius et de le frapper avec des nerfs de bœuf, à tel point que les bourreaux s'évanouirent, et durent être remplacés par d'autres. On le couvrit de plaies avec des épines aiguës, on lui déchira les côtes, on le jeta en prison et on le garda sans nourriture pendant quinze jours. Mais l'ange du Seigneur lui apparut, le nourrit, l'encouragea et lui promit la vie éternelle et la couronne impérissable. Julien, après avoir soumis à de grandes tortures les saints martyrs Eugène et Macaire, les exila dans l'oasis [d'Arabie], où ils moururent dans le Christ en bonne confession. * A fol. 64 r° b.

On conduisit saint Artémius devant le tribunal et on lui demanda : Renies-tu le Christ et immoles-tu aux idoles? Il confessa à haute voix le Christ et adressa des reproches à l'empereur. Celui-ci ordonna à des tailleurs de pierres de fendre un grand bloc de pierre; on y jeta le saint qui s'y trouva emprisonné comme dans une presse, et ses yeux, par la pression subite, jaillirent hors des orbites; mais le saint priait et disait : *J'ai patienté pour le Seigneur et il m'a regardé.* On trancha aussitôt la tête au bienheureux, le 20 octobre.

Խնդրեաց սուրբն Արտեմէոս յԱստուծոյ զի տացէ շնորհս անուան իւրոյ եւ ոսկերաց, զի որք աղաչեսցեն զԱստուած ի ձեռն սրբոյն * առցեն ողորմութիւն եւ բժշկութիւն ամենայն ցաւոց մանաւանդ փոշտանկաց ։ Եւ եղեւ յերկնից ձայն առ սուրբ վկայն եւ ասէ. Լսելի եղեն աղօթք քո առ Աստուած եւ շնորհք բժշկութեան տուան քեզ, եւ ամենայն ոք որ խնդրեսցէ անուամբդ քո բժշկութիւն յԱստուծոյ տացի նմա՝ առաւել փոշտանգաց ։

* A fol. 64 v° a.

Եւ մի ոմն անուն Արիստոս սարկաւագ, առեալ զպատուական մարմին սրբոյն Արտեմեայ, եւ օծ անուշ եղօք եւ խնկովք եւ պատեաց սուրբ կտաւովք եւ եդ ի կապարեայ տապան եւ յուղարկեաց ի Կոստանդինուպօլիս ։ Եւ մեծաւ հանդիսիւք հանգուցին յեկեղեցւոջ սրբոյն Յովհաննու Մկրտչին, ի տեղին որ կոչի Աւքսիա. եւ մինչեւ ցայժմ բազում զարմանալի սքանչելիք լինի ի նշխարաց սրբոյն ։

Եւ ոմանք մանկախելք գնացին յեկեղեցին եւ տեսին բազում փոշտանգս անկեալ շուրջ զտապանաւն, եւ սկսան ծիծաղելով այպն առնել զհիւանդսն ։ Եւ նոյնժամայն անկեալքն ողջացան եւ որ այպն առնէին փոշտանգ դարձան ի տունս իւրեանց եւ զղջացեալք դարձան առ տապան սրբոյն եւ բազում ողբովք եւ հառաչանօք հազիւ ողջացան ։

1-6 Խնդրեաց ... փոշտանգաց *om.* B || 8 եղօք] իւղօք B — կտաւովք] կտաւօք B || 10 տեղին] տեղւոջն B || 11 լինի] լինին B || 12-16 Եւ ոմանք ... ողջացան *om.* B.

Saint Artémius avait demandé à Dieu de donner grâce à son nom et à ses os, afin que ceux qui prieraient Dieu par son intercession, * trouvassent pitié et guérison de toutes leurs douleurs, en particulier de la hernie. Une voix se fit entendre du ciel au saint martyr qui dit : Tes prières ont été exaucées par Dieu, et la grâce de la guérison t'est accordée : quiconque demandera la guérison à Dieu en ton nom la recevra, en particulier celle de la hernie.

* A fol. 64 v° a.

Un diacre, nommé Aristus, prit le corps précieux de saint Artémius, l'embauma d'huile parfumée et d'encens, l'ensevelit dans des linges propres, le déposa dans un cercueil de plomb et l'envoya à Constantinople. On le déposa avec grande solennité dans l'église de Saint Jean-Baptiste, à l'endroit appelé Oxia; et jusqu'aujourd'hui de nombreux et surprenants miracles s'y opèrent par les restes du saint.

Certains, à l'esprit d'enfant, s'étant rendus à l'église et ayant aperçu de nombreux hernieux prosternés autour du tombeau, se mirent à rire et à se moquer des malades. Mais les gens prosternés trouvèrent aussitôt la guérison et ceux qui s'étaient moqués d'eux retournèrent chez eux affligés de la hernie; ils regrettèrent leur acte, revinrent au tombeau du saint et ce n'est qu'après bien des larmes et des sanglots qu'ils furent guéris.

* Յայսմ աւուր վկայութիւն սրբոյն Խարեթայ եւ այլ տասն հազար եւ երկու հարիւր վկայիցն որք ընդ նմա կատարեցան ի Դուլնաս ջհուտ արքայէն Ոմերիտաց : * A fol. 64 v° b.

Վկայն Քրիստոսի սուրբն Խարեթաս՝ գլխաւոր էր քաղաքին Նենգրասայ որ է ի Հնդիկս, ի ժամանակս Ելեսբովմայ քրիստոսասէր եւ բարեպաշտ արքային Հնդկաց :

Եւ Ոմերիտաց քաղաքին էր թագաւոր հրեայ Դուլնաս անուն, եւ երկիրն այն ի գրոց Սաբա կոչի. իսկ յարտաքին գիրսն Սարաբիա անուանի :

Եւ անօրէն արքայն Ոմերիտաց զօրացաւ յոյժ եւ եղեւ թշնամի քրիստոնէից, եւ գնաց բազում զօրօք ի վերայ Նենգրասայ, յորում էր ծերունին սուրբն Խարեթաս : Եւ պաշարեալ զքաղաքն մեծաւ զօրօք եւ բռնութեամբ պատերազմէր եւ նեղէր զքաղաքացիսն ուրանալ զՔրիստոս եւ դառնալ ի հրէութիւն: Եւ ոչ կարաց դարձուցանել այլ թշնամանէին եւ նզովէին եւ անիծանէին :

Եւ յորժամ ոչ կարաց բռնութեամբ հաւանեցուցանել սկսաւ նենգութեամբ երդնուլ յԱստուածն Աբրահամու, յօրէնսն Մովսեսի որ ոչ ինչ չար արասցէ նոցա, ոչ մահու եւ ոչ տանջանօք եւ ոչ նենգութեամբ, միայն թէ հնազանդին եւ կցեն առ նա եւ

1 այլ] որոց ընդ նմա B || 2 վկայիցն] քրիստոնէից B — Դուլնաս] Գուլնաս B — ջհուտ] հրեայ B || 4 Հնդիկս] Հապէշստան B — Հնդկաց] Հապեշաց B || 6 Դուլնաս] Գուլնաս B || 7 Սարաբիա] Արաբիա B || 10 մեծաւ *om.* B || 12 այլ] մանաւանդ *add.* B || 15 նենգութեամբ] գերութեամբ B — հնազանդին] հնազանդեսցին B.

* En ce jour, martyre de saint Aréthas et de dix mille deux cents autres martyrs qui furent mis à mort avec lui par Dunaas, le roi juif des Homérites. * A fol. 64 v° b.

Le martyr du Christ, saint Aréthas, était un des notables de la ville de Négran, dans les Indes[1], aux jours de l'ami du Christ, le pieux roi des Indes Elesbaan (*Elesbovman*).

Dans la ville des Homérites régnait un roi juif du nom de Dunaas. Ce pays est appelé Saba dans les Écritures, et Arabie dans les livres profanes.

L'impie roi des Homérites, ayant acquis de la puissance, devint l'ennemi des chrétiens; il marcha à la tête d'une armée considérable sur Négran, ville dans laquelle se trouvait le vieillard saint Aréthas. Il assiégea la ville avec de nombreuses troupes, fit la guerre en tyran et obligea les habitants à renier le Christ et à se convertir à la religion juive. Mais il ne parvint pas à les convertir; par contre, les habitants l'insultèrent, l'anathématisèrent et le maudirent.

Ne parvenant pas à les persuader par la force, il se mit à jurer traîtreusement par le Dieu d'Abraham et les lois de Moïse de ne leur causer aucun mal, ni par la mort, ni par tortures, ni par trahison, s'ils se soumettaient et se

1. Par « Indes » il faut entendre l'Éthiopie.

* A fol. 65 r° a. լինիցին * ընդ հարկաւ ։ Եւ նոքա հաւատացին երդման նորա եւ բացին զդուռն քաղաքին եւ գնացին սիրով եւ ընծայիւք առաջի նորա ։ Եւ նոյնժամայն կապեաց զամենեսին եւ սրով կոտորեաց տասն հազար ոգի ։

Եւ հրամայեաց զՊօղոսի զմեռեալ մարմինն հրով այրել զեպիսկոպոսին ի քաղաքին եւ հողմով իբրեւ զփոշի ցրուել ։ Եւ բորբոքեցին հուր եւ այրեցին անդ զքահանայն եւ զսարկաւագունսն եւ զկրօնաւոր կանայս՝ անձինս երկու հարիւր եւ քսան եւ եօթն, եւ այլ աշխարհական կանայս որոց մարտիրոսացան արք իւրեանց եւ որդիք ։

Կալան եւ զաւագուհի քաղաքին երկու կուսան դստերօք, որոց բազում ողոքանօք եւ խոստմամբ խրատ տայր, եւ զարհեալ սպառնալեօք զարհուրեցուցանէր, եւ ոչ կարաց դարձուցանել ի հաւատոցն Քրիստոսի ։ Եւ մինն ի դստերաց նորա երթեալ մերձ եթուք յերեսս արքային ։ Եւ նորա բարկացեալ սրտմտութեամբ հրամայեաց առաջի մօրն զերկոսին դստերսն իբրեւ զոչխար զենուլ, եւ յարենէ կուսին որ եթուք յերեսն՝ արբուցին մօրն եւ ապա հատին զգլուխն ։

Մատուցին առաջի եւ զսուրբ ծերունին Խարեթաս, ընդ նմին եւ այլ եւս երեք * A fol. 65 r° b. հարիւր եւ քառասուն քրիստոնեայս կապեալս ։ Եւ սուրբն * Խարեթաս յանդիմա-

3 զամենեսին] զամենեսեան B — ոգի] հոգի B || 4 ի քաղաքին. *om.* B || 11 Քրիստոսի] այլ մանաւանդ *add.* B || 14 յերեսն] յերեսս արքային *add.* B || 15 Խարեթաս] համարձակութեամբ *add.* B.

* A fol. 65 r° a. rendaient à lui comme * tributaires. Les gens crurent à son serment, ouvrirent la porte de la ville et se rendirent au-devant de lui avec joie et offrandes. Il les fit lier tous aussitôt et en massacra dix mille par l'épée.

Il ordonna ensuite de jeter au feu le cadavre de Paul, l'évêque de la ville, et de le disperser comme de la poussière au vent. On alluma une fournaise et on y brûla les prêtres, les diacres et les femmes religieuses, au nombre de deux cent vingt-sept personnes, avec d'autres femmes laïques, dont les maris et les fils subirent aussi le martyre.

On saisit également la doyenne de la ville avec ses deux jeunes filles vierges, que le roi engagea d'abord avec douceur et promesses à se détourner de la foi du Christ, puis les intimida avec menaces, mais ne réussit point. Une des jeunes filles, s'approchant du roi, lui cracha à la figure. Le roi, outré de colère, ordonna d'immoler comme des brebis, en présence de la mère, les deux filles; et on fit boire à la mère du sang de la vierge qui avait craché à la figure du roi; ensuite, on trancha la tête à la mère.

* A fol. 65 r° b. On mit aussi en présence du roi le saint vieillard Aréthas, accompagné de trois cent quarante autres chrétiens enchaînés. Saint * Aréthas blâma le roi

նեաց զանօրէն արքայն եւ ասէ. Փութով ջնջեսցէ Աստուած զթագաւորութիւնդ քո եւ զքաղաքդ քո լցուսցէ քրիստոնէիւք. եւ շինեսցի եկեղեցի եւ այլ ոչ եւս լիցի բռնութիւն հրէից՝ այլ հարկատուք եւ ծառայք լիցին քրիստոնէից ։ Եւ երանելիք իցեն որ վասն անուանն Քրիստոսի կատարին եւ նզովեալ եւ անիծեալ լիցին ամենայն թշնամիք խաչին Քրիստոսի ։ Եւ համբարձեալ զձեռս իւր յերկինս աղօթեաց առ Տէր ասելով. Տէր Յիսուս Քրիստոս Աստուած երկնից եւ երկրի, արա ողորմութիւն որոց յիշեն զմեզ, եւ օրհնեա որք զվկայութիւնս մեր կատարեն, եւ կանգնեա զեղջիւր Հոռոմոց եւ Հնդկաց, եւ զթագաւորութիւն անօրէն հրէիս այս՝ տուր քրիստոնէից, եւ զօրացո զբարեպաշտ արքայն զԵլեսբոովամ ի վերայ թշնամոյս խաչի քո ։ Եւ յորժամ աղօթեաց՝ դարձաւ ի կապեալ քրիստոնեայսն եւ ետ ողջոյն, եւ նախ քան զամենեսեան հատին զնորա զգլուխն եւ ապա զայլոցն ։

Կին մի քրիստոնեայ ունելով ի գիրկս իւր որդի երից ամաց առեալ յարենէ սրբոցն օծանէր յերեսս իւր եւ ասէր. Եղիցի թագաւորութիւն հրէիս այս՝ որպէս ծովահեղձ Փարաւոնի ։ Եւ դիմեցին ի վերայ նորա անօրէն զօրականքն եւ ընկեցին ի գրկացն զտղայն եւ չարաչար հարկանէին զկինն ։ * Եւ մանուկն ընթացաւ առ թագաւորն * A fol. 65 v° a.
համբուրէր զոտսն եւ աղաչէր թողուլ զմայրն ի հարուածոցն ։ Եւ նորա ի գիրկս իւր

2 շինեսցի] շինեսցէ B || 3 եւ ծառայք *om.* B || 5 առ Տէր *om.* B || 7 որոց] որք աղօթիւք B — եւ օրհնեա... կատարեն *om.* B || 8 Հնդկաց] Հապեշայ B || 10 զամենեսեան] զամենեցունց B.

impie et lui dit : Dieu anéantira bientôt ton règne et remplira ta ville de chrétiens; il y sera construit une église; il n'y aura plus de tyrannie des Juifs, car ils deviendront les tributaires et les serviteurs des chrétiens. Heureux ceux qui meurent pour le nom du Christ, et maudits et anathématisés tous les ennemis de la croix du Christ. Il éleva ses bras au ciel et pria le Seigneur en disant : Seigneur Jésus-Christ, Dieu du ciel et de la terre, aie pitié de ceux qui se souviendront de nous, et bénis ceux qui célébreront notre martyre; rehausse la puissance des Romains et des Indiens et donne aux chrétiens le règne de ce juif impie; fortifie le pieux roi Elesbaan contre cet ennemi de ta croix. Après avoir prié, il se retourna vers les chrétiens enchaînés et leur donna le salut. On lui trancha la tête, en premier, et ensuite aux autres.

Une femme chrétienne, tenant dans ses bras un enfant de trois ans, prit du sang des saints et en mit sur sa figure en disant : Que le règne de ce juif soit comme celui de Pharaon qui fut englouti dans la mer. Les soldats impies se jetèrent sur elle, firent tomber l'enfant de ses bras et frappèrent brutalement la femme. * L'enfant accourut auprès du roi, lui baisa les pieds en l'implorant * A fol. 65 v° a.
de délivrer sa mère des coups. Le roi prit l'enfant dans ses bras et lui

առեալ զմանուկն հարցանէր. Զիս սիրես եթէ զՔրիստոս: Ասէ տղայն. ԶՔրիստոս սիրեմ եւ զմայր իմ: Ասէ թագաւորն. Եւ ո՞ւր տեսեր զՔրիստոս: Ասէ պատանեակն. Մայր իմ ցուցանէր յեկեղեցին զպատկերն Քրիստոսի:

Եւ կոչեալ զմի ումն յիշխանացն ասէ. Առ զպատանիս զայս, թլփատեա եւ ուսո հրեայերէն: Եւ հրամայեաց եւ ընկեցին զմայրն ի հուրն. եւ յորժամ ետես տղայն զմայրն իւր ընկեցեալ ի հուրն՝ փախեաւ ի ձեռաց իշխանին եւ ընթացեալ լալով աղաղակէր. Մայր իմ, մայր իմ, մի թողուր զիս: Եւ ընկէց զանձն իւր ի հուրն եւ ի միասին աւանդեցին զհոգիս իւրեանց:

Յայնժամ հրամայեաց Դունաաս արքայն զամենայն քրիստոնէից զաւակսն առնուլ ի գերութիւն եւ բաշխեաց իւրոց հրեայ իշխանացն ի ծառայութիւն որ էին համարով հազար եւ երկու հարիւր եւ իննսուն եւ եօթն: Եւ ձայն եղեւ յերկնից. Գաբրիէլ, Գաբրիէլ, Գաբրիէլ: Եւ յայնմ օրէ հետէ զքառասուն գիշեր հրեղէն նշանն երեւեցաւ յերկինս մերձ ի բազմաստեղն, եւ ընդ առաւօտն հուրն հոսէր ի վերայ երկրի, եւ յոյժ զարհուրեցոյց զհրէայսն:

* A fol. 65 v° b. Եւ գրեաց թուղթ Դունաաս եւ առաքեաց առ * Աղամանդաս Պարսից արքայն, զի զամենայն քրիստոնեայսն որ ընդ իւրով իշխանութեամբ իցեն ի Պարսս, սրով կոտո-

1 Ասէ] երանելի *add.* B || 4 զպատանիս] զպատանեակս B || 6 զմայրն] իւր *add.* B || 7 մայր իմ, մայր իմ] մայրիկ իմ, մայրիկ իմ B || 11 Եւ ձայն...|Գաբրիէլ *om.* B || 14 հուրն] իբրեւ զփոշի *add.* B.

demanda : Aimes-tu moi ou le Christ? L'enfant répondit : J'aime le Christ et ma mère. Le roi lui dit : Et où donc as-tu vu le Christ? L'enfant répondit : Ma mère m'a montré à l'église l'image du Christ.

Le roi fit appeler un des princes et lui dit : Prends cet enfant, circoncis-le et fais-lui apprendre l'hébreu. Il ordonna ensuite de jeter la mère dans les flammes; mais lorsque l'enfant aperçut sa mère jetée au feu, il s'échappa des mains du prince, accourut et se mit à crier en pleurant : Mère, mère, ne m'abandonne pas. Il se jeta dans les flammes et tous les deux rendirent leur âme ensemble.

Alors le roi Dunaas ordonna de faire de tous les enfants des chrétiens des esclaves, et les répartit au service des princes juifs, au nombre de mille deux cent quatre-vingt-dix-sept. Une voix du ciel se fit entendre : Gabriel, Gabriel, Gabriel. Depuis ce jour et durant quarante nuits un signe de feu apparut au ciel près des Pléiades, et le matin le feu tombait sur la terre, épouvantant les Juifs.

* A fol. 65 v° b. Dunaas écrivit une lettre et l'envoya au roi des Perses, * Alamandarus, afin qu'il tuât par l'épée tous les chrétiens se trouvant dans son royaume en

ընացէ ։ Եւ յորժամ հասին ի Պարսիկս Թղթաբերք անօրէն արքային, գտին անդ դեսպանս ի Հոռոմոց ի բարեպաշտ արքայէն Յուստինիանոսէ վասն սիրոյ եւ խաղաղութեան. եւ նոքա խափանեցին զչար խնդիրս անօրէն արքային ։

Եւ յորժամ լուաւ արքայն Յուստինոս զպաշարումն Նեգրանայ քաղաքին եւ զքրիստոնէից կորուստն ի Հրէից, գրեաց առ Ելեսբոամ քրիստոսասէր արքայն Հնդկաց, եւ առաքեաց առ Յոհաննէս հայրապետն Երուսաղեմի՝ զի եւ նա ի Հնդիկս առաքեսցէ, որպէս զի եկեսցէ բազում զօրօք ի վերայ անօրէն եւ հրէայ արքային Ամերիտայ, եւ խնդրեսցէ զվրէժ արեան սրբոցն ։

Եւ առժամայն հայրապետն Յոհաննէս ի ձեռն հաւատարիմ պաշտօնէից յուղարկեաց, նոյնպէս եւ մասն ի գերեզմանէն Քրիստոսի եւ ի սուրբ Գողգոթայէ եւ ի Բեթղեհեմայ ի սուրբ այրէն ։

Եւ յոյժ ընկալաւ մեծ խնդութեամբ բարեպաշտն Ելեսբոամ՝ յառաջ եկեալ գնաց հարիւր եւ քսան հազար զօրօք եւ պատերազմող երիվարօք եւ զինուք եւ հարիւր եւ իննսուն հազար հետեւակօք, եւ վաթսուն նաւս հեծելօք առաքեաց * ընդ ծով, եւ եկեալ նստաւ շուրջ զքաղաքաւն Ամերիտայ ։ * A fol. 66 r° a.

Եւ ելեալ ընդդէմ հրէայ արքայն՝ յաղթահարեցաւ քաջութեամբ ի նոցանէ եւ ի սպառ կոտորեցան ամենայն հեծելազօրք իւր ։ Կալան եւ զինքն զԴունաս արքայ եւ

2 Յուստինիանոսէ] Յուստիանոսէ B || 6 Հնդկաց] Հապէշաց B — ի Հնդիկս] ի Հապէշստան B || 13 եւ զինուք *om.* B.

Perse. Lorsque les porteurs de la lettre du roi impie arrivèrent en Perse, ils y trouvèrent les ambassadeurs grecs envoyés par le pieux empereur Justinien pour traiter l'union et la paix; ces derniers empêchèrent les mauvais desseins du roi impie.

Lorsque l'empereur Justinien vint à connaître le siège de la ville de Négran et la perte des chrétiens par les Juifs, il écrivit à Elesbaan, roi des Indes, l'ami du Christ. Il envoya aussi dire au patriarche de Jérusalem, Jean, d'envoyer également de sa part [une députation] aux Indes, pour que le roi marchât à la tête d'une nombreuse armée sur l'impie roi juif des Homérites et tirât vengeance du sang des saints.

Le patriarche Jean expédia aussitôt des ministres fidèles, en même temps qu'une parcelle du tombeau du Christ, du saint Golgotha et de la sainte grotte de Bethléem.

Le pieux Elesbaan les accueillit avec grande joie. Il partit à la rencontre [des Juifs] avec cent vingt mille hommes de guerre à cheval, et cent quatre-vingt-dix mille soldats à pied; il expédia par mer soixante vaisseaux, chargés de cavalerie, * et vint mettre le siège devant la ville des Homérites. * A fol. 66 r° a.

Le roi juif marcha contre eux, mais fut vaincu par leur bravoure; toute sa cavalerie fut anéantie. Lui-même fut fait prisonnier avec sept princes

յազգականաց իւրոց իշխանս նոյն եւ ինքնին ձեռօք իւրովք եսպան զջհուտ արքայն եւ զազգականս իւր :

Եւ եղեւ ուրախութիւն մեծ յոյժ յաւուր յայնմիկ եւ մտեալ ի քաղաքն Ամիրիտացոց, աւար առին զամենայն ինչսն : Եւ նոյնժամայն գրեաց թուղթ առ թագաւորն Յուստինիանոս զամենայն եղեալսն : Եւ նշանակեաց տեղի եւ շինեցին եկեղեցի : Գրեաց եւ առ հայրապետն յԵրուսաղէմ եւ նա առաքեաց եպիսկոպոսս եւ օրհնեցին զեկեղեցին եւ մկրտեցին զամենայն հրեայսն քաղաքին :

Եւ դարձաւ թագաւորն Եղեսբոսամ բարեպաշտն՝ մեծաւ ուրախութեամբ ի քաղաքն իւր եւ թագաւորեցոյց զորդին փոխանակ իւր եւ զթագն իւր առաքեաց առ հայրապետն յԵրուսաղէմ զի կախեսցէ ի վերայ գերեզմանին Քրիստոսի : Եւ ինքն գնաց ի լեառն եւ ընդ այլ սուրբ կրօնաւորսն կացեալ ճգնութեամբ՝ խաղաղութեամբ հանգեաւ ի Քրիստոս :

* A fol. 66 r° b. * Սահմի ԺԲ եւ Հոկտեմբերի ԻԱ : Վարք երանելոյն Իղարիոնի հօր հարանց կրօնաւորաց :

Երջանիկ հայրն մեր Իղարիոն էր յաւուրս Կոստանդիանոսի մեծի արքային ի Գազա քաղաքէն եւ էին ծնօղքն նորա հեթանոսք : Եւ երթեալ յԱղեքսանդրիա ուսաւ գիր եւ ծանեաւ զճշմարիտ հաւատն Քրիստոսի եւ մկրտեցաւ :

1 զջհուտ] զհրեայ B || 6 եպիսկոպոսս] եպիսկոպոս B || 8 մեծաւ ուրախութեամբ] խնդութեամբ B || 9 զորդին] զորդի իւր B. || 13 Իղարիոնի] պատուական կրօնաւորի եւ *add.* B — կրօնաւորաց *om.* B.

de ses parents. [Elesbaan] tua de ses propres mains le roi juif et ses parents.

Il y eut une grande joie ce jour-là; on entra dans la ville des Homérites, on la pilla complètement. Elesbaan écrivit aussitôt à l'empereur Justinien tous les détails. Il désigna un emplacement sur lequel on construisit une église. Il écrivit également au patriarche de Jérusalem, qui lui envoya des évêques, et qui bénirent l'église et baptisèrent tous les Juifs de la ville.

Le pieux roi Elesbaan retourna avec grande joie à sa ville, fit régner à sa place son fils et envoya sa couronne au patriarche de Jérusalem pour la suspendre au-dessus du tombeau du Christ; et lui, s'étant retiré à la montagne, vécut d'ascétisme avec d'autres saints religieux et reposa en paix dans le Christ.

* A fol. 66 r° b.

* 12 SAHMI, 21 Octobre.

Vie du bienheureux Hilarion, le père des pères moines.

Notre bienheureux père Hilarion vivait aux jours du grand empereur Constantin; il était de la ville de Gaza; ses parents étaient païens. Il se rendit à Alexandrie, y apprit les lettres, reconnut la vraie foi du Christ et se fit baptiser.

Լուաւ զճգնողական վարս Անտոնի, գնաց առ նա եւ մնացեալ առ նմա ամիսս երկու, ուսաւ զամենայն քաղաքավարութիւնս նորա եւ զժուժկալութիւն համբերութեան ։ Եւ էր Իղարիոն յայնժամ ամաց հնգետասանից ։ Վախճանեցան ծնողքն եւ զամենայն ինչս իւրեանց բաշխեաց աղքատաց եւ կրօնաւորաց, եւ ինքն գնաց յանապատ՝ մազեղէն եւ մաշկեղէն զգեստիւք, եւ կերակուր էր նորա թուզս հնգետասան ։

Եւ բազում փորձութիւնս անցուցին ընդ նմա դեւքն եւ շարժեցին զցանկութիւն մարմնոյն եւ նշանաւ խաչին հալածէր զդեւս ։ Եւ երկար ժամանակ ի միում խցի ժուժկալեալ տօթոյ եւ ցրտոյ եւ անձրեւոյ. եւ ապա շինեաց խրճիթ՝ ի լայնութիւն ոտնաչափս չորս եւ երկայնութիւն ոտնաչափս ութ, եւ բարձրութիւնն ոտնաչափս եօթն. եւ հանգչէր ի գետնի խորգովն ։ Եւ ամենայն աւուր առաւելեալ ի ճգնութիւն վարուցն ։ Եւ ժամանակ մի թրջեալ ոսպն ուտէր եւ ժամանակ մի աղ եւ հաց * եւ ժամանակ մի բանջար վայրի ։ Մինչեւ եղեւ ամաց ութսունից, ոչ ի ձիթոյ եւ ոչ յայլ կերակրէ որ պարարէ զմարմինն ոչ հաղորդեցաւ ամենեւին ։ * A fol. 66 v° a.

Եւ մինչդեռ երիտասարդ էր հանդիպեցաւ աւազակաց ի ճանապարհի. հարցանէին ընդ Իղարիոնի եթէ անկանէիր ի ձեռս աւազակաց զինչ առնէիր ։ Եւ նա ասէ. Մերկ մարդ յաւազակաց ոչ երկնչի ։ Եւ թողեալ զնա գնացին ։

7 վարս] որբոյն *add.* B || 7-8 Եւ բազում ... զդեւս : *om.* B || 15 հանդիպեցաւ] հանդիպեալ B.

Ayant entendu parler de la vie ascétique d'Antoine, il se rendit auprès de lui, demeura auprès de lui deux mois et apprit sa manière de vivre et de se mortifier, et sa patience. Hilarion avait alors quinze ans. A la mort de ses parents, il distribua tous leurs biens aux pauvres et aux religieux, se retira dans le désert, portant un vêtement de poil et de peau, ne prenant pour toute nourriture que quinze figues.

Les démons le soumirent à de nombreuses épreuves, excitèrent les désirs de la chair, mais il chassa les démons par le signe de la croix. Il endura longtemps, dans une cellule, le chaud, le froid et la pluie; ensuite il se construisit une cellule large de quatre pieds, longue de huit pieds, et haute de sept pieds, dans laquelle il se couchait par terre avec son cilice. Il ajoutait chaque jour à l'austérité de sa vie et se nourrissait tantôt de lentilles mouillées, tantôt de sel et de pain, * tantôt de légumes sauvages. Jusqu'à l'âge de quatre-vingts ans, il ne goûta jamais à l'huile ou à d'autres mets qui engraissent le corps. * A fol. 66 v° a.

Étant encore jeune, [Hilarion] avait rencontré sur son chemin des brigands, qui lui demandèrent : Si tu tombais entre les mains des brigands, que ferais-tu? Il leur répondit : Un homme nu ne craint jamais les brigands. Ils le laissèrent libre et s'éloignèrent.

Բազում սքանչելիս արար Աստուած ի ձեռն Իղարիոնի՝ այնոցիկ որք հաւատով ի նա երթային ։ Բազում դիւահարք եւ հիւանդք աղօթիւք ծերոյն բժշկեցան. եւ վայրի երէս ընդելացոյց ։ Եւ զբազումս ի Հելլենացւոց դարձոյց, եւ ի հերձուածողաց յաստուածգիտութիւն եւ յուղղափառութիւն ։ Եւ սահմանեաց կանոնիւք որ առանց պաշտաման եւ աղօթից ինչ ոչ կերակրել ամենեւին ։

Ժողովեաց առ ինքն կրօնաւորս երիս հազարս, զորս ուսոյց զխստակրօն ճգնութիւնս ։ Եւ յաւուրս կթոց ածեալ տարաւ զամենեսեան յայգին եւ օրհնեաց զպտուղն եւ հրամայեաց նոցա մտանել յայգին եւ ուտել որչափ եւ կամեցին. եւ խաղողն ամենեւին ոչ նուազեաց եւ քան զայլ ամացն տասնապատիկ առաւել եղեւ գինի յայգոջն աղօթիւք ծերոյն ։

* A fol. 66 v° b. Գիտաց յառաջագոյն եւ զբարի ննջումն սրբոյն Անդոնի ։ * Եւ եղեւ երաշտ ժամանակ մի՝ եւ սրբոյն աղօթեալ առ Աստուած, ետ անձրեւ եւ լցաւ երկիր ։ Եւ քանզի ոչ կամէր զերկրաւոր փառս ի մարդկանէ, վասն բազմութեան ամբոխին որ գային առ նա, փախեաւ ի լեառնէն եւ գնաց ի Սիկիլիա նաւով. եւ ի նաւին բժշկեաց զդիւահարս ։

1 ձեռն] ձեռս B || 3 Եւ վայրի երէս ընդելացոյց *om.* B || 4-5 Եւ սահմանեաց ... ամենեւին ։ *om.* B || 6 զորս] որոց B || 9 խաղողն ամենեւին] այգին B — տասնապատիկ *om.* B — յայգոջն] յայնմիկ *add.* B || 11 Անդոնի] Անտոնի B || 13 որ] որք B || 14 փախեաւ] փախուցեալ եւ B — լեառնէն] լեռնէն B — գնաց նաւով] նաւեալ գնաց B.

Dieu fit de grands prodiges, par l'intermédiaire d'Hilarion, en faveur de tous ceux qui allaient à lui avec foi. Beaucoup de possédés et de malades trouvèrent la guérison par les prières du vieillard. Il domestiqua les bêtes sauvages. Il convertit beaucoup de gentils et de schismatiques à la connaissance de Dieu et à la foi orthodoxe. Il établit des règles interdisant de prendre aucune nourriture avant l'office et la prière.

Il rassembla auprès de lui trois mille religieux, auxquels il enseigna un austère ascétisme. Aux jours de vendange il les conduisit tous à la vigne, bénit le fruit, et leur ordonna de pénétrer dans la vigne et d'en manger autant qu'ils en voulaient; le raisin ne diminua nullement et, par la prière du vieillard, il y eut dans la vigne dix fois plus de vin que les autres années.

Il connut également d'avance le jour de la bonne mort de saint Antoine.
* A fol. 66 v° b. * Il y eut, durant un certain temps, de la sécheresse; le saint pria Dieu, qui envoya de la pluie et la terre en fut repue. Et comme il ne recherchait point la gloire terrestre des hommes, il s'enfuit dans la montagne, à cause de la multitude des foules qui venaient à lui, puis s'embarqua pour la Sicile. Sur le navire, il guérit des possédés. Dans la ville de Rome, les possédés

Եւ ի Հռոմ քաղաքին այսահարք ձայնէին յանուանէ զերանելին Իղարիոն, եւ երթային յառաջին խուցն եւ ողջանային :

Եւ Սուքիաս աշակերտն իւր զերիս ամս շրջելով խնդրէր զերանելին Իղարիոն եւ ոչ եգիտ : Եւ հանդիպեալ հրէի միոջ եւ ասէ հրէայն. Մի ոմն մարգարէ ի քրիստոնէից երեւեցաւ ի Սիկիլիա կղզոջն եւ առնէ բազում սքանչելիս : Եւ Սուքիաս նաւեալ գնաց առ նա · Եւ տեսեալ երանելոյն եթէ եւ անդ համբաւեաց անուն նորա, գնաց անտի ի Դաղմատիա եւ էր անդ որջացեալ վիշապ եւ բազում վնաս առնէր. եւ սուրբն Իղարիոն աղօթիւք եսպան զվիշապն :

Եւ յաւուր միում շարժ եղեւ յոյժ, եւ ծովն ի սահմանէ իւրմէ փոխեցաւ՝ եւ զնաւսն ի ցամաք եհան : Եւ տեսեալ արք տեղւոյն այնորիկ զծովն մրրկեալ երկեան եթէ եւ զշէնսն ընկղմեսցէ, եւ ընթացեալ յափշտակեցին զսուրբն Իղարիոն եւ կացուցին ի ծովեզրն : Եւ նորա աղօթեալ առ Աստուած եւ * երիցս անգամ արարեալ զնշան սուրբ * A fol. 67 r° a.
խաչին ի վերայ երկրի եւ աւազ ծովուն, եւ առժամայն զիջացեալ ծովն ի բարձունս՝ սկսաւ սակաւ սակաւ ցածնուլ եւ յետս դառնալ եւ դարձաւ ի սահման իւր :

Եւ նորա մտեալ ի նաւ գնաց մինչեւ ի Կիպրոս եւ թագեաւ ի ծածուկ տեղւոջ, այլ Աստուած եւ անդ յայտնեաց զերանելին եւ այսահարք յանուանէ ձայնէին եւ գային

1-2 Եւ ի Հռոմ … ողջանային *om.* B || 6 համբաւեաց] համբաւեցաւ B || 7 Դաղմատիա] Դաղմատաս B || եւ էր անդ … զվիշապն : *om.* B || 9 եղեւ] մեծ *add.* B || 12 Եւ նորա աղօթեալ առ Աստուած] Եւ նորա համբարձեալ զաչս իւր յերկինս՝ աղաչեաց զԱստուած B || 14 դարձաւ] մինչեւ *add.* B. 16 եւ այսահարք … գային առ նա *om.* B.

invoquaient le nom du bienheureux Hilarion, se rendaient à son ancienne cellule et guérissaient.

Son disciple Hésychios voyagea pendant trois ans à la recherche du bienheureux Hilarion et ne put le retrouver. Il fit la rencontre d'un juif qui lui dit : Un prophète est apparu parmi les chrétiens dans l'île de Sicile, il y opère de nombreux miracles. Hésychios s'embarqua et se rendit auprès de lui. Le bienheureux, voyant que là aussi son nom s'était répandu, se rendit en Dalmatie; il y avait un dragon terré dans une caverne qui causait beaucoup de dégâts : saint Hilarion, par ses prières, fit mourir le dragon.

Il y eut un jour un grand tremblement de terre; la mer sortit de ses limites et rejeta les navires à terre. Les gens de la localité, voyant la mer démontée et craignant qu'elle n'envahît leurs habitations, accoururent, enlevèrent saint Hilarion, et le placèrent sur le rivage. Celui-ci se mit à prier Dieu, fit * * A fol. 67 r° a.
trois fois le signe de la sainte croix sur la terre et sur le sable de la mer; et la mer aussitôt, de haute qu'elle était, se mit à baisser lentement, se retira et retourna dans ses limites.

[Hilarion] s'embarqua et partit pour Chypre, où il se cacha dans un endroit inconnu, mais Dieu, là aussi, révéla le bienheureux; les possédés invoquèrent

առ նա եւ բազում ամբոխ ժողովէր առ նա ։ Եւ ելեալ անտի փախեաւ՝ եւ երթեալ եգիտ վայելուչ եւ անկասկած տեղի բազում անտառօք եւ յորդաբուխ աղբիւրովք ։ Լեալ էր եւ երբեմն ի տեղւոջն բագինք կռոց եւ էին բնակեալ անդ բազմութիւն դիւաց. եւ արարեալ անդ ամս հինգ՝ հալածեաց զդեւսն եւ զտէր տեղւոյն անդամալոյծ լեալ բժշկեաց ։

Եւ յորժամ եղեւ երանելին Իլարիոն ութսուն ամաց, հիւանդացաւ եւ կոչեաց զբնակիչս տեղւոյն այնորիկ եւ երդմնեցոյց զնոսա եթէ. Յորժամ վախճանիմ՝ թաղեցէք զիս իմով խորգովս որ յանձին իմում է ի տեղւոջս յայսմիկ եւ զաչս իմ մի խփանէք ։ Եւ յորժամ մերձեցաւ ելանել հոգւոյն, երկարեաց յոգեվարսն, ասէր. Ել հոգի ընդէր երկնչիս եւ դողաս, ել հոգի ընդէր երկմտեցեր, եօթանասուն ամ ծառայեցեր Քրիս-
* A fol. 67 r° b. տոսի եւ * ի մահուանէ երկնչիս ։ Եւ զայս ասացեալ աւանդեաց զհոգին իւր առ Աստուած ։ Եւ ժողովուրդն թաղեցին զնա ուր պատուիրեաց նոցա ։

Եւ աշակերտն իւր Սուքիոս լուեալ ի Պաղեստինեայ՝ գնաց ի տեղին եւ հնարիւք եղեալ պարտիզպան եւ յետ տասն ամաց գողացաւ զնշխարս երանելոյն, տարաւ ի վանսն իւր ի Պաղեստին ։ Եւ ժողովեալ եպիսկոպոսունք եւ կրօնաւորք եւ սաղ-

1 ժողովէր] ժողովեցաւ B || 2 աղբիւրովք] աղբերօք B || 6 երանելին *om.* B || 7 կոչեաց զբնակիչս] կոչեցեալ_ զմերձաւոր բնակիչս B || 8 իմով *om.* B || 11 ժողովուրդն] ժողովուրդքն B || 12 ուր] ի տեղւոջ յորում B || 14 ամաց] ամսոյ B.

son nom, vinrent à lui, et une foule nombreuse se rassembla auprès de lui. Il s'éloigna de là, s'enfuit, et se rendit dans un endroit charmant, inconnu, entouré de nombreuses forêts et de sources abondantes. En cet endroit avaient existé autrefois des temples d'idoles; une foule de démons y habitaient encore. Il y demeura cinq années, en chassa les démons et guérit le propriétaire de l'endroit qui était paralytique.

Lorsque le bienheureux Hilarion eut atteint l'âge de quatre-vingts ans, il tomba malade, fit venir les habitants de la localité, leur fit jurer et leur dit : Lorsque je serai mort, vous m'enterrerez dans cet endroit avec le cilice que je porte sur ma personne, mais vous ne fermerez pas mes yeux. Lorsqu'il fut près de rendre son âme, l'agonie se prolongeant, il dit : Sors, mon âme; pourquoi crains-tu et trembles-tu? Sors, mon âme; pourquoi doutes-tu? Tu
* A fol. 67 r° b. as servi le Christ pendant soixante-dix ans, * et tu crains la mort? Ce disant, il rendit son âme à Dieu. La population l'enterra à l'endroit qu'il leur avait recommandé.

Son disciple Hésychios, en Palestine, l'ayant appris, se rendit à l'endroit et se fit jardinier, par ruse. Dix ans après, il déroba les restes du bienheureux et les emporta en son couvent en Palestine. Les évêques et les religieux s'assemblèrent et le déposèrent avec psalmodies et bénédictions dans le

մուխք եւ օրհնութեամբ եղին ի տապանի ամենեւին ոչ ապականեալ եւ ոչ թուլացեալ մարմինն եւ ոչ խորգն եւ ոչ կնկուղն եւ ոչ ծածկոյթ երեսացն ապագունեցաւ : Համգեաւ երիցս երանելին եւ հայրն հարանց սուրբն Իլարիոն Հոկտեմբեր ԻԱ :

Յայսմ աւուր վկայքն Քրիստոսի Մարկոս եւ Սոտերիկոս եւ աղախինն Քրիստոսի Վաղենտին բազում չարչարանօք ի կռապաշտից կատարեցան :

[B Ի սմին յիշատակ սրբոց վկայիցն Փիլիպպոսի, Պետրոսի եւ Երմիսայ, որք ի Նիկոմիդիա կատարեցան ի Դիոկղետիանոսէ :]

Սահմի ԺԳ եւ Հոկտեմբերի ԻԲ : Վարք երանելոյն Աբերկիոսի Յերապօլեայ եպիսկոպոսի :

Յերապօլիս մաքուր քաղաք անուանի : Սա հաւասարակից առաքելոցն * անուանեցաւ, ի ժամանակս Մարկոսի եւ Անտոնինեայ եւ Ղեւկիա բարեպաշտ թագաւորաց : Երանելին Աբերկիոս տեսեալ բազում ամբոխս մոլեալս ի զոհից կռոցն, անկեալ առաջի Աստուծոյ աղօթէր վասն նոցա զի դարձցին : Եւ երեւեցաւ նմա Տէր տուեալ նմա գաւազան եւ ասէ . Երթիջիր եւ խորտակեա զկուռս հեթանոսաց : * A fol. 67 v° a.

1-2 ամենեւին ... ապագունեցաւ : *om.* B || 3 երանելի] երանեալ B || 3 Հոկտեմբերի ԻԱ] եւ Սահմի ԺԲ *add.* B || 4 Վաղենտին] Վաղենտինեա B || 5 կատարեցան] ի Քրիստոս մարտիրոսութեամբ *add.* B.

8 Յերապօլեայ] Յերապօլսոյ B || 9 Յերապօլիս ... սա] Սուրբ եպիսկոպոսն Յերապօլեայ Աբերկիոս B || 10 Ղեւկիա] Լեւկիայ B || 11 մոլեալս] մոլեգնեալս B.

tombeau; son corps n'avait subi aucune altération, ni amollissement; même son cilice, son capuchon et le voile qui couvrait sa figure n'étaient pas déteints. Le trois fois bienheureux et père des pères, saint Hilarion, reposa le 21 octobre.

En ce jour, les martyrs du Christ, Marc et Sotéricus et la servante du Christ Valentine, furent mis à mort par les païens, après de nombreuses tortures.

[B En ce même jour, commémoration des saints martyrs Philippe, Pierre et Hermisas qui furent mis à mort par Dioclétien à Nicomédie.]

13 SAHMI 22 Octobre.

Vie du bienheureux Abercius, évêque de Hiérapolis.

Hiérapolis signifie « ville sainte ». [Abercius] fut surnommé * l'égal des apôtres, aux jours de Marc et d'Antonin et de Leucus, les pieux empereurs. Le bienheureux Abercius, trouvant une foule nombreuse et fanatique aux sacrifices des idoles, se prosterna devant Dieu et pria pour leur conversion. Le Seigneur lui apparut, lui donna un bâton et dit : Va, et brise les idoles des païens. * A fol. 67 v° a.

Եւ յարուցեալ առ փայտ մի մեծ եւ մտեալ ի տաճար կռոցն խորտակեաց զամենայն բագինսն : Եւ խռովեցան ամենայն մեծամեծք Յերապօլի եւ դիմեցին բազում ամբոխիւք ի վերայ Աբերկիոսի զի սպանցեն զնա : Եւ յորժամ հուպ եղեն առ նա, եկին յամբոխէն արք երեք այսահարեալք եւ զպատմուճանսն պատառեալք, եւ հառաչէին մեծաձայն բարբառով. Երդմնեցուցանեմք զքեզ ծառայ Աստուծոյ, յանուն Տեառն Յիսուսի զոր քարոզես, մի տանջեր զմեզ : Եւ զայն տեսեալ ժողովրդեանն զադարէին ի տեղւոջն : Եւ սաստէր երանելին դիւացն եւ հարկանէր գաւազանաւ զգլուխս նոցա, եւ սրբեցան արքն ի դիւացն : Եւ աղաղակեաց ամենայն ժողովուրդն. Դու ես Քրիստոս միայն ճշմարիտ Աստուած զոր քարոզէ արժանաւորս քո Աբերկիոս : Եւ հաւատացին յաւուր յայնմիկ ժողովուրդք բազումք ի Քրիստոս :

* A fol. 67 vº b. Եւ * ուսուցանէր զնոսա խաղաղութեամբ կեալ ընդ միմեանս եւ երկայնամտութեամբ, հեզութեամբ եւ սիրով, եւ լինել տեղեակ աստուածային իմաստութեանն օտարասէրք, գթածք, քաղցր, արդարութեամբ ժուժկալեալք, եւ հաստատուն կեալ ի հաւատս : Եւ մկրտեաց հինգ հարիւր անձն :

Եւ ել համբաւ զնմանէ ընդ ամենայն սահմանս, եւ գնային առ նա յԱսիոյ եւ ի Լիւդիոյ եւ յամենայն կողմանց եւ ուսուցանէր նոցա զբանն Աստուծոյ, եւ զհիւանդս բժշկէր :

2 Յերապօլի] քաղաքին Յերապօլսի B || 5 բարբառով] եւ ասէին *add.* B || 8 նոցա] դիւահարաց B 9 արժանաւորս քո *om.* B || 13 քաղցր] քաղցունք B — կեալ] կալ B.

Il se leva, saisit un grand bâton, pénétra dans le temple des idoles et brisa tous les autels. Tous les notables de Hiérapolis s'en émurent et, suivis d'une grande foule, marchèrent sur Abercius pour le tuer. Lorsqu'ils furent près de lui, trois hommes possédés du démon, leurs vêtements en lambeaux, se détachèrent de la foule et crièrent avec des sanglots et à haute voix : Nous te conjurons, serviteur de Dieu, au nom du Seigneur Jésus que tu prêches, ne nous tourmente pas. La foule, témoin, s'arrêta sur place. Le bienheureux fit des reproches aux démons et frappa du bâton sur la tête de ces hommes qui furent délivrés des démons. Alors toute la foule se mit à crier : Christ, tu es le seul vrai Dieu, que ton digne Abercius prêche! Ce jour-là, beaucoup crurent au Christ.

* A fol. 67 vº b. * Il leur enseigna à vivre entre eux en paix, avec patience, douceur et charité, à reconnaître la sagesse divine, à être hospitaliers envers les étrangers, charitables, affables, à persévérer dans la justice et à rester fermes dans la foi. Il baptisa cinq cents personnes.

Sa renommée se répandit dans toutes les contrées; des gens vinrent à lui de l'Asie, de la Lydie et de tous les côtés; il leur enseigna la parole de Dieu et guérit les malades.

Եւ մայր իշխանին Եւքսինիանոսի խաւարեցան աչքն, եւ եդ ձեռս ի վերայ աչացն եւ ողջացաւ, եւ այլ եւս երիս կանայս ծերունիս խաւարեալս յաչաց՝ աղօթիւք բժշկեաց ։ Եւ զԵւքսիանոս իշխանն վարդապետութեամբ դարձոյց յաստուածգիտութիւն ։

Եւ գնաց յայլ գեղ եւ տեսեալ անդ հիւանդս եւ ախտաժէտս եւ բժշկեաց զնոսա աղօթիւք ։ Եւ եդեալ զծունկս իւր յերկիր մերկ աղաչելով զԱստուած, եւ եղեւ որոտումն, եւ ի տեղւոջէն ուր ծունկքն եղան բղխեաց ջուր ջերմն եւ արարեալ ոփս եւ ժողովէին ջերմային ջուրքն եւ որք ի հիւանդաց լուանային ողջանային ։

Եւ յաւուր միոջ կերպարանի սատանայ ի կերպարանս կնոջ եւ որպէս թէ աղօթից արժանաւորիլ եկաց առաջի. Եւ դարձաւ * Աբերկիոս ի կինն, եւ նա որպէս որոգայթանկեալ թարթափեցոյց ի քարի եւ վիրաւորեաց զոտսն, եւ ծիծաղելով դիւին ասէր. Մի զիս իբրեւ զայլ աղքատ դեւսդ համարիր զոր հալածեցեր, ես հարիւրապետ եմ եւ այժմ զփորձ իմ առեր ։ Եւ երթեալ եմուտ յերիտասարդ մի եւ սրբոյն սաստեալ դիւին եհան ի մարդոյն ։ Եւ ասէ դեւն. Վաղվաղակի տամ կոխել քեզ * A fol. 68 r° a.

1 Եւքսինիանոսի] Եւքսիանոսի B — խաւարեցան աչք] խաւարեցաւ B || 2 ողջացաւ] ողջացոյց B || 5 անդ *om.* B || 6-15 Եւ եդեալ ... ի Հռոմ] Եւ յաւուրսն յայնոսիկ դուստր թագաւորին Անտոնինոսի որ էր խօսեցեալ առն՝ հարաւ ի դիւէ չարէ, եւ ոչ կարէին բժշկել ։ Եւ թագաւորն լուեալ զքանչելիսն զոր առնէ Աբերկիոս՝ առաքեաց զմագիստրոս ոմն ի Փռիւգիա առ Եւքսինիանոս իշխան քաղաքին հրովարտակօք, զի զծառայն Աստուծոյ Աբերկիոս արձակեսցէ ի Հռոմ ։ Եւ նորա երթեալ իւրովքն հանդերձ՝ ետուն զհրաման թագաւորին յԵւքսինիանոս. եւ յորժամ ընթերցաւ գիտաց զկոչումն Աբերկիոսի եւ ստիպեաց զնա փութանակի երթալ ի Հռոմ ։ B

La mère du prince Euxinianos perdit la vue, Abercius posa ses mains sur ses yeux et elle recouvra la vue. Il guérit aussi par ses prières trois vieilles femmes qui avaient perdu la vue. Il convertit également par sa doctrine le prince Euxinianos à la connaissance de Dieu.

Il se rendit dans un autre village et, y trouvant des malades et des infirmes, il les guérit par la prière. Il se mit à genoux sur la terre nue et pria Dieu; il y eut un grondement de tonnerre, et, à l'endroit où les genoux s'étaient posés, surgit une eau thermale; il y construisit des cuves pour y réunir les eaux thermales et les malades qui s'y baignèrent trouvèrent la guérison.

Le démon prit un jour les apparences d'une femme et se présenta à Abercius pour obtenir le secours de ses prières. * Abercius se tourna vers la femme, et le démon, qui lui avait tendu un piège, fit qu'il heurta une pierre et se blessa aux pieds. Le démon lui dit alors en souriant : Ne me crois pas comme les autres pauvres démons que tu as chassés; je suis un centurion, et tu viens d'en avoir la preuve maintenant. Il entra ensuite dans le corps d'un jeune homme, mais le saint réprimanda le démon et le * A fol. 68 r° a.

զՀռոմ, ով Աբերկիէ : Եւ երթեալ դեւն ի Հռոմ եմուտ ի Լուկիլանի դուստր թագաւորին Անտոնինոսի, որ էր խօսեցեալ առն եւ աղաղակէր Լուկիլանի. Եթէ ոչ եկեսցէ ծառայն Աստուծոյ Աբերկիոս՝ ոչ ելանեմ աստի :

Եւ առժամայն առաքեաց թագաւորն մագիստրոս ի Փռիւգեա առ Եւքսինիանոս իշխանն քաղաքին հրովարտակօք զի զծառայն Աստուծոյ զԱբերկիոս արձակեսցէ ի Հռոմ : Եւ յորժամ եկն եհաս մագիստրոսն հանդիպեցաւ նմա երանելին ի դուռն քաղաքին եւ հարցեալ զո՞ խնդրէք : Մի ոմն ի նոցանէն ձգեալ զձեռն իւր զի հարցէ զսուրբն, եւ առժամայն չորացաւ ձեռն, եւ իջեալ յերիվարացն անկան յոտս երանելոյն

* A fol. 68 r° b. եւ խնդրէին ի սրբոյն զբժշկութիւն. * եւ կալեալ զչորացեալ ձեռն ողջացոյց : Եւ երթեալ ետուն զհրամանս թագաւորին յԵւքսինիանոս. եւ յորժամ ընթերցաւ գխտաց զյուղումն Աբերկիոսի եւ ստիպեալ զնա փութանակի երթեալ ի Հռոմ :

Եւ սուրբն Աբերկիոս զեկեալսն ի Հռոմայ յառաջեցոյց եւ ասէ. Ես գամ հասանեմ ձեզ, եւ նոքա գնացին : Եւ առեալ Աբերկիոս տիկ մի եւ էարկ անդ գինի, ձէթ եւ քացախ, խառն ընդ միմեանս, եւ բարձեալ ի վերայ իշոյ ել ի քաղաքէն, եւ անցեալ յագարակ մի եգիտ այր մի որոյ անուն էր Տրիփիմոն, եւ առեալ զնա ընդ իւր մինչեւ

13 Եւ առեալ ... ընդ ձիթոյն : *om.* B.

chassa de l'homme. Alors le démon dit : O Abercius, je te ferai sur-le-champ fouler le sol de Rome. Le démon, s'étant rendu à Rome, entra dans le corps de Lucilane, fille de l'empereur Antonin, qui était fiancée. Lucilane se mit à crier : Si le serviteur de Dieu, Abercius, ne vient pas, je ne sortirai point d'ici.

L'empereur envoya aussitôt un magister en Phrygie à Euxinianus, prince de la ville, avec ordre de lui envoyer à Rome Abercius, le serviteur de Dieu. Lorsque le magister arriva, le bienheureux le rencontra à la porte de la ville et lui demanda : Qui cherchez-vous? Un des gens leva la main pour frapper le saint, mais sa main se dessécha aussitôt. Tous, descendant alors de leur monture, tombèrent aux pieds du bienheureux et implorèrent

* A fol. 68 r° b. du saint la guérison. * Il saisit la main desséchée et la guérit. Ils se rendirent ensuite pour remettre l'ordre à Euxinianos, qui, après l'avoir lu, fit rechercher Abercius, et l'obligea à se rendre promptement à Rome.

Saint Abercius fit partir devant lui les gens qui étaient venus de Rome et leur dit : Je viendrai après vous et je vous rejoindrai. Ils partirent. Abercius prit une outre, la remplit de vin, d'huile et de vinaigre mélangés ensemble, et l'ayant chargée sur un âne, quitta la ville. En traversant la campagne il rencontra un homme dont le nom était Triphimon, et le prit

ի Հռոմ ։ Եւ ի ճանապարհին յորժամ կամէր ուտել հաց, հրամայէ Տրիփիմոնեայ. եթէ գինի եւ եթէ ձէթ եւ եթէ քացախ բերել ։ Եւ նորա արձակեալ զկապ տկլին եւ յորմէ հրամայէր Աբերկիոս ելանէր յստակ եւ անխառն ։ Եւ յորժամ Տրափիմոն առանց հրամանի բանայր զտիկն՝ խառն ելանէր քացախն ընդ գինոյն եւ ընդ ձիթոյն ։

Եւ յառաջեաց սուրբն Աբերկիոս ի դուռն Հռոմայ եւ անայր մինչեւ եհաս մագիստրոսն, եւ զոյգ մտին առ թագաւորն եւ առ թագուհին Փաւստինեայ, եւ ընկալան զնա մեծաւ ուրախութեամբ, եւ ածին զդուստրն իւրեանց առաջի սրբոյն, խրատեալ ի * դիւէն, եւ անզոսնէր զեւն ի բերանոյ աղջկանն զԱբերկիոս վասն որոյ եբեր զնա ի * A fol. 68 v° a.
Հռոմ ։ Եւ նա աղօթելով աղաչէր զԱստուած եւ սաստելով հալածեաց զդեւն յաղջկանէն, եւ ետ ծնողացն իւր ։

Եւ կայր բագին մի ի Հռոմ մարմարինեայ, մերձ յապարանս թագաւորին եւ հրամայեաց դիւին ուսով իւրով բառնալ զբագինն եւ տանել ի Յերապօլիս ի քաղաքն իւր ։ Եւ ասէ ցդեւն. Որպէս դու ասացեր գալ ինձ ի Հռոմ եւ ածեր, նոյնպէս եւ ես փոխարէն հատուցից քեզ. եւ հրամայեմ քեզ անուամբն Քրիստոսի բառնալ զբագինդ առաջի ամենայն ժողովրդեանս եւ տեսցեն աչօք իւրեանց ։ Եւ յորժամ եբարձ յուսն՝ ի ծանրու-

6 եւ ընկալան զնա մեծաւ ուրախութեամբ *om.* B || 7-9 խրատեալ ի դիւէն ... ի Հռոմ ։ *om.* B. || 11 Եւ կայր բագին ... մինչեւ ցայսօր ։ *om.* B.

avec lui jusqu'à Rome. En route. lorsque Abercius voulait manger, il ordonnait à Triphimon de lui donner soit du vin, soit de l'huile ou du vinaigre. Celui-ci déliait alors le cordon de l'outre, et ce qu'Abercius avait commandé, sortait pur et sans mélange. Mais si Triphimon ouvrait l'outre sans permission, le vinaigre en sortait mélangé au vin et à l'huile.

Saint Abercius arriva à la porte de Rome avant les autres et attendit l'arrivée du magister; ils se rendirent ensemble auprès de l'empereur et de l'impératrice Faustine, qui les reçurent avec grande joie et mirent en présence du saint leur fille, conseillée par * le démon; celui-ci, par la bouche * A fol. 68 v° a.
de la jeune fille, se moqua d'Abercius, parce qu'il l'avait fait venir à Rome. Mais [le saint] se mit à prier Dieu, puis, ayant réprimandé le démon, il le chassa de la jeune fille, et rendit celle-ci à ses parents.

Il y avait à Rome un temple en marbre, près du palais de l'empereur; Abercius ordonna au démon de prendre le temple sur ses épaules et de le transporter à Hiérapolis, sa ville. Il dit au démon : De même que tu m'as dit que tu me ferais venir à Rome et m'y as fait venir, à mon tour, je te rendrai la pareille. Je t'ordonne donc, au nom du Christ, de te charger de ce temple en présence de toute la population pour qu'elle puisse le voir de ses propres yeux. Lorsque le démon l'eut chargé sur ses épaules, il se

թենէ մռնչեալ գեւն, եւ երանելին աղօթեալ հրամայեաց մարմարիոնին թեթեւանալ, եւ այնպէս տարաւ ի քաղաքն Յերապօլիս, զոր կանգնեաց սուրբն մերձ ի տապանն իւր, եւ գրեաց պատճէն ի վերայ վիմին, եւ է մինչեւ ցայսօր :

Եւ թագաւորին բազում գանձս տուեալ Աբերկիոսի եւ ոչ առ, այլ փոխանակ գանձուն խնդրեաց զի շինեսցէ ի վերայ ջերմ ջրոյն որ ծնկաց տեղին բխեաց՝ բաղանիս յանդորրութիւն հիւանդացն : Եւ կատարեաց զխնդիրս երանելոյն եւ արձակեաց շինողս եւ
* A fol. 68 v° b. գանձս եւ * շինեցին զարմանալի բաղանիսս որ կայ մինչեւ ցայսօր : Եւ հրամայեաց հասուցումն տալ ի քաղաքէն բաղանեացն ամենայն ամին երեք հազար մոդ ցորեան ի բաշխումն աղքատաց :

Եւ դարձաւ երանելին ի Հռոմայ, եւ առեալ հրաման յԱստուծոյ գնալ յԱնտիոք Ասորւոց եւ յԱպամիա եւ ի Սելեւկիա եւ յայլ եկեղեցիս ։ Եւ ուսուցանէր եւ յանդիմանէր զհերետիկոսս, զի դեռ եւս էր հերձուածն Մարկիոնացւոց : Եւ անց ընդ Եփրատ գետ, եւ գնաց ի Մծբին եւ ի Միջագետս, զամենեսեան հաստատէր ի հաւատս :

Եւ անդ էր այր մի հաւատացեալ որոյ անուն էր Վահրամ, եւտես զի երանելին Աբերկիոս ոչինչ առնոյր յումեքէ, ժողովեալ բազում քրիստոնեայս եւ խորհուրդ ար-

4-9 այլ փոխանակ . . . ի բաշխումն աղքատաց : *om.* B || 12 Մարկիոնացւոց] Մարկիոնացոց B || 13 հաւատս] Քրիստոսի *add.* B || 15 ոչինչ առնոյր] ոչ առնոյր ինչս B.

mit à murmurer à cause du grand poids, mais le bienheureux, après avoir prié, ordonna au marbre de devenir plus léger, et c'est de cette manière qu'il le fit transporter en sa ville de Hiérapolis, où il le fit placer près de son tombeau; le saint fit graver une inscription sur la pierre, qui existe jusqu'aujourd'hui.

L'empereur offrit une forte somme d'argent à Abercius, qui n'accepta point; mais en échange de l'argent il lui demanda de faire construire, à l'endroit où il avait posé ses genoux et où l'eau thermale avait jailli, des bains pour le soulagement des malades. L'empereur accorda la demande
* A fol. 68 v° b. du bienheureux et expédia des ouvriers et des sommes d'argent; * ils construisirent des bains magnifiques qui existent encore aujourd'hui. Il ordonna à la ville de payer aux bains une redevance de trois mille boisseaux de blé par an, pour être distribués aux pauvres.

Le bienheureux revint de Rome et reçut l'ordre de Dieu de se rendre à Antioche de Syrie, à Apamée, à Séleucie et à d'autres églises. Il y enseigna et réprouva les hérétiques, car le schisme des Marcionites existait encore. Il traversa le fleuve Euphrate, se rendit à Nisibe et en Mésopotamie, et il raffermissait tous les [chrétiens] dans la foi.

Il y avait là un homme fidèle, dont le nom était Vahram; voyant que le bienheureux Abercius ne voulait rien accepter de personne, il rassembla beaucoup de chrétiens, et, après qu'ils se furent consultés entre eux, ils nom-

որեալ անուանեցին զսուրբն Աբերկիոս հաւասար առաքելոցն, եւ կոչի մինչեւ ցայսօր առաքելաչափ։ Եւ անտի գնացեալ ի քաղաքն Սինադա եւ անտի ի քաղաքն իւր Յերապօլիս։

Եւ յորժամ մերձ եղեւ՝ էին աւուրք հնձոց եւ զկալս հոսէին եւ փոշին երթայր ցերեսս արդարոյն եւ զաչսն լնոյր։ Սաէ ցնոսա. Դադարեցէք սակաւիկ մի զի անցից։ Եւ նոքա ոչ կամեցան։ Եւ առժամայն դադարեաց հողմն * եւ նստան յուտել։ Եւ երանելոյն ծարաւեալ խնդրեաց ջուր ի նոցանէ, եւ նոքա յուլացեալ ի յագահութենէ որկորասութեան յառնել եւ տալ ջուր, ասացին վասն միոյ ալեւորի ոչ յառնեմք յուտելոյ։ Եւ տրտմեալ սրբոյն աղաչեաց զԱստուած տալ նոցա զանյագութիւն եւ մինչեւ ցայսօր գեղջկացիքն այնորիկ ունին զանյագութիւն։ * A fol. 69 r° a.

Գրեաց եւ գիրս վարդապետութեան վայելչաբանս եւ օգտակարս յոյժ։

Այլ եւ ի մօտաւոր անջրդի լերանն աղօթիւք նորա ջուր բղխեաց։ Եւ տեսանէ ի տեսլեան զտէր մեր Յիսուս Քրիստոս, զի եցոյց նմա զվախճանն իւր, եւ շինեաց տապան իւր եւ գրեաց ի նմա բանս հանճարեղս եւ դժուարիմացս, կանգնեալ ի նմա զմարմարինեայ բագինն զոր ի Հռոմայ ետ բերել հարիւրապետ դիւին հրամանաւն Աստուծոյ։

1 եւ կոչի ցայսօր առաքելաչափ *om.* B || 4 հնձոց] եւ ամանք հնձողք *add.* B || 6-10 եւ նստան ... ունին զանյագութիւն։ *om.* B || 12 բղխեաց] եւ զայլ բազում նշանս եւ սքանչելիս արար ի բազում տեղիս *add.* B || 13 նմա] զմերձեալ *add.* B || 14-15 կանգնեալ ... Աստուծոյ։ *om.* B.

mèrent saint Abercius l'égal des apôtres; et jusqu'aujourd'hui on l'appelle l'égal des apôtres. De là, il se rendit à la ville de Synada, puis dans sa ville de Hiérapolis.

Lorsqu'il fut tout près, comme c'étaient les jours de la moisson et qu'on vannait le blé, la poussière tombait sur la figure de l'homme juste et remplissait ses yeux. Il leur dit : Arrêtez-vous un moment pour que je puisse passer. Ils refusèrent. Aussitôt le vent s'arrêta * et les gens s'assirent pour prendre nourriture. Le bienheureux, assoiffé, leur demanda de l'eau; mais aucun ne voulut se déranger, par excès de gourmandise, pour se lever et lui donner de l'eau; ils lui dirent : Nous ne quittons pas notre repas pour un vieillard. Le saint devint triste, pria Dieu de les rendre insatiables, et les paysans de cet endroit sont restés insatiables jusqu'aujourd'hui. * A fol. 69 r° a.

Il écrivit des œuvres de doctrine, d'un style élégant et très utiles.

Sur ses prières, il surgit également de l'eau dans une montagne proche et stérile. Il vit aussi dans une vision Notre-Seigneur Jésus-Christ, qui lui fit connaître sa fin. Il fit alors construire son tombeau, en y faisant mettre des inscriptions pleines d'esprit et difficiles à comprendre; il y fit poser l'autel d'idoles en marbre qu'il avait fait transporter de Rome par le démon centurion sur l'ordre de Dieu. Ayant convoqué tout le clergé de l'église et le peuple

Եւ ժողովեալ զամենայն ուխտ եկեղեցւոյն եւ զժողովուրդն եւ յանձն արարեալ զնոսա ի ձեռս Աստուծոյ, եւ կոչեալ զաւագերէցն իւր որոյ անուն էր եւ նորա Աբերկիոս, հաճութեամբ եւ ընտրութեամբ ամենայն ուխտին, եդեալ ձեռս ի վերայ նորա, հաստատեաց զնա իւր փոխան եպիսկոպոս նստուցանել :

* A fol. 69 r° b. Եւ տարածեաց զձեռս իւր յերկինս աղօթելով եւ յասելն ամէն՝ աւանդեաց * զհոգին իւր առ Աստուած : Եւ սաղմոսիւք եւ օրհնութեամբ եդին ի տապանն զոր պատրաստեաց : Հանգեաւ երանելի եպիսկոպոսն Աբերկիոս Հոկտեմբերի ԻԲ :

Յայսմ աւուր սուրբ վկայն Քրիստոսի Վարոս ի Մաքսիմիանոսէ արքայէն բազում տանջանօք եւ դժուարին չարչարանօք կատարեցաւ բարի խոստովանութեամբ ի Քրիստոս, եւ այլ եւս եօթն մարտիրոսք ընդ նմա :

Ի սմին աւուր յիշատակ է Անդրէասի կրօնաւորի ի Կոստանդինուպօլիս :

Հերձուածող արքայն Կաւալինոս՝ զերանելի ճգնաւորն Անդրէաս բռնադատէր կոխել զտէրունական պատկերն եւ զնշխարս սրբոցն : Երանելին Անդրէաս մանաւանդ երկիր պագանէր եւ պատուէր, եւ ի սուրբ գրոց յանդիմանէր զարքայն : Եւ բարկութեամբ հրամայեաց հարկանել զպանջան եւ զթիկունսն մինչեւ տրորեալ ամենայն մարմինն եւ

2 եւ նորա *om.* B || 7 Հոկտեմբեր ԻԲ] եւ Սահմի ԺԴ *add.* B || 8 Քրիստոսի *om.* B || 11 Կոստանդինուպօլիս] ի քաղաքէն Կոստանդինուպօլսի B.

et les ayant recommandés à Dieu, il fit appeler son protoiéreus dont le nom était comme le sien Abercius, et avec le consentement et l'élection de tout le clergé, il lui imposa les mains et l'institua son successeur comme évêque.

* A fol. 69 r° b. Il éleva les mains au ciel, pria, et en disant Amen, il rendit * son âme à Dieu. On le déposa, avec psalmodies et bénédictions, dans le tombeau qu'il avait préparé. Le bienheureux évêque Abercius reposa le 22 octobre.

En ce jour, le saint martyr du Christ Varus fut mis à mort par l'empereur Maximien, après de nombreuses tortures et de cruels tourments, en bonne confession pour le Christ, et avec lui sept autres martyrs.

En ce même jour, commémoration du moine André à Constantinople.

Cavallinus [1], l'empereur schismatique, violenta le bienheureux ascète André pour lui faire fouler aux pieds l'image du Seigneur et les reliques des saints. Le bienheureux André au contraire se prosterna devant, les honora, et réfuta l'empereur par les paroles des saintes Écritures. L'empereur, irrité, ordonna de lui frapper la poitrine et le dos jusqu'à ce que tout son corps en fût

1. Constantin Copronyme.

բացան ոսկերքն, եւ լցաւ երկիր արեամբ նորա ։ Եւ քարիւ զբերանն եւ զերեսն ջարդեցին եւ ապա կապեցին չուան յոտսն եւ քարշեցին ընդ երկիր ի մէջ քաղաքին ։ Եւ ձկնավաճառ ոմն փայտատով եհատ զաջ ոտն ։ Եւ այնպէս աւանդեաց զհոգին իւր եւ թաղեցին ի տեղին որ կոչի Կրիսիս ։

Սահմի ԺԴ եւ Հոկտեմբերի ԻԳ ։ * Վկայաբանութիւն սրբոյն Յակոբայ առաքելոյն եղբօր Տեառն առաջին Երուսաղեմայ պատրիարգի ։ * A fol. 69 v° a.

Յակոբոս՝ որդի էր Յովսեփայ որ անուանեցաւ այր Աստուածածնին, եւ կոչեցաւ Յովսէփ Աստուածահայր, եւ Յակոբոս որդի իւր՝ Եղբայր Տեառն ։ Զսա օրհնեաց Աստուած եւ սուրբ արար յորովայնէ մօր իւրոյ ։ Գինի եւ օղի ոչ արբ որպէս Սամուէլն այն, եւ ոչ շնչաւոր ինչ եկեր, եւ ոչ ածելի ել ի գլուխ նորա որպէս Սամսոնին, եւ ոչ օծ եղով երբեք եւ ի բաղանիս ամենեւին ոչ եմուտ, եւ բրդեղէն ոչ զգեցաւ՝ այլ միայն կտաւեղէն ։ Եւ ամենայն օր ի սրբութիւն սրբութեանցն մտանէր, ոչ միանգամ ըստ

4 ի տեղին] ի տեղւոջ B.
5 Վկայաբանութիւն] Վկայութիւն B — առաջին ... պատրիարգի] որ առաջին պատրիարգ եկաց յԵրուսաղէմ B || 6 այր] Մարիամայ *add.* B || 8 Տեառն] եւ նախ կոչէր անուն նորա Ովլիոս՝ որ թարգմանի ամրութիւն կրից, կամ որպէս այլք ասեն, Յակոբոս որդի էր Կղէոփայ եղբօր աստուածահօրն Յովսեփայ ։ *add.* B || 10 օծ] ձծաւ B || 12 ամենայն օր] յամենայն աւուր B — միանգամ] միայն B.

abîmé, les os mis à jour et le sol baigné de son sang. On lui brisa la bouche et la figure à coups de pierres, ensuite on lui attacha une corde aux pieds et on le traîna par terre à travers la ville. Un marchand de poissons lui coupa le pied droit avec une hache. C'est ainsi qu'il rendit son âme, et on l'enterra à l'endroit dit Crisis.

* 14 SAHMI, 23 Octobre. * A fol. 69 v° a.

Martyre de l'apôtre saint Jacques, frère du Seigneur, premier patriarche de Jérusalem.

Jacques était le fils de Joseph qui fut appelé le mari de la Mère de Dieu; Joseph fut aussi appelé Père de Dieu; et son fils Jacques Frère du Seigneur. Dieu bénit ce dernier et le sanctifia dans les entrailles de sa mère. Il ne but ni vin ni eau-de-vie comme Samuel, il ne mangea jamais de ce qui avait eu une âme et le rasoir ne toucha jamais sa tête comme Samson; il ne s'oignit point d'huile, ne pénétra jamais dans un bain, ne se vêtit jamais de lainage mais seulement de toile. Il pénétrait tous les jours dans le saint des saints, non pas une fois dans l'année ainsi qu'il est écrit, mais à toute

զրեցելումն ի տարուցն այս յամենայն ժամ, եւ ի ծունկս անկանէր զքաւութիւն խնդրէր ժողովրդեանն, եւ ծունկքն լեալ որպէս ուղտոյ ի բազում ծնրադրութենէն առ Աստուած. եւ վասն առաւել արդարութեանն անուանեցաւ արդար :

Եւ յաւուր միում ժողովեցան առ նա Հրէայքն եւ ստիպէին զնա ուրանալ զՔրիստոս

1 խնդրէր] խնդրելով B | 2 որպէս ուղտոյ] իբրեւ զուղտու B || 3 արդարութեանն] իւրոյ *add.* B — արդար :] Սա ձեռնադրեցաւ ի Տեառնէ մերմէ Քրիստոսէ, եւ պատուեալ յամենայն առաքելոցն՝ եկաց առաջին եպիսկոպոս Երուսաղեմի : Որք եւ նոքին ամենայն առաքեալքն զնա իբրեւ զփոխանակ Քրիստոսի յերկիր՝ պատուէին, զոր եւ մի ի կարծեցեալ սեանցն կոչէ Պօղոս, եւ մեծ պատկառանօք զնա մեծարէին, ըստ ասելոյն Ղուկայ եթէ. Ի գալն իւրեանց յԵրուսաղէմ՝ ի վաղիւ անդ, անդր եմուտ ընդ մեզ Պօղոս առ Յակոբոս, զմեծաշուք պատիւ երեւացն Յակոբայ յայտ առնելով : Եւ որում անօթն ընտրութեան՝ նախապատրաստեալ բազում ակնածութեամբ որպէս առ երէց եւ գլխաւոր կրօնիցն հպատակութեամբ մատնէր : Ուր զի ի լինել հակառակութեանն եւ բազմազգն խնդրոյն Հրէից հաւատացելոց առ Պօղոս եւ Բառնաբաս յաղագս մտին հեթանոսաց, սորա հրամանն զտարակոյս զամենայն՝ եւ իբրեւ զատաւորաւանդ եւ հոգեշունչ պատուիրանի կանոն՝ լուծումն տարակուսանացն եւ խնդրոյն զնորա անդէն զխօսելն եւ զօրինադրեալ կանոնն ընկալեալ հաւանական հնազանդութեամբ ամենայն առաքեալքն եւ երիցունքն որ յԵրուսաղէմ, եւ առաքեցին հեթանոսաց, զի առաց ոչ նեղել ծանրաբեռնութեամբ օրինաց լծովն զորս ի հեթանոսաց դարձեալսն, զոր եւ որք ընդ օրինօքն էին՝ տկարացան կատարել : Այլ զի միայն յօրինացն զկարեւորս զայսոսիկ պահեսցեն հեթանոսք, զզուշանալ ի զոհելոյ կռոց, ի պոռնկութենէ, ի հեղձուցելոյ եւ յարենէ : Եւ այս հաստատեալ վկայեցաւ յամենեցունց, եւ քարոզեցին զնոյն Պետրոս եւ այլ առաքեալքն : Եւ այսպէս ի ձեռն Յակոբայ եւ ի նոյն Յակոբ հնչեաց հոգին սուրբ՝ քարոզել հաստատապէս զբարձումն թլփատութեանն, զշաբաթուցն, զզոհիցն եւ զայլ ստուերական օրինական հրէութեան. զոր լուեալ հրեայքն անհաւատք՝ առաւել զայրացան ի վերայ նորա : Սա՝ իբրեւ զհրէիցն եպիսկոպոս՝ եւ զթլփատութեանն առաքեալ՝ գրեաց ընդհանրական թուղթն կաթողիկէից, առ որս յերկոտասան ցեղիցն Իսրայելի հաւատացեալ հրեայքն էին ի սփիւռս հեթանոսաց : Նաեւ թէ սա ձեռօք իւրովք գրեաց զսուրբ պատարագն, զոր յետոյ սուրբն Բարսեղիոս եւ Յովհաննէս Ոսկեբերան վասն զհեղգութիւն մարդկան տեւանելոյ համառօտեցին : Սա՝ վասն յայտնի անարատութեանն եւ ծայրագոյն արդարութեանն պատկառելի էր եւ Հրէիցն, վասն որոյ արդար կոչէին զնա : Որ եւ զի ի ժողովել առաքելոցն՝ ընկալաւ յօժարութեամբ զմուտն հեթանոսաց յասելն թէ. Շմաւոն պատմեաց մեզ զի հաճեցաւ Աստուած եւ յայտ արար նշանօք զմուտն հեթանոսաց : Եւ յայսմ միաբանին մարգարէիցն բանք, որպէս ասէ Ամոս. Դարձայց եւ շինեցից զյարկն Դաւթի, զանկեալն եւ զկործանեալն նորա վերստին կանգնեցից եւ խնդրեսցեն մնացորդք մարդկան զՏէր եւ ամենայն հեթանոսք յորոց վերայ կոչեցեալ է անուն իմ, վասն որոյ իրաւունս համարիմ չնեղել զայնոսիկ որք դառնան ի հեթանոսացն : Զայս լուեալ անհաւատ Հրէայք ոխանային չարութեամբ յոյժ առաւել ընդ նմա, եւ մանաւանդ վասն հանապազորդ քարոզելոյն զՔրիստոս, եւ դարձուցա-

heure, où, tombant à genoux, il implorait la rémission des péchés pour le peuple; ses genoux devinrent semblables à ceux d'un chameau à cause de ses nombreuses génuflexions devant Dieu. Il fut appelé juste, à cause de son extrême justice.

Un jour les Juifs se rassemblèrent auprès de lui et le pressèrent de renier

առաջի ժողովրդեանն եւ ասէին. Ով արդար, ո՞վ իցէ դուռն Քրիստոսի ։ Ասէ Յակոբոս. Նա է Քրիստոս որդի Աստուծոյ ։ Եւ ոմանք ի նոցանէ հաւատացին Յակոբայ եւ ոմանք հակառակէին ։ Եւ եղեւ երկպառակութիւն ի մէջ Հրէիցն * եւ իշխանք տրտնջէին ընդ միմեանս, նոյնպէս եւ դպիրք եւ փարիսեցիքն եւ ասէին. Ի կորնչել են ժողովուրդքս, ակն ունելով Յիսուսի Քրիստոսի ։ * A fol. 69 v° b.

Եւ ժողովեալ ամենեցուն առ Յակոբոս ասեն. Ով արդար, աղաչեմք զքեզ խնայեա՛ ի ժողովուրդս՝ քանզի մոլորեալ են զկնի Յիսուսի եթէ նա է Քրիստոսն ։ Մեք ամենեքեան հաւանիմք քեզ եւ վկայեմք քեզ որ արդար ես եւ զերեսս մարդոյ ոչ ընդունիս. հաւանեցո՛ զժողովուրդս զի մոլորեալ են զկնի Յիսուսի. ել ի թեւս տաճարին զի ի բարձրութիւնն տեսցեն զքեզ ամենայն ժողովուրդս եւ լսելի լիցին բանք քո յականջս նոցա, զի վասն զատկիս եկեալ են ամենայն ազգք ։

Եւ կալեալ փարիսեցոցն եւ դպրացն զՅակոբոս հանին յաշտարակս տաճարին եւ աղաղակէին. Ասա մեզ ո՛վ արդար, մեք ամենեքեան հաւան եմք քեզ, պատմեա՛ մեզ ո՞վ է դուռն Յիսուսի, քանզի ամենայն ժողովուրդս մոլորեցան զկնի խաչելոյն ի Պիղատոսէ ։

Պատասխանի ետ Յակոբոս բարձր ձայնիւ եւ ասէ. Ընդէ՞ր հարցանէք վասն Յի-

նելոյ բազում նշանօք եւ սուրբ վարուցն անարատութեամբ զբազումս ի Հրէից՝ խռովէին յոյժ եւ խնդրէին դիպող ժամ սպանանելոյ զնա ։ *add.* B || 2 նա է] Յիսուս *add.* B || 3 երկպառակութիւն] մեծ *add.* B || 10 լիցին] լինիցին B || 12 Ասա մեզ *om.* B — հաւան եմք] հաւանիմք B || 14 ո՞վ] ո՞ր B — քանզի] զի B || 16 հարցանէք] ինձ *add.* B.

le Christ devant le peuple; ils lui dirent : O juste! qui donc est la voie du Christ? Jacques leur répondit : Le Christ, c'est le fils de Dieu. Quelques-uns de ceux-là crurent à Jacques, d'autres lui restèrent hostiles. Il y eut une dissension parmi les Juifs, * et les princes murmurèrent entre eux, et de même les scribes et les pharisiens, et ils dirent : Le peuple va à sa ruine dans l'espérance de Jésus-Christ. * A fol. 69 v° b.

Tous se réunirent alors auprès de Jacques et lui dirent : O juste! nous t'en prions, aie pitié de ce peuple, car il se trompe en suivant Jésus comme le Christ. Nous avons tous confiance en toi et nous témoignons que tu es juste, et que tu ne te laisses pas influencer par l'homme; persuade le peuple qu'il est induit en erreur à propos de Jésus; monte sur l'aile du temple, afin que de cette hauteur-là tout le peuple puisse te contempler, et que tes paroles parviennent à leurs oreilles; car toutes les nations sont arrivées ici pour la pâque.

Alors les pharisiens et les scribes s'emparèrent de Jacques, le montèrent sur les tours du temple et crièrent : Dis-nous, o juste! à nous qui sommes tous d'accord avec toi, dis-nous qui est la voie de Jésus? car tout ce peuple est en erreur à propos du crucifié de Pilate.

Jacques leur répondit à haute voix et dit : Pourquoi m'interrogez-vous

սուսի, նա նստեալ է յերկինս՝ ընդ աջմէ զօրութեան Հօր իւրոյ, եւ հանդերձեալ է գալ ամպովք յերկնից դատել զաշխարհս արդարութեամբ ։ Եւ բազումք հաւատացին
* A fol. 70 r° a. Յակոբայ * եւ ասէին. Ովսաննա որդւոյ Դաւթի ։

Ասէին ընդ միմեանս դպիրքն եւ փարիսեցիքն. Չար բան արարաք որ այսպիսի վկայութիւն ետու վասն Յիսուսի ։ Եկայք ելցուք, ի վեր եւ զՅակոբոս ի վայր ընկեսցուք եւ երկիցէ ժողովուրդս եւ ոչ հաւատասցէ ի Յիսուս ։ Եւ աղաղակեցին միաբան. Ով, ով եւ արդարս մոլորեցաւ ։ Եւ ելեալ ի թեւս տաճարին ընկեցին զՅակոբոս ի բարձրութենէն, եւ սկսան քարկոծել զի առ ժամայն ոչ մեռաւ ։ Եւ նորա ծունր եդեալ՝ վասն նոցա աղաչէր զԱստուած եւ ասէր. Թող սոցա զի ոչ գիտեն զինչ գործեն ։

Եւ մի ի քահանայից յորդւոցն Ռիքաբայ, աղաղակեաց թէ. Զինչ գործէք, դադարեցէք զի վասն ձեր աղօթէ, արդարդ ։ Եւ առեալ մի ոմն ի նոցանէ փայտ թափչի եւ ուժգին հարեալ զգլուխն Յակոբու եւ այնպէս արդարն աւանդեաց զհոգին իւր առ Աստուած Հոկտեմբերի ԻԳ ։ Եւ թաղեցին զնա մերձ ի տաճարն Տեառն ։

Եւ փոխեցաւ սուրբն՝ ընդ սրբոցն, արդարն՝ ընդ արդարոցն, վկայն՝ ընդ վկայսն,

1 հօր *om.* B || 2 հաւատացին] բանիցն *add.* B || 3 Ասէին] Ասեն B || 10 քահանայիցն] որ էր *add.* B || 12 Յակոբու] Յակոբայ B || 13 Հոկտեմբերի ԻԳ] եւ Մահճի ԺԳ *add.* B — ի տաճարն] տաճարին B — տեառն ։] Ասեն եթէ քարակոյտ արարեալ ի վերայ նորա ծածկեցին՝ ոչ տուեալ թոյլ թաղել *add.* B || 14 արդարոցն] արդարսն B.

au sujet de Jésus? Il est assis au ciel à la droite de la puissance de son Père et il doit venir du ciel sur des nuages pour juger la terre avec justice. Beaucoup
* A fol. 70 r° a. de personnes crurent à Jacques * et dirent : Hosanna! au fils de David.

Les scribes et les pharisiens se dirent entre eux : Nous avons mal fait de laisser donner un tel témoignage au sujet de Jésus. Venez, montons là-haut et jetons en bas Jacques; le peuple aura peur et ne croira plus à Jésus. Et tous se mirent à crier ensemble : Oh! oh! le juste aussi est dans l'erreur. Ils montèrent sur l'aile du temple, jetèrent Jacques de la hauteur et se mirent à le lapider parce qu'il n'était pas mort aussitôt. Il se mit à genoux et pria Dieu pour eux en disant : *Pardonnez-leur, car ils ne savent ce qu'ils font*[1].

Un des prêtres, des fils de Richabas, leur cria : Que faites-vous? arrêtez, car c'est pour vous que cet homme juste prie. Un d'eux, saisissant une palette de laveuse en frappa vigoureusement sur la tête de Jacques, et c'est ainsi que le juste rendit son âme à Dieu, le 23 octobre. On l'enterra près du temple du Seigneur.

Le saint trépassa au milieu des saints, le juste au milieu des justes, le martyr au milieu des martyrs, l'évêque au milieu des évêques.

1. Luc, XXIII, 34.

եպիսկոպոսն՝ ընդ եպիսկոպոսսն : Նախ վկայեաց, յառաքելոցն Յակոբոս Զեբեթեայ, և ի սարկաւագացն՝ Ստեփաննոս, եւ յեպիսկոպոսացն՝ Յակոբոս Եղբայր Տեառն :

[B Յայսմ աւուր յիշատակ է սրբոյն Իգնատիոսի եպիսկոպոսի Կոստանդինուպոլսի :]

* Սահմի ԺԵ եւ Հոկտեմբերի ԻԴ : Պատմութիւն ննջման եւ յարութեան եօթն մանկանցն Եփեսոսի, որոց անուանքն. Մաքսիմիանոս, Ամղիքոս, Մարտոնիանոս, Դիոնէսիոս, Յովհաննէս, Կոստանդիանոս, Անտոնինոս : * A fol. 70 rº b.

Սորա էին ի ժամանակս Դեկոսի արքայի, որդիք փառաւորեալ իշխանաց. եւ էին երիտասարդք եւ բարետեսակք, եւ առ թագաւորին առաջակայ հանապազ : Եւ հաւատացին ի Քրիստոս եւ մկրտեցան :

Եւ մատնեցան առ թագաւորն եթէ քրիստոնեայք եղեն. եւ կոչեցեալ առաջի իւր ասէր. Արդա՞ր է զոր լսեմ : Եւ նոքա խոստովանեցան զՔրիստոս, եւ զկուռսն դեւ անուանեցին : Եւ բարկացեալ թագաւորն՝ հրամայեաց հարկանել զծնօտս նոցա. եւ

1 եպիսկոպոսն] եպիսկոպոսունս B || 2 Տեառն :] Սա՝ ասի եթէ կերպարանօք յոյժ նման էր Քրիստոսի եւ վասն սորա այսպիսի բան աւանդեալ բերաւ, եթէ հայր նորա Յովսէփ բաժանելով որդւոց իւրոց զժառանգութիւն իւր՝ խորհէր եւ Տեառն մերոյ մասն թողուլ : Իսկ այլ որդւոցն ոչ հաւանելով՝ եւ Յակոբոս ժառանգակից իւր առնոյր զՔրիստոս, վասն որոյ ոչ միայն աստուածեղբայր՝ այլ եւ արդար կոչեցաւ : *add.* B.

6 անուանքն] են *add.* B — Դիոնէսիոս] Դիոնիսիոս B || 7 Կոստանդիանոս] Կոստանդինոս B || 8 Դեկոսի] ամբարիշտ *add.* B || 12-13 ասէր ... անուանեցին] հարցանէր. եւ նոքա ոչ հաւանեցան ուրանալ զՔրիստոս եւ զոհել կռոցն : B.

Le premier qui fut martyrisé parmi les apôtres, fut Jacques de Zébédée; parmi les diacres, Étienne, et parmi les évêques, Jacques, le Frère du Seigneur.

[B En ce jour, commémoration de saint Ignace, évêque de Constantinople.]

* 15 SAHMI, **24 Octobre**. * A fol. 70 rº b.

Histoire de la dormition et de la résurrection des sept dormants d'Éphèse, dont les noms sont : Maximien, Jamblique (*Amlikhos*), Marcien (*Martonianos*), Denys, Jean, Constantin, Antonin.

Ils vivaient aux jours de l'empereur Dèce. Fils de princes glorieux, c'étaient des jeunes gens beaux de visage, qui se tenaient tous les jours en présence de l'empereur. Ils crurent au Christ et se firent baptiser.

Ayant été dénoncés à l'empereur comme étant chrétiens, celui-ci les fit venir en sa présence et leur dit : Est-ce vrai ce que je viens d'apprendre? Ils confessèrent le Christ, et appelèrent les idoles des démons. L'empereur, irrité, ordonna de les frapper sur les mâchoires; mais, à cause de leurs parents, il

վասն ծնողացն իւրեանց արձակեաց զնոսա, տուեալ համբերութիւն թերեւս զղջասցին եւ հարքն իւրեանց հաւանեցուցանէին զնոսա զոհել :

Եւ ելեալ յերեսաց թագաւորին բաշխեցին զինչս իւրեանց աղքատաց, եւ ելեալ ի մօտակայ լեառն որ կոչի Ոգղոս, մտին յայր մի՝ եւ արկին մոխիր ի վերայ գլխոց իւրեանց, եւ աղաչէին զԱստուած զի փրկեսցէ * զնոսա ի ձեռաց անօրէն արքային : Եւ ընդ երեկս ի մտանել արեգականն՝ մինչդեռ փառաւորէին զԱստուած՝ աւանդեցին զհոգիս իւրեանց ի Քրիստոս :

* A fol. 70 v° a.

Եւ յետ աւուրց ինչ խնդրեաց զնոսա թագաւորն եւ ոչ եգիտ : Ասեն ցնա ծնողքն իւրեանց. Թագուցեալ են ի լեառն Ոգղոս յայրին : Եւ հրամայեաց փակել զդուրս այրին մեծամեծ վիմօք զի սովամահ լինիցին. կարծէր եթէ կենդանի իցեն : Եւ յորժամ փակէին զդուռն այրին՝ Թէոդորոս եւ Ռուփինոս քրիստոնեայք էին ի ծածուկ, գրեցին ի տախտակ կապարեայ զանուանս սրբոցն, եւ զի վասն Քրիստոսի կատարեցան : Եւ եդին ի մէջ շինուածոյ վիմացն եւ դարձան առ թագաւորն :

Եւ ի մահուանէն Դեկոսի մինչեւ ի ժամանակս Փոքր Թէոդոսի անցին ամք հարիւր քառասուն եւ չորք եւ երկիր քրիստոնէութեամբ լցաւ :

1 համբերութիւն] ժամանակ համբերութեան B || 2 հաւանեցուցանէին] հաւանեցուսցեն B || 3 ելեալ] ելին B || 4 Ոգղոս] Ոգքոս B || 7 ի Քրիստոս] ի ձեռս Քրիստոսի B || 9 Ոգղոս] Ոգողոս B || 10 լինիցին] զի *add.* B || 11 փակէին] շինէին B — Ռուփինոս] Հռուփինոս B || 14 Թէոդոսի] թագաւորի *add.* B || 15 հարիւր քառասուն եւ չորք] երեք հարիւր եւ յիսուն եւ երկուք, զոր այլք հարիւր քառասուն եւ չորս ասեն *add.* B — լցաւ :] Եւ յաւուրսն յայնոսիկ *add.* B.

les laissa en liberté, pour leur donner le temps de réfléchir, dans l'espoir qu'ils regretteraient et que leurs parents leur persuaderaient de sacrifier.

Lorsqu'ils eurent quitté l'empereur, ils distribuèrent leurs biens aux pauvres, se rendirent à la montagne voisine, appelée Oglos, pénétrèrent dans une caverne, mirent de la cendre sur leur tête et prièrent Dieu de les délivrer * des mains de l'empereur impie. Le soir, au coucher du soleil, tandis qu'ils glorifiaient Dieu, ils rendirent leur âme au Christ.

* A fol. 70 v° a.

Quelques jours après, l'empereur les fit chercher, mais on ne les trouva pas. Leurs parents lui dirent : Ils se tiennent cachés dans une grotte de la montagne Oglos. Il ordonna de boucher l'entrée de la grotte avec de grosses pierres pour qu'ils mourussent de faim ; il les croyait encore en vie. Lorsqu'on boucha l'entrée de la grotte, Théodore et Rufin (*Rouphinos*), qui étaient chrétiens en secret, inscrivirent sur une plaque de plomb les noms des saints, et qu'ils étaient morts pour le Christ. Ils posèrent (la plaque) dans la maçonnerie des pierres, et retournèrent auprès de l'empereur.

Depuis la mort de Dèce jusqu'aux jours de Théodose le Jeune, cent quarante-quatre ans s'étaient écoulés et la terre était couverte par le christianisme.

Յարեան արք հերձուածողք՝ ոչ միայն աշխարհականք այլ եւ եպիսկոպոսունք. Թէոդորոս եւ Գայիոս Երուսաղեմացի, եւ կամէին շիջուցանել զյոյս յարութեանն, ասէին. Չիք յարութիւն այսմ հողացեալ մարմնոյս ։ Եւ թագաւորն Թէոդոս նստեալ ի վերայ մոխրոյ՝ զգեցեալ խորգ, աշխարհէր ընդ եղեալ նոր մոլորութիւնն ։ Եւ ամենայն ուղղափառ քրիստոնեայք զնոյն ողբային ։

* Եւ ամենագութ Աստուածն մեր ողորմեցաւ հաւատացելոց իւրոց, կամեցաւ ցուցանել զյոյս յարութեանն ։ Եւ արկ ի սիրտ տեառն այրին յորում մանկունքն հանգչէին եւ կամեցաւ փարախ առնել զայրն խաշանց իւրոց ։ Եւ առժամայն դարձոյց Աստուած զհոգիս եօթն մանկանցն, եւ յարուցեալք նստան պայծառ տեսլեամբ, եւ կարծէին եթէ յերեկորէն ննջեցին ։ Եւ դեռ եւս երկիւղ Դեկոսի էր ի սիրտս նոցա ։ Եւ առաքեցին զԱմղիքոս ի քաղաքն գնել հաց յոլով քան զերեկին քանզի քաղցեալ էին, եւ տեղեկանալ թէ զինչ խորհի վասն նոցա Դեկոս ։ * A fol. 70 v° b.

Եւ ելեալ Ամղիքոս յայրէն՝ ետես զքարինսն ի դուռն այրին, երկեաւ, զի մի ոք ճանաչեսցէ զնա եւ կապեալ տարցէ առ թագաւորն ։ Եւ ծածկեալ փակեղամբն զերեսս իւր՝ երթայ ի քաղաքն, ետես այլափոխեալ զքաղաքն եւ զշինուածսն եւ զնշան

2 Թէոդորոս] Թէոդիոս B — կամէին] կամեցան B || 8 խաշանց իւրոց ։] Հրամայեաց ծառայից իւրոց, եւ երթեալ քակեցին ի դրանէ այրին զշինեալ որմն, եւ ի ներքս ոչ մտին, դարձան առ տէրն իւրեանց ։ *add.* B || 11 գնել … զերեկին *om.* B || 15 երթայ] երթեալ B — զքաղաքն եւ *om.* B.

Des gens sectaires apparurent non seulement parmi les laïques mais même parmi les évêques : Théodore et Caïus de Jérusalem, qui voulaient éteindre l'espérance de la résurrection et qui disaient : Il n'y a point de résurrection pour notre corps devenu poussière. L'empereur Théodose, assis sur de la cendre, revêtu de cilice, gémissait sur la nouvelle hérésie qui venait de paraître. Tous les chrétiens orthodoxes s'en lamentaient également.

* Mais notre Dieu, tout charitable, eut pitié de ses fidèles et voulut montrer l'espérance de la résurrection. Il inspira le cœur du propriétaire de la grotte, où reposaient les jeunes gens, et il eut l'idée de faire de la grotte un bercail pour ses troupeaux. Aussitôt Dieu rendit l'âme aux sept jeunes gens, qui se levèrent et s'assirent avec un visage resplendissant, croyant s'être endormis la veille. La crainte de Dèce existait encore dans leur cœur. Ils envoyèrent Jamblique à la ville pour acheter du pain, en plus grande quantité que la veille, car ils avaient faim, et en même temps pour se renseigner sur les intentions de Dèce à leur égard. * A fol. 70 v° b.

Jamblique, en sortant de la grotte, aperçut les pierres à l'entrée de la grotte, eut peur d'être reconnu par quelqu'un et d'être conduit lié auprès de l'empereur. Il cacha sa figure avec un mouchoir et se rendit à la ville. Il trouva la ville et les monuments changés, aperçut le signe de la sainte croix

որմոց խաչին յորմունս եւ ի դրունս, եւ լուաւ ձայն ժամահարի եւ զժողովուրդն զի հանէին խաչ զերեսս իւրեանց եւ երդնուին առ միմեանս յանունն Քրիստոսի : Եւ զարհուրեալ ասէ. Մինչեւ ցերեկ այս նշանս գաղտնի էր՝ եւ այժմ յայտնի : Եւ շուրջ եկեալ ընդ քաղաքն՝ եւ զնոյն տեսանէր եւ լսէր :

* A fol. 71 r° a. * Եւ երթեալ ահիւ առ այր մի եւ գաղտագողի հարցանէր եթէ. Այս է Եփեսոս : Եւ ասէ. Այո : Եւ երթեալ ի հացավաճառս տուեալ դրամ մի զի առցէ հաց : Եւ առեալ հացավաճառին զդրամն ոչ ծանեաւ, եւ կալեալ զԱմղիքոս տարաւ առ բդեաշխն եւ առ Մարինոս եպիսկոպոսն եւ ասէ. Այրս այս վաղեմի գանձ է գտեալ եւ եցոյց նոցա զդրամն. եւ ընթերցեալ զանուն Դեկոսի գրեալ ի դրամն՝ հարցին զնա. Ուստի՞ իցես եւ ո՞ւր գտեր զդրամն :

Եւ նա ասէ : Յայսմ քաղաքիս ծնեալ եմ եւ սնեալ : Ասաց նոցա զանուն հօրն եւ զպատիւն : Եւ բդեաշխն սպառնալեօք երկեցուցանէր. Եթէ ոչ ասես մեզ եթէ ուստի իցէ դրամս՝ բազում հարուածովք տանջիս : Ասէ Ամղիքոս. Աղաչեմ զձեզ տեարք իմ, անսացէք ինձ զոր ինչ հարցանեմ. Քաղաքս այս Եփեսո՞ս է : Ասեն զնա. Այո՛ : Ասէ Ամղիքոս. Դեկոս թագաւորն ո՞ւր իցէ : Ասէ եպիսկոպոսն. Որդեակ կամ ես զուցիմար,

1 յորմունս] յորմս B || 4 ընդ քաղաքն] ի քաղաքն B || 8 ասէ] այրն *add.* B || 13 տան-ջիս] տանջեմ զքեզ B.

sur les murs et les portes; il entendit le son des cloches et vit la population faire le signe de la croix sur leur visage et faire des serments entre eux au nom du Christ. Il en fut saisi de stupeur et se dit : Ce signe était encore secret hier, et voilà qu'il est évident maintenant. Il se promena à travers la ville et ne vit et n'entendit que la même chose.

* A fol. 71 r° a. * Il s'approcha timidement d'un homme et lui demanda secrètement : Est-ce bien Éphèse, ici? Il lui répondit : Oui. Il se dirigea vers un boulanger et lui remit une pièce de monnaie pour payer le pain. Le boulanger prit la pièce, mais ne la reconnut pas; il se fit accompagner de Jamblique, et le conduisit au gouverneur et à l'évêque Marinus et dit : Cet homme a découvert un trésor ancien! et leur montra la pièce; ayant lu le nom de Dèce inscrit sur la monnaie, ils lui demandèrent : D'où viens-tu et où as-tu trouvé cette monnaie?

Il leur répondit : Je suis né dans cette ville et j'y ai été élevé. Il leur fit connaître aussi le nom de son père et son titre. Le gouverneur le menaça pour l'intimider : Si tu ne nous dis pas où tu as trouvé cette monnaie, tu recevras beaucoup de coups. Jamblique répondit : Je vous prie, mes seigneurs, permettez que je vous demande : Cette ville est bien Éphèse? Ils lui dirent : Oui. Jamblique répliqua : Où est donc l'empereur Dèce? L'évêque lui dit : Mon fils, ou tu es fou, ou tu veux nous tromper pour nous échapper; tu nous ques-

կամ կամիս զմեզ խաբել եւ զերծանել ի ձեռաց մերոց. եւ հարցանես զմեզ վաղեմի եւ անաստուած կռապաշտ թագաւորէ : Ասէ Ամղիքոս. Երեկ զԴեկոս ի քաղաքիս թողաք կենդանի եւ չարչարէր զքրիստոնեայս, եւ մեք փախեաք ի նմանէ, զի եւ մեք քրիստոնեայք եմք. եթէ ոչ հաւատայք՝ եկայք զկնի իմ եւ ցուցից ձեզ եւ զայլ ընկերսն * A fol. 71 r° b. իմ ի թաքստի այրի միոջ յՈգղոս լերան :

Եւ յորժամ լուան եկեալ գնացին զկնի Ամղիքոսի իշխանքն եւ եպիսկոպոսն եւ ժողովուրդ բազում ի քաղաքէն : Եւ յորժամ հասին ի դուռն այրին, եգիտ եպիսկոպոսն զկապարեայ տախտակն անդ, եւ ընթերցեալ մտին յայրն, եւ տեսին զսուրբսն պայծառ եւ զուարթ երեսօք, եւ երկրպագեալ համբուրեցին զնոսա : Եւ սուրբքն պատմեցին զեղեալ գործն :

Եւ աւժամայն գրեաց առ թագաւորն Թէոդոս՝ զեղեալ փառօք յարութիւնն : Եւ նորա լուեալ լցաւ խնդութեամբ երագընթաց երիվարօք գնաց յԵփեսոս, եւ զկնի նորա բազմութիւն իշխանաց եւ ժողովրդեան : Եւ յորժամ մօտեցան յայրն՝ ելին սուրբքն ընդ առաջ թագաւորին եւ փայլէին երեսքն նոցա որպէս զարեգակն : Եւ թագաւորին իջեալ անկաւ ի վերայ երեսաց իւրոց եւ երկիր եպագ նոցա : Եւ անկեալ զիւրաքանչիւր պարանոցաւ՝ բազում արտասուօք համբուրեաց :

3 թողաք] թողի B   6 Եւ յորժամ լուան եկեալ գնացին] Յայնժամ ի միտ առին եթէ տեսիլ իմն իցէ բանս այս եւ երթեալ B || 8 տեսին] *add.* նստեալ B || 11 գրեաց] գրեցին B.

tionnes à propos d'un ancien empereur athée et idolâtre. Jamblique répondit : Hier même, nous avons quitté Dèce vivant dans cette ville et qui torturait les chrétiens: nous nous sommes sauvés de lui, car nous aussi nous sommes * des chrétiens; si vous ne me croyez pas, venez avec moi et je vous * A fol. 71 r° b. montrerai mes autres compagnons cachés dans une grotte, dans le mont Oglos.

En entendant cela, le gouverneur, l'évêque et une foule de gens de la ville se levèrent et partirent avec Jamblique. Arrivés à l'entrée de la grotte, l'évêque y découvrit la plaque de plomb, et, après l'avoir lue, ils pénétrèrent dans la grotte et y trouvèrent les saints resplendissants et gais, souriants; ils se prosternèrent devant eux et leur donnèrent le baiser. Les saints leur racontèrent les faits tels qu'ils s'étaient passés.

[L'évêque] écrivit aussitôt à l'empereur Théodose, lui annonçant la résurrection qui venait de se produire avec tant d'éclat. Celui-ci fut rempli de joie à ce récit et se rendit à Éphèse sur des coursiers rapides, accompagné d'une foule de princes et de gens. Lorsqu'ils furent arrivés près de la grotte, les saints se portèrent au-devant de l'empereur; leur visage resplendissait comme le soleil. L'empereur descendit de cheval, tomba face à terre et se prosterna devant eux. Ensuite il se jeta au cou de chacun d'eux et les embrassa avec des larmes aux yeux.

Եւ նստեալք ի տեղւոջն ուր ննջեցինն, խօսեցան ընդ թագաւորին եւ ասեն. Խաղաղութեամբ կեցցէ թագաւորութիւն քո եւ մի երկմտիցէ սիրտ քո վասն յարութեան հողացեալ մարմնոց, զի վասն քո *յարոյց զմեզ Աստուած որ գիտասցեն չհաւատացեալք եթէ, իցէ յարութիւն հողացեալ մարմնոց մարդկան: Եւ զայս ասացեալ խոնարհեցուցին զգլուխս իւրեանց եւ աւանդեցին զհոգիս իւրեանց առ Աստուած ի ձեռս հրեշտակաց:

Եւ առժամայն հրամայեաց թագաւորն եւ արարին տապանս եօթն արծաթիս եւ ոսկւոյ զի դիցեն անդ զնշխարս սրբոցն: Եւ երեւեցան նմա ի գիշերին եւ ասեն. Զմեզ Աստուած ի հողոյ յարոյց եւ ոչ յոսկւոյ եւ արծաթոյ, եւ դու դարձեալ յերկիր յորմէ յարեաք՝ հանգո՛ զմեզ:

Եւ նոյնժամայն փորեցին զտեղին յորում ննջեցին եւ եդին զսուրբսն ի վերայ տեղւոյն, զարդարեցին ոսկեօծ ապակիով. եւ շինեաց ի վերայ կամար եւ արարեալ ամենապատիւ տօն սրբոցն, դարձաւ ի Բիւզանդիոն փառաւորելով եւ գոհանալով զԱստուծոյ:

Եւ եպիսկոպոսքն եւ այլ ժողովուրդքն որ զհերձուածն անկեցին՝ տեսեալ զզարմանալի զքանչելիսն դարձան յուղղափառութիւն:

2 երկմտիցէ] երկմտեսցէ B || 3 մարմնոց] մեռելոց *add.* B — չհաւատացեալք] ամենայն չհաւատացեալք B || 5 իւրեանց *om.* B || 12 ոսկեօծ ապակիով] ոսկեզօծ ապակով B || 15 յուղղափառութիւն] յուղղափառ հաւատս B.

[Les saints], s'étant ensuite assis à l'endroit où ils s'étaient endormis, causèrent avec l'empereur et lui dirent : Que ton règne se maintiennne en paix et que ton cœur ne doute plus au sujet de la résurrection des corps

* A fol. 71 v° a. devenus poussière, car c'est pour toi que * Dieu nous a ressuscités afin que les gens qui ne croient pas, sachent qu'il y a une résurrection pour le corps des hommes devenus poussière. Ce disant, ils inclinèrent la tête et rendirent leur âme à Dieu entre les mains des anges.

L'empereur donna l'ordre aussitôt de construire sept tombeaux en or et en argent pour y déposer les restes des saints. Mais les saints lui apparurent dans la nuit et lui dirent : Dieu nous a ressuscités de la terre et non pas de l'or et de l'argent; aussi, toi, dépose-nous de nouveau dans la terre d'où nous sommes ressuscités.

On creusa aussitôt l'endroit où les saints s'étaient endormis, et on les déposa à cette place, après l'avoir ornée de verre enchâssé dans de l'or; l'empereur y fit élever une coupole et, après avoir célébré une très grande fête en l'honneur des saints, il retourna à Byzance en glorifiant et en rendant grâces à Dieu.

Les évêques et les gens qui avaient introduit le schisme, ayant vu le stupéfiant miracle, revinrent à l'orthodoxie.

Ասեն ոմանք եթէ ի դուռն այրին այնմիկ եդեալ են նշխարք Մարիամայ Մագդաղենացւոյ

Զարթոյց Աստուած զեօթն մանկունսն Եփեսոսի՝ Հոկտեմբերի ԻԴ ։

* Յայսմ աւուր սուրբ մարտիրոսն Քրիստոսի Դոմնինոս ի Թեսաղոնիկէ քաղաքին * A fol. 71 v° b
կատարեցաւ ի Մաքսիմիանոսէ արքայէ ։ Չարաչար զոլորքն ջարդեցին եւ յետ եօթն աւուր աւանդեաց զհոգին իւր առ Աստուած ։

[B Ի սմին յիշատակ եւ հանգիստ սրբոյն Պրոկղի Կոստանդինուպոլսի պատրիարքի, որ կալաւ զաթոռն յետ Յովհաննու Ոսկեբերանի վարդապետին իւրոյ ամս երկոտասան ։

Յայսմ աւուր տօն է սրբուհւոյն Տաբիթայ զոր յարոյց Պետրոս՝ որ այծեմնիկ կոչի ։]

Սահմի ԺԶ եւ Հոկտեմբերի ԻԵ ։ Վկայաբանութիւն սրբոց դպրացն Մարկիանոսի եւ Մարտիրոսի

Յետ վախճանի երանելոյն Աղեքսանդրի՝ Կոստանդինուպոլսոյ հայրապետին, ձեռնադրեցաւ սուրբն Պաւղոս խոստովանողն . եւ թագաւորեաց Կոստանդի որդի Կոստան-

3 զեօթն] սուրբ *add.* B — Եփեսոսի *om.* B.
10 Վկայաբանութիւն] Վկայութիւն B || 12 Կոստանդինուպոլսոյ] Կոստանդինուպոլսի B || 13 Կոստանդի] Կոստանդինուպոլսի B.

Certains disent qu'à l'entrée de la grotte se trouvent déposés les restes de Marie Madeleine.

Dieu ressuscita les sept dormants d'Éphèse le 24 octobre.

* En ce jour, le saint martyr du Christ Domninus fut mis à mort dans la * A fol. 71 v° b
ville de Thessalonique par l'empereur Maximien. Comme on lui avait brisé cruellement les chevilles, il rendit, sept jours après, son âme à Dieu.

[B En ce même jour, commémoration et repos de saint Proclus, patriarche de Constantinople, qui occupa le siège pendant douze ans après son maître Jean Chrysostome.

En ce jour, fête de sainte Tabitha, que Pierre ressuscita, nom qui se traduit gazelle[1].]

16 SAHMI. 25 Octobre.

Martyre des saints notaires Marcien et Martyrion.

Après la mort du bienheureux Alexandre, patriarche de Constantinople, saint Paul le confesseur fut sacré [patriarche]. Constance, fils du grand

1. Act., IX, 36.

դինաւոր մեծի, թողեալ զուղղափառութիւն հօրն իւրոյ, եղեւ արիանոսի հերձուածողն եւ արար ժողով ի քաղաքին Սարդիկի :

Եւ առաքեաց եպիսկոպոսունս հերձուածողս առ սուրբն Պաւղոս Կոստանդինուպօլսոյ եպիսկոպոսն՝ եւ բռնադատէին զնա ընդունել զժողովն եւ նզովել զերեք հարիւր եւ տասն եւ ութ հայրապետսն Նիկիոյ ժողովոյն : Եւ սուրբն Պաւղոս նզովիւք դարձոյց զհերձուածող եպիսկոպոսունսն :

* A fol. 72 r° a.

Եւ գրեաց թագաւորն ցեպարքոս քաղաքին, եւ քարկոծելով քարշեցին զխոստովանողն Պաւղոս եւ աքսորեցին ի Կուկուսն Հայոց եւ * ձեռնադրեցին յաթոռն զԵւդոքսիոս զհամախոհն արիանոսաց : Եւ վասն զի ոչ ընդունեցան զնա ժողովուրդն Կոստանդինուպօլսի, ձեռնադրեցին զՄակեդոն հոգեմարտն զոր սինհոդոսն նզովեաց վասն զի հայհոյեաց զհոգին սուրբ :

Իսկ եպարքոսն Փիլիպպոս հալածէր զորս համագոյ խոստովանէին զսուրբ Երրորդութիւնն : Եւ լուեալ զՊաւղոսէ եթէ յաքսորս նստեալ նզովէ զարիոսականսն, եւ զսուրբ Երրորդութիւնն համագոյ քարոզէ, գրեաց ի Կուկուսն առ պահապանսն, եւ ի գիշերի արկին զեմիփորոնն ի պարանոցն եւ խեղդեցին զսուրբն Պաւղոս եւ ընկալաւ երանելին զմահն երանելի :

1 արիանոսի հերձուածողն] արիոսի հերձուածողն B || 3 Կոստանդինուպօլսոյ եպիսկոպոսն] Կոստանդինուպօլսի հայրապետն B || 5 Պաւղոս] խոստովանողն *add.* B || 7 քարշեցին] քաշեցին B 10 սինհոդոսն] սիւնհոդոսն B || 12 եպարքոսն] եպիսկոպոսն B || 13 զարիոսականսն] զարիանոսս B.

Constantin, devenu empereur, abandonna la foi orthodoxe de son père, devint schismatique arien et convoqua un concile dans la ville de Sardique.

Il envoya des évêques schismatiques à saint Paul, évêque de Constantinople, pour l'obliger à accepter le concile et anathématiser les trois cent dix-huit pères du concile de Nicée. Saint Paul renvoya avec anathèmes les évêques schismatiques.

* A fol. 72 r° a.

L'empereur écrivit alors à l'éparque de la ville. On lapida Paul le confesseur; on le traîna et on l'exila à Cocuse d'Arménie; * on sacra, au siège, Eudoxe, le partisan des Ariens. Mais comme la population de Constantinople ne l'accepta point, on sacra Macédonius, le pneumatomaque, que le synode avait anathématisé pour avoir blasphémé le Saint-Esprit.

L'éparque Philippe persécuta tous ceux qui confessaient la sainte Trinité consubstantielle; et ayant appris au sujet de Paul que dans son exil il anathématisait les ariens et prêchait la sainte Trinité consubstantielle, il écrivit (un ordre) aux gardiens, à Cocuse, qui, une nuit, passèrent l'omophorium autour du cou de saint Paul et l'étranglèrent. Le bienheureux eut ainsi une mort bienheureuse.

Եւ լուան երկոսին դպիրքն իւր կիսասարկաւագունքն Մարկիանոս եւ Մարտիւրոն, աղաղակէին եւ չարահամբաւէին զեպարքոսէն եթէ. Վասն պիղծ աղանդոյն Արիոսի սպան ուղղափառ հայրապետն մեր զխոստովանողն Պաւղոս : Եւ բարկացեալ յոյժ եպարքոսին հրամայեաց եւ հատին զգլուխս սուրբ դպրացն եւ թաղեցին ի քաղաքին մերձ ի դուռն Մեղանդիսի. եւ նշխարք սոցա փայլեն ի մէջ եկեղեցւոյ եւ տօն սրբոցս Հոկտեմբերի ԻԵ :

* Ամենայն վարդապետք քաղաքին աշակերտօք հանդերձ ժողովին յեկեղեցին ուր տապանն է պայծառ ջահիւք եւ մոմեղինօք եւ երգովք հոգեւորօք տօնեն զճգնութիւն սուրբ կիսասարկաւագացն եւ դպրացն Մարկիանոսի եւ Մարտիւրոնի ի փառս Քրիստոսի : * A fol. 72 r° b.

[B * Յիշատակ է Յովսեփայ Արեմաթացւոյն, որ պատեալ թաղեաց զմարմինն Տեառն : * B p. 207 b.

Արդար եւ բարեգործ նախարարն Յովսէփ՝ էր յԱրեմաթեայ քաղաքէ, ի մանկութենէ օրինօք վարժեալ եւ անբիծ քաղաքավարութեամբ պայծառացեալ՝ ակն ունէր գալստեանն Քրիստոսի եւ արքայութեանն երկնից՝ գիտացեալ եւ հաւատացեալ զնախագուշակ բանս սուրբ մարգարէիցն :

Եւ էր յոյժ բարեգործ առ աղքատս՝ որպէս վկայէ աւետարանիչն եթէ էր այր

1 երկոսին] երկոքին B — Մարտիւրոն] Մարտիւրիոն B || 2 համբաւէին] համբաւ առնէին B — զեպարքոսէն] զեպիսկոպոսէն B || 4 հրամայեաց *om.* B — զգլուխս սուրբ] զգլուխ սրբոց B || 5 Մեղանդիսի] Մելանդիսի B — սոցա] սրբոցն B — սրբոցս] սրբոցն B || 8 երգովք] երգօք B || 9 փառս] եւ ի գովութիւն Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ *add.* B.

Ses deux notaires, les sous-diacres[1] Marcien et Martyron, l'ayant appris, se mirent à crier et à diffamer l'éparque, disant : Il a tué notre patriarche orthodoxe, le confesseur Paul, pour l'abominable secte d'Arius. L'éparque, fort irrité, ordonna de trancher la tête aux saints notaires, qu'on enterra dans la ville près de la porte de Mélandès. Leurs restes brillent au milieu de l'église, et leur fête se célèbre le 25 octobre.

* Tous les docteurs de la ville, accompagnés de leurs élèves, se rassemblent à l'église où se trouve le tombeau, avec des torches allumées et des cierges, et fêtent par des chants spirituels l'ascétisme des saints sous-diacres et scribes Marcien et Martyron, pour la gloire du Christ. * A fol. 72 r° b.

[B * Commémoration de Joseph d'Arimathie, qui ensevelit et inhuma le corps du Seigneur. * B p. 207 b.

Le juste et bon sanhédrite (*naḫarar*) Joseph était d'Arimathie; il avait vécu dès l'enfance selon les lois et brillait par sa conduite sans tache, dans l'attente de la venue du Christ et du royaume des cieux; il connaissait les prédictions des saints prophètes et y croyait.

Il était très charitable envers les pauvres, ainsi que l'atteste l'évan-

1. Lecteurs, d'après *Syn. Cp.*, col. 161.

բարեգործ եւ արդար : Զի էր հայր որբոց եւ վերակացու այրեաց եւ ընդունող օտարաց եւ այցելու հիւանդաց՝ հաւասարեալ նախնոյն Աբրահամու մարդասիրութեամբ, եւ պարկեշտութեամբ անձին համեմատ էր առաքինութեանն Յովսեփայ նախնոյ : Այլ եւ էր արդարադատ եւ իրաւարար եւ սուրբ, որով եւ չէր միաբանեալ ընդ խորհուրդս եւ ընդ գործս անօրէն հրէից :

Սա՝ հաւատացեալ Տեառն մերոյ Քրիստոսի որում եւ սպասէրն ի կանխել, եւ ընկալաւ զնա յիւրում վերնատանն, եւ սպասաւորեաց նմա ի յետին երեկոյին : Եւ յորժամ աշակերտքն եւ ամենայն հաւատացեալքն փախեան ի խաչելն Տեառն, սա համարձակեցաւ արհամարհել զմահ եւ զերկիւղ հրէիցն, եւ խնդրեաց զմարմինն տէրունական : Եւ արժանի եղեւ մերձենալ եւ իջուցանել ի խաչէն զանմերձենալին Աստուած մեռեալ մարմնովն, որ արդէն կենդանի էր աստուածութեամբն :

Սա՝ իւրով գնեալ կտաւովն՝ պատեաց զայն որ պարփակէ զաշխարհս : Սա՝ խնկեաց զայն՝ որոյ իւղ թափեալ է անուն : Սա՝ արժանի եղեւ ձեռօք շօշափել, զգել որպէս մեռելոյ, զամենեցուն արարչին եւ զանմահ կենդանւոյն եւ զկենդանեաց կենդանացուցչին զմարմինն, կափուցանել զաչսն որ ի քերովբէս նստելով յանդունդս հայի, եւ կապել պատանօք զձեռսն ստեղծչին բոլորից, եւ համբուրել արտասուօք զանհպելին սերովբէից :

géliste, en disant : *il était bon et juste*[1]. Car il était père pour les orphelins, administrateur pour les veuves, hospitalier pour les étrangers, rendant visite aux malades, semblable au patriarche Abraham pour son amour de l'humanité, et au patriarche Joseph dont il égalait la vertu par la modestie de sa personne. Il était aussi juste, équitable et saint, c'est pourquoi *il n'avait donné son assentiment ni aux desseins, ni aux actes des Juifs impies*[2].

Cet homme croyant en Notre-Seigneur le Christ, qu'il attendait par avance, l'accueillit dans sa grande salle et Le servit le dernier soir. Et lorsque les disciples et tous les fidèles prirent la fuite au moment du crucifiement du Seigneur, il eut la hardiesse de mépriser la mort et la crainte des Juifs et demanda le corps du Seigneur[3]. Il fut digne d'approcher et de descendre de la croix l'inaccessible Dieu, mort en sa chair, mais qui était vivant en la divinité.

Il enveloppa d'un linceul, qu'il avait acheté, Celui qui enveloppe l'univers. Il embauma Celui dont le *nom est* (comme) *une huile répandue*[4]. Il fut digne de toucher de sa main, de serrer le corps comme mort, du créateur de tous les êtres, du vivant immortel, du vivificateur des vivants; de fermer les yeux à Celui qui, assis sur les chérubins, regarde les abîmes; d'attacher les mains du créateur de toutes choses; et de baiser avec larmes Celui qui dans un linceul est inaccessible aux séraphins.

1. Luc, xxiii, 50. — 2. *Ibid.*, 51. — 3. *Ibid.*, 52. — 4. Cant., ii, 2.

Սա՝ յիւրում կուածոյ եւ վէմափոր գերեզմանին՝ զոր իւր էր պատրաստեալ սուրբ Հոգւոյն ազդմամբ՝ զՏէրն թաղեաց յիւրում պարտիզին, եւ փակեաց վիմով զանպարփակելին, եւ զփակողն ամենայնի ընդ ինքեամբ՝ զբանն մարմնացեալ ։ Ականատես եղեւ եւ յարութեանն եւ վերացմանն, ընդ այլ առաքելոցն, ընկալաւ եւ զսուրբ Հոգին ։ Եւ բազմաց վկայ եւ քարոզ եղեւ Քրիստոսի աստուածութեանն, եւ բազում նեղութիւնս եւ չարչարանս կրեաց յանհաւան Հրէիցն, որոց աներկիւղ վկայէր զճշմարտութիւնն Քրիստոսի արհամարհելով զմահ ։

Եւ յայսմ աւուր հանգեաւ ի Քրիստոս բարի հաւատով եւ աստուածահաճոյ վարուք բարեպաշտ թագաւորն Հայոց Հեթում՝ հայրն Լեւոն թագաւորի ։]

Սահմի ԺԷ եւ Հոկտեմբերի ԻԶ ։ Վկայաբանութիւն սրբոյն Դեմետրիոսի ։

Սուրբ եւ փառաւորեալ վկայն եւ մարտիրոսն Քրիստոսի Դեմետրիոս էր ի քաղաքէն Թեսաղոնիկեայ, ի ժամանակս Դիոկղետիանոսի եւ Մաքսիմիանոսի ամբարիշտ թագաւորացն . եւ փայլէր հաւատովք ի քաղաքին եւ էր վարդապետ ճշմարտութեանն ։

Եւ երթեալ Մաքսիմիանոս ի քաղաքն յայն, եւ պարծէր յայր մի հզօր եւ զօրաւոր

10 Վկայաբանութիւն սրբոյն Դեմետրիոսի] Վկայութիւն Դեմետրիոսի սրբոյ վկային Քրիստոսի B || 11 վկայն եւ *om.* B — Քրիստոսի *om.* B || 12 ամբարիշտ] կռապաշտ B.

Il inhuma le Seigneur dans le sépulcre taillé dans le roc, qu'il avait préparé pour lui-même par l'inspiration du Saint-Esprit, et l'enterra dans son jardin; il scella d'une pierre Celui qui ne peut être contenu, l'incompréhensible, celui qui contient toutes les choses en soi, le Verbe incarné. Il fut également témoin de la Résurrection et de l'Ascension avec d'autres apôtres, et il reçut le Saint-Esprit. Il fut pour beaucoup de gens le témoin et le prêcheur de la divinité du Christ, supporta bien des peines et des tourments des Juifs incrédules auxquels il témoignait sans crainte la vérité du Christ, en méprisant la mort.

En ce jour, reposa dans le Christ, en bonne foi et après une vie agréable à Dieu, le pieux roi des Arméniens, Héthoum, père du roi Léon.]

17 SAHMI, **26 Octobre**.

Martyre de saint Démétrius.

Le saint et glorieux témoin et martyr du Christ Démétrius était de la ville de Thessalonique, aux jours des empereurs impies Dioclétien et Maximien; il brillait dans la ville par sa foi et enseignait la vérité.

Maximien, s'étant rendu dans cette ville, se glorifiait d'un lutteur fort

մենամարտիկ, որոյ անուն էր Ղեւիոյ, եւ զբազումս եսպան որք մարտնչէին ընդ նմա ։ Եւ յորժամ Մաքսիմիանոս էր ի տեղին ասպարիսի յորում մարտնչէին, ազդեցուցին նմա վասն սրբոյն Դեմետրիոսի եթէ քրիստոնեայ է եւ զբազումս դարձուցանէ ի հաւատն իւր, եւ խափանէ ի զոհելոյ աստուածոց մերոց ։ Եւ հրամայեաց պահել զնա ի կամարս բաղանեացն ուր զայրելոյ փայտն դիզէին, եւ ինքն իջեալ յասպարէզն եւ
* A fol. 72 v° a. հրամայեաց Ղեւիոյ իջանել ի մէջ *ասպարիսին, թերեւս ելցէ ոք մենամարտիլ ընդ Ղեւիոյ. եւ ոչ իշխեաց ոք մտանել ի մարտն ։

Եւ մի ոմն Նեստոր անուն քրիստոնեայ՝ վազեաց յաստիճանացն յասպարէզն եւ արիաբար դիմեալ ի վերայ Ղեւիոյ ։ Եւ տեսեալ թագաւորին զայրն երիտասարդ եւ գեղեցիկ տեսլեամբ՝ խնայեաց ի նա զի մի մեռցի, եւ կոչեցեալ առ ինքն ասէ. Գիտեմ զի վասն աղքատութեան մատնեցեր զանձնդ ի մահ, այլ ես տաց քեզ գանձս եւ ինչս որ բարւոք ապրիս, եւ մի զայդ բարետեսակ մանկութիւնդ կորուսանես ։

Ասէ Նեստորիոս. Վստահ եմ ի Քրիստոս զոր խոստովանիմ, եւ յաղօթս վարդապետին իմոյ Դեմետրիոսի որ ոչ յաղթեցայց այլ յաղթեցից ։ Եւ դիմեցին ի միմեանս եւ մարտեան Նեստորիոս եւ Ղեւիոս, եւ յաղթեաց Նեստորիոս եւ ընկէց զՂեւիոս յերկիր եւ եսպան ։

1 Ղեւիոյ] Լեւիոս B || 2 էր] գնաց B — յորում] մենամարտիկքն *add.* B || 5 փայտն] փայտսն B || 6 Ղեւիոյ] Լեւեայ B || 7 ղեւիոյ] նմա B — մարտն] յաւուր յայնմիկ *add.* B || 8 Նեստոր] Նեստորիս B || 9 Ղեւիոյ] Լեւեայ B || 11 զանձնդ] զանձն քո B || 12 զայդ] զայդպիսի B — կորուսանես] կորուսաներ B.

et puissant, nommé Lyaios (*Levio*), lequel avait tué nombre de ceux qui avaient lutté avec lui. Pendant que Maximien se trouvait dans l'arène où on luttait, on lui parla au sujet de saint Démétrius : Il est chrétien, il convertit beaucoup de personnes à sa foi, et s'oppose au sacrifice de nos dieux. L'empereur ordonna de le garder sous les voûtes des bains où l'on amassait
* A fol. 72 v° a. le bois à brûler, et lui-même, étant descendu dans * l'arène, il ordonna à Lyaios d'y descendre également dans l'espoir que quelqu'un se présenterait pour lutter avec Lyaios; mais personne n'osa entrer en lutte avec lui.

C'est alors qu'un chrétien du nom de Nestor, sautant des gradins, descendit au milieu de l'arène et se précipita bravement sur Lyaios. L'empereur, remarquant cet homme jeune et beau de visage, l'épargna pour qu'il ne mourût pas, l'appela à lui et lui dit : Je sais que c'est à cause de ta pauvreté que tu exposes ta personne à la mort, je te donnerai une somme d'argent et des biens pour que tu puisses vivre à l'aise; ne sacrifie pas une si belle jeunesse.

Nestor (*Nestorios*) lui répondit : Je suis confiant en le Christ que je confesse, et en les prières de mon maître Démétrius; je ne serai pas vaincu, mais vainqueur. Nestor et Lyaios se jetèrent l'un sur l'autre, et luttèrent. Nestor vainquit Lyaios, le jeta par terre et le tua.

Եւ յոյժ ամօթով եւ բարկութեամբ լցեալ Մաքսիմիանոսի՝ փութանակի գնաց յապարանս իւր եւ հրամայեաց զսուրբն Նեստոր արտաքոյ քաղաքին գլխատել, եւ այնպէս բարի հաւատովք կատարեցաւ ի Քրիստոս ։ Եւ յետոյ շինեցին եկեղեցի ի տեղւոջն այնմիկ յանուն սրբոյն Նեստորիոսի եւ եդին անդ զնշխարսն ի տապանի ։

Եւ յիշեցուցին թագաւորին * Մաքսիմիանոսի եւ վասն սրբոյն Դեմետրիոսի ։ Եւ * A fol. 72 v° b. հրամայեաց ի տեղին ուր եղեալ էին՝ տիգով խոցել եւ սպանանել ։ Եւ այնպէս բարի խոստովանութեամբ եւ երանելի մահուամբ փոխեցաւ ի Հոկտեմբերի ԻԶ ։ Եւ ոմանք երկիւղածք ի տեղին ուր կատարեցաւ՝ թաղեցին զնա ։

Եւ յետոյ բարեպաշտ եպարքոս քաղաքին այնմիկ շինեաց զտեղին եկեղեցի մեծ եւ վայելուչ ։ Եւ արար տապան արծաթի եւ եդ անդ զմարմին սրբոյ վկային. եւ կանգնեաց ի վերայ տապանին գումբէթ մարմարինեայ. եւ լինի մեծ սքանչելիք, ելանէ ի տապանէն ձէթ անուշահոտ յոյժ եւ է դեղ ամենայն ցաւոց ։

Եւ բարեպաշտ թագաւորն Մաւրիկիոս կամեցաւ մասն ինչ ի նշխարաց սրբոյն Դեմետրիոսի տանել ի Կոստանդնուպօլիս ։ Եւ երթեալ որ առաքեցանն եւ սկսան փորել ։ Եւ յանկարծակի ել ի փոսոյն հուր, եւ փախոյց զփորողսն. եւ ի հողոյն հազիւ

4 Նեստոր] Նեստորիոս B || 5 Դեմետրիոսի] Դեմետրիանոսի B || 6 ի տեղին] ի տեղւոջն B — եղեալ] արգելեալն B — տիգով] տիգօք B || 7 մահուամբ] ի Քրիստոս *add.* B || 9 յետոյ] Ղեւոնդիոս *add.* B || 11 ելանէ ... ցաւոց] եւ բժշկութիւն ախտացելոց B.

Maximien, rempli de confusion et de colère, retourna vivement à son palais et ordonna de trancher la tête à saint Nestor hors de la ville. C'est ainsi qu'il mourut en bonne foi dans le Christ. Plus tard on construisit une église à cet endroit, au nom de saint Nestor, et on y déposa ses restes dans un tombeau.

On rappela à l'empereur * Maximien l'affaire de saint Démétrius. Il * A fol. 72 v° b. ordonna de le frapper avec des lances, à l'endroit où on l'avait enfermé, et de le tuer. C'est ainsi qu'en bonne confession et d'une mort bienheureuse, il trépassa le 26 octobre. Quelques personnes pieuses l'enterrèrent à l'endroit où il avait trouvé la mort.

Plus tard, le pieux éparque de la ville fit construire sur l'emplacement une grande et belle église. Il fit faire un tombeau en argent et y déposa le corps du saint martyr. Il fit élever sur le tombeau une coupole en marbre. De grands miracles s'y opèrent, et une huile très parfumée découle du tombeau qui est le remède pour toutes sortes de maladies.

Le pieux empereur Maurice voulut transporter une partie des restes de saint Démétrius à Constantinople. Ceux qui furent envoyés à ce sujet arrivèrent et se mirent à creuser. Tout à coup une flamme jaillit de la fosse qui mit en fuite ceux qui la creusaient; à peine s'ils purent emporter une

կուրացին տանել ափով մի, և տարան առ թագաւորն և պատմեցին նմա զեղեալ սքանչելիսն. և առեալ զհողն որպէս զնշխարս ընկալաւ : Իսկ ժողովուրդն զհողն զոր հանին արկին ի տեղին և եդին ի վերայ գալն մարմարիոնեայ, յորմէ բխէր բժշկական և անուշահոտ ձէթն :

* A fol. [illegible] a. Այլ զանթիւ * սքանչելիսն զոր արար Դեմետրիոս ի Թեսաղոնիկեայ քաղաքին գրեալ են յամենակատար պատմութիւնն իւր :

Յայսմ աւուր վկայութիւն սրբոց Հիպերիքեանց :

Սորա էին ի Սամուսատիոյ քաղաքէն, արք փառաւորք և երեւելիք Հիպերիքոս և Թէոփիլոս : Եւ եկեալ անդ Մաքսիմիանոս թագաւորն անօրէնն, և հրամայեաց ամենեցուն ժողովել ի բախտանոցն և երկիր պագանել պղծոց կռոցն :

Իսկ սուրբն Հիպերիքոս և Թէոփիլոս կային յաղօթս ի վերնատանն Հիպերիքի, զի էր անդ խաչ մի կանգնեալ յարեւելից կողմն՝ յորմն : Եկին առ նոսա սիրելիք իւրեանց Յակոբոս և Պարգորիոս և Աբիբոս և Դոմնոս և Յուլիանոս, և ի վարդապետութենէ նոցա հաւատացին ի Քրիստոս, և մկրտեցան ի քահանայէն Յակոբայ :

1 Եւ յանկարծակի ... զփորողքն] և ի լինել սքանչելեաց զի տեսանէին հուր ելանել ի փոսոյն, և զարհուրեալ փախեան փորողքն B || 2 սքանչելիսն] որ երեւեցաւ նոցա *add.* B — Իսկ ժողովուրդն *om.* B — հանին] դարձեալ *add.* B || 3 յորմէ ... ձէթն *om.* B || 5 Այլ զանթիւ] Իսկ զայլ բազում B || 6 պատմութիւնն] վկայաբանութիւնն B.

poignée de terre, qu'ils présentèrent à l'empereur en lui rendant compte du miracle qui avait eu lieu. L'empereur accueillit la terre comme si c'était les restes des saints. La population remit en place la terre qu'on avait voulu creuser et la couvrit d'une dalle en marbre d'où découle l'huile odorante de guérison.

* Quant aux innombrables miracles qu'opéra Démétrius dans la ville de Thessalonique, ils sont écrits dans sa vie très complète.

En ce jour, martyre de Hypérichus et de ses compagnons.

Hypérichus et Théophile étaient de hauts et illustres personnages de la ville de Samosate. Maximien, l'empereur impie, s'étant rendu en cette ville, ordonna à tous les gens de se réunir au temple de la Fortune et de se prosterner devant les idoles abominables.

Les saints Hypérichus et Théophile se trouvaient en prières à l'étage supérieur de la maison de Hypérichus, où l'on avait installé une croix sur le mur, du côté de l'Orient. Des amis intimes, Jacques, Pargorius, Abibas, Domnas et Julien, s'étant rendus chez eux, se convertirent au Christ par leur doctrine, et se firent baptiser par le prêtre Jacques.

Եւ մատնեցին զնոսա Մաքսիմիանոսի եթէ ոչ հնազանդին հրամանի քում եւ զաստուածսն ոչ պաշտեն ։ Եւ հրամայեաց ածել առաջի իւր զնոսա, եւ քաղցրութեամբ * խրատէր զնոսա ի բաց կալ ի Քրիստոսէ եւ պաշտել զկուռսն. եւ տան- * A fol. 73 r° b.
ջեալ զնոսա արկին ի բանդ կապեալ ծանր շղթայիւք եւ սովամահ առնել զնոսա ։

Եւ յետ բազում աւուրց եւս ածել առաջի իւր, եւ դարձեալ խոստանայր նոցա պարգեւս, իշխանութիւնս եթէ լսեն հրամանաց նորա, ապա թէ ոչ տանջանս անհնարինս եւ մահս դառնագոյնս ։ Եւ Հիպերիքոս քանզի կունտ էր բնութեամբ եդ զձեռն ի վերայ գլխոյ իւրոյ եւ ասէ. Որպէս անհնարին է բուսանել մազոյ ի գլուխ իմ, նոյնպէս անհնարին է լսել մեզ բանից քոց. եւ զնոյն ամենայնքն ասէին ։ Եւ հրամայեաց տանջել խստագոյնս, եւ ապա ետ վճիռ մահու նոցա այսպէս. Հիպերիքոս եւ ընկերք իւր ոչ լուան ձայնի իմում եւ ոչ զոհեցին բարերար աստուածոց, այլ սիրեցին զԳալիլեացին. վասն այնորիկ հրամայեմ խաչել զդոսա որպէս վարդապետն դոցա յԵրուսաղէմ ։

Եւ հարեալ դայլ ի բերանն, այնպէս տանէին զնոսա ի տեղի սպանմանն ։ Եւ ժողովեցան առ նոսա ամենայն քաղաքն, եւ նոքա օրհնեցին զնոսա յոյժ, եւ զծառայս իւրեանց ազատեցին, եւ մարգարէացան զքառնալ կռապաշտութեանն ։ Եւ ապա տարեալ խաչեցին զեօթանեսինն, եւ արկեալ մորթ * ուլոյ ի վերայ գլխոյն Հիպերիքի * A fol. 73 v° a.

On les dénonça à Maximien en disant : Ils n'obéissent pas à ton ordre et n'adorent point les dieux. Il ordonna de les faire venir en sa présence, et les engagea * avec douceur à abandonner le Christ et à adorer les idoles. * A fol. 73 r° b.
Ils n'acceptèrent point. On les soumit à des tortures et on les jeta en prison, chargés de lourdes chaînes, pour les faire périr de faim.

Longtemps après, [l'empereur] les fit venir en sa présence et leur promit de nouveau de leur donner des présents et de hautes situations s'ils voulaient obéir à ses ordres, et dans le cas contraire, il les menaça de tourments horribles et de mort très cruelle. Hypérichus, qui était chauve de nature, posa la main sur sa tête et dit : Ainsi qu'il est impossible à ce que des cheveux poussent sur ma tête, de même il nous est impossible d'écouter tes propos. Tous dirent la même chose. Alors il ordonna de les torturer cruellement et décréta leur mort en ces termes : Hypérichus et ses compagnons n'ont pas obéi à mon ordre et n'ont pas sacrifié à nos dieux bienfaiteurs, par contre ils ont préféré le Galiléen, c'est pourquoi j'ordonne de les crucifier à l'exemple de leur maître à Jérusalem.

On leur posa des mors à la bouche, et on les conduisit ainsi à l'endroit de l'exécution. Tous [les habitants] de la ville les suivirent; les saints les bénirent beaucoup, émancipèrent leurs domestiques et prédirent la destruction de l'idolâtrie. Arrivés à l'endroit, on crucifia tous les sept. On posa une peau
* de chevreau sur la tête de Hypérichus qu'on fixa avec des clous pointus * A fol. 73 v° a.

և փարեալ բևեռս հատոյս ընդ գագաթն նորա ։ Ասէ թագաւորն. Ահա բուսաւ մազ ի գլուխ քո, արդ զոհեա ։ Եւ նորա հոսեալ ուղեղն ընդ քիթն աւանդեաց զհոգին ։ Նոյնպէս և այլոցն հարին բևեռունս ընդ գագաթունսն և աւանդեցին զհոգիս իւրեանց Հոկտեմբերի ԻԶ ։

Եւ այր մի քրիստոնեայ գնեաց զմարմինս նոցա և գաղտ թաղեաց յանդի իւրում ։

Ի սմին աւուր եղև շարժ մեծ ի Կոստանդինուպօլիս, յաւուրս Լևոնի արքայի Իսաւրոսի և մեծ վնաս եղև ի մարդիկ և ի շինուածս ։

Եւ յետ երկու հարիւր և քառասուն և ինն ամաց, յաւուրս Բարսիլիոսի և Կոստանդիանոսի եղբօր իւրոյ, եղև դարձեալ յայսմ աւուր ահաւոր և սոսկալի շարժ ի գիշերի, որ այնպիսի այլ չէ լեալ ի խաչելութենէ Քրիստոսի ։ Եւ անկաւ մեծ եկեղեցւոյն սրբոյն Սոփեայ կամարն արևմտից, և բազում եկեղեցիք և բարձրաշէն ապարանք և կամարակապ փողոցք կործանեցան, և եկաց տարի մի և ահ մեծ եղև ի քաղաքն ։

[B Յայսմ աւուր յիշատակ սրբոյն Բարդիշոյի եպիսկոպոսի և երեք հարիւր և եօթանասուն և հինգ վկայիցն որ ընդ նմա կատարեցան ի Շապհոյ արքայէ ի Պարս ։]

6 Ի սմին] Յայսմ B || 7 Իսաւրոսի] Իսաւրացւոյ B || 10 ի գիշերի *om.* B || 11 արևմտից] կողմանէ *add.* B.

enfoncés dans le crâne. L'empereur lui dit : Maintenant que des cheveux ont poussé sur ta tête, offre donc le sacrifice. Le cerveau jaillit par le nez de Hypérichus et il rendit l'âme. On enfonça également des clous dans le crâne des autres, et ils rendirent leur âme, le 26 octobre.

Un homme chrétien acheta leurs corps et les enterra secrètement dans son champ.

En ce même jour, au temps de l'empereur Léon l'Isaurien, il y eut à Constantinople un grand tremblement de terre qui causa beaucoup de pertes aux personnes et aux immeubles.

Deux cent quarante-neuf ans après, aux jours de Basile et de son frère Constantin, il y eut encore, en ce jour, un terrible et désastreux tremblement de terre pendant la nuit, tel qu'on n'en avait pas eu depuis le crucifiement du Christ. La nef de la grande église de Sainte-Sophie, côté ouest, s'écroula; beaucoup d'églises, des édifices élevés, des rues en arcades tombèrent en ruines. [Le cataclysme] dura un an, et jeta l'épouvante dans la ville.

[B En ce jour, commémoration de saint Bardišo, évêque, et des trois cent soixante-quinze martyrs qui furent, en même temps que lui, mis à mort en Perse par le roi Sapor.]

Սահմի ԺԸ եւ Հոկտեմբերի ԻԷ ։ Վկայաբանութիւն սրբուհւոյն Կապետոլինեայ եւ աղախնոյն իւրոյ Եռոտիէ ։

* Յաւուրս Դիոկղետիանոսի կռապաշտ արքային եւ Զիլիկոնթեայ իշխանին ի Կապադովկիացւոց գաւառին, մատնեցին առ իշխանն զազնուական կինն Կապետոլին եւ կացուցին առաջի. եւ հարցանէր զանունն եւ զքաղաքն իւր եւ զհօրէն ։ Ասէ Կապետոլինեա. Հայր՝ իմ Քրիստոս է եւ քաղաքն իմ վերինն Երուսաղէմ, եւ անուն իմ քրիստոնեայ եւ ունիմ վարդապետ զմեծն Փիրմիլիանոս զԿեսարիոյ եպիսկոպոսապետն, եւ ես քարոզեմ համարձակութեամբ զՔրիստոս ճշմարիտ Աստուած, եւ անարգեմ եւ արհամարհեմ զսուտ աստուածսն ձեր եւ զմոլորութիւն կռապաշտութեան ձերոյ ։ * A fol. 73 v° b.

Եւ էր աղախին մի Կապիտոլինեայ որոյ անուն էր Եռոտիէ, եփէր հաց. եւ լուաւ զտիկնոջէն իւրմէ՝ եթող զհաց եփելն եւ գնաց ի բանդն, եւ երկիր եպագ տիկնոջն իւրոյ եւ համբուրէր լալով զկապանսն ։ Եւ հրամայեաց նմա դառնալ ի տունն եւ եփել զհացն եւ ընդ առաւօտն գալ առ նա զի տեսցէ զկատարումն իւր ։ Եւ ասէ դարձեալ ցնա. Եթէ լսես տիկնոջն քո, արհամարհեա եւ դու զերկրաւոր կենցաղս եւ

1 վկայաբանութիւն] վկայութիւն B || 2 Եռոտիէ] Եռոյիդեայ B || 3 Զիլիկոնթեայ] Զիլիկին-դիոս B || 4 Կապետոլին] Կապետոլինեա թէ քրիստոնեայ է *add.* B || 7 զԿեսարիոյ] զԿեսարու B || 12 երկիր եպագ] երկրպագեալ B || 15 լսես] խրատու *add.* B.

18 sahmi, **27 Octobre.**

Martyre de sainte Capitoline et de sa servante Hérotéis.

* Aux jours de l'empereur idolâtre Dioclétien et de Ziliconta, gouverneur de la province de Cappadoce, on dénonça à ce dernier la noble femme Capitoline, et on la conduisit en sa présence. Il lui demanda son nom, de quelle ville elle était, et qui était son père. Capitoline répondit : Mon père c'est le Christ, et ma ville c'est la haute Jérusalem; mon nom est chrétien, et j'ai pour maître le grand Firmilien, le métropolitain de Césarée; je confesse avec hardiesse que le Christ est le vrai Dieu, et je méprise et dédaigne vos faux dieux et l'erreur de votre idolâtrie. * A fol. 73 v° b.

Capitoline avait une servante du nom de Hérotéis (*Herotiè*), qui cuisait le pain, lorsqu'elle apprit ce qui était arrivé à sa maîtresse; elle quitta la cuisson du pain et se rendit à la prison, se prosterna devant sa maîtresse et baisa ses liens, les larmes aux yeux. Capitoline lui ordonna de retourner à la maison, de cuire le pain, et de revenir le matin pour assister à son exécution. Elle lui dit encore : Si tu veux écouter ta maîtresse, méprise, toi

եկ զկնի իմ ։ Եւ յերթալն Եռոտիէ աղաչէր զՏէր զի արժանաւորեսցի եւ նա հանդիպել ճգնութեան տիկնոջն իւրոյ ։

* A fol. 74 r° a. * Եւ ապա տարան զԿապիտոլինէ առաջի իշխանին, ժամանեաց եւ աղախինն իւր Եռոտիէ, եւ առեալ քարինս ձգէր յերես իշխանին, եւ զառաջակայսն քարկոծեաց ։ Եւ կալեալ կապեցին եւ զնա ։ Եւ զերանելոյն Կապիտոլինեայ հատին զգլուխն ի Հոկտեմբերի Իէ ։

Եւ հարցանէին զԵռոտիէ եթէ. Զո՞ խոստովանիս ։ Եւ նա համարձակութեամբ խոստովանէր զՔրիստոս Աստուած ։ Եւ չարչարեցին զնա ուժգին տանջանօք եւ քերեցին զմարմին նորա եւ ընկեցին ի հուրն ։ Եւ աղօթեալ առ Աստուած ել ի հրոյն անվնասելի. եւ բազումք որ տեսին զայն հաւատացին ի Քրիստոս ։

Եւ տեսեալ իշխանին երկեաւ եթէ այլք հաւատան ի Քրիստոս, եւ հրամայեաց սրով հատանել զգլուխ նորա ։ Եւ դիմեցին ի վերայ եւ յորժամ տարան ի տեղի կատարմանն, եկաց յաղօթս առ Աստուած եւ ասէ. Ամենայն ոք որ զյիշատակս մեր կատարեն եւ աղաչեն զքեզ, կատարեա՛ զխնդրուածս նոցա, եւ փրկեա զնոսա յամենայն փորձութենէ, եւ արժանի արա երկնից արքայութեանդ ։ Եւ ապա հատին զգլուխ երանուհւոյ վկային Քրիստոսի Եռոտիէ, եւ թաղեցին ընդ տիկնոջն իւրոյ սրբուհւոյն Կապիտոլինեայ ։

6 Իէ] եւ թաղեցին զնա ի նոյն տեղւոջն *add.* B || 8 խոստովանէր] աղաղակէր B || 9-10 Եւ աղօթեալ ... հաւատան ի Քրիստոս] եւ այրեցաւ զօրութեամբն Աստուծոյ B || 11 հրամայեաց] դատաւորն *add.* B || 12 Եւ դիմեցին ի վերայ նորա *om.* B || 13-15 եկաց յաղօթս ... արքայութեանդ] աղօթեաց առ Աստուած B || 15 երանելւոյ վկային Քրիստոսի Եռոտիէ] նորա B ։

aussi, la vie terrestre et suis-moi. Hérotéis, chemin faisant, pria le Seigneur de la rendre digne, elle aussi, du tourment de sa maîtresse.

* A fol. 74 r° a. * On conduisit ensuite Capitoline devant le gouverneur; sa servante Hérotéis survint à ce moment, et saisissant des pierres, les lança à la figure du gouverneur et lapida tous ceux qui l'entouraient. On la saisit et on lui passa des chaînes. On trancha la tête à la bienheureuse Capitoline, le 27 octobre.

On demanda à Hérotéis : Qui confesses-tu? Elle confessa avec hardiesse le Christ Dieu. On la soumit à d'atroces tortures, on lui déchira le corps et on la jeta dans les flammes. Elle pria Dieu et sortit du feu indemne. Beaucoup de ceux qui virent ce spectacle, crurent au Christ.

A cette vue, le gouverneur eut peur que d'autres aussi ne se convertissent au Christ, et ordonna de lui trancher la tête à l'épée. On se jeta sur elle et on la conduisit à l'endroit de l'exécution; elle pria Dieu en disant : Exauce les vœux de tous ceux qui accompliront notre mémoire et Te prieront, et délivre-les de toutes tentations, rends-les dignes de ton royaume des cieux. On trancha ensuite la tête à la bienheureuse martyre du Christ, Hérotéis, et on l'inhuma auprès de sa maîtresse, sainte Capitoline.

*Յայսմ աւուր տօն է սրբոց Սուքիասանց ի Հայք յՕգոստոսի ԻԷ. գրած է ի Նաւասարդի ԺԷ : * A fol. 74 r° b.

[B* Յայսմ աւուր յիշատակին ի Հայք սուրբ վկայքն Քրիստոսի Սուքիասանք որ ի Սուկաւէտ լեառն. զի յայտնեաց նոցա Աստուած մեծ սքանչելեօք Թագաւորին Կոստանդիանոսի :

Եւ ի սմին աւուր տօն է սրբոց Հիպերիքեանց եօթանց սուրբ վկայիցն՝ որք ի Մաքսիմիանոսէ արքայէ կատարեցան ի Սամոստացոց քաղաքին : Զկնի բազում տանջանաց կախեալ զՀիպերիքոս ի փայտի, եւ հարին բեւեռս երկայնս ի գլուխ նորա, եւ ի վեցեքին ընկերաց իւրոց, եւ այնպէս աւանդեցին զհոգիս իւրեանց առ Աստուած : Եւ հրամայեաց ընկենուլ զնոսա ի գետն Եփրատ : Եւ մի ոմն ետ եօթն հարիւր դահեկան, եւ հանեալ թաղեաց զնոսա պատուով :

Ի սմին յիշատակ է եւ սրբուհւոյն Փեփրոնեայ սքանչելագործին, որ էր դուստր Հրակլէոսի թագաւորին :

Եւ յիշատակ սուրբ ճգնաւորին Ստեփաննոսի աշակերտի հօրն Սաբայի :]

* En ce jour, fête en Arménie de saint Hésychios et ses compagnons, le 27 août; elle est notée au 27 navasard. * A fol. 74 r° b.

[B * En ce jour on célèbre, en Arménie, la commémoration des saints martyrs du Christ Hésychios et ses compagnons dans la montagne de Soukavète, que Dieu révéla par de grands miracles à l'empereur Constantin.

En ce même jour, fête de saint Hypérichus et de ses compagnons, les sept saints martyrs qui furent mis à mort par l'empereur Maximien dans la ville de Samosate. Après de nombreuses tortures, on pendit Hypérichus à un arbre et on lui enfonça de longs clous dans la tête, comme dans celle de ses six compagnons, et c'est ainsi qu'ils rendirent leur âme à Dieu. L'empereur ordonna de les jeter dans le fleuve Euphrate. Quelqu'un, ayant donné sept cents écus, les en retira et les enterra avec honneur.

En ce même jour, commémoration de sainte Pherbonia (*Pepronia*), la thaumaturge, qui était fille de l'empereur Héraclius.

Et commémoration du saint ascète Étienne, disciple du père Sabas.]

Սահմի ԺԹ եւ Հոկտեմբերի ԻԸ ։ Յիշատակ է Աբրահամու արդարոյ ։

Այր այս ունէր ծնողս քրիստոնեայս, եւ բռնութեամբ եառուն նմա կին ։ Եւ յետ եօթն աւուր մինչդեռ նստէր յառագաստին ընդ հարսին, լոյս ծագեաց ի սրտի իւրում, եւ առժամայն ելեալ ի քաղաքէն երկու մղոնաւ հեռի, արգել զանձն իւր ի խցի միում, եւ փակեաց որմով զդուռն, եւ միայն ի պատուհանէն առնոյր կերակուր ։

Եւ յետ տասն ամաց վախճանեցան ծնողքն իւր, եւ երանելին Աբրահամ բաշխեաց զամենայն ինչսն աղքատաց ։ Եւ եպիսկոպոս տեղոյն այնորիկ յոյժ բռնադատեաց զնա, եհան յարգելանոցէն եւ ձեռնադրեաց քահանայ եւ առաքեաց ի մօտակայ գեօղ մի, յորում էին բազում կռապաշտք ։ Եւ նախ քան զամենայն շինեաց ի գեօղն եկեղեցի, եւ տքնութեամբ եւ արտասուալից պաղատանօք հայցէր յԱստուծոյ զի դարձուցէ զնոսա ի մոլորութենէն ։

* A fol. 74 v° a. Եւ ի միում գիշերի երթեալ կործանեաց *զպատկերս կռոցն, եւ կռապաշտիցն բարկացեալ դիմեցին ի վերայ նորա եւ ծաղկեցին զնա ուժգին, եւ քարշեցին զնա արտաքս ի գեղջէն ։ Եւ դարձաւ անդրէն յեկեղեցին եւ աղօթս առնէր վասն նոցա ։ Եւ

1 Յիշատակ] Կարգ եւ յիշատակ *add.* B || 2 Այր] Երանելի այրս *add.* B || 5 ի սրտի իւրում] ի սիրտ նորա, եւ կամակցութեամբ կնոջն *add.* B || 6 բաշխեաց] ետ բաշխել B || 7 բռնադատեաց զնա] բռնադատեալ եհան զնա B || 13 զնա *om.* B || 14 արտաքս ի գեղջէն] արտաքոյ գեղջն B.

19 SAHMI, **28 Octobre**.

Commémoration d'Abraham le Juste.

Cet homme avait des parents chrétiens; on lui donna de force une épouse. Sept jours après, tandis qu'il se trouvait dans la chambre nuptiale avec sa fiancée, une lumière jaillit dans son cœur; il s'éloigna aussitôt de la ville à une distance de deux lieues et s'enferma dans une cellule dont il clôtura l'entrée par un mur, ne recevant la nourriture que par la fenêtre.

Dix ans après, ses parents vinrent à mourir et le bienheureux Abraham distribua tous ses biens aux pauvres. L'évêque de la localité fit beaucoup de pression sur lui, le fit sortir de sa retraite, l'ordonna prêtre et l'envoya dans un village voisin, où se trouvaient beaucoup d'idolâtres. Il construisit tout d'abord une église dans le village, et se mit à prier Dieu avec persévérance, lui demandant, les larmes aux yeux, de les faire revenir de leur erreur.

* A fol. 74 v° a. Une nuit, il alla briser * les statues des idoles; les idolâtres, irrités, l'assaillirent, le flagellèrent brutalement et l'entraînèrent hors du village. Mais il revint à son église et continua à prier pour eux. Le lendemain, ils

ի վաղւն գտին զԱբրահամ յեկեղեցին. եւ կապեցին պարան յոտս նորա եւ քարշեցին արտաքս ի գեղջէն եւ նոցա տեսեալ զայնչափ համբերութիւն երանելոյն եւ զսէր որ ի նոսա, զղջացան եւ հնազանդեցան վարդապետութեան նորա, եւ հաւատացին ի Քրիստոս եւ մկրտեաց զնոսա անձինս հազարս ։ Եւ ամ մի այլ եւս կացեալ ի գիւղն հաստատեաց զնոսա ի հաւատս Քրիստոսի ։

Գնաց գաղտնի յայլ տեղւոջ եւ զաղարեաց ի խցի, եւ յոյժ փափաքանօք խնդրէին զնա. եւ յորժամ ոչ գտաւ՝ ձեռնադրեաց եպիսկոպոսն այլ քահանայ գեղջն իւր ։

Եւ մարտեալ ընդ նմա սատանայ եւ բազում նեղութիւնս եւ փորձանս անցոյց ընդ նա ։ Եւ ի միում աւուր լոյս ծագեաց ի խցի անդ, եւ ասէ դեւն. Երանի է քեզ Աբրահամ, զի ոչ գոյ այլ ոք արդար ի մարդկանէ իբրեւ զքեզ ։ Եւ նորա գիտացեալ զհնարս դիւին՝ սաստեաց նմա եւ հեռացաւ ի նմանէ ։

Եւ դարձեալ միւս եւս այլ գիշեր մտեալ դեւն ելոյց զճրագն եւ սկսաւ պաշտել. Երանեալ են ամբիծք ի ճանապարհի. * Եւ սաստեալ նմա անյայտ եղեւ ։ Օր՝ առանց * A fol. 74 vº b. արտասուաց ոչ էանց ի նմանէ, եւ ոչ երբէք լուաց զոտս իւր, եւ յիսուն ամ ճգնեալ՝ զմազեղէն խորգն յանձնէն ոչ եհան, զոր ի մանկութենէն զգեցաւ ։

1 յեկեղեցին] յեկեղեցւոջն B || 2 գեղջէն] եւ նա դարձաւ անդրէն *add.* B || 2 զսէր] նորին *add.* B || 6 տեղւոջ] տեղի B || 7 իւր *om.* B || 8-13 Եւ մարտեալ ... անյայտ եղեւ ։] Եւ լուաւ զայն երանելին Աբրահամ գնաց յառաջին խուղն իւր ։ B || 14 եւ ոչ երբէք լուաց զոտս իւր *om.* B || 15 եհան] փոխեաց B — զգեցաւ] եւ անդադար աղօթիւք յաղթեաց ամենայն հնարից դիւին ։ *add.* B

retrouvèrent Abraham dans son église ; ils lui attachèrent une corde aux pieds et l'entraînèrent hors du village, mais voyant la grande résignation du bienheureux et l'affection qu'il leur portait, ils eurent des regrets, se soumirent à sa doctrine, et crurent au Christ. Il baptisa mille personnes d'entre eux. Il resta encore un an dans ce village et les affermit dans la foi du Christ.

De là, il se rendit secrètement dans une autre localité et s'enferma dans une cellule. On se mit à sa recherche avec beaucoup d'empressement, mais comme il demeurait introuvable, l'évêque ordonna un autre prêtre pour son village.

Le démon lutta avec Abraham et le soumit à bien des épreuves et des tentations. Un jour, une lumière jaillit dans sa cellule, et le démon lui dit : Tu es heureux, Abraham, car il n'y a pas de juste comme toi parmi les hommes. Mais il reconnut la ruse du démon et le réprimanda ; celui-ci s'éloigna de lui.

Une autre nuit, le démon, ayant pénétré chez lui, alluma un cierge et se mit à dire l'office : *Heureux les justes dans la voie.* [1] * [Abraham] le chassa, et * A fol. 74 vº b. il disparut. Il ne s'écoula pas un jour qu'il ne versât des larmes, il ne se lava jamais les pieds, et pendant cinquante années d'ascétisme, il n'ôta jamais le cilice de crins qu'il portait dès son enfance.

1. Ps. cxix, 1.

Էր եղբայր մի երանելոյն եւ վախճանեցաւ, եւ եթող դուստր մի եօթն ամաց՝ անուն Մարիամ, զոր առեալ զնա առ ինքն արգել ի ներքսագոյն խցին, եւ ուսոյց նմա ժուժկալութիւն եւ տքնութիւն եւ յերկար յաղօթս եւ ի պահս. եւ կացեալ այնպիսի ճգնութեամբ ամս քսան ըստ հաճոյից Աստուծոյ :

Գայր առ երանելին վասն աղօթից աբեղայ մի, եւ տեսեալ զՄարիամ սատանայական տռփանօք ցանկացաւ նմա եւ զողջոյն տարին երթայր եւ գայր առ երանելին Աբրահամ պատճառանօք աղօթից եւ հոգեւորական խօսից : Եւ ի միում աւուր գտեալ պարապորդ ժամ եհան զաղջիկն ի խցէն եւ պոռնկեցաւ ընդ նմա խաբեբայն եւ ոչ աբեղայն : Եւ գիտացեալ Մարիամայ զծանրագոյն ամօթ մեղացն եւ պատկառելով յԱբրահամէ՝ ել գնաց ի հեռաւոր տեղիս, եւ նստաւ ի պանդոկի տուեալ զանձն ի պոռնկութիւն :

Եւ շրջէր Աբրահամ զերկուս ամս եւ խնդրէր զնա : Եւ լուեալ եթէ ի պանդոկի
*A fol. 75 r° a. է, զգեցաւ ի վերայ * մազեղէնին՝ զգեստ զօրականի եւ եդեալ գտակ ի գլուխն եւ հեծեալ յերիվար գնաց ի պանդոկին ուր էր Մարիամ, եւ հանեալ դահեկան մի ետ պանդոկապետին զի արասցէ ընթրիս եւ կերան եւ արբին :

Եւ Աբրահամու որ զյիսուն ամ ոչ հաց եկեր եւ ոչ ջրով յագեցաւ՝ վասն կորուսեալ

1 երանելոյն] Աբրահամու *add.* B || 2 զնա *om.* B — արգել] արգելեալ զնա *add.* B || 5-8 գայր ... ոչ աբեղայն :] Եւ յաւուր միում պատրանօք չարին անկաւ ի մեղս պոռնկութեան B || 10 զանձն] իւր *add.* B || 16 հաց եկեր] հացիւ յագեցաւ B

Le bienheureux avait un frère qui vint à mourir, en laissant une fille de sept ans, nommée Marie. Abraham prit celle-ci auprès de lui, l'enferma dans une cellule plus à l'intérieur, et il lui enseigna la mortification, la persévérance, les longues prières et le jeûne. Elle vécut vingt ans dans un tel ascétisme agréable à Dieu.

Un moine venait pour prier chez le bienheureux. Il remarqua Marie, et conçut des désirs sataniques à son égard; il fréquenta toute une année le bienheureux Abraham sous prétexte de prières et d'entretiens spirituels. Un jour qu'il trouva une occasion favorable, il fit sortir la jeune fille de sa cellule et coucha avec elle, lui, le trompeur et faux moine. Marie, consciente de la gravité et de la honte du péché, par respect pour Abraham, quitta la cellule, se rendit dans une localité lointaine, prit un logement dans une auberge et se livra à la prostitution.

Abraham se mit à parcourir le pays pendant deux ans, pour la rechercher, et ayant appris qu'elle se trouvait dans une auberge, il revêtit, par-dessus
* A fol. 75 r° a. * le cilice, un vêtement de soldat, se coiffa d'un bonnet, monta à cheval et se rendit à l'auberge où se trouvait Marie; il remit un écu à l'aubergiste pour lui préparer un dîner; ils mangèrent et burent ensemble.

Abraham qui, durant cinquante années, n'avait jamais mangé du pain et bu

հոգւոյն եկեր միս եւ արբ գինի ։ Եւ յորժամ եղեւ երեկոյ՝ եմուտ առանձինն առ աղջիկն. եւ որ ի տղայութենէ՝ ի վերայ լոկ գետնի հանգչէր՝ նստաւ ի վերայ տախտի եւ դիպակ անկողնոյ ։ Եւ ածեալ զդուռն սենեկին՝ եւ հանեալ զաշխարհական զգեստն, երեւեցոյց զինքն աղջկանն ։

Եւ նորա ծանուցեալ զհօրեղբայրն իւր՝ պատկառելով անկաւ յերկիր առ ոտս նորա, ողբայր յոյժ զմեղս իւր ։ Եւ հանեալ զնա ի տանէ իւրմէ, ոչ ինչ առ յընչիցն եւ նըստուցանէ զնա յերիվարն եւ ինքն հետիոտս առաջի անցեալ տարաւ զնա յանապատն իւր եւ արգել ի փակեալ խցի միում ։

Եւ այնչափ ապաշխարեաց Մարիամ եւ ճգնեցաւ, մինչ զի տուան նմա շնորհս յԱստուծոյ եւ բազում նշանս առնէր ի հիւանդս եւ զդեւս հալածէր ։ Եւ այնպէս բարեհաճոյ վարուք վախճանեցան ի Քրիստոս ի միանարանս իւրեանց ։ Եւ * կատարի յիշատակ նոցա Հոկտեմբերի ԻԸ ։ * A fol. 75 r° b.

Յայսմ աւուր հանգեաւ երանելին Յովհաննէս Հոսաւեցին մեծաւ ճգնութեամբ եւ առաքինի վարուք ի լերինն Հոսաւայ ։

[B * Ի սմին աւուր յիշատակ սրբոյն Կիւրակէի եպիսկոպոսի Երուսաղեմի զոր Կիւրղոս կոչեն ։ Այս Կիւրեղ է որ եգիտ զխաչն Քրիստոսի ։ Եւ յիշատակ մօր նորա Աննայի որ ի Յուլիանոսէ մեծ տանջանօք կատարեցան ։ * B p. 212 b.

2 գետնի] գետնոյ B || 3 սենեկին] եբաց զգլուխ իւր երանելին *add.* B || 6 նստուցանէ] նստուցեալ B || 7 զնա] դարձեալ *add.* B || 11 վարուք] կացեալ *add.* B — ի Քրիստոս *om.* B || 12 ԻԸ] եւ Սահմի ԺԹ *add.* B.

de l'eau à satiété, mangea de la viande et but du vin, pour cette âme perdue. Lorsque le soir fut venu, il pénétra seul chez la jeune fille, et lui, qui dès son enfance ne s'était assis que par terre, prit place sur un divan richement tapissé. Après avoir fermé la porte de la chambre, il se dépouilla de ses vêtements civils et se présenta à la jeune fille.

Elle reconnut son oncle, se jeta respectueusement à ses pieds, et se mit à pleurer longuement sur ses péchés. Il la fit sortir de la maison, ne toucha à rien de ce qu'elle possédait, la fit monter à cheval, et, la précédant à pied, la conduisit à sa solitude et l'enferma dans une cellule cloîtrée.

Marie fit une telle pénitence et mortification qu'il lui fut accordé les grâces de Dieu; elle opéra des prodiges sur les malades et chassa les démons des gens possédés. Ils moururent ainsi d'une vie agréable au Christ dans leur solitude. Leur commémoration se célèbre * le 28 octobre. * A fol. 75 r° b.

En ce jour, le bienheureux Jean de Hossav mourut après une vie de vertus et de grand ascétisme dans la montagne de Hossav.

[B * En ce même jour, commémoration de saint Cyriacus, évêque de Jérusalem, qu'on appelle Cyrille. C'est ce Cyrille qui fit l'invention de la croix du Christ. Également commémoration de sa mère Anne. Ils furent mis à mort avec de grandes tortures par Julien. * B p. 212 b.

Եւ յիշատակ սրբոց Հարցն որ ի Խազմատի ի պատառուած վիմին կատարեցան մեծ ճգնութեամբ անձինք երեք հարիւր եւ յիսուն եւ երեք ։

Եւ սուրբ քառասուն վկայիցն որ յԱփրիկայ ։

Եւ վկայութիւն սրբուհւոյն Կիւրիլեայ դստերն Դեկոսի կայսեր որ ի Հռոմ կատարեցաւ ։]

Սահմի Ի եւ Հոկտեմբերի ԻԹ ։ Վկայաբանութիւն սրբուհեացն Նանէ եւ Մանէ ։

Սուրբ կանայք Նանեա եւ Մանեա էին յընկերաց սրբոց Հռիփսիմեանցն ։ Եւ Նունի գնաց յերկիրն Վրաց ի քաղաքն Մծխիթայ եւ կայր սրբութեամբ եւ պարկեշտութեամբ ի մէջ բարբարոսացն ։ Իսկ որդին Միհրանայ բդեաշխին հիւանդացաւ մերձ ի մահ, եւ ածին զնա առ Նունի, եւ նա աղօթիւք բժշկեաց զնա ։ Եւ մայր մանկանն ետ նմա ինչս բազումս եւ նա ոչ առ ։

Հիւանդացաւ եւ կինն Միհրանայ, նոյնպէս եւ զնա բժշկեաց աղօթիւք ։ Եւ Միհրանայ կոչեցեալ զսուրբն Նունի եւ ասէ. Ով է այն Աստուածն քո զոր պաշտես դու սքանչելապէս ։ Եւ նա քարոզեաց նոցա զՔրիստոս Աստուած ճշմարիտ, եւ զամենայն պաշտամունս հեթանոսաց դեւս ։ Եւ Միհրան քաղցրութեամբ լսէր ։

Commémoration des saints pères qui moururent à Khasmati, dans un rocher entr'ouvert, avec de grands tourments, au nombre de trois cent cinquante-trois personnes.

Et (commémoration) de quarante martyrs en Afrique.

Martyre de sainte Cyrillia, fille de l'empereur Dèce, qui fut mise à mort à Rome.]

20 SAHMI, 29 Octobre.

Martyre des saintes Nanée et Manée.

Les saintes femmes Nanée (*Nanea*) et Manée étaient du nombre des compagnes de sainte Rhipsime. Nanée (*Nouni*) s'était rendue au pays des Ibères [Géorgiens] à la ville de Metzkhith, et y vivait en sainteté et dignité, au milieu des barbares. Le fils du gouverneur Mihran étant tombé malade à mourir, on le transporta chez Nanée, qui le guérit par ses prières. La mère de l'enfant lui offrit de fortes sommes, qu'elle n'accepta pas.

La femme de Mihran étant tombée elle aussi malade, Nanée la guérit également par ses prières. Alors Mihran fit mander Nanée et lui dit : Qui est donc ton Dieu, que tu adores si merveilleusement? Elle prêcha à lui et aux siens le Christ, vrai Dieu, et appela tout le culte des païens : culte des démons. Mihran l'écouta avec bienveillance.

Դէպ եղեւ Միհրանայ ելանել յորս, եւ կալաւ զնա խաւար ի լերինն, եւ երկեաւ Միհրան՝ զի լուեալ էր վասն Տրդատայ՝ եթէ ել նա յորս եւ պատահեցին նմա հա- * A fol. 75 v° a. րուածքն, կարծեաց թէ եւ նմա նոյն դիպելոց է ։ Եւ նա կարդաց աղօթիւք զԱստուածն Նունէի, եւ եթէ նովաւ լիցի զերծանել աստ. Պաշտեցից զնա ։ Եւ խկոյն լուսաւորեալ օդոյն էջ ի տուն իւր ։ Եւ կոչեցեալ զՆունի, ուսաւ ի նմանէ զճշմարիտ հաւատն, եւ հաւատաց յամենասուրբ Երրորդութիւնն ինքն եւ ամենայն նախարարք իւր ։

Եւ խնդրեաց սրբուհւոյն Նունէի արս հաւատարիմս յղեաց առ սուրբն Գրիգոր հարցանել թէ զինչ հրամայեսցէ առնել զի դիւրաւ ընկալան Վիրք զքարոզութիւն աւետարանին ։ Եւ նա հրամայեաց կործանել զկուռսն եւ կանգնել զնշան սուրբ խաչին որպէս եւ ինքն արար ։ Եւ խկոյն կործանեաց զամպրոպային պատկերն Արամազդայ որ կայր մեկուսի ի քաղաքէն գետոյն հզօրի որ կոչի Կուր, ընդ մէջ անցանելով, եւ կանգնեաց փոխանակ պատկերին զնշան խաչին ։ Եւ երկրպագեցին նմա ի տանեաց իւրեանց իւրաքանչիւր ոք, զի այնպէս առնէին կռոցն ։ Եւ իբրեւ տեսին եթէ փայտ միայն է լոկ եւ ոչ գործ ճարտարի արհամարհեցին եւ ի բաց գնացին ։ Իսկ բարերարն Աստուած տեսեալ զգայթակղութիւն նոցա՝ առաքեաց սիւն * լուսոյ ի վերայ խաչին * A fol. 75 v° b. ի գիշերի եւ ձայնք հրեշտակաց լսելի լինէին ։ Եւ տեսեալ հաստատեցան ի հաւատս եւ երկրպագեցին. եւ յայնմհետէ բժշկութիւնք լինէին ի սուրբ խաչէն ։

Il arriva que Mihran, s'étant rendu à la chasse, fut surpris par l'obscurité dans la montagne. Mihran en eut peur, car il avait entendu dire à propos de Tiridate * que, s'étant trouvé à la chasse, il avait été frappé de coups, et crut * A fol. 75 v° a. que semblable chose pouvait aussi lui arriver. Alors il invoqua avec prières le Dieu de Nanée, et dit : Si par Lui je réussis à m'échapper, je L'adorerai. Aussitôt le temps s'éclaircit et il rentra chez lui. Il fit appeler Nanée, apprit d'elle la vraie foi, et crut à la très sainte Trinité, lui et tous ses satrapes.

Sainte Nanée le pria de lui donner des hommes fidèles, qu'elle envoya auprès de saint Grégoire pour lui demander ce qu'il ordonnait de faire, vu que les Ibères avaient accueilli facilement la prédication de l'évangile. Saint Grégoire ordonna de détruire les idoles et de dresser le signe de la sainte croix, comme il avait fait lui-même. Elle fit aussitôt renverser la statue gigantesque d'Aramazd, qui se dressait hors de la ville et devant laquelle passait l'impétueux fleuve nommé Kour; elle remplaça la statue par l'image de la croix. Chacun [des habitants] l'adora du haut de la terrasse de sa maison, car c'est ainsi qu'ils faisaient pour la statue de l'idole. Mais, lorsqu'ils s'aperçurent que c'était simplement un bois et non pas une œuvre d'art, ils la méprisèrent et s'en détournèrent. Aussi, Dieu le bienfaiteur, voyant leur scandale, envoya sur la croix une colonne * de lumière pendant * A fol. 75 v° b. la nuit et des voix d'anges furent entendues. Ce que voyant, ils se raffermirent dans la foi et adorèrent la (croix). Depuis, des guérisons s'opèrent par la sainte croix.

Եւ գնացեալ Նունէ յաշխարհն Վրաց քարոզեաց, սկսեալ ի Կղերջից մինչեւ ի դրունս Ալանաց եւ Կասպից, առաքելուհի եղեալ եւ անդ կատարեցաւ ճգնութեամբ ։

Իսկ սուրբն Մանի կացեալ ի գաւառն Դարանաղեաց ի լերինն՝ յայրի միում փոքրկան խոտաճարակ լեալ ։ Եւ ազդեցութեամբ սուրբ Հոգւոյն երթեալ առ նմա սրբոյն Գրիգորի. եւ Մանի ձայն բարձեալ առ նա. Կաց մնա մօտ յաղբերդ, ասէ, երկուս աւուրս եւ ապա եկ համարձակ ։ Եւ արարեալ այնպէս՝ եգիտ զնա մեռեալ ։ Եւ հանեալ զնափորտն իւր պատեաց զնա եւ թաղեաց յայրի անդ ։ Եւ ինքն կրօնաւորեալ ի նմին տեղւոջ կատարեցաւ ի Քրիստոս բարի խոստովանութեամբ ։ Կատարի տօն սրբոցն Նունէ եւ Մանեայ ի Սահմի Ի եւ Հոկտեմբերի ԻԹ ։

Յայսմ աւուր վկայութիւն Զենոբիոսի եպիսկոպոսի եւ քուեռն Զենոբիայ ։

Յաւուրս Դիոկղետիանոսի կռապաշտ արքային, էր այր մի աստուածապաշտ ի
* A fol. 76 r° a. քաղաքէն Էգէաս՝ ի սահմանս Կիլիկեցւոց որոյ անուն * էր Զինոնոդոս եւ կնոջ իւր Թեկղա ։ Ծնեւ նոցա երկու զաւակ մինն արու եւ միւսն էգ, եւ անուանեաց զնոսա Զենոբիոս եւ Զենոբիա ։ Եւ ուսուցին նոցա գիր եւ զաստուածային պատուիրանս ։

10 վկայութիւն] նահատակութիւն B || 2 քուեռն] քեռն իւրոյ B || 11 կռապաշտ] ամբարիշտ B.

Et Nanée parcourut le pays des Ibères et y prêcha, à partir de Klertch jusqu'aux Portes des Alains et des Caspiens; elle fut une apôtre et mourut là dans l'ascétisme.

Quant à sainte Manée, elle s'était fixée dans la province de Daranalik, sur une montagne, dans une petite grotte où elle ne se nourrissait que d'herbes. Saint Grégoire, par l'inspiration du Saint-Esprit, étant allé la trouver, Manée lui cria et dit : Arrête-toi; reste auprès de cette source pendant deux jours et, ensuite, tu pourras venir librement. Il fit ainsi et la trouva morte. Il ôta son manteau, l'en enveloppa et l'inhuma dans la grotte. Saint Grégoire se fit ermite à la même place et mourut dans le Christ en bonne confession.

La fête des saintes Nanée et Manée se célèbre le 20 sahmi, le 29 octobre.

En ce jour, martyre de l'évêque Zénobius et de sa sœur Zénobia.

Aux jours de l'empereur idolâtre Dioclétien, il y avait un homme pieux
* A fol. 76 r° a. dans la ville d'Ægis, dans la contrée de Cilicie, dont le nom * était Zénodote (*Zinonodos*), et celui de sa femme Thècle. Ils eurent deux enfants, un garçon et une fille, qu'ils appelèrent Zénobius et Zénobia. Ils leur apprirent les lettres et les commandements divins.

Եւ յորժամ վարժեցաւ Զենոբիոս, եւ էր կատարեալ հանճարով եւ իմաստութեամբ աստուածաշունչ գրոց ։

Եւ եղեւ վախճանել եպիսկոպոսին. եւ աստուածային ընտրութեամբն ձեռնադրեցաւ Զենոբիոս եպիսկոպոս Էգիայ քաղաքին ։ Եւ էր հմուտ եւ ճարտար բժշկական արուեստին եւ բազում նշանս առնէր Աստուած առ հիւանդս ի ձեռն Զենոբիոսի, ոչ դեղօք այլ անուամբն Քրիստոսի ։ Եւ զանբժշկելի ցաւագնեալս տանէին առ նա, եւ ձեռն դնելով կարդայր զանուն Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի եւ Աստուծոյ, եւ առժամայն ողջանային ։ Բաշխէր եւ կարօտելոց զպէտս ։

Էին յաւուրսն յայնոսիկ բազում կռապաշտք, եւ ել համբաւ ընդ ամենայն սահմանս եթէ առանց դեղոյ զախտաժետս բժշկէ ։ Եւ երթային առ նա ի հեթանոսաց, եւ ուխտ եդեալ որ թէ ողջասցին դարձցին առ Աստուած եւ մկրտեսցին ։ Եւ անթիւ ախտաժետս աղօթիւք միայն եւ նշանաւ խաչին ողջացուցանէր եւ դարձուցանէր ի հաւատս ։

Եւ միաբանեալ ամենայն * բժիշկք քաղաքին լցեալ նախանձու՝ մատնեցին զնա * A fol. 76 r° b.
առ դատաւորն Լուսիաս. եւ կացեալ առաջի խոստովանեցաւ զանունն Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ ։ Եւ կախեցին զԶենոբիոս զփայտէ եւ չարաչար գզեցին զմարմին

5 Զենոբիոսի] Զենոբէի B || 6 դեղօք] դեղովք B || 7 Տեառն մերոյ *om.* B — Աստուծոյ] մերոյ *add.* B || 11 որ *om.* B — մկրտեսցին] մկրտիցին B.

Zénobius fit des progrès et devint très versé dans la sagesse et la science des écritures inspirées de Dieu.

L'évêque vint à mourir, et Zénobius fut, par élection divine, sacré évêque de la ville d'Ægis. Comme il était également versé dans l'art de la médecine et très habile, Dieu accomplit de nombreux prodiges sur les malades par l'entremise de Zénobius, non pas par des remèdes mais par le nom du Christ. On lui amenait des infirmes incurables, il leur imposait les mains, invoquait le nom de Notre-Seigneur Jésus-Christ et Dieu, et ils étaient guéris aussitôt. Il distribuait aussi aux nécessiteux ce dont ils avaient besoin.

Il y avait à cette époque beaucoup d'idolâtres; la renommée de Zénobius guérissant les infirmes sans médicaments se répandit dans toutes les contrées; beaucoup d'entre les païens vinrent à lui, en faisant le vœu que s'ils obtenaient la guérison, ils se convertiraient à Dieu et se feraient baptiser. Zénobius guérit par les prières seules et par le signe de la croix d'innombrables infirmes et les convertit à la foi.

Tous les * médecins de la ville, remplis de jalousie, s'étant unis, le dénoncèrent au juge Lysias. Mis en sa présence, Zénobius confessa le nom du Christ, notre Dieu. On le pendit à un arbre et on lui déchiqueta cruellement * A fol. 76 r° b.

նորա ։ Եւ լուեալ Զենոբիա քոյր նորա՝ ընթացեալ փութապէս առ դատաւորն, աղաղակեաց մեծաւ բարբառով. Ամբարիշտ Լիւսիաս, զի՞նչ չար գործեաց եղբայրդ իմ, որ այդպիսի անողորմ տանջանօք չարչարես, եւ ոչ խնայես, զի մարմին է որպէս քոյդ՝ թէպէտ եւ քարացեալ եւ անխիղճ սիրտ ունիս ։

Եւ կացուցին եւ զնա առաջի եւ համարձակութեամբ եւ նա եւս խոստովանեցաւ զՔրիստոսի ճշմարիտ աստուածութիւնն ։ Եւ իջուցին զսուրբն Զենոբիոս ի՛ փայտէն եւ ջեռուցին երկաթի մահիճս որպէս հուր, եւ տարածեցին զերկոսինն ի վերայ, եւ արիաբար համբերեցին այնմ տանջանացն եւ ոչ վախճանեցան ։ Եւ ապա արկին զնոսա յեռացեալ ձիթով կաթսայ. եւ աղօթեալ առ Աստուած՝ եռացումն ձիթոյն ցրտացաւ որպէս ջուր ։

* A fol 76 v° a.

Եւ ապա հրամայեաց Լիւսիաս հանել զսուրբսն արտաքոյ քաղաքին եւ հատանել զգլուխ նոցա ։ Եւ յորժամ տարան զնոսա ի տեղին, համբարձին զձեռս իւրեանց յերկինս եւ աղօթեցին * առ Աստուած ։ Եւ եղեւ ձայն յերկնից առ նոսա եւ ասէ. Եկեսջիք առ իս ճգնաւոր խոստովանողք իմ, եւ որ ետու շնորհս բժշկութեան ի կենդանութեան ձերում՝ տաց եւ յետ մահուան շնորհս ոսկերաց ձերոց, եւ որք մատչին եւ մերձենան յամենայն ցաւոց յերեւելեաց եւ յաներեւութից բժշկին ։ Եւ ընկալարուք դուք զճգնութեան ձերոյ զփոխարէնս յարքայութեան իմում ։ Եւ ամենայն հաւատացեալքն որք անդ հանդիպեցան լուան զձայնն, եւ երթեալ երկիր պագին սրբոցն, եւ

8 եւ ոչ վախճանեցան *om.* B || 9 եւ աղօթեալ ... ջուր] եւ խնամօքն Աստուծոյ պահեցան կենդանի B || 13-18 եւ աղօթեցին ... օրհնեցին զնոսա *om.* B.

le corps. Ce qu'ayant appris, sa sœur Zénobia accourut aussitôt auprès du juge, et se mit à crier à haute voix : Inique Lysias, quel mal mon frère a-t-il donc fait, pour que tu l'aies soumis à de si cruelles tortures et que tu ne l'épargnes pas? Il a pourtant un corps comme le tien, bien que tu possèdes un cœur de rocher et sans pitié.

On la mit aussi en sa présence, et elle confessa également avec hardiesse la vraie divinité du Christ. On descendit saint Zénobius de l'arbre et on chauffa un lit de fer rouge comme du feu; on les y étendit tous les deux; ils endurèrent vaillamment ce supplice et n'en moururent point. On les jeta ensuite dans un chaudron plein d'huile bouillante, mais ils prièrent Dieu et l'huile bouillante devint froide comme de l'eau.

* A fol 76 v° a.

Alors, Lysias ordonna d'emmener les saints hors de la ville et de leur trancher la tête. Lorsqu'on les eut conduits à l'endroit de l'exécution, ils élevèrent leurs mains au ciel et prièrent * Dieu. Une voix du ciel se fit entendre qui leur dit : Venez à moi, mes ascètes, confesseurs, et moi qui vous ai donné, de votre vivant, la grâce des guérisons, je donnerai la même grâce, après votre mort, à vos os; et tous ceux qui s'y adresseront et s'approcheront, trouveront la guérison de tous leurs maux visibles et invisibles. Venez recevoir dans mon royaume la récompense de votre ascétisme. Tous les fidèles qui se trouvèrent présents entendirent la voix, et allèrent

նոքա օրհնեցին զնոսա ։ Եւ խոնարհեցուցեալ զգլուխս իւրեանց եւ կատարեցան սրով Հոկտեմբերի իթ ։

Եւ ի գիշերին յայնմիկ երկու քահանայք Երմոգինէս եւ Գայիոս երթեալ ի տեղին բարձին զպատուական մարմինս նոցա եւ եդին ի փայտեայ տապանի եւ տարեալ թաղեցին ի լերինն ։

Դարձեալ յայսմ աւուր կատարեցաւ սրով կոյս եւ կրօնաւոր վկայն Քրիստոսի սրբուհին Անաստասիա ի Հռոմ ի Պռոբայ դատաւորէն յաւուրս Դեկոսի արքային ։

[B * Յայսմ աւուր յիշատակ է սրբոց առաքելոցն եւ վկայիցն՝ Պետրոսի, Պօղոսի, * B p. 212 b.
Յովհաննու Մկրտչին, Ստեփաննոսի նախավկային, Բառնաբայ, Յովսեփայ աստուածահօրն, Սիմէոնի ծերունւոյն, Կղէոփայ, եւ սրբոց վկայիցն Տրոփիմու, Դորիմեդոնտոսի, Կոզմայի, Դամիանու, Սաբայ, Վասսի եւ Լուկիոսի ։

Յայսմ աւուր տօն սրբոյն Նարկեսոսի Երուսաղեմի հայրապետի, որոյ սրբութիւնն գործոց եւ խոնարհութիւնն ի գիրսն եկեղեցւոյ յիշատակի ։

Յայսմ աւուր պատմութիւն սրբուհի կանանցն Նունեայ եւ Մանեայ ։

Սուրբ եւ երջանիկ եւ բարեբաղդ առաքելուհիքն Վրաց Նունէ եւ Մանէ՝ էին յընկերաց սրբոց Հռիփսիմեանցն ։ Եւ ի ժամանակին յորում գային սուրբ տիկնայքն յաշխարհս Հայոց՝ նախ յԵդեսիա եկին, եւ ապա անտի եկին յԵկեղեաց գաւառ ։ Եւ

4 փայտեայ] փայտեղէն B || 6 սրով] բազում չարչարանօք B.

se prosterner devant les saints; ceux-ci les bénirent, puis ils baissèrent la tête et moururent par le glaive, le 29 octobre.

Dans la même nuit, deux prêtres, Hermogène et Caïus, s'étant rendus à cet endroit, enlevèrent leurs corps précieux, les déposèrent dans des coffres en bois et allèrent les cacher dans la montagne.

En ce même jour encore, la vierge et pieuse martyre du Christ sainte Anastasie mourut à Rome par le glaive, sur l'ordre du juge Probus, aux jours de l'empereur Dèce.

[B* En ce jour, commémoration des saints apôtres et martyrs Pierre, * B p. 212 b.
Paul, Jean-Baptiste, Étienne le protomartyr, Barnabé, Joseph le père de Dieu, Siméon le vieillard, Cléopas, et des saints martyrs Trophimos, Dorimédon (*Dorimedontos*), Cosme, Damien, Saba, Bassè (*Vassis*) et Lucius.

En ce jour, fête de saint Narcisse, patriarche de Jérusalem, dont les actes de sainteté et l'humilité sont relatés dans les livres de l'église.

En ce jour, histoire des saintes femmes Nounée (*Nouni*) et Manée.

Les saintes, bienheureuses et fortunées apôtres des Ibères, Nanée et Manée, étaient du nombre des compagnes de sainte Rhipsime. A l'époque où ces saintes femmes se dirigèrent vers le pays d'Arménie, elles s'arrêtèrent d'abord à Édesse, et de là se rendirent dans la province d'Ekeliatz. Une

անդ ի լերինն մի ոմն ի նոցանէ մնաց որում անուն էր Մանի, ի քարեայ այր մի արարեալ բնակութիւն :

Իսկ այլքն ելին ի վերին կողմանն, եւ շրջէին ի լերինսն : Եւ ոմանք ի նոցանէ հանդերձ երկու քահանայիւքն դադարեցին ի լերինն Վարագ, ունելով ընդ ինքեանս
* B p. 213 a. զմածեալ Տեառն արեամբ զսուրբ խաչն զոր բերին ի Հռոմայ : * Եւ ի սոցանէ եգիտ սուրբն Գրիգոր ի նոյն անապատն, եւ ետ աւետիս զդարձն աշխարհին :

Իսկ մի ոմն ի նոցանէ որում անուն էր Նունի գնաց յաշխարհն Վրաց, ի քաղաքն նոցին Մծխիթայ, եւ կացեալ ճգնութեամբ՝ բժշկէր զախտս նոցին անուամբն Քրիստոսի. որ եւ զկին Միհրանայ իշխանի նոցին բժշկեաց, եւ ուսոյց նմա զհաւատոն Քրիստոսի : Եւ իսկոյն ելեալ յորս՝ պաշարեցաւ Միհրան մառախղաւ, եւ ուխտեալ զի եթէ փրկեսցի ի վտանգէն՝ պաշտել զԱստուածն Նունեայ : Եւ առժամայն լոյս ծագեալ առաջնորդեաց նմա, եւ եկեալ հաւատաց ի Քրիստոս ինքն եւ ամենայն աշխարհն վարդապետութեամբն նորա :

Ապա խնդրեաց սրբուհին արս յիշխանէն, եւ առաքեաց առ սուրբն Գրիգոր յղել նոցա առաջնորդս : Իսկ նա զի դեռ եւս ոչ էր առեալ զպատիւ եպիսկոպոսութեան՝

d'elles, dont le nom était Manée, y resta dans la montagne, fixant sa demeure dans une grotte du rocher.

Les autres continuèrent leur route vers les contrées supérieures, et parcoururent les montagnes. Quelques-unes d'entre elles se fixèrent, accompagnées de deux prêtres, au mont Varag, ayant avec elles la sainte croix maculée du sang du Seigneur, qu'elles avaient emportée de Rome.
* B p. 213 a. * C'est quelques-unes de ces dernières que saint Grégoire rencontra dans ces mêmes solitudes, et auxquelles il annonça la bonne nouvelle de la conversion du pays.

Cependant une d'elles, dont le nom était Nanée, s'était rendue au pays des Ibères, dans leur ville appelée Metzkhith, y vécut dans l'ascétisme, guérissant les infirmités des gens au nom du Christ. Elle guérit également la femme de Mihran, leur prince, et lui enseigna la foi du Christ. Mihran, s'étant peu après rendu à la chasse, fut enveloppé d'un brouillard, et fit vœu que, s'il venait à échapper au danger, il adorerait le Dieu de Nanée. Aussitôt une lumière jaillit, et lui servit de guide. Il rentra chez lui, crut au Christ, lui et tout le pays, par l'enseignement de celle-ci

Nanée pria alors le prince de lui donner des hommes, qu'elle envoya auprès de saint Grégoire, pour lui demander d'envoyer des pasteurs. Mais comme il n'avait pas encore reçu la dignité d'évêque, il ne lui ordonna que de

հրամայեաց զկուռսն կործանել եւ կանգնել ի տեղւոջն զտէրունական խաչն մինչեւ նոցա Աստուած հովիւ տացէ. զոր եւ արար իսկ :

Եւ զկուռսն որ ի յայնկոյս գետոյն՝ որում սովոր էին յերդաքանչիւր տանեաց երկիր-պագել՝ կործանեաց, եւ փայտեղէն խաչ կանգնեաց ի տեղւոջն : Եւ վաղիւն երկրպագեալ խաչին՝ անցեալ տեսին զնոյն զի փայտ էր լոկ, եւ ոչ որպէս ոսկէպատկերն ճառագայթիւք արեգականն նշոյլս արտափայլէր, արհամարհեցին յիմարութեամբ :

Իսկ Աստուած ծագեաց սիւն ամպոյ ի վերայ սուրբ խաչին ի լեառն՝ եւ լոյս ի մէջ նորա ի վերայ փայտեղէն նշանին ըստ ձեւոյ եւ ըստ տպաւորութեան փայտին, այլ եւ ձայն սաղմոսերգութեան շուրջ զնովաւ, եւ բուրումն անուշահոտութեան : Եւ հաստատեալ ամենեքեան ի ճշմարիտ հաւատս բոլորով սրտիւ, եւ երկիր պագանէին սուրբ խաչին :

Իսկ երանելին Նունէ գնաց աշակերտեաց եւ զայլ գաւառսն որ առ դրամբք Ալանաց եւ առ ծովն Կասբից մինչեւ ի սահմանս Մազքթաց, եւ ի նոյն քարոզութեանն հանգեաւ ի Քրիստոս :

* Իսկ զՄանի որ բնակեալն էր ի Դարանաղեաց գաւառն որպէս ասացաք, եգիտ սուրբն Գրիգոր յորժամ միայնակեցութեամբ շրջէր : Եւ տեսեալ զնա սրբուհին ի հեռուստ՝ արգելոյր զմտանելն յայրն պատճառելով զմերկութիւնն, այլ համբերեա՛, * B p. 213 b.

briser les idoles et de les remplacer par la croix du Seigneur, en attendant que Dieu leur fournît des pasteurs. C'est ce qu'elle fit.

Elle fit abattre l'idole qui se trouvait de l'autre côté du fleuve et que tous avaient l'habitude d'adorer du haut de la terrasse de leurs maisons; elle fit dresser à sa place une croix de bois. Le lendemain, ils adorèrent la croix; mais lorsque, passant auprès, ils s'aperçurent qu'elle était faite simplement de bois, et qu'elle ne resplendissait pas, comme la statue dorée, aux rayons du soleil, ils la dédaignèrent sottement.

Mais Dieu fit jaillir une colonne de nuée sur la sainte Croix de la montagne, colonne lumineuse, qui se fixa sur la croix de bois, ayant la forme et donnant l'impression du bois; de plus, Dieu l'enveloppa de voix harmonieuses et d'une odeur suave. Tous furent raffermis de tout leur cœur dans la vraie foi, et adorèrent la sainte Croix.

Quant à la bienheureuse Nanée, elle alla encore enseigner dans d'autres provinces, des Portes des Alains et de la mer Caspienne jusqu'aux contrées des Massagètes (*Mazkheth*), et c'est durant cette prédication qu'elle reposa dans le Christ.

* Quant à Manée, qui, comme nous l'avons dit, avait fixé sa demeure dans la province de Daranalik, saint Grégoire alla la trouver à l'époque où il parcourait le pays, vivant en solitaire. La sainte, l'apercevant de loin, lui interdit l'entrée de la grotte, prétextant sa nudité, et lui dit : Prends * B p. 213 b.

ատէ, զաւուրս երիս : Եւ յերրորդ աւուրն գայ սուրբն Գրիգոր գտանէ զնա վախճանեալ, եւ զգալեալ եւ թաղեալ ի նոյն մենաստանին, եւ ինքն ի տեղւոջն զադարեաց մեծ ճգնութեամբ :]

Սահմի ԻԱ եւ Հոկտեմբեր Լ : Վկայաբանութիւն երից եղբարցն սուրբ Կղաւդիոսի, Աստերիոսի, Նէոնիսի :

* A fol. 76 v° b. Այս երեք եղբարքս էին * ի ժամանակս Դիոկղետիանոսի ամբարիշտ արքային, ի քաղաքէն Լարանդոն, յազգէ Իսաւրացւոց, եւ էին հասակաւ երիտասարդք, եւ քրիստոնեայք հաւատովք : Ունէին մօրու կռապաշտ եւ զմայրենի ստացուածս իւրեանց արգելոյր բռնութեամբ, եւ խնդրէին երեք եղբարքն զի տացէ նոցա զմայրենի ստացուածս իւրեանց, եւ նա ոչինչ տայր նոցա :

Եւ գնացին երեք եղբարքն առ դատաւորն Լիւսիաս ի Մամեստիա եւ ամբաստան եղեն. եւ առաքեալ տարաւ զմօրուն ի քաղաքն : Եւ ասէ մօրուն ցդատաւորն. Սոքա խորթք են իմ, եւ են քրիստոնեայք եւ անարգեն զթագաւորն եւ զքեզ եւ զաստուածսն մեր եւ կոչեն զմեզ դիւապաշտս :

Եւ հարցանէ դատաւորն եթէ. Ճշմարիտ է զոր մօրուդ ձեր ասէ : Եւ նոքա երեքեան որպէս ի միոջէ բերանոյ համարձակութեամբ խոստովանեցան զՔրիստոս ճշմարիտ

4 վկայաբանութիւն] նահատակութիւն B || 5 Նէոնիսի] Նէոնէոսի եւ որբուհւոյն Նէոնիլլայ *add.* B || 16 ճշմարիտ *om.* B.

patience pendant trois jours. Le troisième jour, saint Grégoire s'y rendit et la trouva décédée; il l'enveloppa et l'inhuma dans cette retraite même, il fixa sa demeure à cette même place et y vécut en grand ascétisme.]

21 SAHMI, **30 Octobre.**

Martyre des trois frères Claude, Astérius et Néon.

* A fol. 76 v° b. Ces trois frères vivaient * aux jours de l'empereur impie Dioclétien; ils étaient de la ville de Larandon, Isauriens de nationalité, jeunes encore d'âge et de foi chrétienne. Ils avaient une marâtre idolâtre, qui s'était approprié de force leurs biens maternels. Les trois frères exigeaient qu'elle leur rendît leurs biens maternels, mais elle s'y refusait.

Alors les trois frères se rendirent auprès du juge Lysias, à Mopsueste, et l'accusèrent; le juge envoya chercher la marâtre et la fit conduire à la ville. La marâtre dit au juge : Ce sont des enfants nés d'un autre lit, ils sont chrétiens, méprisent l'empereur, toi, et nos dieux, et ils nous appellent adorateurs des démons.

Le juge leur demanda : Est-ce vrai ce que dit votre marâtre? Tous les trois, comme d'une seule bouche, confessèrent avec hardiesse le Christ,

Աստուած եւ ասեն. Մեք զԱստուած սիրեմք եւ ի նա հաւատամք եւ նմա միայնոյ երկիր պագանեմք, եւ քան զոսկի եւ քան զականս պատուականս զքրիստոնէութիւնս լաւ համարիմք, եւ քան զփառս եւ զմեծութիւնս աշխարհիս եւ զմայրենի ժառանգութիւնս զնորա արքայութիւնն խնդրեմք :

* Եւ հրամայեաց Լիւսիաս դատաւորն, նախ զԿլաւդիոս զաւագ եղբայրն արկանել յասպարէսն : Եւ պարզեցին ի չորից եւ գաւազանօք զթիկունսն ուժգին հարին, եւ հուր արկին ի ներքոյ ոտից նորա, եւ խեցեաւն եւ խորգով զկողսն քերեցին, եւ պըրտուով զանթսն այրեցին եւ լուծին զյօդուածս ձեռացն եւ ոտիցն : * A fol. 77 r° a.

Եւ ապա տարան զԱստերիոս զերկրորդ եղբայրն, եւ կախեցին զփայտէ, եւ քերեցին զկողն եւ պնդեցին զոլոքսն եւ հուր արկին ի ներքոյ ոտիցն : Եւ կապեցին յոտսն եւ ի ձեռսն պարան եւ քարշեցին ի չորս կողմանս մինչեւ ամենայն յօդուածքն թափեցան, եւ արջառաջլօք հարին զթիկունսն եւ զորովայնն :

Եւ ապա տարան զկրսեր եղբայրն զՆէոնաս եւ արկին յոտսն հուր եւ ի բազում ժամս այրեցաւ մարմինն : Եւ դարձեալ պարզեցին զնա ընդ չորս եւ ջլօք զմարմինն զզեցին :

Եւ ապա հրամայեաց եւ տարան զերեքեանն արտաքոյ քաղաքին Մամեստիայ

1 միայնոյ] միայն B || 7 խեցեաւ] խեցիւ B || 10 պնդեցին] ի ծածուկս *add.* B || 12 արջառաջլօք] դալար *add.* B || 13 զՆէոնաս] զՆէոնէոս B || 16 զերեքեանն] ի միասին *add.* B.

vrai Dieu et dirent : Nous aimons Dieu, nous croyons en Lui, et n'adorons que Lui; nous préférons le christianisme à l'or et à toutes les pierres précieuses; nous recherchons son royaume au-dessus de toutes les gloires, les richesses de la terre et l'héritage maternel.

* Le juge Lysias ordonna de jeter tout d'abord Claude, le frère aîné, dans l'arène. On l'étendit lié de quatre côtés et on lui frappa vigoureusement le dos à coups de bâtons, on alluma du feu sous ses pieds, on lui frotta les côtes avec du verre brisé et de la grosse toile, on lui brûla les aisselles avec des roseaux, et on lui brisa les articulations des mains et des pieds. * A fol. 77 r° a.

On amena ensuite le second frère, Astérius, qu'on suspendit à un poteau; on lui déchira les côtes, on lui lia fortement les jambes et on alluma du feu sous ses pieds. On lui attacha ensuite une corde aux pieds et aux mains et on tira des quatre côtés jusqu'à lui briser toutes les articulations, et on lui frappa le dos et le ventre avec des nerfs de bœuf.

On amena ensuite le jeune frère Néon (*Néonas*); on lui mit du feu sous les pieds; son corps brûla pendant de longues heures. On l'étendit de nouveau, lié de quatre côtés et on lui déchiqueta le corps à coups de nerfs [de bœuf].

Le juge ordonna ensuite de les emmener tous les trois hors de la ville de

եւ բեւեռեցին զփայտէ ։ Եւ յաղօթել սրբոցն աւանդեցին զհոգիս իւրեանց ի ձեռս հրեշտակաց Հոկտեմբերի Լ. ։

Եւ զմարմինս նոցա ընկեցին թռչնոց եւ գազանաց կերակուր ։ Եւ ոմանք հաւատացեալք հաւաքեցին * զնշխարս սրբոցն եւ թաղեցին ի տեղի նշանաւոր ։

* A fol. 77 r° b.

Յետ կատարման սրբոցն տարան առաջի դատաւորին զաղախինն Քրիստոսի զսրբուհին Թէոնիլլա եւ կապեցին զոտսն ի միասին, եւ ջլօք հարին զներբանսն ուժգին եւ զՔրիստոս ոչ ուրացաւ եւ ոչ զոհեաց կռոցն, եւ ապա կախեցին զհերացն, եւ ապտակեցին զծնօտսն, եւ իջուցեալ ի կախաղանէն, գերծեցին ածելով զգլուխն եւ կապեցին խորգ ընդ մէջսն, եւ այնչափ հարին ջլօք մինչեւ աւանդեաց զհոգին իւր առ Աստուած ։ Իսկ զմարմինն ի խորգ արկեալ ընկեցին ի գետն ։

* B p. 215 b.

[*B տօն է սուրբ առաքելոյն Կղէոպայ ։

Սուրբ առաքեալն Կղէոփասս ազգական էր Քրիստոսի, զի եղբայր էր Յովսեփայ Աստուածահօրն, եւ աշակերտեցաւ Քրիստոսի, որոյ ականատես եւ ականջալուր ամենայն տնօրինակացն եղեւ, ի ծննդենէն Քրիստոսի ։ Եւ նախ առաջին յարուցեալ զՏէրն, քանզի ճանապարհորդեալ յԵմաւուս երեւեցաւ նոցա Քրիստոս, եւ երթայր ընդ

4 թաղեցին] պատուով *add.* B || 6 զներբանսն] զբերանն B || 8 զգլուխն] զհերս գլխոյն B || 9 հարին] զթիկունսն *add.* B || 10 խորգ] քուրձ B.

Mopsueste et on les cloua à des poteaux. Les saints rendirent leurs âmes, en priant, entre les mains des anges, le 30 octobre.

On jeta leurs corps en pâture aux oiseaux et aux fauves. Quelques fidèles recueillirent les * restes des saints et les inhumèrent dans un endroit célèbre.

* A fol. 77 r° b.

Après l'exécution des saints, on conduisit en présence du juge la servante du Christ sainte Théonilla. On lui attacha les deux pieds ensemble et on lui frappa fortement les plantes avec des nerfs [de bœuf], mais elle ne renia point le Christ et n'immola pas aux idoles. On la suspendit ensuite par les cheveux, on lui souffleta les joues, et l'ayant descendue de la potence, on lui rasa la tête, on lui attacha un sac à la taille et on la frappa tellement avec des nerfs [de bœuf], qu'elle rendit son âme à Dieu. On renferma le corps dans le sac et on la jeta dans le fleuve.

* B p. 215 b.

[B * Fête du saint apôtre Cléopas.

Le saint apôtre Cléopas était parent du Christ; car il était le frère de Joseph, père de Dieu. Il devint disciple du Christ; il fut témoin, par les yeux et par l'ouïe, des actes du Seigneur, dès la naissance du Christ. Il fut le premier à apercevoir le Seigneur ressuscité, car sur le chemin d'Emmaüs le Christ apparut à lui et à ses compagnons, et fit le chemin

նոսա որպէս պատմէ Ղուկաս : Որ եւ նախ սեղանակից եղեւ նմա յետ յարութեանն ուտելով ընդ Տեառն եւ ըմպելով :

Ընկալաւ եւ զհոգին սուրբ եւ էառ շնորհս նշանաց եւ լեզուաց : Քարոզեաց յաշխարհ եւ դարձոյց զբազումս ի Քրիստոս, եւ կատարեցաւ վկայական մահուամբ :

Ասեն եթէ ի սորա հարսանիսն ընթացեալ Քրիստոս ի Կանայ Գալիլեացւոց եւ զջուրն ի գինի փոխեաց :

Յայսմ աւուր տօն է Ստեփաննոսի Հռոմայ հայրապետին, եւ երկոտասան քահանայիցն եւ սարկաւագացն որ ընդ նմա կատարեցան :

Ի սմին աւուր յիշատակ սրբուհւոյ վկային Եւտրոպիայ, որ յԱղեքսանդրիայ ի յԱպերիանոսէ դատաւորէ հարցեալ խոստովանեցաւ զՔրիստոս, եւ նա հրամայեաց եւ այրեցին զնա կենդանւոյն :]

Սահմի ԻԲ եւ Հոկտեմբեր ԼԱ : Վկայաբանութիւն սուրբ եւ փառաւոր վկային Եպիմաքոսի :

Սա էր այր ուխտադրուժ եւ վայրենակ յերկրէն Եգիպտոսի, ի քաղաքէն Պիլուսիայ : Եւ էր երիտասարդ եւ գեղեցիկ տեսլեամբ, ի ժամանակս դատաւորին Ապեղիանոսի որ բազում սուրբս յԱղեկլիանդրիա տանջեալ՝ ընդ որս եւ զսրբուհին Տրոփիա

12 Վկայաբանութիւն ... Եպիմաքոսի] Վկայութիւն փառաւորեալ վկային Քրիստոսի սրբոյն Եպիմաքոսի B || 16 Տրոփիա] Եւտրոպիա B.

avec eux, ainsi que le raconte Luc. Cléopas fut le premier commensal du Seigneur après sa résurrection, mangeant et buvant avec Lui.

Il reçut aussi le Saint-Esprit et obtint la grâce des miracles et des langues. Il prêcha dans le pays et convertit beaucoup [d'habitants] au Christ. Il mourut d'une mort de martyr.

On dit que c'est en s'étant rendu à ses noces, à Cana de Galilée, que le Christ changea l'eau en vin.

En ce jour, fête d'Étienne, patriarche de Rome, et des douze prêtres et diacres qui furent martyrisés avec lui.

En ce même jour, commémoration de la sainte martyre Eutropia, qui, interrogée à Alexandrie par le juge Apérianus, confessa le Christ. [Le juge] ordonna de la brûler vivante].

22 SAHMI, **31 Octobre**.

Martyre du saint et glorieux martyr Epimachus.

C'était un homme parjure, vivant en sauvage sur la terre d'Égypte, de la ville de Péluse; il était jeune et beau de visage, vivait aux jours du juge Apellianus, celui qui fit subir des tortures à beaucoup de saints à Alexan-

ջերմն ջրով այրէին, եւ ասէր ընդ դահճսն եթէ. ցուրտ է ջուրդ զոր հեղոյք յանձն * A fol. 77 v° a. իմ, զի տեսանեմ այր մի ահաւոր նման Որդւոյն * Աստուծոյ որ ջուցանշէ զհուրդ եւ ցրտացուցանէ զջուրդ ։

Եւ յայնմ աւուր եհաս Եպիմաքոս եւ տեսեալ զչարչարանս սրբոցն՝ դիմեաց ի տաճառ կռոցն զի կործանեսցէ զբագինսն. եւ ըմբռնեցաւ յանօրէն զօրականացն ։ Եւ հրամայեաց դատաւորն երկաթի կապանօք արկանել զնա ի բանդ, եւ ասէ. Թո՛ղ տուք արբեցողիդ մինչեւ Թափեսցի գինին ։

Եւ ի միում աւուր կացուցին առաջի նորա ընդ նմին եւ զայլ սուրբս, եւ հարցանէր զնոսա, եւ նոքա մեծաւ բարբառով ընդ դիմադարձ լինէին դատաւորին եւ յանդիմանէին զպղծութիւն կռապաշտութեանն ։ Եւ դատաւորն զարմացեալ ընդ համբերութիւն սրբոցն՝ հարցանէր զբանդապանսն եթէ. Ուստի՞ լիցի դոցա այսչափ քաջութիւնս ։ Եւ նոքա ասեն. Եպիմաքոս զօրացոյց եւ քաջալերեաց ի հաւատս իւրեանց, եւ գիտասջիր ո՛վ դատաւոր որ եւ մեք խոստովանիմք եւ եմք ծառայք Քրիստոսի ։

Եւ սրտմտեալ դատաւորին հրամայեաց եւ զամենայն սրբոցն եւ զբանդապետացն հատին զլեզուսն, եւ ապա գլխատեցին ի միում աւուր ի միում տեղւոջ ։

Տարան առաջի եւ զսուրբն Եպիմաքոս եւ խոստովանեցաւ համարձակութեամբ * A fol. 77 v° b. զՔրիստոս ։ Եւ տեսեալ մօտակայիցն զհաստատուն հաւատսն Եպիմաքոսի * հաւա-

1 հեղոյք] հեղուք B || 4 եհաս] անդ *add.* B || 13 որ] զի B || 14 սրտմտեալ] բարկացեալ B — զբանդապետացն] զբանտապանացն B.

drie, entre autres à sainte Trophime, qu'on brûla dans l'eau bouillante, et qui dit aux bourreaux : L'eau que vous répandez sur moi est froide, car je * A fol. 77 v° a. vois un homme terrible, semblable au Fils de * Dieu, qui éteint le feu et refroidit cette eau.

Epimachus, étant arrivé ce même jour et voyant les souffrances des saints, s'empressa de se rendre au temple des idoles, pour y détruire les autels. Il fut arrêté par les soldats impies. Le juge ordonna de lui passer des chaînes de fer et de le jeter en prison, disant : Laissez là cet ivrogne jusqu'à ce qu'il cuve son vin.

Un jour, on le présenta avec d'autres saints au juge, qui les interrogea. Ils s'opposèrent à haute voix au juge et blâmèrent l'abomination de l'idolâtrie. Le juge, étonné de la patience des saints, demanda aux geôliers : D'où leur vient tant de courage? Ils lui répondirent : C'est Epimachus qui les a encouragés et fortifiés dans leur foi; sache, ô juge, que nous aussi nous confessons le Christ et que nous sommes les serviteurs du Christ.

Le juge, irrité, ordonna de couper la langue à tous les saints et à tous les geôliers; ensuite on leur trancha la tête le même jour et à la même place.

* A fol. 77 v° b. On lui présenta également saint Epimachus, qui confessa avec hardiesse le Christ. Les assistants, voyant la foi ferme d'Epimachus, * crurent,

տայցին եւ նոքա ի Քրիստոս ։ Եւ հրամայեաց զսուրբն Եպիմաքոս մերկացուցանել եւ ղենջակաւ միայն կախեցին զփայտէ ։ Եւ տեսեալ զանձն իւր մերկ՝ ասէ. Երանի է քեզ Եպիմաքոս որ արժանի եղեր որպէս տէրն մեր Յիսուս Քրիստոս կախել զփայտէ մերկ, եւ որպէս զՊետրոսի ի Հռոմ ։ Եւ այնչափ քերեցին զմարմինն՝ մինչեւ երկաթի քերիչքն յոսկերսն մտին, եւ յոյժ լացին որք մերձն կային եւ ողորմէին ընդ այնչափ նեղութիւն երիտասարդին ։

Եւ կին մի էր ի մէջ ժողովրդեանն կոյր եւ լայր, եւ ցնդեալ յարենէ սրբոյն մերձեցաւ ի խցեալ աչսն եւ նոյնժամայն բացաւ եւ ետես զլոյս ։ Եւ ամենեքեան ետուն փառս Աստուծոյ, եւ զխիղս ամենեցուն երկմտեցոյց ի կռապաշտութենէ ։ Եւ իջուցեալ զսուրբն Եպիմաքոս ի փայտէն եւ հատին զգլուխն. եւ գնաց ուրախութեամբ առ Քրիստոս ։

Յայսմ աւուր սուրբն Լուկիա բազում չարչարանս կրեաց ի Դիոկղետիանոսէ արքայէ եւ զՔրիստոս ոչ ուրացաւ ։ Եւ ելեալ ի լեառն ճգնեցաւ աստուածահաճոյ վարուք եւ խաղաղութեամբ հանգեաւ ի Քրիստոս ։

* Նոյնպէս եւ Դամիանոս սրով կատարեցաւ վասն հաւատոցն Քրիստոսի ։ * A fol. 78 r° a.

4 զՊետրոսի] սուրբն Պետրոս B || 7 լայր] ողբայր B || 8 աչսն] ակն B — եւ ետես զլոյս *om.* B || 9 ի կռապաշտութենէ] ի կռոցն պաշտելութենէ B || 11 Քրիստոս :] Կատարեցաւ սուրբն Եպիմաքոս՝ Հոկտեմբերի ԼԱ ։ *add.* B || 12 սուրբն] սրբուհին B || 15 Նոյնպէս եւ Դամիանոս ... Քրիստոսի ։ *om.* B.

eux aussi, au Christ. Le juge ordonna de mettre à nu saint Epimachus, et avec un tablier seulement on le pendit à un poteau. Epimachus, apercevant la nudité de sa personne, dit : Tu es heureux, Epimachus, d'avoir été digne d'être attaché nu sur la croix, comme Notre-Seigneur Jésus-Christ et comme Pierre à Rome. On lui déchira le corps à tel point que les onglets de fer pénétrèrent dans les os; tous ceux qui se trouvaient présents pleurèrent à chaudes larmes et eurent pitié d'une telle souffrance du jeune homme.

Il se trouva parmi la foule une femme qui pleurait; le sang qui jaillit du saint vint à toucher ses yeux obscurcis, elle recouvra aussitôt la vue et vit la lumière. Tous en rendirent gloire à Dieu; et ce fait inspira dans le cœur de tous le doute de l'idolâtrie. On descendit saint Epimachus de la potence et on lui trancha la tête. Il alla avec joie auprès du Christ.

En ce jour, sainte Lucie subit beaucoup de tortures de l'empereur Dioclétien, mais ne renia point le Christ. Elle se rendit ensuite à la montagne, vécut dans l'ascétisme, d'une vie agréable à Dieu, et reposa en paix dans le Christ.

* De même, Damien fut mis à mort par le glaive pour la foi du Christ. * A fol. 78 r° a.

Բայց Լուկիա այրի էր, և որդին իւր Եւպրիպէոս մատնեաց զմայրն առ Դիոկղետիանոս թէ քրիստոնեայ է, և հրեշտակ Տեառն յափշտակեաց զնա ի տանջանացն և եհան ի լեառն : Եւ սուրբն Դամիանոս յոյժ չարչարեցաւ վասն Լուկիայ, և ապա սրով կատարեցաւ :

* B p. 216 a. [՝ B Յիշատակ սուրբ առաքելոցն վեցից որք էին ի յեօթանասուն և երկու աշակերտացն կարգէ :

Սուրբ առաքեալն Ստաքէոս ի յԱնդրէէ ձեռնադրեցաւ եպիսկոպոս Բիւզանդիոյ. և նորին գոլով աշակերտ՝ և բազում նշանօք դարձոյց զյոլովս յաստուածգիտութիւն : Եւ շինեաց տաճար ի տեղին որ կոչի Նարկիուպօլիս, և ժողովեաց զհաւատացեալսն և միշտ ուսուցանէր զբանն Աստուծոյ համբերութեամբ վշտաց :

Ամպլիաս՝ զոր յիշէ Պօղոս, ի նոցանէ յառաքելոցն ձեռնադրեցաւ եպիսկոպոս Մակեդոնիու : Նոյնպէս և Ուրբանոս՝ դարձեալ եկաց եպիսկոպոս ի Մակեդոնիաս : Սուրբն Ապելլիոս՝ ձեռնադրեցաւ եպիսկոպոս Իրակլիու : Նարկեսոս եղև եպիսկոպոս Աթէն քաղաքի : Արիստափուլլոս՝ ձեռնադրեցաւ եպիսկոպոս Բրիտանացւոց :

Զսոսա յիշէ առաքեալն Պօղոս ի Հռոմայեցւոց թուղթն և ողջունէ : Որք կացեալ առաքելական շնորհիւ, և բազում նեղութեանց վասն Քրիստոսի համբերեցին, և զաւետարանն քարոզութեամբ և մեծամեծ նշանօք յաշխարհ տարածեցին, և ի մի օր

2 և հրեշտակ Տեառն ... եհան ի լեառն] բայց Լուկիա սքանչելեօք զերծեալ ի տանջանաց՝ ել ի լեառն B.

Lucie était veuve, et son fils Euprépis dénonça sa mère à Dioclétien comme étant chrétienne, mais l'ange du Seigneur la délivra des tortures et la transporta sur la montagne. Saint Damien eut beaucoup à souffrir pour Lucie, et mourut ensuite par le glaive.

* B p. 216 a. [B * Commémoration des six saints apôtres qui étaient du rang des soixante-douze disciples.

Le saint apôtre Stachys (*Stachâos*) fut sacré évêque de Byzance par André, car il avait été son disciple; il convertit les foules à la science de Dieu par de nombreux miracles. Il fit construire un temple à l'endroit appelé Narciopolis[1], y convoqua les fidèles et leur prêcha toujours la parole de Dieu avec résignation aux souffrances.

Amplias, que Paul mentionne, fut sacré évêque de Macédoine, par les apôtres eux-mêmes. Urbain fut également évêque de Macédoine. Saint Apelle fut sacré évêque d'Héraclée. Narcisse devint évêque de la ville d'Athènes. Aristaphyllos fut sacré évêque des Bretons.

L'apôtre Paul les mentionne dans l'épître aux Romains et les salue. Ils vécurent dans la grâce apostolique, souffrirent bien des peines pour le Christ, répandirent l'évangile dans l'univers par la prédication et par de

1. Arguroupolis dans *Syn. Cp.*, col. 177.

հանգեան ի Քրիստոս ԻԱ Հոկտեմբերի ամսոյ ։

Ի սմին եւ յիշատակ միւս Եպիմաքոսի որ ի Հռոմ վկայեաց ։ Եւ վկայութիւն Յուլիանոսի, Կռոնիոսի, Մակարիոսի, Աղեկսանդրոսի, եւ այլ երեքտասան մարտիրոսաց ընկերաց նոցա, որ յԱղեկսանդրիա առ Դեկոսիւ սրով եւ հրով կատարեցան ։ Եւ յիշատակ սրբոյն Գէորգեայ որ ի Կիպրոս, որ գանկատած կոչի ։]

Ամիս Նոյեմբերի աւուրս ունի Լ ։

Սահմի ԻԳ եւ Նոյեմբերի Ա ։

Ի մինն պատմութիւն երանելի եւ սքանչելագործ անարծաթ բժշկացն Կոզմայի եւ Դամիանոսի, եւ այլոց սրբոցն ամենայնի ։

Կին մի էր այրի անուն Թէոդոտի բարեպաշտ եւ երկիւղած յԱստուծոյ. էին նորա երկու որդիք Կոզմաս եւ Դամիանոս, եւ սնոյց զնոսա աստուածսիրութեամբ եւ պարկեշտ վարուք, ուսոյց նոցա գիր պարուեստ բժշկութեան ։ Եւ ոչ եթէ ի մարդկանէ եղեն բժիշկք՝ այլ ի Հոգւոյն սրբոյ տուան նոցա պարգեւս բժշկութեան յերկնից, եւ պատուիրան եթէ. Որպէս ձրի շնորհեցաւ ձեզ շնորհս բժշկութեան, նոյնպէս եւ դուք

8-9 Ի մինն պատմութիւնն . . . սրբոցն ամենայնի ։] Նոյեմբերի Ա եւ Սահմի ԻԳ ։ Տօն է ամենասուրբ Աստուածածնի, եւ ամենայն սրբոց յայտնեացն եւ անյայտիցն՝ ի սկզբանէ եւ այսր ընտրելոցն Աստուծոյ ի մարդկանէ ։ Եւ պատմութիւն երանելի եւ սքանչելագործ անարծաթ բժշկացն Կոզմայի եւ Դամիանոսի ։ B.

grands miracles, et reposèrent dans le Christ le même jour, le 21 du mois d'octobre.

En ce même jour, commémoration de l'autre Epimachus qui fut martyrisé à Rome. De même, martyre de Julien, Cronius, Macaire, Alexandre et treize autres martyrs, leurs compagnons, qui moururent par le glaive et les flammes à Alexandrie, par Dèce. De même, commémoration de saint Georges, de Chypre, qu'on appelle aussi le Chauve.]

Le mois de Novembre a 30 jours.

23 SAHMI, **1 Novembre**.

Le premier [jour de novembre], histoire des bienheureux médecins et thaumaturges qui n'acceptaient point d'argent, Cosme et Damien, et de tous les autres saints.

Il y avait une veuve du nom de Théodotè, pieuse et craignant Dieu; elle avait deux enfants, Cosme et Damien, qu'elle éleva dans l'amour de Dieu, et une conduite pure, et auxquels elle fit apprendre les lettres et l'art de la médecine. Or ce n'est pas des hommes qu'ils apprirent la médecine, mais ils reçurent du ciel, par le Saint-Esprit, les dons de guérison, en même temps que cet ordre : Ainsi qu'il vous a été donné gratuitement des grâces

* A fol. 78 v° b. ձրի բժշկեցէք զամենայն ցաւս եւ զհիւանդութիւնս, ոչ միայն զմարդկան այլ * եւ զանասնոց ։

Եւ ըստ աւետարանական բանին շրջէին յամենայն գաւառս եւ ի քաղաքս, բժշկէին զամենայն ախտացեալս ։ Եւ ոչ եթէ դեղօք եւ սպեղանեօք, այլ անուամբն Աստուծոյ դնէին ձեռս, զկոյրս լուսաւորէին, կաղացն գնալ տային, զխեղս ողջացուցանէին, զդեւս ի մարդկանէ հալածէին, եւ զամենայն վշտագնութիւնս մարդկան բժշկէին ։ Եւ ամենեւին յումեքէ ոչ ինչ առնուին՝ ոչ ի մեծատանց եւ ոչ յաղքատաց ։ Եւ կատարէին զտէրունական հրամանն եթէ. Ձրի առէք եւ ձրի տուք ։

Եւ կին մի ի մահիճս անկեալ՝ անուն Պաղադիա, զամենայն ինչս իւր ծախեաց ի բժիշկս եւ ոչ ողջացաւ յումեքէ ։ Եւ լուաւ զծառայիցն Աստուծոյ եթէ առանց դեղոց ողջացուցանեն զհիւանդս, ընթացեալ առ նոսա աղաչէր զի եւ զնա աղօթիւք բժշկեսցեն ։ Եւ նոքա ըստ սովորութեանն իւրեանց աղօթիւք բժշկեցին զկինն ։ Եւ նա առեալ երեք ձու հաւու՝ երթեալ գոհանայր զծառայիցն Աստուծոյ. եւ երդմնեցոյց զԴամիանոս

3 գաւառս եւ ի *om.* B || 4 դեղօք] դեղովք B || 5 տային] շնորհէին B || 8 հրամանն] պատուիրանն B.

de guérison, de même vous soignerez gratuitement toutes les infirmités et

* A fol. 78 v° b. maladies, non seulement celles des hommes mais aussi celles des * animaux.

Ils parcoururent donc, selon la parole évangélique, toutes les provinces et les villes et soignèrent les malades, non point par des médicaments et des onguents, mais en leur imposant seulement les mains au nom de Dieu. C'est ainsi qu'ils rendirent la vue aux aveugles, la faculté de marcher aux boiteux, la santé aux infirmes, chassèrent les démons des possédés et guérirent toutes les infirmités des hommes. Ils n'acceptèrent absolument quoi que ce soit de personne, ni des riches ni des pauvres, et accomplirent de cette manière l'ordre du Seigneur : *Vous avez reçu gratuitement, donnez gratuitement*[1].

Une femme du nom de Palladia, qui était malade au lit, avait dépensé tout son avoir en médecins et n'avait pu obtenir la guérison d'aucun d'eux. Ayant entendu dire des serviteurs de Dieu qu'ils guérissaient les malades sans médicaments, elle s'empressa d'aller les trouver et les pria de la guérir, elle aussi, par leurs prières. Ils guérirent la femme, selon leur coutume, par la prière. Elle prit trois œufs de poule, alla remercier les serviteurs de Dieu, fit jurer Damien d'accepter les trois œufs. Le bienheu-

1. Matth., x, 8.

տուեալ նմա զերեք ձուն . Եւ լուեալ երանելին Կոզմաս եթէ վարձս առ, տրտմեցաւ յոյժ, եւ պատուիրեաց որ ի մահուան իւրեանց ի միասին ոչ թաղեսցին :

Բազում եւ այլ սքանչելիս անթիւ արարեալ սրբոյն յերկրի * եւ Դամիանոս հանգեաւ խաղաղութեամբ եւ ընկալաւ զանանցական պսակն ի Քրիստոսէ : A fol. 78 v° a.

Եւ սուրբն Կոզմաս զնոյն գործն կատարէր, ոչ միայն ի քաղաքս կամ ի շէնս եւ ի գեօղս՝ այլ եւ յանապատս բժշկէր շնորհօքն Քրիստոսի զմարդիկ եւ զանասունս, եւ յամենայն գաւառաց երթային առ նա, եւ բազումք զկնի երթային :

Եւ գնացեալ ի տեղի մի՝ եգիտ բեկեալ ուղտ մի եւ յերկիր անկեալ, եւ կալեալ ձեռօքն՝ բժշկեաց : Եւ բազում նշանս արարեալ եւ բժշկութիւնս՝ խաղաղութեամբ եւ նա հանգեաւ ի Քրիստոս, եւ դասեցաւ ընդ ամենայն սուրբս :

Եւ ժողովուրդքն խորհէին թէ ուր դիցեն զմարմինն, զի վասն հրամանի երանելոյն որ ոչ թաղեսցի ընդ եղբօրն յաղագս վարձուն զոր էառ, տարակուսեալք էին թէ զինչ առնիցեն : Եւ յանկարծակի եկեալ ուղտն զոր բժշկեաց սուրբն Կոզմաս, խօսեցաւ մարդկային բարբառով եւ ասէ. Ի միասին թաղեցէք զնշխարս սրբոյն Կոզմայ, եւ մի որոշէք յեղբօրէն, քանզի յայտնեաց Աստուած Կոզմայ վասն Դամիանոսի, զի ոչ

1 երանելին] երանելոյն B || 3 այլ *om.* B || 4 զանանցական] զանանց B || 6 եւ ի գեօղս *om.* B — յանապատս] յանապատի B || 13 առնիցեն] արասցեն B || 13-15 Եւ յանկարծակի ... ապա սաղմոսիւք] Եւ ապա ածեալ զմտաւ թէ ոչ ի վարձ էառ զընծայսն՝ այլ ի պատիւ անուանն Աստուծոյ յոր երդուեալ տուողն վասն որոյ սաղմոսիւք B.

reux Cosme, venant à apprendre qu'il avait accepté une rétribution, en fut beaucoup attristé et ordonna qu'à leur mort, [son frère et lui] ne fussent point enterrés ensemble.

Les saints accomplirent encore d'autres innombrables miracles dans le pays, * et Damien reposa en paix, et obtint la couronne impérissable du Christ. * A fol. 78 v° a

Saint Cosme continua l'œuvre, non seulement dans les villes, dans les bourgs et les villages, mais il opéra des guérisons, par la grâce du Christ, dans les solitudes même, sur les hommes et les animaux. On accourait à lui de toutes les provinces et nombre de gens le suivaient.

S'étant rendu dans un endroit, il y rencontra un chameau brisé, couché par terre; il le saisit de ses mains et le guérit. Après avoir accompli beaucoup de miracles et de guérisons, il reposa, lui aussi, en paix dans le Christ, et fut associé à tous les saints.

La population se demanda où il fallait déposer son corps, car, à cause de l'ordre du bienheureux interdisant de l'enterrer auprès de son frère en raison de la rétribution que celui-ci avait acceptée, ils étaient hésitants, ne sachant que faire. Mais, tout à coup, arriva le chameau que Cosme avait guéri, et, parlant un langage humain, il dit : Inhumez ensemble les restes de saint Cosme et ne les séparez pas de ceux de son frère, car Dieu a révélé à Cosme au sujet de

էառ զվարձս զայն ինչ, այլ վասն երդման տալոյն ի զօրութիւնն Աստուծոյ : Եւ զայս լուեալ ժողովրդեանն սքանչացան եւ ետուն փառս Աստուծոյ, որ ի բերանոյ անասնոյն
* A fol. 78 v° b. յայտնեաց մարդկան զսքանչելագործութիւն * սրբոց անարծաթից : Եւ ապա սաղմոսիւք եւ օրհնութեամբ թաղեցին զսուրբն Կոզմաս ընդ եղբօր իւրում սրբոյն Դամիանոսի ի տեղւոջն որ կոչի Փերեման :

Եւ այր մի հնձէր արտ, եւ ի խորշակէն տօթացեալ՝ երթեալ ննջեաց առ ծառով միով, եւ բերան նորա բացեալ. եւ օձ մի սողացեալ յերկրէ եմուտ ընդ բերանն եւ էջ յորովայնն՝ եւ սկսաւ ծամել զաղիսն : Եւ յարուցեալ փութանակի ընթացաւ ի տապան սրբոցն, եւ արտասուօք մաղթէր, եւ առժամայն ել օձն ընդ բերանն ընդ որ եմուտ.

Եւ այր մի ի տեղւոջէն յայնմանէ կամէր երթալ ի ճանապարհ հեռի, եւ առեալ զկին իւր տարաւ ի տապան սրբոց անարծաթից, եւ յանձն արարեալ զնա նոցա՝ տուեալ կնոջն նշան բանից. Եթէ ոք բերցէ քեզ զայդ բան՝ եկեսջիր զկնի նորա առ իս : Եւ գիտաց սատանայ զխորհուրդն, եւ յորժամ գնաց այրն զճանապարհ իւր, կերպարանեցաւ ի ձեւ մարդոյ, եւ երթեալ առ կինն ասէ. Այրն քո առաքեաց զիս զի եկեսցես զկնի իմ եւ տարայց զքեզ առ նա, ասաց նմա եւ զնշան բանիցն : Եւ կինն ոչ հա-
* A fol. 79 r° a. ւատայ նմա մինչեւ նա նմա երդուաւ յանարծաթիցն Կոզմայ * եւ Դամիանոսի. կալեալ

Damien que celui-ci n'a pas accepté la chose en qualité de rétribution, mais à cause du serment que la femme avait fait en la puissance de Dieu. Ce qu'ayant appris, la population fut remplie d'enthousiasme et rendit gloire à Dieu qui avait révélé aux hommes par la bouche de l'animal
* A fol. 78 v° b. les miracles opérés par * les saints qui n'acceptaient point d'argent. Ils inhumèrent ensuite, avec psalmodies et bénédiction, saint Cosme auprès de son frère saint Damien, à l'endroit appelé Phéréman.

Un homme qui moissonnait son champ, étant abattu par la forte chaleur, était allé s'endormir sous un arbre, la bouche entr'ouverte. Un serpent, sortant de terre, pénétra dans la bouche, s'introduisit dans l'estomac et se mit à lui ronger les intestins. L'homme, s'étant levé aussitôt, accourut au tombeau des saints et les implora avec des larmes aux yeux. Le serpent ressortit immédiatement par la bouche par où il était entré.

Un autre, de la même localité, voulut entreprendre un voyage lointain; il conduisit sa femme au tombeau des saints qui n'acceptaient point d'argent, et la leur recommanda, en donnant à la femme un mot d'ordre : Si quelqu'un t'apporte ce mot, viens vers moi avec lui. Le démon ayant eu connaissance du secret, une fois le mari parti en voyage, prit l'apparence d'un homme, se rendit auprès de la femme et lui dit : Ton mari m'a envoyé pour que tu me suives et que je t'emmène auprès de lui; il lui communiqua le mot d'ordre. Mais la femme ne le crut pas, jusqu'à ce qu'il
* A fol. 79 r° a. eût fait serment par les saints * Cosme et Damien qui n'acceptaient

եւ զտապանն սրբոցն, զի մի՛ չար ինչ արասցէ նմա ի ճանապարհին ։ Եւ կինն վստահացեալ ի սուրբսն գնաց զկնի նորա ։

Եւ ի ճանապարհին զթեցուցանէր յամենայն ժամու զգրաստն զի ընկեսցէ յերկիր եւ վնասեսցէ զկինն ։ Եւ կինն երկուցեալ եւ աղօթս արարեալ. Սուրբ անարծաթք օգնեցէք ինձ ։ Եւ երեւեցան սուրբքն հեծեալք ի սպիտակ երիվարս եւ ասեն. Մի՛ երկնչիր, ոչ թողաք զքեզ ։ Եւ սատանայի լուեալ զձայն սրբոցն անյայտ եղեւ ։ Եւ զկինն խաղաղութեամբ դարձուցին ի տուն իւր եւ ասեն. Մեք եմք որ յանձն արար զքեզ այրն քո ի մեզ ։

Եւ մինչեւ ցայսօր անդադար եւ անչափ սքանչելագործութիւնս առնեն, ոչ միայն ոսկերքն՝ այլ եւ անուանքն եւ պատկերք նոցա ։

Կատարի տօն սքանչելագործ անարծաթացն Կոզմայի եւ Դամիանոսի Սահմի ԻԳ եւ Նոյեմբերի Ա ։

Են եւ այլ երկու եղբարք Կոզմաս եւ Դամիանոս եւ նոքա անարծաթ բժիշկ են եւ սքանչելագործք, եւ մարտիրոսացան Յուլիսի ի մինն ։

[B Ի սմին աւուր չարչարեցան եւ կատարեցան վասն վկայութեանն Քրիստոսի սուրբ մարտիրոսքն Կեսարիոս, Դասիոս, Սաւինիանոս, Ագրիպպա, Ադրիանոս, Վասի-

4-10 աղօթս արարեալ ... եւ պատկերք նոցա ։] աղօթս արարեալ առ Աստուած կոչեաց եւ զսուրբ անարծաթսն յօգնութիւն ինքեան, եւ առժամայն անյայտ եղեւ սատանայն, եւ կինն խաղաղութեամբ դարձաւ ի տուն իւր օգնականութեամբ սրբոցն ։ B || 11 անարծաթացն] սրբոցն *add.* B || 14 ի մինն] ԻԱ B.

point d'argent, en touchant le tombeau des saints, de ne pas lui causer de mal en route. La femme, se confiant dans les saints, le suivit.

Chemin faisant, il bousculait continuellement la monture pour la faire tomber et causer du mal à la femme. La femme, apeurée, se mit à prier : Saints qui n'avez jamais accepté d'argent, aidez-moi. Les saints lui apparurent montés sur des chevaux blancs et lui dirent : Ne crains rien, nous ne t'avons pas abandonnée. Le démon, en entendant la voix des saints, disparut. Les saints reconduisirent la femme chez elle et lui dirent : Nous sommes ceux à qui ton mari t'a confiée.

Non seulement les os, mais le nom et les images de ces saints ne cessent pas de faire d'innombrables miracles jusqu'aujourd'hui.

La fête des thaumaturges Cosme et Damien qui ne recevaient point d'argent se célèbre le 23 sahmi, 1er novembre.

Il y a encore deux autres frères, Cosme et Damien, également médecins gratuits et thaumaturges, qui furent martyrisés le 1er juillet.

[B * En ce jour, furent soumis aux tortures et moururent pour le témoignage du Christ les saints martyrs Césaire, Dasius, Savinien, Agrippa,

լիանոս, Սաբա, եւ սուրբ տղայ նահատակն Քրիստոսի եւ քաջամարտիկ գեղեցիկ մանուկն Թովմաս, եւ այլ բազմութիւնք ընկերաց նոցա, որք էին թուով երեք հարիւր անձինք խոստովանողք Քրիստոսի ի Դամասկոս :]

* A fol. 79 r° b. * Սահմի ԻԴ. եւ նոյեմբերի Բ : Վկայաբանութիւն հինգ վկայիցն Ակինդինոսի, Պիգատոսի, Ապտոնոսի, Եղպիդիփորայ, Անեմփոդիստոսի :

Սուրբ վկայքն Քրիստոսի երեքեանն՝ Ակինդոս, Պիգատոս եւ Անեմփոդիստոս էին ի Պարսիկս յաւուրս կռապաշտ արքային Սաբուհոսի, ի ժամանակս թագաւորութեան սուրբ թագաւորին Կոստանդիանոսի մեծին : Եւ էին հաւատով քրիստոնեայք ի թաքուստ ի միում տեղւոջ. ուսուցանէին զորս գային առ նոսա զբանն կենաց : Եւ ոմանք ի կրակապաշտից մատնեցին զնոսա առ Սաբուհոս արքայն, եւ տարեալ կացուցին առաջի : Եւ բազում ողոքանօք եւ սպառնալեօք խօսեցաւ ընդ նոսա եւ ոչ կարաց դարձուցանել զնոսա ի Քրիստոսի հաւատոյն, այլ մանաւանդ անարգանօք տային պատասխանի :

Եւ բարկացեալ հրամայեաց կախել զնոսա զփայտէ եւ հարկանել ուժգին. եւ յոր-

4 Վկայաբանութիւն] Վկայութիւն B — հինգ] սուրբ *add.* B — Ակինդինոսի] Ակինդոսի B || 5 Անեմփոդիստոսի] եւ այլոց որ ընդ նոսա *add.* B || 6 Պիգատոս] Պիգասիոս B || 7 ի Պարսիկս] ի Պարսից գաւառ B || 8 սուրբ թագաւորին] որդւոյն B || 9 զբանն կենաց] զբանն Աստուծոյ B.

Adrien, Basilien (*Vasilianos*), Saba et le jeune saint martyr du Christ, le guerrier et bel enfant Thomas, avec une multitude de compagnons, qui étaient au nombre de trois cents personnes, confesseurs du Christ, à Damas.]

* A fol. 79 r° b.

* 24 SAHMI, 2 Novembre.

Martyre des cinq martyrs Akindynos, Pégasios (*Pigatos*), Aphtonios (*Aptonos*), Elpidiphoros, Anempodistos.

Les trois saints martyrs du Christ Akindynos, Pégasios et Anempodistos vivaient en Perse, aux jours du roi Sapor, l'adorateur du feu, sous le règne du saint empereur Constantin le Grand. Ils étaient de foi chrétienne, vivant en secret dans un endroit où ils enseignaient la parole de vie à ceux qui venaient les trouver. Quelques adorateurs du feu les dénoncèrent au roi Sapor et les conduisirent en sa présence. Le roi leur parla avec beaucoup de bonnes paroles et des menaces, mais ne parvint pas à les détourner de la foi du Christ; par contre, les saints lui répondirent avec mépris

Le roi, irrité, ordonna de les pendre à un arbre et de les frapper vigoureusement; lorsque les bourreaux se lassaient, d'autres prenaient leur place.

ժամ ձանձրանային դահիճքն՝ փոխէին այլքն, եւ զխոցսն հրով կիզանէին ։ Եւ երեւեցաւ նոցա Փրկիչն սպիտակ զգեստուք, եւ եղոյծ զնոսա ի կապանացն ։

Եւ դարձեալ կացուցին զնոսա առաջի արքային, եւ * տեսեալ զնոսա եղեւ համր, եւ սուրբքն լուծին զլեզուն եւ արարին ի խօսս ։ Եւ տարածեցին զնոսա ի վերայ հրացեալ երկաթի մահճաց, եւ ցանեցին ի վերայ աղացեալ ձիւթ եւ խէժ ։ Եւ եղեւ ձայն յերկնից առ նոսա. Երանի է ձեզ հաւատարիմ ծառայք իմ ։ Եւ որք լուան զձայնն ի կռապաշտից հաւատացին ի Քրիստոս ։ Եւ յաղօթել սրբոցն եղեւ որոտումն, եւ եղեւ անձրեւ. եւ եղեւ այն ի մկրտութիւն նորահաւատիցն, եւ տեսին հրեշտակս սպիտակազգեստս ըստ թուոյ հաւատացելոցն ։ * A fol. 79 v° a.

Եւ տարան զսուրբսն ի տուն մի մեծ յորում էին կուռք եւ հուր զորս պաշտէին Պարսիկք՝ զի երկիր պագցեն ։ Եւ նոցա տարածեալ զձեռս իւրեանց աղաչէին զԱստուած եւ առժամայն կուռքն կործանեցան եւ հուրն շիջաւ եւ տունն փլաւ ։

Եւ սրտմտեալ յոյժ Սաբուհոս՝ հրամայեաց եւ ջեռուցին երիս կաթսայս կապարով մինչեւ հալեցաւ եւ արկին զերիսեանն յերիս կաթսայսն, եւ թաղեցան մինչեւ ցպարա-

1 կիզանէին] կիզէին B — երեւեցաւ նոցա] ի տեսլեան *add.* B || 2 եւ եղոյծ զնոսա ի կապանացն] եւ զօրացոյցն զնոսա B || 3 համր] յապշութենէ *add.* B || 4 սուրբքն] աղօթիւք *add.* B 4 արարին ի խօսս] խօսէր B || 5-7 Եւ եղեւ ձայն ... հաւատաց ի Քրիստոս] Եւ ապա արկին ի կաթսայ հալեալ կապարոյ, եւ խնամօքն Աստուծոյ պահեցան կենդանի ։ Եւ տեսեալ զսքանչելիսն՝ բազումք հաւատացին ի Քրիստոս, ընդ որս եւ մի ոմն ի զօրականացն որոյ անուն էր Սպատնիոս B.

On leur mit du feu sur les plaies. Le Sauveur leur apparut vêtu de blanc et les délia des chaînes.

On les mit de nouveau en présence du roi, qui * à leur vue devint muet; les saints lui délièrent la langue et lui rendirent la parole. On les étendit sur un lit de fer chauffé, qu'on saupoudra de poix et de gomme pulvérisées. Une voix du ciel se fit entendre à eux : Vous êtes heureux, mes serviteurs fidèles. Ceux des idolâtres qui entendirent la voix crurent au Christ. Pendant que les saints priaient, il se fit un grondement de tonnerre et la pluie se mit à tomber; celle-ci servit au baptême des néophytes, qui aperçurent des anges vêtus de blanc correspondant au nombre de ceux qui avaient cru. * A fol. 79 v° a.

On conduisit les saints dans un grand édifice, où il y avait des idoles et du feu, que les Perses adoraient, pour qu'ils se prosternassent devant; mais ils élevèrent leurs mains et prièrent Dieu, et aussitôt les idoles tombèrent à terre, le feu s'éteignit et l'édifice s'écroula.

Sapor, fort irrité, ordonna de chauffer trois bassins remplis de plomb, et lorsque le plomb fut fondu, on jeta les trois saints dans les trois bassins;

նոյն ի հալեալ կապարն ։ Եւ իջեալ հրեշտակ Տեառն ցրտացոյց իբրեւ զջուր զկաթսայսն, եւ մի ոմն ի զօրականացն որոյ անուն էր Ափտոնիոս՝ տեսեալ զսքանչելիսն հաւատաց ի Քրիստոս ։

* A fol. 79 v° b. Եւ նոյնժամայն հանեալ արտաքոյ * քաղաքին եւ հատին զգլուխ նորա ։ Եւ ոմանք քրիստոնեայք թաղեցին ի տեղւոջն յայնմիկ զմարմին սրբոյն Ափտոնիոսի ։

Եւ ապա արկին զսուրբսն յարջառամորթս դալարս, եւ ընկեցին ի լիճն ։ Եւ երեւեցաւ նոցա սուրբն Ափտոնիոս երիւք հրեշտակօք ի ծովակն եւ հերձին զմորթսն եւ հանին զնոսա ի ցամաքն ամբողջ ։

Եւ յորժամ լուաւ արքայն հրամայեաց հատանել զգլուխս չորեցունց դահճացն որք ընկեցին զսուրբսն ի լիճն, եթէ թուլագոյն կապեցին զմորթսն ։ Եւ նոքա հաւատացին ի Քրիստոս նախ քան զգլխատումն ։

Եւ ոմն իշխան որոյ անուն էր Եղպիտիփորոս ընդդիմադարձեալ արքային՝ եւ ել արտաքս, եւ ընդ նմա ելին եւ այլ իշխանքն եւ հաւատացին ի Քրիստոս. եւ եղեն ամենայնք որք հաւատացին ոգիք Ռ ։

6-8 Եւ երեւեցաւ ... ամբողջ] Եւ ողորմութեամբն Աստուծոյ ելին ամբողջ ի ցամաքն B || 12 իշխան] մեծ արքային Սաբուրիոսի *add.* B — ընդդիմադարձեալ] դիմադարձ լեալ B || 13 Եւ եղեն ամենայնք որ հաւատացին ոգիք Ռ] Եւ եղեն անձինք որք հաւատացին ի Քրիստոս բազում յոյժ B.

ils s'enfoncèrent dans le plomb fondu jusqu'au cou. Mais l'ange du Seigneur descendit et refroidit les bassins comme de l'eau froide. Un des soldats, dont le nom était Aphtonios, témoin du miracle, crut au Christ.

* A fol. 79 v° b. On le conduisit aussitôt hors * de la ville et on lui trancha la tête. Quelques chrétiens inhumèrent au même endroit le corps de saint Aphtonios.

On emprisonna ensuite les saints dans des peaux fraîches de bêtes à cornes et on les jeta dans le lac. Saint Aphtonios leur apparut dans le lac, accompagné de trois anges qui déchirèrent leurs peaux et les transportèrent indemnes à terre.

Lorsque le roi vint à l'apprendre, il ordonna de trancher la tête aux quatre bourreaux qui avaient jeté les saints dans le lac, sous prétexte qu'ils avaient lié les peaux mollement. Ils crurent au Christ avant d'être décapités.

Un prince, dont le nom était Elpidiphoros, s'étant opposé au roi, sortit de sa présence en même temps que d'autres princes et ils se convertirent au Christ; tous ceux qui crurent furent environ mille personnes.

Եւ երկուցեալ Սաբուռխոսի ի բազմութենէ քրիստոնէից հրամայեաց եւ ի միում աւուր հատին զսրբոյն Եղպիդիփորայ եւ զամենեցուն զգլուխն ի տեղւոջն յայնմիկ որ կոչի Իռինսոյ ։

Ասէ սուրբն Ակինդինոս ցթագաւորն. Բարւոք անուանեաց զքեզ մայրն քո Սաբուռխոս, քանզի հայր դիւաց թարգմանիս ։ Եւ կոչեաց թագաւորն զմայր իւր եւ հարցանէր եթէ ճշմարիտ է զոր ասեն * դատապարտեալ քրիստոնեայքս եթէ հայր դիւաց թարգմանի անուն իմ ։ Ասէ ցնա մայրն. Եթէ ոչ գիտէին ոչ ասէին ։ Եւ յարուցեալ յաթոռոյն եհար զմայր իւր եւ սատակեաց ։ Եւ նոյնժամայն հաւատաց մայր նորա ի Քրիստոս, եւ ասէ ցսուրբսն. Ողորմեցարուք ինձ եւ աղաչեցէք զԱստուած վասն իմ, զի որպէս նայիք ոչ որպէս զհայր դիւաց ծնայ ես զդա, այլ զինքն զսատանայ ։ * A fol. 80 r° a.

Եւ հրամայեաց արքայն հնոց բորբոքել, եւ տարեալ զսուրբսն զԱկինդինոս եւ զՊիգասոս եւ զԱնեմփոդիստոս զի արկցեն ի հուրն ։ Եւ ի սաստիկ բորբոքելոյ հրոյն ոչ կարացին դահիճքն մերձենալ եւ ընկենուլ զսուրբսն ի հուրն. եւ սրբոցն տեսեալ զնոսա զի երկեան մերձենալ ի հուրն՝ քաջալերեցին զնոսա ի հաւատս, եւ հաւատացին ի Քրիստոս արք քսան եւ ութ ։ Եւ արարեալ զնշան սուրբ խաչին եւ ինքեանք ընկեցին զանձինս իւրեանց ի հուրն եւ կատարեցին զընթացս իւրեանց առ Քրիստոս ի Նոյեմբերի Բ ։

1 քրիստոնէից] հրամայեաց երեք հարիւր դահճաց *add.* B || 5 թարգմանիս] թարգմանի B || 6 թագաւորն] արքայն B || 7 քրիստոնեայքս *om.* B || 9 մայր նորա *om.* B || 10 որպէս] եթէ B || 11 ես զդա *om.* B || 16 արարեալ] սրբոցն *add.* B || 17 Նոյեմբերի Բ] եւ Սահմի ԻԴ *add.* B.

Sapor, craignant la multiplication des chrétiens, ordonna de trancher la tête le même jour à saint Elpidiphoros et à tous les autres, à l'endroit nommé Irinso.

Saint Akyndinos dit au roi : Ta mère a bien fait de t'appeler Sapor, car ton nom se traduit le père des démons. Le roi fit venir sa mère et lui demanda : Est-ce vrai ce que disent * les chrétiens condamnés, que mon nom se traduit le père des démons? La mère lui répondit : Ils ne le diraient pas s'ils ne le savaient pas. Il se leva du trône et frappa sa mère jusqu'à la tuer. Sa mère crut au Christ aussitôt et dit aux saints : Ayez pitié de moi et priez Dieu pour moi, car comme vous le voyez, je ne l'ai pas mis au monde comme le père des démons, mais comme le démon lui-même. * A fol. 80 r° a.

Le roi ordonna d'allumer un brasier, et d'y conduire les saints Akyndinos, Pégasios et Anemphodistos pour les jeter dans les flammes. Les bourreaux ne purent, à cause de l'intensité des flammes, s'approcher du feu pour y jeter les saints; les saints, voyant que les bourreaux craignaient de s'approcher du feu, les encouragèrent dans la foi, et ils crurent au Christ au nombre de vingt-huit. Ils firent le signe de la sainte croix et se jetèrent eux aussi dans le feu; ils terminèrent leur carrière dans le Christ, le 2 novembre.

Եւ երեւեցան հոգիք սրբոցն որպէս փայլակն որ ելանէին յերկինս, եւ լցաւ տեղին անուշահոտութեամբ յոյժ ։

Յայսմ աւուր կատարեցան սրով ի Լիկիանոսէ արքայէն, սուրբ մարտիրոսքն ի * A fol. 80 r° b. Սեբաստիա * Ատիկոս, Եւդոքսիոս, Ագապիոս, Մարինոս, Ովկէանոս եւ Ստիրակէոս, Կարտերիոս, Տուբիանոս եւ այլ սուրբ վկայք ընդ նոսա ։

Սահմի ԻԵ եւ Նոյեմբերի Գ ։ Վկայութիւն սրբոցն Ակիփսիմայ հայրապետին եւ Յովսեփայ քահանայի եւ Այաթալայ սարկաւագին ։

Սոքա էին Պարսիկք, յերկրէն Պարսից ։ Ակիփսիմա ծերունի ամաց ութսունից եւ էր մեծատուն. սնուցանէր որբ մի ամաց վեցից ։ Եւ յաւուր միում մաքրէր պատանին՝ զգլուխ երանելոյն եւ ասէր. Երանի է կունդ գլխոյս այս՝ զի վասն Քրիստոսի մարտիրոսանայ ։ Եւ զայն լուեալ եպիսկոպոսին խնդայ յոյժ ։

Եւ էր յաւուրս Կոստանդիանոսի մեծի եւ Սաբուհոսի կռապաշտ արքային Պարսից ։ Եւ լուեալ մոգպետին վասն Ակիփսիմայ եպիսկոպոսին, կոչեաց առ ինքն եւ

1 եւ լցաւ տեղին անուշահոտութեամբ յոյժ *om.* B || 4 ի Սեբաստիա] ի քաղաքին Սեբաստիայ B | 5 Տուբիանոս] Նիկիպօլիտիանոս, Եւստրատէոս, եւ այլ սուրբ ժողովոյն որ զկնի նոցա կատարեցան տանջանօք վասն Քրիստոսի *add.* B.
6 սրբոցն] սրբոց վկայիցն B — հայրապետին] եպիսկոպոսին B || 8 Սոքա ... Պարսից] Սուրբս այսոքիկ էին յերկրէն Պարսից B — Ակիփսիմա] էր եպիսկոպոս *add.* B || 10 գլխոյս] գլուխս B || 12 յաւուրս] ի ժամանակս B — Կոստանդիանոսի] սրբոյ մեծին *add.* B.

Les âmes des saints brillèrent comme des éclairs montant au ciel et l'endroit fut rempli d'une odeur fort douce.

En ce jour, moururent par le glaive à Sébaste, sur l'ordre de l'empereur * A fol. 80 r° b. Licinius, les saints martyrs * Atticus, Eudoxius, Agapius, Marinus, Océanus, Styrachius, Cartérius, Tobie (*Toubianos*) et d'autres saints martyrs avec eux.

25 SAHMI, 3 Novembre.

Martyre des saints Akepsima, patriarche, Joseph, prêtre et Aeithalas, diacre.

Ils étaient persans, du pays de Perse. Akepsima était un vieillard de quatre-vingts ans, fort riche, qui élevait un orphelin de six ans. Un jour, le jeune enfant, en lavant la tête du bienheureux, lui dit : Heureuse cette tête chauve qui va être martyrisée pour le Christ. L'évêque eut une grande joie à l'entendre.

Il vivait aux jours de Constantin le Grand et de Sapor, roi idolâtre des Perses. Le chef des mages, ayant entendu parler de l'évêque

ասէ. Երկիր պագանես արեգականն եւ հրոյ : Եւ սուրբ եպիսկոպոսն ասէ. Քրիստոնեայ եմ եւ Քրիստոսի քահանայապետ, եւ ոչ զարեգակն պաշտեմ եւ ոչ զհուր : Եւ հրամայեաց մոգպետն Ագարախորս եւ յոյժ տանջեցին զսուրբ ծերունին, եւ ծանր շղթայիւք եդին ի բանդ :

Եւ մի ոմն ասէ ցսուրբն. Հրամայեա վասն տան քո եւ ընչից : Եւ նա ասէ. Տուն իմ եւ ինչք իմ Քրիստոս է. յայսմ երկրի ոչ տուն ունիմ եւ ոչ * ժառանգութիւն : * A fol. 80 v° a.

Եւ ապա տարան զքահանայն Յովսէփ. եւ նա եւս էր ծերունի ամաց ութսնից : Եւ ոչ հաւանեցաւ մոգպետին Ագարախորսի, այլ խոստովանեցաւ զՔրիստոս եւ յանդիմանեաց զանաստուած պաշտամունս Պարսից : Եւ այնչափ հարին զթիկունսն եւ զլանջսն մերկ՝ մինչեւ բանալ ոսկերացն : Եւ ծանր շղթայիւք արկին զնա ի բանտ ընդ սրբոյն Ակիփսիմայ :

Եւ ապա տարան առաջի մոգպետին զԱյիթալաս սարկաւագն, եւ նա ծերունի էր ամաց վաթսնից : Եւ յորժամ եւ ոչ զնա կարացին դարձուցանել յանաստուած մոլորութիւնն իւրեանց, կապեցին զձեռս եւ զոտս իւր ի վերայ փայտի եւ պնդեցին ուժգին. եւ նստան ի վերայ նորա արք երկոտասանք, եւ քարշեցին զպարանն մինչեւ ամենայն

4 եդին] արկին B || 7 ութսնից] եօթանասնից B || 9 պաշտամունս] կռապաշտութիւն B || 13 յանաստուած մոլորութիւն] յանաստուածութիւն B || 15 նորա *om.* B

Akepsima, le fit venir auprès de lui et lui dit : Adores-tu le soleil et le feu? Le saint évêque lui répondit : Je suis chrétien et pontife du Christ; je n'adore ni le soleil ni le feu. Le chef des mages Agarakhors[1] ordonna de torturer cruellement le saint vieillard, et on le jeta, chargé de lourdes chaînes, en prison.

Un des saints lui dit : Donne des ordres pour ta maison et tes biens. Il lui répondit : Ma maison et mes biens, c'est le Christ. Je n'ai en ce monde ni maison, * ni héritage. * A fol. 80 v° a.

On présenta ensuite le prêtre Joseph qui était, lui aussi, un vieillard de quatre-vingts ans. Il ne céda lui non plus au chef des mages Agarakhors, mais confessa le Christ et blâma le culte athée des Perses. On le frappa sur le dos et sur la poitrine à nu, jusqu'à mettre les os à découvert. On le jeta, lui aussi chargé de lourdes chaînes, en prison avec saint Akepsima.

On présenta ensuite au chef des mages le diacre Aeithalas, qui était un vieillard de soixante ans. Comme ils ne réussirent pas non plus à le convertir à leur erreur athée, ils lui lièrent les mains et les pieds sur une planche et le pressèrent fortement; douze hommes, assis dessus, tirèrent sur la corde jusqu'à disloquer toutes les articulations du corps. Ils le

1. *Syn. Cp.* Ἀδαρχόσχαρ.

յօդք շինուածոյն թափեցան : Եւ ծանր շղթայիւք կապեցին եւ արկին ի բանդ ընդ սրբոյն Ակեփսիմայ եւ Յովսեփայ : Եւ զերիս ամս թողին զնոսա այսպիսի կապանօք ի բանդին՝ ի սով եւ ի ծարաւ եւ ի մերկութիւն : Եւ համբերեցին վասն յուսոյն Քրիստոսի :

Եւ յետ երից ամաց հանին ի բանդէն եւ հարցանէին՝ եթէ ի բազում նեղութենէն
* A fol. 80 v° b. ուրանա՞ն զՔրիստոս : Եւ սուրբ ծերունիքն զնոյն բանս աղաղակէին * եթէ. Քրիստոնեայք եմք : Եւ դարձեալ կապեցին զնոսա եւ բրովք ջարդեցին զմարմինս նոցա : Եւ սուրբն Ակեփսիմա աւանդեաց զհոգին իւր. եւ զմարմին եւ զոսկերսն մանր կոտորեցին եւ ընկեցին արտաքս : Եւ սուրբն Յովսէփ կիսամահ անկեալ կայր : Եւ սուրբն Այիթալաս անշարժ լեալ : Եւ տարան զնոսա ի քաղաքն Արտավէլ սայլիւք, եւ երկաթի կապանօք արկին զերկոսեանն ի բանդ, եւ թողին զնոսա ամիսս վեց :

Եւ կին մի հաւատացեալ անուն Յեզանդուխտ, զաղտ ի գիշերի տանէր զսուրբսն ի տուն իւր, եւ բարւոք մխիթարէր եւ դարձուցանէր ի բանդն :

Եւ յետ վեց ամսոց կոչեաց զնոսա մոգպետն քաղաքին, եւ բազում ջանիւ ոչ կարաց դարձուցանել զսուրբսն : Եւ կախեցին գլխիվայր եւ բրովք ջարդեցին զնոսա, եւ

1 յօդք շինուածոյն] յօդուածք ձեռաց եւ ոտից B || 6 զՔրիստոս] զհաւատս իւրեանց B || 7 բրովք] բրօք B || 9 կիսամահ] լեալ *add.* B — Այիթալաս] նոյնպէս անխօս եւ *add.* B || 10 Արտավէլ] Արտաւիլ B || 12 զաղտ *om.* B 15 զսուրբսն] եւ ժողովեաց արս քրիստոնեայս զի քարկոծեսցեն զնա *add.* B

lièrent ensuite avec de lourdes chaînes et le jetèrent en prison auprès des saints Akepsima et Joseph. Ils les abandonnèrent en prison, ainsi enchaînés, pendant trois ans, exposés à la faim, à la soif, à la nudité. Les saints souffrirent pour l'espérance du Christ.

Trois ans après, on les fit sortir de la prison et on leur demanda si, après de si grandes souffrances, ils reniaient le Christ. Les saints vieil-
* A fol. 80 v° b. lards crièrent tous la même chose : * Nous sommes chrétiens. On les enchaîna de nouveau et on leur brisa le corps à coups de gros bâtons. Saint Akepsima rendit son âme. On lui brisa le corps et les os en menus morceaux, et on les jeta dehors. Saint Joseph tomba à terre à moitié mort. Saint Aeithalas gisait immobile. On les transporta dans un char à la ville d'Artavil, et on les jeta tous les deux, chargés de fers, en prison. On les y abandonna pendant six mois.

Une femme fidèle, du nom d'Hézandoukht, emmenait les saints la nuit secrètement chez elle, les consolait beaucoup et les reconduisait à la prison.

Après six mois, le chef des mages de la ville fit venir les saints en sa présence et, malgré tous ses efforts, ne parvint pas à les détourner. On les pendit la tête en bas et on leur brisa le corps à coups de gros bâtons, ensuite

ընկեցին ի վիհ մի խորագոյն ։ Եւ տարեալ զքրիստոնեայսն զի բռնութեամբ քարկոծեսցեն զնոսա ։ Եւ նոքա աղաչէին զԱստուած զի մի համարեսցի նոցա ի մեղս, զի բռնութեամբ տանէին քարկոծել ։ Եւ այնպէս աւանդեցին զհոգիս իւրեանց առ Աստուած ։

Եւ յետ երից աւուրց եղեւ որոտումն եւ անձրեւ սաստիկ եւ ցրուեցան քարինքն, եւ մարմինք * սրբոցն անյայտ եղեն, եւ ոչ գիտացին եթէ ի հրեշտակացն եթէ ի մարդ- * A fol. 81 rº a.
կանէ առան ։ Եւ ի տեղւոջն բուսաւ ծառ մրտենի. եւ է ծառն մինչեւ ցայսօր, եւ պտուղն եւ տերեւն ամենայն ցաւոց դեղ է ։

Եւ յետ բազում ժամանակաց յայտնեցան նշխարք սրբոցն. եւ զպատուական գլուխս երից վկայիցն տարան ի Բիւզանդիա, եւ անդ մեծապէս պատուին եւ փառաւորին եւ շինեալ ի վերայ վկայարան յանուն սրբոցն Ակիփսիմայ, Յովսեփայ եւ Այիթալայ ։ Կատարի յիշատակ սոցա Նոյեմբերի Գ ։

Յայսմ աւուր կատարեցաւ յետ բազում չարչարանացն ի վերայ խաչի՝ սուրբն Բիկկինդիոս սարկաւագն ի Դադիանոսէ դատաւորէն առ Մաքսիմիանոսիւ արքայիւ ։

1 խորագոյն] մեծագոյն B || 2 զնոսա] զսուրբսն B — նոցա] քրիստոնէիցն B || 3 տանէին] տային B || 5-8 եւ յետ երից ... ցաւոց դեղ է *om.* B || 9 բազում *om.* B || 13-14 կատարեցաւ ... սարկաւագն] յիշատակ է սրբոյն Բիկենտիոսի սարկաւագին՝ մեծ եւ սքանչելի մարտիրոսին, որ կատարեցաւ յետ բազում չարչարանացն ի վերայ խաչի B || 14 արքային] արքայիւ B.

on les jeta dans un fossé très profond. On y conduisit de force des chrétiens et on les obligea à les lapider. Ces derniers prièrent Dieu de ne pas leur compter cela pour péché, car on les conduisait de force pour les lapider. C'est ainsi que les saints rendirent leur âme à Dieu.

Trois jours après, il se produisit un grondement de tonnerre et une pluie violente se mit à tomber, les pierres se dispersèrent, et les corps * des saints disparurent; on ne sut jamais si les corps furent enlevés par * A fol. 81 rº a.
les anges ou par les hommes. A cet endroit poussa un arbre de myrte; cet arbre existe encore aujourd'hui, et ses fruits et ses feuilles sont un remède pour tous les maux.

Bien longtemps après, les restes des saints furent révélés; les précieuses têtes des trois martyrs furent transportées à Byzance, où elles sont très honorées et glorifiées. On construisit un temple au nom des saints Akepsima, Joseph et Aeithalas. Leur commémoration est célébrée le 3 novembre.

En ce jour, mourut sur la croix, après de nombreuses tortures, saint Vincent, le diacre, par ordre du juge Dadianos, aux jours de l'empereur Maximien.

[B Է: եւ յայսմ աւուր յիշատակ սքանչելեաց սրբոյն Գէորգայ զօրավարի եւ նաւակատիք տաճարին որ ի Լիդիա : Եւ յիշատակ Կուարտոսի աշակերտի առաքելոցն :]

Սահմի ԻԶ եւ Նոյեմբերի Դ : Վկայաբանութիւն սրբուհւոյն Կիւրենայ :

Ի ժամանակս Մաքսիմիանոսի ամբարիշտ արքային՝ էր ի Տարսոն քաղաքին սրբուհի վկայն Քրիստոսի Կիւրենա, եւ ի Մարկիանոսէ դատաւորէ յոյժ բռնադատեալ՝ ոչ ուրացաւ զՔրիստոս : Եւ ածին զհերս գլխոյն եւ զարտեւանունսն եւ գրեցին ի նուրբ քարտէս բանս անառակս եւ նախատանաց, եւ կախեցին ի թղթին եօթն խնձոր,
* A fol. 81 r° b. եւ կապեցին ի ճակատն, եւ մերկ զենջակաւ * նստուցին ի վերայ իշոյ, եւ անցուցին չորս անգամ ընդ մէջ քաղաքին : Եւ տարեալ մանկունս հարկանէին բողաբրովք զաղախինն Քրիստոսի. եւ աղաչեաց զԱստուած եւ ոչ ոք նոսա զմարմին նորա յանօրինացն : Եւ տարան զնա ի քաղաքն Ռոսայ եւ անդ արկին զերանելին ի հուր :

Նոյնպէս եւ կին մի այլ հաւատացեալ ընկեցին ընդ նմին ի հուրն, որոյ անուն էր Յուլիանէ՝ եւ ի նոյն քաղաքէն Ռոսայ : Եւ աւանդեցին երկոքեան սուրբ կանայքն զհոգիս իւրեանց առ Աստուած, Նոյեմբերի Դ :

3 Վկայաբանութիւն] Վկայութիւն B — Կիւրենայ] Կիւրեննայ B || 4 ամբարիշտ] կռապաշտ B || 5 Կիւրենա] Կիւրեննա B 10 Եւ աղաչեաց ... յանօրինացն *om.* B || 13 աւանդեցին] աղօթելով *add.* B || 14 Նոյեմբերի Դ] եւ Սահմի ԻԶ *add.* B.

[B On fait aussi en ce jour la mémoire des miracles de saint Georges, le chef militaire; c'est aussi l'avant-fête de son temple à Lydda et la commémoration de Quartus le disciple des apôtres.]

26 SAHMI, **4 Novembre.**

Martyre de sainte Cyrène.

Aux jours de l'empereur impie Maximien, vivait dans la ville de Tarse la sainte martyre du Christ Cyrène, qui, instamment pressée par le juge Marcien, ne renia pourtant pas le Christ. On lui rasa les cheveux de la tête et les sourcils, on écrivit sur du papier fin des propos lascifs et outrageux, on mit dans ce papier sept pommes et on le lui attacha au front;
* A fol. 81 r° b. on la fit * asseoir nue, la taille entourée d'un tablier, sur un âne, et on la promena quatre fois à travers la ville. On fit venir des jeunes gens pour frapper la servante du Christ avec des verges d'une certaine plante, mais elle pria Dieu et aucun des impies ne s'aperçut de sa nudité. On conduisit la bienheureuse à la ville de Rhosas et on l'y jeta dans le feu.

On jeta avec elle dans les flammes une autre femme fidèle, dont le nom était Julienne et qui était de la même ville de Rhosas. Les deux saintes femmes rendirent leur âme à Dieu le 4 novembre.

Յայսմ աւուր վարք աղախնոյն Աստուծոյ Մատրոնայ :

Պատուական կինս այս՝ էր ի Պերգիսոյ Պամփիւլացւոց, կին լեալ առն, եւ նորա դուստր մի էր միամօր : Եւ յետ քսան եւ հինգ ամաց թողեալ զդուստրն եւ զայր իւր գնաց ի Կոստանդինուպօլիս, եւ յանձն արարեալ զդուստրն պարկեշտ կուսանի միոյ որում անուն էր Շուշան :

Եւ ինքն երթեալ ի վանս երանելոյն Բասիոսի, լեալ ի կերպարանս ներքինոյ կրօնաւորեցաւ, եւ անուանեցաւ Բաբիլաս, եւ մեծաւ ճգնութեամբ որպէս այր վաստակէր ընդ այլ եղբարսն :

Եւ յետ ժամանակաց տեսանէ ի տեսլեանն երանելին Բասիոս զայր մի՝ որ ասէր եթէ. Ներքինին որ ի վանքդ է՝ կին է : * Նոյնպէս եւ այլ վանաց հայր տեսանէր * A fol. 81 v° a.
յերազի որ կին էր Բաբիլաս, եւ երթեալ պատմեաց երանելոյն Բասիանոսի : Եւ կոչեցին զնա առանձինն ի սենեակ եկեղեցւոյն, եւ սաստիւ եւ սպառնալեօք հարցանէին :

Իսկ նորա անկեալ յոտս նոցա խոստովանեցաւ եթէ. Վասն առն իմոյ զայս հնարս իմացայ, զի մի գտցէ եւ բռնութեամբ հանցէ զիս ի կամաց իմոց :

1 Մատրոնայ] Մատրոնեայ B || 2 նորա] նմա B || 3 մի էր *om.* B — զայր իւր] զայրն B || 5 որում] որոյ B || 6 Բասիոսի] Բասիանոսի B — կերպարանս] կերպ B || 7 վաստակէր] յոյժ *add.* B || 9 Բասիոս] Բասիանոս B.

En ce jour, vie de la servante du Christ Matrona.

Cette excellente femme était de Pergè de Pamphylie; elle était mariée, et elle avait une fille unique. Vingt-cinq ans après, elle quitta sa fille et son mari et se rendit à Constantinople, après avoir recommandé sa fille à une vierge honnête dont le nom était Suzanne.

Elle se rendit au couvent du bienheureux Basianos (*Vasios*), sous les apparences d'un eunuque, s'y fit moine, et prit le nom de Babylas; elle se mit à travailler comme un homme avec beaucoup d'ascétisme, à l'égal des autres frères.

Un certain temps après, le bienheureux Basianos vit dans une vision un homme qui lui dit : L'eunuque qui se trouve dans ton couvent * est une * A fol. 81 v° a.
femme. De même un autre higoumène du couvent vit dans un songe que Babylas était une femme, et alla en rendre compte au bienheureux Basianos. Ils firent venir Babylas seul, dans une pièce attenant à l'église, et l'interrogèrent avec sévérité et menaces.

Elle se jeta à leurs pieds et avoua : J'ai inventé ce moyen vis-à-vis de mon mari, pour qu'il ne me retrouvât plus et qu'il ne me fît pas sortir du couvent contre ma volonté.

Իսկ երանելոյն Բասիանոսի յուղարկեալ զնա ի քաղաքն Եմեսիա, եւ գրեաց թուղթ առ ճգնաւոր կուսան մայր վանացն ։ Եւ յորժամ գնաց, առժամայն գտին ի քաղաքին յայնմիկ զպատուական գլուխ Յովհաննու Մկրտչին, եւ առեալ Մատրոնա յօրհնութենէ նշխարացն՝ էօծ զաչս կուրի միոյ եւ նոյնժամայն բացաւ եւ ետես զլոյս ։

Եւ յետ ժամանակաց լուաւ այր իւր, եւ չոգաւ ի քաղաքն Եմեսիա, եւ նորա իմացեալ փախեաւ յԵրուսաղէմ եւ անտի ի Սինէական լեառն, եւ ապա գնաց ի Բիւրիտոն քաղաք, յորում տէրունական պատկերն ի տախտակի խոցեցաւ ի Հրէից, եւ բղխեաց ի կողից արիւն եւ ջուր ։ Եւ երթեալ անդ բնակեցաւ յաւերակս արտաքոյ քաղաքին, որ երբեմն լեալ էր տաճար կռոց ։ Եւ յորժամ աղօթէր պաշտէին դեւքն որ
* A fol. 81 vº b. բնակեալ էին * յաւերակս տաճարին եւ նորա գիտացեալ հալածեաց զնոսա նշանաւ սրբոյ խաչին ։ Եւ մեծաւ ճգնութեամբ զառաքինի վարսն իւր կատարէր ։

Եւ յորժամ պապակէր ի ծարաւոյ՝ ելանէր արտաքս եւ ի դալար խոտոյ թանայր զշրթունս իւր եւ զլեզուն. եւ ապա փորեալ ձեռօք իւրովք զերկիր եւ բղխեաց ջուր կենդանի ։

Եւ ի միում աւուր եղեալ սատանայ ի կերպարանս գեղեցկատեսիլ աղջկան, եւ

2-4 Եւ յորժամ գնաց ... ետես զլոյս ։ *om.* B || 7-8 յորում տէրունական ... արիւն եւ ջուր *om.* B || 9 Եւ յորժամ ... դեւքն *om.* B || 10 եւ նորա գիտացեալ *om.* B || 15 Եւ ի միում ..., եւ անյայտ եղեն *om.* B.

Le bienheureux Basianos l'envoya à la ville d'Émèse et écrivit une lettre à la vierge ascète, la mère religieuse du monastère. Lorsque Matrona y arriva, l'invention de la précieuse tête de Jean-Baptiste eut lieu aussitôt dans cette ville, et Matrona, prenant une partie des saints restes, l'appliqua sur les yeux d'un aveugle qui recouvra immédiatement la vue et vit la lumière.

Après des années, son mari, ayant appris quelque chose à son sujet, se rendit à Émèse, mais Matrona, avertie, s'enfuit à Jérusalem et de là au mont Sinaï; de là elle se rendit ensuite à la ville de Beyrouth (*Biuriton*), où se trouvait l'image sur bois du Seigneur, qui, percée par les Juifs, rendit du sang et de l'eau de son côté. Arrivée là, elle fixa sa demeure hors de la ville dans les ruines d'un ancien temple d'idoles. Lorsqu'elle se mit à prier,
* A fol. 81 vº b. les démons qui habitaient * les ruines du temple se mirent à célébrer les offices; elle s'en aperçut et les chassa par le signe de la sainte croix. Elle y accomplit sa vie de vertus dans un grand ascétisme.

Lorsqu'elle était tourmentée de soif, elle sortait dehors et humectait ses lèvres et sa langue dans l'herbe tendre; ensuite elle creusa la terre de ses mains et il en surgit une eau vive.

Un jour, le démon prit la forme d'une belle jeune fille et engagea

խրատ տայր Մատրոնայի ի բաց կալ ի ճգնողական վարուց եւ մտանել ի քաղաքն, այլ ոչ ինչ կարաց խախտել զնա ի տեղւոջէն իւրմէ ։ Եղեւ իբրեւ զառամօն պառաւ եւ սպառնալեօք երկեցուցանէր զնա եւ ասէր. Թէպէտ եւ ի մանկութեան քո ոչ յաղթեցի քեզ, այլ ի պառաւութեան բազում նեղութիւնս անցուցի ընդ քեզ ։ Եւ յաւուր միում մինչդեռ աղօթս առնէր՝ երեւեցան ի թիկունս կոյս իբրեւ երեք արք եւ առնէին ծունր անձին իբրեւ ժամս երկուս. եւ ասեն ցնա. Աղօթեա վասն մեր աղախին Քրիստոսի, զի եւ մեք վասն քո աղօթեմք. եւ անյայտ եղեն ։

Եւ բազում կանայս դարձուցանէր ի հաւատն Քրիստոսի ի հեթանոսաց, եւ առաքէր առ եպիսկոպոսն մկրտել զնոսա եւ դասաւորէր ի դասս կրօնաւորաց, եւ ընդ աղախնոյն Քրիստոսի * առաքինի վարուք ճգնէին ։ * A fol. 82 r° a.

Իսկ կռապաշտիցն սպառնացեալ նմա՝ զի հրով այրեսցեն զնա, եւ նա ասէ. Դուք եկայք եւ ես տաց փայտ եւ հուր, եւ այրեցէք զիս. ես պատրաստ եմ ի մեռանել վասն անուանն Քրիստոսի ։ Եւ ի բանից նորա ամօթալից դառնային ։

Լուաւ վասն առն իւրոյ զի գիտաց վասն նորա թէ ուր իցէ, եւ աղաչեաց զԱստուած զի յայտնեսցէ նմա, ուր երթիցէ կամ յԱղեքսանդրիա կամ յԱնտիոք կամ ի Կոստանդնուպօլիս ։ Եւ տեսեալ յանուրջս տեսիլս երիս արս որոց անուանքն էին միոյն՝ Աղեքսանդրոս, միոյն՝ Կոստանդիանոս, եւ միոյն՝ Անտիոքոս ։ Եւ հակառակէին

16 տեսիլս *om.* B || 17 միոյն] միւսոյն B.

Matrona à cesser la vie ascétique et à rentrer dans la ville, mais il ne réussit pas à lui faire quitter cet endroit. Alors le démon prit l'apparence d'une vieille femme effrontée, l'intimida par des menaces et dit : Bien que je ne t'aie pas vaincue dans ta jeunesse, je t'ai fait pourtant endurer bien des souffrances dans ta vieillesse. Un jour qu'elle était en prières, trois hommes apparurent derrière son dos, faisant des génuflexions répétées pendant deux heures environ, et ils lui dirent : Prie pour nous, servante du Christ, car, nous aussi, nous prions pour toi. Et ils disparurent.

[Matrona] convertissait beaucoup de femmes païennes à la foi du Christ; elle les envoyait à l'évêque, pour les baptiser, et celui-ci les admettait ensuite au rang des religieuses, et elles pratiquaient * une vie de mortifications avec la servante du Christ. * A fol. 82 r° a.

Les idolâtres menacèrent [Matrona] de la brûler dans les flammes, elle leur répondit : Vous n'avez qu'à venir et je vous procurerai du bois et du feu et vous pourrez me brûler; je suis prête à mourir pour le nom du Christ. A ces paroles, ils s'en retournèrent pleins de honte.

[Matrona] apprit que son mari connaissait l'endroit où elle se trouvait ; elle pria Dieu de lui révéler si elle devait se rendre à Alexandrie, à Antioche ou à Constantinople. Elle vit dans un songe trois hommes qui se nommaient, l'un Alexandre, l'autre Constantin et l'autre Antiochus. Ils se disputaient

ընդ միմեանս իւրաքանչիւր ոք եթէ. առից զդա կին ։ Եւ ընկեցին վիճակ երիցս անգամ. եւ ել վիճակն Կոստանդիանոսի ։

Եւ զարթուցեալ գիտաց որ հրամայեցաւ նմա երթալ ի Կոստանդինուպօլիս ։ Եւ յարուցեալ յանձն արար զաշակերտեալ կանայսն յեպիսկոպոսն, եւ ինքն գնաց ի Կոստանդինուպօլիս, եւ երթեալ առ երանելին Բասիանոս, պատմեաց նմա զամենայն ։ Եւ նա ետ նմա յեզր քաղաքին առանձինն խրճիթ մի եւ ասէ. Լռութեամբ կալով՝ կեցո՛ զոգիդ քո եւ զբազմաց ։

* A fol. 82 r° b. Եւ լուաւ վասն նորա Բերիանեայ * թագուհին՝ ամուսին Լեւոնի արքային, եւ գնաց առ նա ։ Եւ յոյժ զարմացաւ ընդ խստակրօն ճգնութիւն երանելոյն Մատրոնայի, եւ շինեաց զտեղին զայն վանս բազում ծախիւք, եւ է մինչեւ ցայսօր ։

Եւ առաքեաց ետ բերել ի Բիւրիտոն քաղաքէն զկրօնաւորեալ կանայսն, զոր ի հեթանոսաց ուսուցեալ դարձոյց ի Քրիստոս, եւ բնակեցան ի միասին մինչեւ ցմահ, եւ բազմացան քորք վանացն յոյժ ։

Եւ երանելին Մատրոնա հրեշտակական վարուք կացեալ, յետ հրաժարելոյն ի տանէն եւ յամուսնոյն իւրոյ՝ ամս եօթանասուն եւ հինգ, եւ հանգեաւ խաղաղութեամբ ի Քրիստոս ամաց հարիւր եւ քսանից ։

7 զբազմաց] զայլոց բազմաց B || 8 Բերիանեայ] Բրիանեա B || 9 երանելոյն Մատրոնայի] երանելի կնոջն B.

ensemble et chacun disait : Je la prendrai pour épouse. Ils tirèrent au sort trois fois et le sort échoua à Constantin.

[Matrona] à son réveil reconnut qu'il lui était ordonné de se rendre à Constantinople. Elle partit en recommandant à l'évêque les femmes qu'elle formait et se rendit à Constantinople, où elle alla trouver le bienheureux Basianos et lui raconta tout. Celui-ci lui désigna aux abords de la ville une hutte isolée et lui dit : Fais le salut de ton âme et celui de beaucoup d'autres, en vivant en silence.

* A fol. 82 r° b. L'impératrice * Brianée, femme de l'empereur Léon, ayant entendu parler d'elle, alla la voir et fut très édifiée de l'austère ascétisme de la bienheureuse Matrona; elle fit construire au même endroit et à grands frais un couvent qui existe encore aujourd'hui.

[Matrona] fit venir de la ville de Beyrouth les religieuses, qu'elle avait instruites et converties du paganisme au Christ; elles vécurent ensemble jusqu'à leur mort. Les religieuses du monastère augmentèrent considérablement en nombre.

La bienheureuse Matrona vécut soixante-quinze ans d'une vie angélique, après avoir quitté sa maison et son mari, et reposa en paix dans le Christ à l'âge de cent vingt ans.

[* B տօն է սուրբ առաքելոցն Պատրոբայ, Երմայ, Լինոսի, Գայոսի, Փիլոգողոսի, որ էին յեօթանասուն եւ երկու աշակերտացն : * B p. 221 a.

Սուրբ առաքեալքս էին ի կարգէ եւ ի պատուոյ եօթանասնիցն, սպասաւորք եւ պաշտօնեայք գլխաւոր առաքելոյն Պետրոսի եւ Պօղոսի : Սուրբն Լինոս եղեւ եպիսկոպոս Հռոմայ ի Պետրոսէ առաքելոյ, եւ յետ նորա կալաւ զաթոռն ամս քսան եւ եօթն : Իսկ սուրբն Պատրոբաս եղեւ եպիսկոպոս ի Պատիուղուս՝ զոր եւ զսա յիշէ Պօղոս եւ գովէ ի թուղթս իւր : Իսկ սուրբն Գայիոս եւ նա ձեռնադրեալ յառաքելոցն՝ եկաց եպիսկոպոս Եփեսոսի՝ յետ Տիմոթէոսի աշակերտին Պօղոսի : Իսկ սուրբն Փիլոգոս շրջեալ ընդ Անդրէի ի յաշխարհն մարդակերաց, եւ ի նմանէ ձեռնադրեցաւ եպիսկոպոս Սինոպ քաղաքի : Իսկ սուրբն Երմա՝ ձեռնադրեցաւ եւ նա եպիսկոպոս յառաքելոյն Պօղոսէ՝ Փիլիպպու քաղաքին՝ որ է առաջին վիճակ Մակեդոնացւոց :

Զսոսա զամենեսին վասն արժանաւոր գործոց յիշէ Պօղոս ի թուղթն Հռովմայեցւոց եւ ողջոյն տայ, զի յայնժամ դեռ եւս ի Հռոմ էին, եւ յետոյ կացեալ եպիսկոպոսք վարդապետութեամբ եւ նշանօք հաստատէին եւ դարձուցանէին զբազումս : Վասն որոյ եւ ի հալածանացն զոր յարոյց Ներոն եւ Դոմետիոս՝ բազում նեղութիւնս կրեցին, եւ անբաւ փորձութեանց տանելով ի վիշտս եւ ի չարչարանս վասն Քրիստոսի ժուժկալեալ՝ համբերութեամբ կատարեցան այլ եւ այլ յեղանակօք եւ պսակեցան ի Քրիստոսէ :]

[B * Fête des saints apôtres Patrobas, Hermès, Lin, Gaïus et Philologos (*Philogolos*), qui étaient du nombre des soixante-douze disciples. * B p. 221 a.

Ces saints apôtres étaient du rang et de la dignité des soixante-dix, serviteurs et ministres des principaux apôtres Pierre et Paul. Saint Lin devint évêque de Rome; il fut sacré par l'apôtre Pierre, à qui il succéda sur le siège pendant vingt-sept ans. Saint Patrobas devint évêque à Pouzzoles (*Patioulous*), Paul le mentionne et en fait l'éloge dans ses épîtres. Saint Gaïus fut sacré, lui aussi, par les apôtres et devint évêque d'Éphèse, après Timothée, le disciple de Paul. Saint Philologos parcourut avec André le pays des anthropophages, et fut sacré par lui évêque de la ville de Sinope. Saint Hermas fut, lui aussi, sacré par l'apôtre Paul, évêque de la ville de Philippopolis, qui est le premier siège épiscopal en Macédoine.

Paul les mentionne tous, à cause de leurs œuvres méritoires, dans son épître aux Romains et les salue, car ils se trouvaient encore à Rome à cette époque; et ce n'est que plus tard qu'ils devinrent évêques et raffermirent et convertirent nombre de gens par leur doctrine et par des miracles. C'est pourquoi, à l'époque des persécutions soulevées par Néron et Domitien, ils subirent bien des peines, et, après avoir supporté d'innombrables épreuves et enduré des peines et des tortures pour le Christ, ils moururent de différentes manières et furent couronnés par le Christ.]

Սահմի ԻԷ եւ Նոյեմբերի Ե ։ Վկայաբանութիւն սրբոյն Պորփիւրիոսի գուսանի ։

Սուրբն Պորփիւրիոս՝ էր յազգէ Ասիանոյ, եւ սնեալ յԵփեսոս քաղաքին. եւ էր հեթանոս եւ երգեցիկ ի դիւական խաղս թէատրոնաց ։ Եւ գնաց ի Կեսարիա Կապադովկացւոց եւ խաղայր ի մէջ քաղաքին կեթառով՝ որ է փանդիրամբ ։ Ետես զնա
* A fol. 82 v° a. Աղեկսանդրոս կոմսն, եւ հաճեցաւ ի խաղս եւ յերգս նորա ։ Եւ յաւուր միոջ * հրամայեաց պատրաստել զթէատրոնն յորում զպղծալից զոհսն մատուցանէին ։ Եւ ժողովեցան բազմութիւնք քաղաքին վասն տեսանելոյ զխաղս թէատրոնին ։

Եւ որպէս այպն առնելով զքրիստոնէից աստուածային խորհրդածութիւնն՝ որ լինի ի սուրբ մկրտութիւնն, արարին ի խաղացողացն զմի ոմն որպէս թէ եպիսկոպոս եւ զայլս որպէս քահանայս եւ սարկաւագունս. եւ տարան զՊորփիւրիոս առաջի որպէս երախայ՝ զի մկրտեսցեն զնա. եւ սկսան ընդ խաղ գոչանջել որպէս եթէ պաշտէին. եւ բերին մեծ կաթսայ եւ լցին ջրով, եւ մերկացուցին զՊորփիւրիոս եւ արկին ի ջուրն ։ Ասէ սուտ եպիսկոպոսն այպն առնելով. Յանուն Հօր եւ Որդւոյ եւ սուրբ Հոգւոյն մկրտի Պորփիւրիոս ։ Ոչ գիտէին անհաւատքն եթէ անուն սուրբ Երրորդութեանն անայպանելի է եւ աննախատելի է ։

1 Վկայաբանութիւն] Վկայութիւն B — գուսանի] յԵփեսոս *add.* B || 4 կեթառով] կիթառաւ B || 6 մատուցանէին] կատարէին B.

27 SAHMI, **5 Novembre.**

Martyre de saint Porphyre, le mime.

Saint Porphyre était de l'Asie, avait été élevé dans la ville d'Éphèse: il était païen, et chanteur sur les scènes diaboliques des théâtres. S'étant rendu à Césarée de Cappadoce, il jouait de la cithare [1] dans la ville. Le comte Alexandre le remarqua et prit plaisir à ses jeux et chants. Un jour,
* A fol. 82 v° a. * il ordonna de préparer le théâtre où l'on offrait les sacrifices abominables. La population de la ville y accourut en foule pour assister au spectacle du théâtre.

Comme pour tourner en ridicule le divin mystère des chrétiens qui s'accomplit pendant le saint baptême, on fit représenter par l'un des acteurs l'évêque, par d'autres des prêtres et diacres, et on leur présenta Porphyre, comme catéchumène, aux fins de le baptiser. Ils commencèrent à hurler par plaisanterie, comme s'ils accomplissaient l'office, firent ensuite apporter un grand bassin qu'ils remplirent d'eau, et ayant mis à nu Porphyre, ils le jetèrent dans l'eau. Le faux évêque prononça par moquerie : Porphyre est baptisé au nom du Père, du Fils et du Saint-Esprit. Les païens ignoraient que le nom de la sainte Trinité n'est pas sujet à moquerie et à outrage.

1. Le rédacteur arménien ajoute : c'est-à-dire de la trompette.

Եւ արար Աստուած ի տեղւոջն յայնմիկ նշան մեծ եւ յափշտակեաց զմիտս Պորփիւրիոսի որպէս զառն ի բերանոյ գայլոյ ։ Եւ յորժամ մկրտեցին զՊորփիւրիոս ընդ խաղս եւ զգեցուցին հանդերձս սպիտակս՝ էջ ի վերայ նորա ճշմարտապէս Հոգին սուրբ, եւ երեւեցան առաջի Պորփիւրիոսի հրեշտակք՝ ղամբարս ունելով, եւ օրհնէին զԱստուած * բարձր ձայնիւ, որ եւ ի ձայնէ հրեշտակացն շարժեցաւ քաղաքն, եւ յոյժ * A fol. 82 vº b. զարհուրեցան. եւ յահի եղեալք ասէին եթէ. Աստուածք մեր երեւեցան Պորփիւրիոսի ։ Եւ այլք ասէին. Եթէ ի սուտ մկրտութիւնն Պորփիւրիոսի այսպիսի զօրութիւնք եղեն, ո՜րչափ եւս առաւել որք ճշմարտութեամբ մկրտին՝ լինիցի նշանք յերկնից ։ Եւ որք զայս ասացին երթեալ անկան յոտս Պորփիւրիոսի եւ ասեն. Եղբայր Պորփիւրիէ, աղօթեա վասն մեր որ եւ ի մեզ իջանէ Հոգին սուրբ ։

Իսկ Պորփիւրիոս ոչ գիտէր յաղօթս կալ. եւ հրեշտակ Տեառն ուսոյց նմա, եւ դարձաւ յարեւելս տարածեաց զձեռս յերկինս ։ Եւ էջ ամպ լուսաւոր եւ ծածկեաց զթէատրոնն եւ ցօղէր ի վերայ ամենեցուն որ հաւատացինն. եւ մկրտեցան յամպն եւ ի ցօղն, եւ ի վերանալ ամպոյն երեւեցան սպիտակ զգեստիւք, եւ ելեալ ի թէատրոնէն խնդութեամբ գնացին յեկեղեցին ։

Լուաւ եւ սրբազնեալ եպիսկոպոսն քաղաքին Կղօնոս եւ ուրախ եղեւ յոյժ, եւ

5 ձայնիւ] բարբառով B || 8 լինիցի] լինին B || 9-14 Եւ որք զայս ասացին ... սպիտակ զգեստիւք] Եւ բազումք ի ժողովելոց անտի հաւատացին ի Քրիստոս B.

Aussi Dieu accomplit en cet endroit un grand miracle. Il ravit l'esprit de Porphyre comme on délivre un agneau de la gueule du loup. Lorsqu'on eut baptisé Porphyre par plaisanterie, et qu'on l'eut revêtu de vêtements blancs, le Saint-Esprit descendit réellement en lui et des anges apparurent devant Porphyre, tenant des lumières et bénissant Dieu à haute voix; la ville fut ébranlée * par les voix des anges, et les gens, fortement saisis et * A fol. 82 vº b. effrayés, se mirent à dire : Nos dieux ont apparu à Porphyre. D'autres disaient : Si dans le faux baptême de Porphyre de tels prodiges ont eu lieu, que de signes du ciel doivent avoir lieu pour ceux qui sont baptisés en toute vérité! Et ceux qui parlèrent ainsi allèrent se jeter aux pieds de Porphyre en disant : Frère Porphyre, prie pour nous, afin que le Saint-Esprit descende en nous aussi.

Mais Porphyre ne savait pas prier; l'ange du Seigneur le lui apprit, et il se tourna vers l'Orient et étendit ses bras au ciel. Un nuage lumineux descendit, et enveloppa le théâtre, répandant une rosée sur tous ceux qui avaient cru. Ils furent baptisés dans le nuage et dans la rosée, et lorsque le nuage se fut dissipé, ils apparurent revêtus de vêtements blancs. Ils quittèrent le théâtre pleins de joie et se rendirent à l'église.

Le saint évêque de la ville, Clonos, l'apprit et en ressentit une grande

ընկալաւ ընդ առաջ՝ տարաւ զնոսա յեկեղեցին, եւ լցաւ եկեղեցին հրեշտակօք, եւ ծունր կրկնեալ ամենեցուն փառաւորէին զԱստուած ։ Եւ վերացան հրեշտակքն յերկինս ։

* A fol. 83 r° a. Եւ տեսեալ կոմսին * զսքանչելիսն ապշեցաւ յոյժ եւ զարհուրեալ յահէն ։ Եւ երթեալ Պորփիւրիոս ի տաճար կռոց, եւ խորտակեաց զամենայն բագինսն ։ Եւ եղեւ թնդիւն մեծ, եւ միոյ կռոց գլուխ անկեալ ի վերայ քրմին եւ եսպան զնա ։ Եւ լուեալ կոմսին յամօթ եղեւ յոյժ, եւ հրամայեաց սրով սպանանել զՊորփիւրիոս ։

Եւ յորժամ տարան ի տեղին՝ առաքեաց առ եպիսկոպոսն եւ տարաւ զսուրբ խորհուրդն, եւ հաղորդեցաւ ի սուրբ պատուական մարմնոյ եւ յարենէ Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ ։ Եւ ապա հատին զգլուխ նորա՝ Նոյեմբերի Ե ։

Եւ առեալ եպիսկոպոսին զնշխարս սրբոյ վկային Պորփիւրիոսի տարաւ յեկեղեցին եւ եդ պատուով ի տապանի ։

Յայսմ աւուր Մարտինոս եպիսկոպոսն Փռանգաց մեծ եւ առաքինի ճգնութեամբ բազում սքանչելիս արարեալ ի կենդանութեան իւրում եւ յետ մահուանն, յաւուրս բարեպաշտ թագաւորին Գրատիանոսի եւ խաղաղութեամբ հանգեաւ ի Քրիստոս ։

1 տարաւ] եմուծ B — եւ լցաւ եկեղեցին հրեշտակօք *om.* B || 2 փառաւորէին] գոհութեամբ փառաւորեցին B — Եւ վերացան հրեշտակքն յերկինս *om.* B || 3 եւ զարհուրեալ յահէն] եւ յամօթ եղեւ B || 3-6 Եւ երթեալ Պորփիւրոս ... եղեւ յոյժ *om.* B || 8 սուրբ *om.* B || 9 Նոյեմբերի Ե] եւ Մահճի ԻԵ *add.* B || 12 աւուր] երանելի *add.* B || 14 թագաւորին] արքային B — հանգեաւ ի Քրիստոս] աւանդեաց զհոգին իւր առ Աստուած B.

joie; il se porta au-devant d'eux et les conduisit à l'église. L'église se remplit d'anges et tous mettant les genoux en terre, glorifièrent, Dieu. Les anges remontèrent au ciel.

* A fol. 88 r° a. Le comte, témoin * des miracles, en fut épouvanté et saisi de crainte. Porphyre se rendit ensuite au temple des idoles et brisa tous les autels. Il se produisit un grand bruit et la tête d'une des idoles tomba sur le prêtre d'idoles et le tua. Ce qu'ayant appris, le comte, honteux et confus, ordonna de tuer Porphyre par l'épée.

Lorsqu'on l'eut conduit à l'endroit de l'exécution, il envoya quelqu'un à l'évêque, qui lui apporta le saint mystère, et il communia aux saints et précieux corps et sang du Christ, notre Dieu. On lui trancha ensuite la tête, le 5 novembre.

L'évêque prit les restes du saint martyr Porphyre, les transporta à l'église et les déposa dans un tombeau.

En ce jour, Martin, l'évêque des Français, qui a opéré de son vivant et après sa mort de nombreux miracles, reposa en paix dans le Christ, après une vie de grand ascétisme et de vertus, aux jours du pieux empereur Gratien.

Սա ետես զայր մի զրպարտող՝ որ ոչ տայր թոյլ զմեռեալ ումն թաղել, ասելով եթէ. Երեք հարիւր դահեկան պարտի ինձ, եթէ * ոչ առից զգանձն իմ ոչ տամ թաղել զդա : * A fol. 83 rº b. Եւ կին մեռելոյն երդնոյր եթէ. Վճարեցաք զքեզ : Եւ նա ուրանայր : Եւ աղօթիւք սրբոյն Մարտինոսի խօսեցաւ մեռեալն որ ո՛չ ինչ պարտէր նմա : Եւ առժամայն զըրպարտողն անկեալ մեռաւ :

Եւ մեռեալ էշ մի աղօթիւք կենդանացոյց, եւ յաղագս այնորիկ հաւատացին ի Քրիստոս յանհաւատիցն հազար ոգի :

Սահմի ԻԸ եւ Նոյեմբեր Զ : Վկայաբանութիւն Պօղոսի խոստովանողին Կոստանդնուպօլսոյ հայրապետին :

Սուրբն Մետրոփանէս Կոստանդինուպօլսոյ պատրիարքն՝ ի ժամ վախճանի իւրոյ ձեռնադրեաց յաթոռ իւր զաւագ երէց եկեղեցւոյն իւրոյ զԱղեքսանդրոս, զոր առաքեաց փոխանակ իւր ի Նիկիա յառաջին ժողովն. վասն զի ինքն ծերացեալ էր յոյժ եւ ոչ կարաց գնալ :

Եւ նոյնպէս եւ Աղեքսանդրոս ի ժամ վախճանի իւրոյ՝ ձեռնադրեաց զՊօղոս զսարկաւագն Թեսաղոնիկոյ, զոր ինքն սնուցեալ էր եւ ուսուցեալ, զոր եւ սուրբն Մե-

1 Սա ետես … Քրիստոսի *om.* B.
8 Վկայաբանութիւն] Վկայութիւն B — հայրապետին] պատրիարքին B || 15 Թեսաղոնիկոյ] Թեսաղոնիկեցին B.

Il avait vu un calomniateur qui empêchait d'enterrer un mort en disant : Il me doit trois cents écus; si * je n'obtiens pas la somme, je ne le laisserai pas enterrer. * A fol. 83 rº b. La veuve du défunt jurait : Nous te l'avons payée. L'autre niait. Alors, sur les prières de saint Martin, le mort parla et dit qu'il ne lui devait rien. Le calomniateur tomba aussitôt et mourut.

Il rendit, par ses prières, la vie à un âne mort, et, à cause de ce fait, mille personnes parmi les infidèles crurent au Christ.

28 SAHMI, **6 Novembre**.

Martyre de Paul le Confesseur, patriarche de Constantinople.

Saint Métrophane, patriarche de Constantinople, avait sacré, à sa mort, pour lui succéder au siège, le doyen de son église, Alexandre, qu'il avait envoyé, pour le remplacer, au premier concile de Nicée, car il était très âgé et ne pouvait s'y rendre.

Alexandre, à l'heure de sa mort, sacra également Paul, le diacre de Thessalonique, qu'il avait élevé et instruit, et dont saint Métrophane avait

որոփանէս բազում անգամ գովեալ էր. այր բարեպաշտ եւ երկիւղած յԱստուծոյ, եւ ճմուտ եւ տեղեակ աստուածային գրոց ։

Եւ թագաւորն Կոստանդիոս, որդի սրբոյն կոստանդիանոսի մեծին, թողեալ
* A fol. 83 v° a. ուղղափառութիւն հօրն, եւ * եղեալ հերձուածողն Արիոսի եւ արար ժողով յԱնտիոք քաղաք ընդդէմ Նիկիոյ ժողովոյն, եւ կամէր որոշել զհամագոյութիւն Երրորդութեանն ։ Եւ ոչ Յուլիոս Հռոմայ հայրապետն, եւ ոչ Մաքսիմոս Երուսաղեմայ, եւ ոչ Աթանաս Աղեկսանդրու, եւ ոչ Պօղոս Կոստանդինուպօլսոյ գնացին կամ ընկալան զժողովն ։

Եւ ընկէց թագաւորն զԱթանասիոս, եւ արար փոխանակ նորա՝ զոմն Գորգէս արիանոս ։ Եւ Աթանասիոս գնաց փախստական ի Հռոմ առ Կոստաս թագաւորն՝ եղբայր Կոստանդեայ, եւ առ Յուլիոս Հռոմայ հայրապետն ։ Նոյնպէս եւ ընկէց թագաւորն զխոստովանողն զՊօղոս, եւ նստոյց փոխանակ նորա զԵւդոքսիոս զՆիկոմիդացին ։

Եւ եւս ի սակաւ աւուրս մեռանել Եւդոքսիոսի, եւ ժողովեցան արիանոսքն զՄակեդոնիոս նստուցանել յաթոռ Կոստանդնուպօլսի, ոչ յեկեղեցւոջ պատրիարգարանին՝ այլ յայլ եկեղեցւոջ զոր կոչեն Պօղոսի ։

1 գովեալ էր] գովեաց եւ վկայեաց B || 9 փոխանակ] յաթոռ *add.* B.

bien souvent fait l'éloge, car c'était un homme pieux, craignant Dieu, érudit et versé dans les écritures divines.

L'empereur Constance (*Costantinos*), fils de saint Constantin (*Costantianos*)
* A fol. 83 v° a. le Grand, ayant abandonné l'orthodoxie de son père, * embrassa l'hérésie d'Arius, et convoqua un concile dans la ville d'Antioche, en opposition au concile de Nicée; il voulut séparer la consubstantialité de la Trinité. Mais ni Jules, patriarche de Rome, ni Maxime de Jérusalem, ni Athanase d'Alexandrie, ni Paul de Constantinople ne se rendirent au concile ni ne l'acceptèrent.

L'empereur destitua Athanase et le remplaça par un certain Georges, arien. Athanase se réfugia à Rome auprès de l'empereur Constant (*Costas*), frère de Constance, et auprès de Jules, patriarche de Rome. L'empereur destitua également Paul le Confesseur et le remplaça par Eudoxe de Nicomédie.

Peu de jours après, Eudoxe venant à mourir, les Ariens s'assemblèrent, afin de mettre Macédonius sur le siège de Constantinople, non pas dans l'église du patriarcat, mais dans une autre église dite de Saint-Paul.

Այս Մակեդոնիոս քարոզէր զՔրիստոս՝ ոչ նմանակից Հօր, եւ զՀոգին սուրբ օտար յաստուածութենէն :

Եւ զՊօղոս աքսորեցին ի Թեսաղոնիկեայ քաղաքին. եւ անտի գնաց ի Հռոմ, եւ եգիտ անդ զԱթանասիոս :

*Եւ գրեաց Կոստաս արքայն Հռոմայ * առ եղբայրն իւր Կոստանդին : Եւ եղեւ ժողով ի Սարդիկէ վասն Պօղոսի եւ Աթանասի. եւ ժողովեցան յարեւմտից երեք հարիւր եպիսկոպոսունք եւ յարեւելից եօթանասուն եւ ութ : Եւ արեւմտից եպիսկոպոսունքն ասէին՝ որ եւ Պօղոս եւ Աթանասիոս գայցեն ի ժողովն. եւ արեւելեանքն ոչ կամէին : Եւ ապա որոշեցան ի միմեանց եւ գնացին արեւելեանքն եօթանասուն եւ ութ եպիսկոպոսունքն ի Փիլիպպուպօլիս, եւ նզովեցին զորս համագոյ խոստովանէին զսուրբ Երրորդութիւնն :* * A fol. 83 v° b.

Իսկ երեք հարիւր արեւմտից եպիսկոպոսունքն քարոզեցին համագոյ զսուրբ Երրորդութիւնն, եւ յամենայն տեղիս թղթովք հաստատեցին :

Եւ գրեաց Կոստաս առ եղբայր իւր Կոստանդինոս սպառնալիս որ եթէ զՊաւղոս եւ զԱթանասիոս ոչ հաստատեսցեն՝ զսէր եղբայրութեանդ լուծանեմ եւ բազում զօրօք գամ մարտնչել ընդ քեզ : Եւ լուեալ Կոստանդինոս երկեաւ յեղբօրէն, եւ հաստա-

1 ոչ նմանակից Հօր] ոչ համագոյակից՝ այլ նմանակից Հօր B || 7 եօթանասուն եւ ութ] եօթանասուն եւ վեց B || 9 արեւելեանքն եօթանասուն եւ ութ] արեւելից եօթանասուն եւ վեց B || 15 հաստատեսցեն] յաթոռ իւրեանց *add.* B — բազում *om.* B.

Ce Macédonius prêchait que le Christ n'est pas égal au Père, et que le Saint-Esprit est étranger à la divinité.

On exila Paul à la ville de Thessalonique; de là il se rendit à Rome, où il retrouva Athanase.

L'empereur de Rome Constant écrivit à ce sujet * à son frère Constance. Il fut tenu un concile à Sardique à propos de Paul et d'Athanase. Trois cents évêques de l'Occident et soixante-dix-huit évêques de l'Orient s'y assemblèrent. Les évêques de l'Occident exigeaient : Que Paul et Athanase vinssent également au concile; mais ceux de l'Orient s'y opposaient. Ils se séparèrent alors et les soixante-dix-huit évêques de l'Orient se rendirent à Philippopolis et y anathématisèrent ceux qui professaient la sainte Trinité consubstantielle. * A fol. 83 v° b.

Quant aux trois cents évêques de l'Occident, ils prêchèrent la sainte Trinité consubstantielle et le confirmèrent par lettres à tous les pays.

Constant écrivit des menaces à son frère Constance : Si Paul et Athanase ne sont pas réinstallés sur leurs sièges, je romps l'affection fraternelle avec toi et je marche à la tête de nombreuses armées pour te livrer bataille. A cette nouvelle, Constance, qui craignait son frère, rétablit Paul sur

տեղւոյ զՊաւղոս յաթոռ պատրիարգութեան՝ յեկեղեցւոջ սրբուհւոյն Հեղինեայ, զոր հին եւ նոր կոչեն : Հաստատեաց եւ զԱթանասիոս յԱղեկսանդրիա յաթոռ իւր :

Եւ յետ ժամանակաց Մագնենտիոս ի Հռոմ սպան զԿոստաս արքայն : Եւ լուեալ
* A fol. 84 r° a. արիոսական ժողովքն որք ի Կոստանդինուպօլիս՝ * եւ ուրախ եղեն յոյժ. եւ շարժեն զԿոստանդիոս թագաւորն ի վերայ Պօղոսի եւ Աթանասի ի բարկութիւն : Եւ եղեւ դարձեալ հալածումն եկեղեցեաց ուղղափառացն ընդ ամենայն երկիր, եւ առաքեաց յԱղեկսանդրիա զԳէորգէոս զարիանոսն, եւ զՊօղոս աքսորեցին ի Կոկիսոն Հայոց :

Եւ ժողովեցան արիանոսքն առ Փիլիպպոս եպարքոսն, եւ գրեաց առ իշխանն Կոկիսոնոյ եւ խեղդեաց զսուրբն Պօղոս պատուական եմփորոնաւն իւրով, եւ կալաւ զեկեղեցին անօրէնն Մակեդոնիոս :

Եւ բազում հալածանս եւ նեղութիւնս անցուցին արիանոսքն ընդ ուղղափառսն հրամանաւ Կոստանդիանոսի արքայի. որ եւ զերկու կիսասարկաւագունսն Պօղոսի սրով սպանին զՄարկիանոս եւ զՄարտիւրիոս :

Իսկ Մակեդոնիոս փոխեաց զնշխարս սրբոյն Կոստանդիանոսի, եւ տարաւ յեկեղեցին սրբոյն Ակակիոսի : Եւ լուեալ Կոստանդիանոս արքայն զփոխադրումն ոսկերաց հօր իւրոյ, բարկացաւ յոյժ եւ ընկէց զՄակեդոնիոս յաթոռոյն :

Եւ եղեւ յետ վախճանի Կոստանդեայ՝ թագաւորեաց ամբարիշտն Վաղենդիոս,

4 արիոսական] արիանոսաց B || 17 Վաղենդիոս] Վաղենտիանոս B.

le siège patriarcal, dans l'église de Sainte-Hélène, qu'on appelle ancienne et nouvelle. Il rétablit également Athanase sur son siège d'Alexandrie.

Quelque temps après, Magnence tua l'empereur Constant à Rome. Ce
A fol. 84 r° a. qu'ayant appris, les assemblées ariennes à Constantinople * eurent une grande joie et excitèrent la colère de l'empereur Constance contre Paul et Athanase. Une nouvelle persécution des églises orthodoxes eut lieu dans tous les pays. L'empereur envoya à Alexandrie l'arien Georges et on exila Paul à Cocuse d'Arménie.

Les Ariens tinrent conseil chez l'éparque Philippe, qui envoya un message au gouverneur de Cocuse; ce dernier fit étrangler saint Paul à l'aide de son précieux pallium. L'impie Macédonius s'empara de l'église.

Les Ariens firent subir, par ordre de l'empereur Constance, de nombreuses persécutions et souffrances aux orthodoxes, et tuèrent par le glaive les deux sous-diacres de Paul, Marcien et Martyron [1].

Macédonius fit transporter les restes de saint Constantin, et les fit déposer dans l'église de Saint-Acace. L'empereur Constance, lorsqu'il eut appris que les os de son père avaient été transférés, en fut fort irrité et chassa du siège Macédonius.

Après la mort de Constance régna, l'impie Valentin, qui assiégea les

1. Cf. 16 sahmi, p. [435]-[437].

եւ նա պաշարեաց զեկեղեցիս ուղղափառաց ։ Եւ յետ նորա սատակմանն՝ պիղծն Յուլիանոս ։ * Եւ ապա կացոյց Աստուած զմեծն Թէոդոս ի ձեռն Գրատիանոսի Հռոմայ արքային, եւ հալածեաց զամենայն արիոսեանքն ի Կոստանդինուպօլսէ ։ * A fol. 84 r° b.

Եւ երթեալ սրբոյն Գրիգորի աստուածաբանի լուսաւորեաց վարդապետութեամբն իւրով զամենայն քաղաքն, նստելով ի փոքր մատուռն սրբուհւոյն Անաստասիայ ։ Եւ որ զքառասուն ամ կալան զեկեղեցիքն՝ արիանոսքն, իբրեւ զփոշի անյայտ եղեն, եւ տիրեցին եկեղեցւոյն որք համագոյ խոստովանին զամենասուրբ զԵրրորդութիւնն ։

Եւ եղեւ ժողով հարիւր եւ յիսուն եպիսկոպոսաց, յորոց էր Տիմոթէոս Աղեկսանդրացի, Կիւրեղ Երուսաղեմայ, Մելիտոս Անտիոքայ, Գրիգոր Նիւսացի՝ եղբայր սրբոյն Բարսղի ։ Եւ նստուցին յաթոռ Կոստանդինուպօլսի զՆեկտառիոս, եւ անուանեցին զՊօղոս՝ խոստովանող ։

Եւ առաքեցին ի Կոկիսոն Հայոց եւ բերին զնշխարս սրբոյն Պօղոսի խոստովանողին. եւ ելին ընդ առաջ ի Քաղկեդոն եւ պատրիարգն եւ ամենայն ժողովուրդ քաղաքին՝ մոմեղինօք եւ խնկօք, եւ մեծաւ փառօք պատուեցին եւ եդին յեկեղեցին առ սրբոյ սեղանոյն ։

Եւ կատարի տօնն ի Նոյեմբերի Զ ։

1 պաշարեաց] շարժեաց B || 3 արիոսեանքն] արիանոսս B || 12 Հայոց *om.* B || 13 Քաղկեդոն] թագաւորն *add.* B || 14 փառօք պատուեցին] պատուով եւ փառօք B — յեկեղեցին առ սրբոյ սեղանոյն] յեկեղեցին սրբոյ Պօղոսի՝ ի ներքոյ սրբոյ Իլարիոնի B || 16 Նոյեմբերի Զ] եւ Սահմի ԻԸ *add.* B.

églises des orthodoxes. A sa mort, régna l'abominable Julien. * Dieu fit ensuite régner le grand Théodose par l'entremise de Gratien, l'empereur de Rome, qui chassa tous les Ariens de Constantinople. * A fol. 84 r° b.

Saint Grégoire le théologien s'y rendit et illumina toute la ville par sa doctrine, il siégea dans la petite chapelle de Sainte-Anastasie. Les Ariens, qui avaient occupé toutes les églises pendant quarante ans, se dispersèrent comme de la poussière, et ceux qui professaient la très sainte Trinité consubstantielle réoccupèrent les églises.

Il y eut un concile de cent cinquante évêques, parmi lesquels se trouvèrent Timothée d'Alexandrie, Cyrille de Jérusalem, Méliton d'Antioche, Grégoire de Nysse, frère de saint Basile. Ils élurent, pour le siège de Constantinople, Nectaire, et ils donnèrent à Paul le surnom de Confesseur.

Ils envoyèrent des gens à Cocuse d'Arménie pour transporter les restes de saint Paul le Confesseur; le patriarche et toute la population de la ville se rendirent au-devant à Chalcédoine, avec des cierges et de l'encens, leur rendirent de grands honneurs et les déposèrent dans l'église près du saint autel.

La fête se célèbre le 6 novembre.

* A fol. 84 v° a. ˙ Յայսմ աւուր անկաւ փոշի յերկնից ի Կոստանդինուպօլիս՝ յաւուրս Լեւոնի արքայի Վեսային՝ լեալ կիսաչափ թզոյ մոխիր. եւ լինի յիշատակն մինչեւ ցայսօր ։

[B Յայսմ աւուր յիշատակ է և սրբոյն Աղեկսանդրի հայրապետին ։]

Սահմի ԻԹ եւ Նոյեմբերի Է ։ Վկայութիւն սրբոյն Մելասիպոսի եւ ամուսնոյն իւրոյ Կասիանէ, եւ զաւակին Անտոնի երեքտասան ամաց ։

Սոքա էին ի քաղաքէն Անկուրիոյ՝ քրիստոնեայք ։ Եւ երթեալ Յուլիանոսի ուրացող արքային յԱնկուրիա՝ տանջէր զքրիստոնեայսն ։

Կալան եւ զՄելասիպոս եւ կացուցին առաջի Յուլիանոսի կնաւն եւ զաւակաւն. եւ յայտնապէս խոստովանեցան զանունն Քրիստոսի ։ Եւ հրամայեաց կախել զՄելասիպոս եւ զամուսինն իւր. եւ քերեցին զմարմինս նոցա երկաթի քերչօք առաջի որդւոյն իւրեանց Անտոնի. եւ ապա հրով այրեցին զվէրսն, եւ զոտսն ի ծնկացն հատին զՄելասիպոսի ։

Իսկ զԿասիանեայ հատին զստինսն, եւ լայր Անտոնիոս, եւ հատեալ անդամոցն

5 Կասիանէ] Կասիանեայ B — զաւակին] զաւակի իւրեանց B — Անտոնի երեքտասան ամաց] Անտոնիոսւ որ էր ամաց տասն եւ երից B || 6 քրիստոնեայք] քրիստոնեայ հաւատով B || 13 եւ հատեալ անդամոցն գիրկս արկանէր] կացուցին զԱնտոնիոս առաջի յանցողին Յուլիանոսի, որ էր ամաց տասն եւ չորից, եւ տեսեալ զծնօղսն իւր կախեալ եւ հատեալ զանդամս նոցա եւ յերկիր ընկեցեալ, յափշտակէր զայն եւ գիրկս արկանէր եւ համբուրէր B.

* A fol. 84 v° a. * En ce jour, il tomba du ciel à Constantinople, aux jours de l'empereur Léon Vessa, une poussière qui couvrit le sol d'une épaisseur d'une demi-aune. On en célèbre la commémoration jusqu'aujourd'hui.

[B En ce jour, commémoration de saint Alexandre, le patriarche.]

29 SAHMI, 7 **Novembre**.

Martyre des saints Mélasippos, de son épouse Cassianée et de leur fils Antoine, âgé de treize ans.

Ils étaient chrétiens, de la ville d'Ancyre. L'empereur Julien l'Apostat, s'étant rendu à Ancyre, y torturait les chrétiens.

On saisit Mélasippos et on le mit en présence de Julien en même temps que son épouse et leur enfant; ils confessèrent franchement le nom du Christ. L'empereur ordonna de pendre Mélasippos et son épouse; on leur déchiqueta le corps avec des onglets de fer en présence de leur fils Antoine; on leur brûla ensuite les plaies, et on détacha les pieds des jambes à Mélasippos.

Quant à Cassianée, on lui coupa les seins; Antoine, tout en pleurant,

գիրկս արկանէր, եւ արեամբն օծանէր զերեսն ։ Եւ այնպէս աւանդեցին զհոգիս իւրեանց * առ Աստուած Նոյեմբերի Է ։ Եւ զմարմինս նոցա հրով այրեցին ։ Եւ երթեալ * քրիստոնէիցն գաղտ զմնացեալ ոսկերսն ժողովեցին եւ մաքուր կտաւովք եդին ի նշանաւոր տեղի ։ * A fol. 84 v° b.

Եւ կոչեաց թագաւորն զպատանին առաջի իւր, եւ ողոքանօք խրատ տայր ուրանալ զՔրիստոս ։ Եւ նա ասէ. Ուրախութեամբ ցանկամ մեռանել վասն անուանն Քրիստոսի, եւ գնալ զկնի ծնողաց իմոց ։ Եւ յորժամ նեղեցաւ Անտոնիոս ի բազում խօսից արքային՝ եթուք յերեսս նորա ։ Եւ առեալ դահճացն ծակեցին զպճղունս ոտիցն նորա եւ կախեցին ։ Եւ նոյնժամայն չորացան ձեռք դահճացն ։ Եւ տեսեալ այլ մանկանց՝ հաւատացին ի Քրիստոս, եւ հատին զգլուխս նոցա ։ Եւ զսուրբն Անտոնիոս իջուցին ի կախաղանէն եւ զան հարին ուժգին ։

Եւ տարեալ ի գեօղն ուր ծնեալ էր եւ սնեալ, որ կոչի Կիսաբողոն՝ զի անդ հատցեն զգլուխ նորա ։ Եւ երթեալ երանելին Անտոնիոս ի տեղին՝ օրհնեաց զբնակիչս գեղջն եւ աղօթեաց առ Աստուած ։ Եւ եղեւ ձայն յերկնից առ նա եւ ասէ. Եկ ծառայ

2 Նոյեմբերի Է] եւ Սահմի ԻԹ *add.* B || 3 կտաւովք] պատեալ *add.* B || 6 Եւ նա ասէ] Իսկ Անտոնիոս ասէ B || 8 ծակեցին] բեւեռօք հրացելովք *add.* B || 9-11 եւ նոյնժամայն … զան հարին ուժգին] եւ բերեցին քերչօք զկողս նորա, եւ ծանր քարամբք զոտսն խորտակեցին ։ Եւ իջուցին ի կախաղանէն եւ զան հարին ուժգին, եւ ապա ի վերայ երկաթի աթոռոյ հրացելոյ բազմեցուցեալ նստուցին եւ գերծին զգլուխն, եւ ծանր քար կախեալ ընդ պարանոցն շրջեցուցին ընդ քաղաքն ։ Եւ ամենայն տանջանացն վկայացն միայն շնորհօքն Քրիստոսի՝ զոր տեսեալ բազմաց հաւատացին ի Քրիստոս, վասն որոյ հատին սրով զգլուխս նոցա ։ B || 13 երանելին] երանելի պատանին B || 14 Եւ եղեւ ձայն … արքայութիւնն *om.* B.

entourait de ses bras le corps mutilé; son visage se couvrit de sang. C'est ainsi qu'ils rendirent leur âme * à Dieu, le 7 novembre. On brûla leur corps dans les flammes. Les chrétiens se rendirent en secret et recueillirent le restant des os qu'ils enveloppèrent dans du linge propre et déposèrent dans un lieu célèbre. * A fol. 84 v° b.

L'empereur fit venir le jeune enfant en sa présence et l'engagea par de douces paroles à renier le Christ. Antoine lui répondit : Je désire avec bonheur mourir pour le nom du Christ et rejoindre mes parents. Puis se sentant fatigué des longs propos de l'empereur, il lui cracha à la figure. Les bourreaux le saisirent, lui percèrent les chevilles des pieds et le pendirent. Les mains des bourreaux se desséchèrent aussitôt. Ce que voyant, d'autres enfants crurent au Christ; on leur trancha la tête. On descendit Antoine de la potence et on le frappa cruellement.

On l'envoya ensuite au village appelé Kisabolon, où il était né et où il avait été élevé, pour lui trancher la tête. Lorsque le bienheureux Antoine y fut arrivé, il bénit les habitants du village et pria Dieu. Une voix du

իմ եւ հանգիր ընդ ծնողսն յերկնից արքայութիւնն ։ Եւ այնպէս հատին զգլուխ նորա ։

Յայսմ աւուր կատարեցան սուրբ վկայքն Քրիստոսի, ի Մաքսիմիանոսէ թագաւորէ՝ ի Կեսարիա, Անտոնինոս քահանայ, Նիկիփառոս, Զերինան, Գերմանոս եւ աղախինն Քրիստոսի Տանաթի որ ի Սկիւթոպօլիս ։

* A fol. 85 r° a. * Սահմի Լ, եւ Նոյեմբերի Ը ։ Տօն է սուրբ հրեշտակապետացն Գաբրիէլի, Միքայէլի եւ ամենայն երկնային զօրացն ։

Յաւուրս անաստուածութեան յորժամ զկուռս եւ զձեռագործս աստուածս պաշտէին բարբարոս ազգն որք Արգոնաւտք անուանին, գնացին ընդ ծով աւերել եւ աւար առնուլ եւ ջնջել զսահմանս Անապլոնաց, յորում էր թագաւորն Ամիկոս ։ Եւ պատերազմեալք փախեան Արգոնաւտքն, եւ ելին ի ցամաքն եւ մտին յանտառն եւ ի ջրաբուխ տեղիս թագեան ։

Եւ տեսին այր մի լուսաւոր յերկնից իջեալ՝ յորում էին ի թիկունսն թեւք արծուոյ, եւ հրամայեաց նոցա դառնալ ի պատերազմ ։ Եւ զօրացեալք ի նորա հրամանէն մարտեան եւ յաղթեցին, եւ սպանին զԱմիկոս զթագաւոր երկրին այն ։

4 Զերինան] Եերիանոյ B || 5 Տանաթի] Մանաթայի B.
6 սուրբ] եւ փառաւորեալ *add.* B || 7 երկնային] երկնաւոր B || 10 էր թագաւորն] թագաւորէր B || 13 Եւ տեսին] Եւ իշխան նոցա եւտես B || 14 դառնալ] վերստին *add.* B.
14 հրամանէն] քաջալերեալ զզօրս իւր եւ *add.* B || 15 Ամիկոս] Ամիւկոս B.

ciel lui parvint, qui dit : Viens, mon serviteur, et repose-toi avec tes parents dans le royaume des cieux. Et on lui trancha la tête.

En ce jour, moururent par ordre de l'empereur Maximien, à Césarée, les saints martyrs du Christ Antonin, prêtre, Nicéphore, Zérina, Germain et la servante du Christ Tanathi à Scythopolis.

* A fol. 85 r° a. * 30 SAHMI, **8 Novembre.**

Fête des saints archanges Gabriel et Michel, et de toute la milice céleste.

A l'époque de l'athéisme, où le peuple barbare appelé Argonautes adorait comme dieux les idoles et les œuvres humaines, ils traversèrent la mer pour aller ravager, piller et détruire les contrées des Anaplons, où régnait le roi Amicus. Dans la lutte les Argonautes prirent la fuite, vinrent à terre, et s'enfuirent dans la forêt où ils se tinrent cachés aux environs des sources.

Ils y aperçurent un homme lumineux descendu du ciel, qui portait sur le dos des ailes d'aigle, et qui leur ordonna de retourner au combat. Encouragés par son ordre, ils reprirent la lutte, en sortirent victorieux, et tuèrent le roi du pays, Amicus.

Եւ գոհութեամբ ուրախացեալք շինեցին ի տեղւոջ յայնմիկ յորում երեւեցաւ լուսաւոր այրն՝ տաճար մեծ եւ վայելուչ : Եւ արարին զկերպարանս նմանութեան սքանչելատեսակ լուսաւոր առն, եւ կանգնեցին ի տաճարն : Եւ անուանեցին զտեղին եւ զտաճարն Սոսթենէս, վասն զի անդ փախուցեալք փրկեցան եւ յաղթեցին :

Եւ յորժամ ծագեաց * շնորհք մարդասիրութեան Աստուծոյ յերկիր, եւ հաւատաց * A fol. 85 v° b.
յԱստուած մեծն Կոստանդիանոս թագաւորն Հոռոմոց, շինեաց զԲիւզանդիա քաղաքն եւ անուանեաց յանուն իւր Կոստանդինուպօլիս, շինեաց մեծամեծ եկեղեցիս, զսուրբն Սոփիա՝ զոր յետոյ Յուստինիանոս արքայն մեծացոյց, եւ զսուրբ առաքեալսն՝ զոր Թէոդորա կինն Յուստինիանոսի մեծացոյց. եւ զսուրբ վկայն Մոկկիմոս, եւ զսրբուհին Երինեա : Շինեաց եւ յԱնապոլոս զհրեշտակապետին Միքայելի եւ զայլ եկեղեցիս բազումս :

Եւ մտեալ ի նաւ գնաց ի Սոսթենէս, ետես զտաճարն եւ զպատկերութիւն թեւաւոր մարդոյն, ասէ ցմեծամեծս իւր. Այս կերպարանս հրեշտակի է՝ զոր քրիստոնեայքն պատուեն եւ փառաւորեն : Եւ յաղօթս եկաց եւ աղաչեաց զԱստուած զի

3 սքանչելատեսակ] սքանչելատեսիլ B — առն] որ երեւեցաւ նոցա *add.* B || 8 մեծացոյց] ընդարձակեաց B || 9 Մոկկիմոս] Մոկիոս եւ զսուրբ վկայն Մինաս *add.* B || 14 պատուեն եւ] պատուով B.

De joie et de reconnaissance ils construisirent, à l'endroit même où l'homme lumineux leur avait apparu, un temple grand et élégant. Ils construisirent une statue à l'image de cet homme merveilleux et lumineux, et l'érigèrent dans le temple. Ils donnèrent à l'endroit et au temple le nom de Sosthène, car c'était en cet endroit que, s'étant réfugiés, ils avaient eu la vie sauve et avaient ensuite remporté la victoire.

Lorsque * les grâces de la miséricorde de Dieu jaillirent sur la terre et * A fol. 85 v° b.
que le grand Constantin, l'empereur des Romains, crut à Dieu, il fonda la ville de Byzance et la nomma d'après son nom Constantinople; il fit bâtir de grandes églises : Sainte-Sophie, que plus tard l'empereur Justinien agrandit davantage; celle des Saints-Apôtres, que la femme de Justinien, Théodora, agrandit; celle du saint martyr Mokimos et celle de Sainte-Irène. Il fit construire également à Anapolos l'église de l'archange Michel et d'autres nombreuses églises.

S'étant embarqué pour se rendre à Sosthène, et y ayant aperçu le temple et la statue de l'homme ailé, il dit à ses dignitaires : C'est la ressemblance de l'ange que les chrétiens honorent et glorifient. Il se mit en prières et demanda à Dieu de lui révéler à quel ange était cette statue. Il entendit,

ցուցէ նմա թէ որ հրեշտակի էր պատկերն : Եւ յանուրջս լուաւ ձայն ի պատկերէն որ ասէր. Ես եմ Միքայէլ վերին զօրացն հրեշտակապետ Սաբաւովթայ, քրիստոնէից օգնական, որ եւ զքեզ զօրացուցանէի ի վերայ թշնամեաց քոց :

Եւ զարթուցեալ մեծ թագաւորն Կոստանդիանոս, գոհութեամբ փառաւորեաց

* A fol. 85 v° a. զԱստուած եւ զհրեշտակապետն իւր. * Եւ գեղեցկացոյց յոյժ զտաճարն զայն, եւ շինեաց յարեւելս, եւ հաստատեաց սեղան, եւ անուանեաց զեկեղեցին՝ սուրբ Միքայէլ հրեշտակապետ ի Սոսթենէս : Եւ հրամայեաց զփրկական եւ զանարիւն խորհուրդն մատուցանել, եւ յորժամ կամեցաւ հայրապետն վերացուցանել զսուրբ եւ զպատուական մարմինն Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ, պատանեակ մի ի ծնէ խուլ եւ համր՝ յառաջ քան զսարկաւագն գոչէ բարձր ձայնիւ. Պռոսխումէ : Եւ ապա հայրապետն. Սրբութիւն սրբոց : Եւ զաչի հարեալ փառս ետուն Աստուծոյ եւ հրեշտակապետին իւրոյ Միքայէլի :

Եւ գրեաց զօրն յորում զձայնն հրեշտակապետին լուան թէ. Ես եմ Միքայէլ, եւ զբարբառ պատանւոյն : Եւ կատարի ի նմին աւուր յիշատակ հրեշտակապետին Միքայէլի որ է Սահմի Լ. եւ Նոյեմբերի Ը : Եւ մինչեւ ցայսօր ամենայն քրիստոնեայք յամենայն տեղիս եկեղեցեաց մեծապայծառ պատուով տօնեն, եւ անխափանք լեալ ուրախանան :

1 լուաւ] բարձր *add.* B || 7 եւ զանարիւն *om.* B || 13 գրեաց] թագաւորն *add.* B || 15 Սահմի Լ *om.* B.

dans un songe, une voix provenant de la statue qui lui dit : Je suis Michel, l'archange des hautes milices de Sabaoth, l'aide des chrétiens, et c'est moi qui t'ai fortifié contre tes ennemis.

A son réveil, le grand empereur Constantin, rendit grâces en glorifiant

* A fol. 85 v° a. Dieu et son archange. * Il embellit considérablement ce temple, y construisit un autel du côté de l'Orient, y dressa un autel et dédia l'église au nom du saint archange à Sosthène. Il ordonna d'y célébrer le mystère non sanglant du salut, et au moment où le patriarche faisait l'élévation du saint et précieux corps du Christ, notre Dieu, un jeune enfant, sourd-muet de naissance, se mit à chanter avant le diacre : Πρόσχωμεν. Le patriarche reprit ensuite : Au saint des saints. Tous en furent fortement émus et rendirent grâces à Dieu et à son archange Michel.

L'empereur nota le jour où l'on avait entendu la voix de l'archange disant : Je suis Michel, et la voix du jeune enfant. C'est en ce même jour que se célèbre la commémoration de l'archange Michel, c'est-à-dire le 30 sahmi, 8 novembre. Et jusqu'aujourd'hui tous les chrétiens, dans tous les lieux où se trouvent des églises, célèbrent cette fête en grande solennité, ne travaillent pas et se livrent à des réjouissances.

Եւ յայնմհետէ շինեաց երկոտասան եկեղեցիս այլ յանուն սրբոց հրեշտակապետացն Միքայելի եւ Գաբրիելի, եւ ի քաղաքին Նակոլիա շինեաց մեծ եւ բարձր եկեղեցի * յանուն մեծ հրեշտակապետին Միքայելի ։ * A fol. 85 v° b.

Եւ յետ բազում ժամանակաց՝ յաւուրս Կոստանդիանոսի թագաւորի, թոռին Հերակլեայ, Իսմայելացիք բազում զօրօք գնացին ի քաղաքն Նակոլիա, եւ յոյժ աւերեցին զգաւառն, եւ անթիւ գերութիւն կալան, եւ նստան ի վերայ քաղաքին, եւ բազում հնարիւք ջանային պաշարել ։

Եւ ի միում աւուր ի տօնի հրեշտակապետացն, ժողովեցան ամենայն ժողովուրդք քաղաքին, ըստ սովորութեան իւրեանց յեկեղեցին. եւ տօնէին մեծաբարբառ պաշտամամբ եւ աղաչէին փրկել ի թշնամեացն ։ Եւ Իսմայելացւոցն լուեալ զձայն աղաղակին՝ հարցանէին զգերեալսն թէ. Զինչ իցէ մեծաբարբառ ձայնն ։ Եւ նոքա ասեն եթէ. Այսօր տօն է մեծի հրեշտակապետին Միքայելի եւ ամենայն ժողովուրդքն առնեն յեկեղեցւոջն ։

Եւ նոքա եդին ի մեքենայն վէմ մի ահաւոր մեծ, եւ հինգ հարիւր այր քարշեցին զպարանս մեքենային՝ զի ընկեսցի ի վերայ եկեղեցւոյն ։ Եւ յորժամ վերացաւ վէմն յօդս, դարձաւ անդրէն ի վերայ բանակի Հագարացւոցն, եւ սպան զբազումս * որոց * A fol. 86 r° a.

5 Իսմայելացիք] Հագարացիքն B || 7 պաշարել] տապալել B || 8 տօնի] սրբոց *add.* B || 10 Իսմայելացւոցն] Հագարացւոցն B || 15 զի ընկեսցի] ձգել զվէմն B || 16 դարձաւ անդրէն] անկաւ B.

Dès lors [l'empereur] construisit douze autres églises au nom des saints archanges Michel et Gabriel; il construisit également dans la ville de Nakolia une grande et haute église, * au nom du grand archange Michel. * A fol. 85 v° b.

Longtemps après, aux jours de l'empereur Constantin, petit-fils d'Héraclius, les Sarrasins marchèrent avec de nombreuses troupes sur la ville de Nakolia, ravagèrent la contrée, y firent d'innombrables prisonniers, mirent le siège autour de la ville et tentèrent de s'en emparer par tous les moyens.

Un jour, à la fête des saints archanges, tous les habitants de la ville s'assemblèrent, selon leur coutume, à l'église, et célébrèrent la fête avec offices à haute voix, en priant Dieu de les délivrer des ennemis. Les Sarrasins, qui entendaient la clameur des voix, demandèrent aux prisonniers : Que signifient ces hauts cris? Ils répondirent : C'est la fête, aujourd'hui, du grand archange Michel, et tous les habitants la célèbrent à l'église.

Ils mirent alors dans le mangonneau une pierre d'une énorme grosseur et cinq cents hommes tirèrent sur les cordes du mangonneau pour la lancer sur l'église. Lorsque le bloc fut élevé en l'air, il se renversa sur le camp des Sarrasins et tua un grand nombre de ceux * qu'il rencontra dans sa chute. * A fol. 86 r° a.

հանդիպեցաւ ։ Եւ որք զմեքենայն քարշեցին եւ ամիրային նոցա երեսք յետս դարձան. եւ եղեւ աշխարումն եւ ողբք ի նոսա, եւ անկաւ ի վերայ նոցա ահ մեծ ։ Եւ ծանեան որ ի զօրեղ հրեշտակապետէն եղեւ բարկութիւնն այն ։ Բարձին յուղտս ձէթ եւ մոմ եւ ծխանելիս եւ զամենայն արծաթեղէն կազմ երիվարացն առաքեցին ի քաղաքն՝ յեկեղեցի սրբոյ հրեշտակապետին Միքայելի խնդրելով թողութիւն եւ բժշկութիւն. եւ առժամայն ուղղեցան երեսք իւրեանց որպէս զառաջինն ։ Եւ բան երդմամբ եւ ձեռնագրով աւանդեցին, որ այլ տաճիկ ի քաղաքին յայնմիկ ի պատերազմ եւ կամ յաւար ոչ ելթիցէ ։ Եւ նոյն բան է մինչեւ ցայսօր ։

Եւ դարձեալ յետ ժամանակաց, նաւք ի Տաճկաց պատեցին զաստուածապահ քաղաքն Կոստանդինուպօլիս ։ Եւ եկեալ յայտնապէս հրեշտակապետն Միքայէլ կործանեաց զամենայն նաւսն, եւ ոչ մնաց ի նոցանէ եւ ոչ մի, եւ ի Հագարացւոցն ոչ ոք մնաց ։

Եւ դարձեալ յետ բազում ժամանակի, խուժադուժ բարբարոսքն զորս Աւարխ անուանեն, անթիւ բազմութիւն զօրաց յարեւմտից գնացին ի վերայ աստուածակեցոյց
* A fol. 86 r° b. քաղաքին * Կոստանդինոպօլսոյ ։ Եւ ի մեծ նեղութիւն անկան քաղաքացիքն ի սովոյ ։ Եւ երկուցեալ գնացին պաղատանօք եւ հառաչանօք յաշխարհակեցոյց եկեղեցին

3 Բարձին] ի բազում *add.* B || 4 ծխանելիս] եւ հանդերձս մեծագինս *add.* B || 7 տաճիկ] հագարացի B || 9 նաւք ի տաճկաց *om.* B || 10 յայտնապէս] սուրբ *add.* B || 11 մնաց] փրկեցաւ B.

Le visage de tous ceux qui tiraient, ainsi que celui-ci l'émir, furent tournés en arrière; ce fut des pleurs et des gémissements parmi eux, et une grande frayeur les saisit. Ils reconnurent alors que c'était le fait de la colère du puissant archange. Ils chargèrent sur des chameaux de l'huile, des cierges, de l'encens et tous les harnachements d'argent des chevaux, et les envoyèrent à la ville, à l'église du saint archange Michel, pour lui demander le pardon et la guérison. Leurs visages se redressèrent aussitôt tout comme auparavant. Ils donnèrent leur parole sous serment, qu'ils sanctionnèrent par écrit, qu'aucun Sarrasin ne ferait plus la guerre, et ne pillerait désormais cette ville. Cette parole est encore tenue jusqu'aujourd'hui.

Quelque temps après, les navires des Sarrasins vinrent assiéger Constantinople, la ville gardée par Dieu. L'archange Michel apparut visiblement et détruisit tous les navires, il n'en resta pas un seul; de même il n'échappa pas un seul homme des Sarrasins.

Bien longtemps après, de rudes barbares appelés Avares, venant de l'Occident avec d'innombrables armées, marchèrent sur Constantinople,
* A fol. 86 r° b. * la ville sauvée par Dieu. Les habitants tombèrent dans une grande misère à cause de la famine. Effrayés, ils se rendirent, avec supplications et sanglots, à l'église, salut de l'univers, de la très sainte Mère de Dieu

ամենասրբուհւոյ Աստուածածնին Մարիամայ ի Վլաչեռնաս. եւ անդ արտասուալից ողբովք մաղթէին փրկել ի ժանտ եւ ի գարշելի թշնամեացն ։

Եւ տեսին ազգն Աւարիս աչօք իւրեանց՝ ելեալ յեկեղեցւոյն հրեղէն այր մի, ահաւոր՝ գեղարդն ունելով ի ձեռին իւրում, հրամանաւ ամենասրբուհւոյ Աստուածածնին, եւ հուր եւ սուր ընկէց ի մէջ բանակի նոցա. եւ ոչ միայն ըստ հնումն հարիւր ութսուն եւ հինգ հազար յԱսորոց, այլ եւ կրկնակի եւ երեքկին սատակեաց ի նոցանէն, եւ որք մնացին սակաւք՝ նրթեալ յերկիրն իւրեանց պատմեցին զահեղ զօրութիւն հրեշտակապետին Աստուծոյ ։

Դարձեալ յորժամ զօրացան կռապաշտքն, յաւուրս ուրացողին Յուլիանոսի, յերկիրն ի Խոնաս, գշինեալ եկեղեցին սրբոյ հրեշտակապետին Միքայելի՝ ի վերայ ապառաժ վիմի, ձգնաւոր կրօնաւոր մի անուն Արքիպաս, սպասաւորէր երկիւղիւ եւ գթով ։ Եւ բազում նշանք լինէին յաղբերէն որ ի ներքոյ եկեղեցւոյն բղխէր ի հիւանդսն եւ ի նեղեալս. եւ բազումք ի Հելլենացւոցն * հաւատացին ի Քրիստոս, եւ մկրտէր զնոսա Արքիպաս ։ * A fol. 86 v° a.

Եւ նախանձեցան մոլորութեամբ մեծաւ, եւ բարկութեամբ լցեալ կռապաշտքն՝ փորեցին ընդդէմ եկեղեցւոյն, եւ զերկուս մեծամեծ գետսն որ ասպարիսաւ մի մերձ

5 ըստ հնումն *om.* B || 6 երեքկին] երեքնակի B || 7 զահեղ *om.* B || 11 Արքիպաս] Արքիպպաս B || 12 յաղբերէն որ ի ներքոյ եկեղեցւոյն բղխէր *om.* B.

Marie, aux Blachernes, et y prièrent avec des larmes et des gémissements pour qu'elle les délivrât de leurs cruels et abominables ennemis.

Les Avares aperçurent de leurs propres yeux un homme de feu, terrible, s'élevant de l'église, une lance à la main, qui, sur l'ordre de la très sainte Mère de Dieu, vint jeter du feu et lancer des coups d'épée dans leur camp; ce ne fut point cent quatre-vingt-cinq mille Assyriens, comme dans les anciens temps, mais deux fois, trois fois plus, qu'il massacra parmi eux; et le peu d'hommes qui s'échappèrent retournèrent dans leur pays et racontèrent la puissance terrible de l'archange de Dieu.

De même, lorsque les idolâtres acquirent de la puissance aux jours de Julien l'Apostat, dans le pays de Khonas, il s'y trouvait une église du saint archange Michel, construite sur un rocher escarpé, que desservait avec crainte et dévouement un pieux ascète nommé Archippas. A la source qui jaillissait au-dessous de l'église, s'opéraient de nombreux miracles sur les malades et les infirmes : beaucoup d'Hellènes [païens] * crurent au Christ, * A fol. 86 v° a.
et Archippas les baptisa.

Les idolâtres, dans leur grande erreur, en devinrent jaloux, et, pleins de colère, creusèrent le sol en face de l'église et y réunirent en un seul cours les deux grands fleuves qui coulaient à une lieue de distance de Khonas;

էին ի Խոնաս ի մի խառնեցին, եւ թողին ի վերայ եկեղեցւոյն զի կործանեսցի եւ սպանցէ զսպասաւոր եկեղեցւոյն հրեշտակապետին :

Եւ յորժամ լուաւ Արքիպպոս զահագին հնչումն գետոյն, ամենեւին ոչ երկեաւ, յուսալով յԱստուած եւ յանյաղթելի զօրութիւն հրեշտակապետին, այլ տարածեալ զձեռս իւր յերկինս աղօթեաց առ Աստուած : Եւ երեւեցաւ նմա հրեշտակապետն Աստուծոյ հրեղէն սիւն յերկրէ յերկինս հաստատեալ եւ ասէ ցնա․ Ես եմ զօրութեանցն Աստուծոյ հրեշտակապետն Միքայէլ՝ զօրացիր ծառայ իմ Արքիպպոս, եւ տես զզօրութիւնս Աստուծոյ : Եւ նորա յահի լեալ անկաւ յերկիր, եւ տեսանէ զհրեշտակապետն որ եհար գեղարդեամբն զապառաժ վէմն եւ պատառեաց : Եւ եղեւ վիհ մեծ : Եւ դիմեցին ջուրք գետոցն ի վիհն, եւ մտին անդր իբրեւ ի բովս, եւ ելին ի միւս այլ կողմն, եւ անշարժ եւ անխախտելի մնաց եկեղեցին եւ սպասաւորն Արքիպպոս :

* A fol. 86 v° b. Իսկ մոլորեալ կռապաշտքն քարացան ի * տեղւոջն յայնմիկ եւ են մինչեւ ցայսօր : Եւ փառաւորեցին զԱստուած եւ զհրեշտակապետն, եւ զտեղին զայն որ անուանի Խոնաս, մեծաւ պատուով : Եւ ամենայն նեղեալք յամենայն վտանգէ, յամենայն երկրէ անդր դիմեն հաւատով եւ նոյնժամայն կատարին խնդրուածք նոցա :

1 թողին] ուղղեցին B || 3 զահագին] զուժգին B | 4 Աստուած] յափշտակեցաւ մտօք *add.* B || 12-14 Իսկ մոլորեալ ... մեծաւ պատուով] Եւ յարուցեալ Ագրիպպաս տեսանէ զայն ամենայն եղեալ որպէս երեւեցաւ նմա : Եւ այսպէս փառաւորեաց Աստուած զտեղին զայն որ կոչի Խոնաս՝ ի պատիւ հրեշտակապետին Միքայելի B.

ils dirigèrent ce cours d'eau sur l'église dans l'intention de la détruire et de faire périr le desservant de l'église de l'archange.

Lorsque Archippas entendit le terrible grondement du fleuve, il n'eut aucune peur, car il avait confiance en Dieu et en la puissance invincible de l'archange; il étendit ses bras au ciel et pria Dieu. L'archange de Dieu lui apparut comme une colonne de feu élevée de la terre au ciel et lui dit : Je suis l'archange Michel, des armées de Dieu; prends courage, mon serviteur Archippas, et contemple la puissance de Dieu. Saisi de frayeur, il tomba à terre et aperçut l'archange qui frappa de sa lance le rocher escarpé et l'entr'ouvrit. Il se produisit un énorme abîme. Les eaux des fleuves s'engouffrèrent dans l'abîme, y disparurent comme dans un creuset et ressortirent par l'autre côté; l'église demeura inébranlable et solide avec son desservant Archippas.

* A fol. 86 v° b. Les idolâtres, confus, restèrent pétrifiés * sur place, et ils y sont encore aujourd'hui. On glorifia Dieu et son archange et l'endroit appelé Khonas avec de grands honneurs. Et tous ceux qui craignent quelque danger y accourent avec foi de tous les pays et leurs prières sont aussitôt exaucées.

———